

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

BIRÓ MÁRTON

NAPLÓJA

KÖZLI

BÁRÓ HORNIG KÁROLY

VESZPRÉMI PÜSPÖK

Aus 88312.5

Harvard College Library

**FROM THE
ICHABOD TUCKER
FUND**

**ESTABLISHED IN 1875 BY THE
BEQUEST OF ICHABOD TUCKER,
CLASS OF 1791, AND THE GIFT OF
MRS. NANCY DAVIS COLE, OF
SALEM**

254

Friedrich Schöner
1906.

ADALÉKOK
A VESZPRÉMI PÜSPÖKSÉG
TÖRTÉNETÉHEZ.

II.
BIRÓ MÁRTON NAPLÓJA.

PADÁNYI BIRÓ MÁRTON

VESZPRÉMI PÜSPÖK

N A P L Ó J A.

FÜGGELÉKŰL

BIRÓNAK RÓMÁBA TETT KÉT JELENTÉSE 1752 ÉS 1757-BŐL

KÖZLI

BÁRÓ HORNIG KÁROLY

VESZPRÉMI PÜSPÖK.

VESZPRÉM

EGYHÁZMEGYEI KÖNYVNYOMDA

1903.

Aus 88312.5

✓

Tung

FRAKNÓI VILMOSNAK

KÖZEL FÉLSZÁZADOS BARÁTSÁGUK JELÉÜL

AJÁNLJA

A SZERZŐ.

I.
BEVEZETÉS.

A veszprémi püspöki levéltárban terjedelmes, csekély két kivétellel Biró saját kezével irt kézirat van, nevezetnek az 1751—1758-iki években vitt naplója. Középnegyedrét, 253 lapra terjedő, egészen a 249 lapig bezárólag Birónak saját-kezü számozásával. Közben egy üres lap. Jó vastag papiros. Írása szép, erős vonású, de a sorok és betűk szerfölött szoros volta, itt-ott törlések és javítások miatt egyes helyeken kissé nehéz az olvasása. Külsője, bár eredetileg hasonlóan, mint az „*Enchiridion*“-nak¹⁾) szinten meglevő kézírata, erős barnabőrbe volt eléggé csinosan kötve, jelenleg nagyon kopott és kötéséből kiszakadozott. Sorsáról csak egy, Markl Ignác, későbbi nagypréposttól († 1876. I. 18.) származó rövid, a kézirat első lapján található bejegyzés ad némi fölvilágosítást, mely így hangzik: „*Protocolum hocce Episcopi condam Weszprimiensis Martini Biró sub Diaeta Anni 1825—27 a quodam ejusdem cognato dono accepit et Archivo Dioecetano addixit Weszpr. Anno 1827, Ignatius Markl, Caeremoniarius*“.

A napló korántsem adja a felölelt évek alatt történeteknek egész sorozatát. Úgy látszik, hogy Birónak kezdetben csak az volt szándéka, hogy az eléggé fontosnak s érdekesnek ígérkező 1751-iki országgyűlés alatt följegyzéseket tegyen,

¹⁾ *Enchiridion Martini Bironii Padáni, Episcopi Weszprimiensis* stb. Jaurini, typis I. G. Streibig 1750. Az egyesült magyar protestáns felekezetek által ugyanakkor M. Teréziához benyújtott felirat ellen irányuló, erősen polemikus munka, mely akkor nagy feltűnést, Birónak pedig igen sok kellemetlenséget okozott. (Katona XXXIX. 379 s 381.)

mely alatt talán nagyobb szerepet remélt játszani; mert e gyűlésre, mint magának a naplónak kezdete mutatja, nagyon készült. Nyelve vegyes, magyar és latin, az akkori idők szokása szerint. Magyar nyelvezetét szükségtelen ismertetnünk; mert Birót e tekintetben hivatott tollak méltányolták.¹⁾ Politikai nézeteit a „köteles jobbágyi érzület“ föltétlen, néha nagyon is föltétlen nyilvánulásai jellemzik, melyek azonban némileg háttérbe szorultak, mikor ugyanez évek folyama alatt az „*Enchiridion*“ visszavonását követelték tőle; vagy mikor az országgyűlésen oly kérdések tárgyalattak, melyeket az ország s annak alkotmánya érdekében másképen szeretett volna megoldatni; mert bár akkor véleményt nem mond, már ez a hallgatagsága, tekintetbe véve temperamentumát, azt mutatja, hogy a dolgok menete nem tetszik neki. Végre még csak annyit jegyzünk meg, hogy a följegyzések gyakran hézagossá váltak miatt nem ritkán máshova kellett kiegészítésért s fölvilágosításért folyamodnunk, miről az illető helyeken, forrásaink jelzése mellett adunk számot.

* * *

Mária Terézia uralkodásának első évtizede végén tényekben és tettekben, mozgalmakban és eredményekben, de mindezek következményeül: tapasztalatokban is gazdag időkre

¹⁾ Birót mint nyelvészt méltatják többi közt: *Horányi* I. 300; *Ballagi*, Polít. Irod. MOrsz. 51; *Nyelvtud. Közlm.* XXIII, 14; *Simonyi* az Akad. Ért.-ben 1894, 453; *Csaplár*, Abafi Figyelőjében VIII, 367, 380; *Ferenczy M.* Irod. s Tud. Tört. 171; *Nyelvőr*, 1900, 489; *Szinnyei M.* Irók I, 1084; *Egri Irod. Közlöny* 1894; *Toldy* (M. Költ. Tört. 315.) a XVIII. század egyházi lírájának művelői közt említi; de ezen általános megjegyzéssel: „A mi létesült, említésre sem méltó“. Hogy került különben Biró a lyrikusok közé, kissé nehéz dolog megérteni; léteznek ugyan (egyházi) „*Énekek* Biró Márton szerzése és rendelete szerint“, melyeket II. római jelentésében is említi, 109. l. (*Petrik* I. 640) de ezek mégsem teszik őt lyrikussá, míg az a „*Apolog. Moralium Libri* VI, *Elegiarum unicus*“, Tyrn. 1747, című munka, mely a *M. Könyvszemle* 1884, 66. szerint Bod Péter könyvtárában is megvolt, valószínűleg *Halapi* kr. áldozárnak ugyanez évben s ugyanott megjelent hasonczímű munkája, mely Nagy Ferencz hittudori tételei mellett megjelenvén, Birónak volt ajánlva.

tekinthetett vissza. Szilézia, Parma s Piacenza és Lombardiának egyes részei ugyan el voltak veszve, de a magyar nemzet hősiei áldozatkészsége a legválságosabb pillanatban oly fordulatot adott volt a háborúnak, mely a monarchiának fennállását biztosította.

De éppen ezen háborúnak tapasztalatai szolgáltatták a zsinórmértéket, mely szerint jövőre indulnia kellett avégből, hogy a porosz királynak, e félelmes, lángeszű, eszközei megválogatásában éppen nem kényes s sohasem nyugvó ellenségnek előre látható újabb támadásaival a sikernek legalább némi reményével szembeszállani lehessen.

Mert hogy igazi veszély csak ezen oldalról fenyegeti folyvást, az kétségtelenül állott Mária Terézia szemei előtt. E helyes meggyőződés birta arra, hogy a monarchia ellenállási képességének fokozására minden eszközt megragadjon.

A helyzetnek ezen fölfogása magyarázza azon személyes ellenszenvet is, melylyel Mária Terézia II. Frigyes iránt viseltetett, mit ez neki, erre bécsi követei által folytonosan ingereltetve,¹⁾ teljes mértékben, majdnem gyűlölettel, sőt tekintve folytonos megvesztegetési és forradalomra csábítási műveleteit mind a hadsereg kebelében, mind egyáltalában a monarchia határain belül, valamint ismételt szó- és szerződésszegései által, mondhatni: nemtelen módon visszafizetett. De megmagyarázza azon nagy politikai fordulatot is, melylyel Mária Terézia az örökösödési háborút követő évtizedben, eltérve atyja politikájától, hosszú és szövevényes alkudozások s tárgyalások mellett, elállva az Angliával s egyáltalában az ú. n. tengeri hatalmakkal, régóta már minden valódi haszon nélkül fenntartott szövetségtől, a francia Bourbonokhoz közeledett, minek keresztülvitele Kaunitz-nak egyik mesterműve volt, ki éppen akkor, 1750—1753-ig, Párisban mint nagykövet a tárgyalásokat megkezdette, amely új politikai csoportosulásnak azonban egyik föltételét és kiegészítő részét a monarchia belerejének fokozása képezé, mi csak az uralkodói hatalomnak lehető

¹⁾ Arneth, Gesch. M. T. Wien, 1870. IV. 309., 312., 458. Puebla jelentései Berlinből. 1751. III. 30., V. 14. és 22.

központosítása és a had- és pénzügynek rendezése s a kor kívánalmainak megfelelő karba hozása által való elérhető. Ide irányultak az aacheni békekötés óta Mária Teréziának összes törekvései, melyek az örökös tartományokban, bár itt sem minden nehézség nélkül, de mégis sokkal könnyebben érték célzt,¹⁾ mint az alkotmányos formákkal dicsekvő Magyarorszában, melynek országgyűlései, még teljes egy századig a „*Benignum Regulamentum*“ spanyolfala mögé rejtőzve, meg tudták az uralkodó osztályok érdekeit védelmezni s visszatartani az újkori államnak egyre hangosabban nyilvánuló, sokban jogos követelményeit, miközben görcsösen ragaszkodtak azon teljesen irrationalis elvhez, melyet az 1741-i törvénykönyv véglegesített volt, hogy az adó nem a földet, hanem a személyt, értsd: a parasztot s az ezzel egy sorba helyezett egyéb egyéneket nyomja, mivel szemben a nemesi fölkelés, rendes körülmények közt, joggal elégtelennek tartott hosszabb háborúk esetére, bárminő szép eredményeket tudott volt is az utóbbi háborúban oly fölbuzdulás hatása alatt felmutatni, melylyel, mint rendes tényezővel számolni aligha lett volna ildomos eljárás.

Az 1741-iki, Mária Teréziának első országgyűlését tíz évi időköz választja el a másodiktól, attól, melynek egyik részletével jelen dolgozatunkban foglalkozunk; ezt ismét tizenhárom évi szünet az utolsótól, melyet a nagy királynő egyáltalában tartott, kit az ezeken tett tapasztalatok végre arra birtak, hogy ezentúl már csak oly módon kormányozza az országot, melytől Horváth Mihály, bár mindig önkényűnek nevezi, szükséges és az országra nézve előnyös voltát még sem meri megtagadni, míg Paolo Venier, a velencei követ²⁾ e kormányzati rendszert, mely mellett az ország anyagilag is nagy fölvirágzásnak indult, kissé naivul azzal mentegeti, hogy „a népek jogaik elvesztét sokkal könnyebben viselik el, ha a csapást női kéz méri rájuk, részben talán bizonyos termé-

¹⁾ Arneth, IV. 1—27. l.

²⁾ Id. Arneth után Kronesnél is: Ungarn unter M. T. u. Josef II. Graz, 1871.; 4. l. V. ö. Tronnak, Venier utódjának jelentését 1751. V. 23.; Arn. IV. 526.

szetes vonzalomból e nem iránt, részben pedig, mert a nőt elmebeli tekintetben gyöngébbnek tudván, nem tartanak anyyira tőle, hogy ily kormányzati rendszereknek végeredménye az elnyomatás leszen.“

A történelem bizonyítja, hogy Mária Terézia nem egy lángeszű férfiuralkodóval bátran állhatja ki a versenyt; de ugyanezen elfogulatlan történelem elismeri azt is, hogy — bármi lett legyen utolsó végszándéka — első sorban Magyarország jól fölfogott érdeke birta rá, hogy azzal szemben használja azt a varázserőt, melyet Venier, e tekintetben ugyanazon hatás alatt állva, mint minden diplomata kollegája az akkori bécsi udvarnál, szép kezeinek s egyáltalában az akkor a 30-as évek delelőjén álló fejedelmi asszony szépségének tulajdonított.¹⁾

Talán nem egészen merítettük ki a kérdést, midőn főntebb azt állítottuk, hogy Mária Teréziának eljárását az 1751-iki országgyűlésen a II. Frigyesstől való félelem s a vele szemben érzett okadatolt gyűlölet irányította; de ott is jeleztük már, hogy ez irányt azon eszmék derengése is teremté, melyeknek összletét ma a „modern államnak követelményei“ alatt értjük. A program akkor talán még csak általános körvonalakban létezett, talán, mint remény, sejtelen vagy óhaj, oly állást teremteni a monarchia fejének, minőt a francia királyéban láttak, mely még a „Roi Soleil“ nemrég letűnt, csalárd fényének sugaraiban ragyogott; végképen e program csak jó egy évtizeddel későbbben lépett elő Kollár munkájában. És ez még akkor is jónak látta nevezetes ravaszsággal oly alakot adni annak, mintha elsősorban a katolikus papság, az egyház s annak előjogai ellen irányulna; csakhogy a nemesség érezvén a fulánkot, hangosan fölzúdult a könyv ellen, az udvar pedig megtiltotta ugyan azt, a szerzőt azonban megjutalmazta.

¹⁾ Podewill, a porosz követ, jelentéseiben áradoz a királyné szépségének s kedves modorának dicséretében; amiért II. Frigyes utódját a bécsi udvarnál, Klinggraeffet inti: „vous ferez bien de vous tenir toujours en garde contre ses (a királynét érte) cajoleries et de les apprécier.“ Arneth, i. h. 137 s 539. l.

Igaz, e dolgok majd másfél lustrummal későbbben történtek ama kornál, melylyel jelenleg foglalkozunk; de az eszme már megvolt; a férfi is, a ki e jelentőségteljes könyvet megirandja, Kollár, már 1748 óta elhagyván Jézus-társaságát, Van Swietennek hathatós pártfogása mellett világi pályán működött.

De hogy az eszmék már működtek, mutatja Mária Teréziának eljárása az örökös tartományokkal szemben, melyeknek nemessége évtizedeken át minden ellen tiltakozott,¹⁾ mindent megakadályozni iparkodott, mit az uralkodó akár az állam, akár az elnyomott adózó nép érdekében tőle követelt vagy tenni szándékozott. Pedig a főpapság és a nemesség Mária Terézia uralkodása kezdetén ott is nevetségesen csekély adóval voltak megróva, míg a nem privilegiált osztályok majd összeroskadtak az állami és egyéb terhek alatt.

De azért az örökös tartományokban a dolog mégis aránylag könnyebben ment, mert annak minden tekintélyt vesztett rendei az uralkodó komoly akarata előtt meghajolva, egy igazságosabb adózási rendszerrel szemben nem mertek, de nem is tudtak hathatósabban ellenzéket kifejteni. Németalföldön különös viszonyok tartóztatták a királynőt az idevágó kísérletektől. Az olasz tartományokban Pallavicini és Cristiani erélyes és céltudatos eljárása eddig nem látott kedvező anyagi helyzetet teremtettek, minélfogva e tartományok a hozzájuk intézett követeléseknek könnyebben meg tudtak felelni.²⁾ Más-képen kellett Magyarországgal szemben eljárni. Ott az erély győzhetett, itt más eszközökre volt szükség; mert a nemzetnek bármily hiányos alkotmánya, melyet Mária Terézia akkor még egész terjedelmében tiszteletben tartani szándékozott, nem egy akadályt gördített akár a legszükségesebb újítások útjába, mely akadályok leküzdése által Mária Terézia, mindezen kívül még azt is be akarta bizonyítani az ellenséges külföld előtt, hogy a dinasztia most már a teljesen kibékített magyarokra biztosan számíthat.³⁾

¹⁾ Arneth, IV. 36. és 63.

²⁾ Arneth, IV. 234—37.

³⁾ Tronnak jelentése, 1751. V. 23.; Arnethnál IV. 526. Bartensteinnek idevonatkozó felterjesztéseit l. *Igazoló Okmányok*, I., II., III.

Hogy ily körülmények közt Bécsben kissé aggódva néztek a megnyitandó országgyűlés elé, az természetes, miről az ottani levéltárakban érdekes bizonyítékokat találunk. 1751-iki ápril hónapban *Bartenstein*, szokása szerint, hosszadalmas és fontoskodó jelentést tesz M. Teréziához arra nézve: mit kellene a magyar országgyűléstől kérni, s mitől kellene vagy lehetne tartani, ha a KK. és RR. a hozzá intézendő követeléseket teljesítik vagy nem teljesítik.

I. Jelentésének kiinduló pontját a királyi előterjesztéseknek Nádasdytól származó tervezete képezte, melyeket neki a királyné véleményezés végett kiadott volt. Mindig azon lévén, hogy bármi történjék, azt mondhasssa, hogy ő ezt előre látta, e véleményben is sok dolgot érint, anélkül, hogy csak egyet is kimeritene, mit azzal okadatol, illetve kimenteni iparkodik, hogy, miután az ő megjegyzései több magyar főúrral is közöltetni fognak, sokat kellett kihagynia, a mit különben felhozott volna. Valjon ezzel szolgálatot tesz-e a királynénak, az más kérdés, a melylyel, úgy látszik nem törődött.

A dologra annyit mégis mond, hogy nézete szerint nem jól készülnek az országgyűlésre; de miért nem, azt már megint nem mondja. Hallatszik, hogy sok követ azzal az utasítással jövend fel Pozsonyba, hogy az adónak felemelését ellenezze; ő azt nem hiszi, mert különben nem tanácsolta volna az országgyűlésnek egybehívását, annál kevésbbé, mert annak balsikere a külügyi viszonyokra is káros kihatással lenne.

Attól mégis tart, hogy a magyarok, ha az adóra nézve engednek is, más tekintetben többet fognak követelni; ő ugyan szereti e nemzetet, „a mennyire a monarchia jóléte ezt megengedi”; de a mult idők tapasztalatai mégis okot szolgáltatnak némi aggodalomra.

Azért attól is tart, hogy a felség a propositiók által, úgy amint azok előtte fekszenek, kezeit kissé nagyon is megköti; pedig jó lenne, jövőre is a cselekvés szabadságát fentartani magának, nehogy oly állapotok keletkezhessenek, melyek mellett sem a monarchia, sem Magyarország fenn nem állhatnának.

Ebben talán joggal látjuk M. Terézia jövő politikájának előrajzát. Valjon lehetséges lesz-e a diétát rövid időtartamra szorítani, azon kételkedik; de itt is amaz aggodalmát fejezi ki, hogy a magyarok minden ily irányu törekvést holmi engedmények kiereszkolására fognak felhasználni. Különben nem tud e tekintetben tanácsot adni, mert nem ismeri a helyzetet.

Ha pedig mégis nehézségek merülnének fel, legjobb lesz oly urak tanácsa után indulni, kik egyrészt Magyarország alkotmányát ismerik, másrészt pedig a királyné bizalmát bírják.

Végül pedig azon naiv hitnek ad kifejezést, hogy a szent (husvéti) időszakot nem vélte jobban felhasználhatni, mintha ezeket a dolgokat papírra veti.

II. A második, 1751. IV. 10-én kelt felterjesztésében a teendő királyi propositiókkal foglalkozik. Mindenek előtt szokott hiusággal konstatálja, hogy azoknak szerzője az ő előbbi felterjesztését látta, mert abból sokat átvett. A kir. előterjesztések (latin) irányáról nem akar szólni, mert ott (a kancelláriában) máshoz már nem szoktathatók; az azonban nem tetszik neki, hogy ezen előterjesztések, míg egyrészt annyira kiemelik, hogy mennyit tett Magyarország a királynéért, másrészt elhallgatják azt, mit tett a felség Magyarorszáért. A szerénység szép dolog, de annak is van határa, s a szentírásban is van elég példa rá, hogy még nagy szentek is dicsérték önmagukat. Ilynemű okirat, mint a kir. propositiók, nemcsak a jelenkornak szól, hanem az utókornak is; sőt a jelenben is, ha a legtöbb főúr tudja is ezeket, kételkedik, valjon tudják-e mindazok is, kik az országgyűlésen részt venni hivatvák (a követek). Ily esetekben a szerény hallgatás nagy kellemetlenségeknek lehet okozója, sőt a múltban nem ritkán okozott is olyanokat.

Ő a magyar nemzetnek nagy tisztelője, s gyakran már védelmére kelt, mikor a németek igazságtalanul támadtak ellene; de azon véleményen van, hogy *Magyarországot nem lehet virágzóbb állapotba hozni, míg az ország-*

gyülési tagoknak legnagyobb része be nem látja, hogy ez megtörténhetnék anélkül, hogy a nemzetnek szabadságai ez által csorbát szenvednének.

Ily értelemben javasol aztán néhány változtatást és toldást.

III. A harmadik, időrendileg korábbi, mert január havából származó felterjesztés az országgyűlést megnyitó rövid trónbeszéd tervezetét mutatja be. A levéltárban ma csak a latin fordítás van meg; eredetileg németül volt fogalmazva. Kívánja, hogy előzetesen többi közt Batthyányval és Esterházyval is közöltessék, s a sorok közt ismét azt az aggodalmat fejezi ki, hogy a kancelláriának latinsága ismét csak valami gyarló fordítást fog napvilágra hozni.

Bármit érjenek Mária Terézia e kissé túlbecsült tanácsadójának okoskodásai, annyi ezeknek szóáradatából is kiderül, hogy a szándékolt újítások, más szóval: a magyar nemzettel szemben hangoztatandó követelések csak méltányosaknak látszottak Bécsben.¹⁾ Magyarország — Erdélyt nem számítva — terület s lakóinak száma szerint több mint harmadrészt tevő a monarchiának, a közös terhekből pedig alig egy tizedrész jutott rá. 1729 óta az ország harmadfél millió katonai adót, míg a sokkal kisebb Csehország kétannyit fizetett; viszont pedig az örökös tartományok tudósai kiszámították, hogy az adónak hat millióval való fölemelése éppen csak a helyes egyensúlyt állítaná helyre a monarchia egyéb tartományaival szemben.²⁾ Ily körülmények közt az volt a jelszó: jobb katonaság és ennek föntartására több pénz; ama tapasztalatoknak rövid foglalatja, melyeket a porosz háborúból meríthetni véltek. Hogy savoyai Eugen halála óta alig volt a monarchiának a félretolt Pállfyn kívül valamirevaló osztrák hadvezére, azt nem vette észre senki, de észrevették már akkor is a — „sadvai iskolamester“-t. II. Frigyes katonái ötször lőttek egy percz alatt; gyorsan, szabatosan és célirányosan mozogtak, ritkán voltak ott, a hol, de mindig ott,

¹⁾ Arneth, IV. 181.

²⁾ Arneth, IV. 524. l. 223. j.

a hol nem várták. Igaz, hogy egy II. Frigyes vezetése alatt. Nem minden irónia nélkül jelenti az akkori velencei követ, Tron, 1749. XI. 15. a signoriának Bécsből:¹) „Azt állítják a hadügyi szakférfiak, hogy az ok, a miért a császárné hadseregei annyszor s főleg a porosz király által mindig (?) megverettek, egyedül abban rejlik, hogy katonái fegyelmezetlenek s nem tudnak olyan gyorsan löni, mint a poroszok. Két dolog, mely nagyon hasznos, sőt döntő az ütközetben...” Négy évvel később pedig, 1753. I. 27-én ekként nyilatkozik:²) „Mindazon ujítások, melyek a hadügy tekintetében Európának majdnem minden államában napvilágot látnak, akár a katonaság minő fegyverekkel való ellátására, akár a gyakorlati kiképzésre, akár a fegyelemre nézve, mindez a porosz király hasonló eljárásának utánzása, mert a katonai szakférfiak állítása szerint, ezen királynak hadserege a legjobb Európában...”

Ily eszmék befolyása alatt Mária Terézia is hadseregének jobb állapotba hozatalát első s legfontosabb teendőjének vélte s ennek létszámát mindenekelőtt legalább 180.000 emberre akarta hozni. Erre pedig, valamint az ugyane célra szükséges pénznek előteremtésére kivált Magyarországon az alkotmányos tényezőknek hozzájárulása kellett.

Nagyobb hadügyi adó — ez volt tehát a főtörékvés, mely már 1741-ben, de még hangosabban és sürgősebben 1751-ben nyilvánult. Régóta tárgyalták ezt azon magyar államférfiakkal, kiknek a dinasztiahoz való hűsége éppannyira minden kételyen felül állott, mint a nemzet előtti tekintélyök. Ezeknek élén Pálffy János állott, a katonai és kormányzati érdemekben megőszült nádor, akinek nevét a szatmári békekötés nimbusa is övedzé, de ő sem mert az általa is sok tekintetben helyeselt eszmék megpendítésére vállalkozni, csak arra kérván a kegyes királynőt, hogy tekintettel agg korára, míg ő él, ne kezdjen ily dolgokba, melyeknek beláthatatlan

¹) Arneth, IV. 514. V. ö. Wolf, Oesterr. u. M. Ter. Wien, 1855. 231. l.

²) U. o. 87. és 514. l. 101.

veszedelmes következményei lehetnek;¹⁾ miben ugyan kissé túlfeketen látott, mert az 1751-iki országgyűlésen a nemesség, régi magyar szokás szerint, nagyokat szónokolt ugyan, de a legvégén mégis majdnem mindazt megadta, amit tőle követeltek.

Vajjon honnan ez engedékenység, melynek magyarázatára Venier elmélete nem elégséges?

Talán részben onnan, mert a követelések méltányosságát, habár csak titkon is, elismerték; de nem utolsó sorban azért, mert tudták és érezték, hogy örökös főérvök az adó fölemelése ellen, a *„misera plebs contribuens“*, egy óriási valótlanosság. Nem mintha e szegény nép még többet tudott volna fizetni, hanem mert — s erre az országgyűlés tartama alatt egy királyi leiratban elég érthetően figyelmeztetve is lettek — mert tudták, hogy saját privilegiumaik s az országnak egész kormányzati rendszere, melyről ugyancsak Tron azt mondja, hogy: *„fondato su principi barbari ed ostrogoti,“*²⁾ ezek az okai, hogy e szegény nép nem tud többet fizetni, a minek nyilvános hangoztatása borzasztó fegyvert adott a hatalom kezébe, nemcsak az adórendszer, de még sok másnak is megváltoztatására.

E szempontból tekintve a dolog menetét, fölötte méltányolandó Mária Terézia eljárása, ki az alkotmányos formák megtartása mellett kívánt az országgyűléssel tárgyalni, mely szándékában bécsi tanácsadói közül Bartenstein, őszintén-e, vagy számításból, nem keressük, de mindig a monarchia felbonthatlan egysége szempontjából, hathatósan támogatót őt. Részben ugyane szempontból ítélendő meg azon magyar főuraknak működése is, kik minden áron azon voltak, hogy az alsó tábla ellenzékét a királynő szándékainak megnyerjék; bár tudták, miért teszik, *„aulikusságuk“* karöltve járván legsajátabb személyes érdekükkel. Csak finomabban számítottak, mint a szintén adót nem fizető, de azért a *„misera plebs“* mellett szónokló alsó tábla, mihez hozzájárult, hogy a Pálffyak, Batthyányak és Esterházyak, másokat nem is említve, társa-

¹⁾ U. o. IV. 524. (222).

²⁾ U. o. IV. 524. (224).

dalmilag is szoros összeköttetésben voltak az udvarral; Grassalkovich és Fekete pályája emelkedőben volt, a primási szék 1745. decz. 6-ika óta üresen állott.¹⁾

Még más tekintetek is játszottak közbe, melyek a monarchiának katonai és pénzügyi megerősödését elodázhatlanul szükségessé tették. Németalföldön az ú. n. barrière-szerződések nyomán keletkeztek surlódások Angliával, melyeket, mint Arneht mondja: „szokása szerint“ a porosz király is buzgón szíftott; Olaszországban a szárd király és a parmai herceg mindig készen állottak Mária Terézia rovására terjeszkedni. Franciaország, melynek barátságát ugyan keresték a monarchia diplomatái, kétes szerepet játszott, de tudva volt, hogy szükség esetén szívesen használná föl a magát minden ellenségnek mindig szövetségesnek ajánló porosznak segítségét, a miért is sohasem fogja megengedni, hogy az végképen leveressék; legvégül pedig a magyar határ az utóbbi szerencsétlen békekötések óta teljesen védtelenül állott Törökországgal szemben. Mindezek és kivált az utolsó pont reményleni engedék, hogy a KK. és RR. a hozzájuk intézendő követelések előtt nem fognak mereven elzárkózni.

E tekinteteknek megfelelőleg készültek a királyi előterjesztések. Magasztalva s megköszönve azon áldozatokat, melyeket Magyarország az utóbbi háborúban a monarchia megmentésére hozott, hosszabb fejtegetésekben amaz eszme jut kifejezésre: *si vis pacem, para bellum*. Hogy ugyanis az annyira szükséges és áldásos békét biztosítani lehessen, szükséges elegendő és jó hadsereg fölállításáról gondoskodni, erre

¹⁾ Ez utóbbi körülmény, mint Biró római ügyvivőjének, Merenda József 1751. I. 9. k. leveléből kiderül, ott azt az aggodalmat keltette, hogy valamit forralnak az egyház ellen. Biró II. 20. k. válaszában erre csak annyit felel, hogy nézete szerint az országgyűlés nem fog sokáig tartani. Szörényi, nyitrai kanonok, cz. püspök, IV. 19. k. levelében pedig azt jelenti, hogy az országgyűlés nem fog vallásügyi dolgokkal foglalkozni; ha mégis, „kérni fogják ő felségét, hogy ne engedje meg, mert ez a dolog az ő kizárólagos hatáskörébe tartozik.“ Merendának, ki különben világi ember volt, levelei részint eredetiben, részint, mint Birónak egyes válasza is, másolatilag az egyházmegyei hivatal leveles könyveiben vannak meg. Az itt idézettek a L. K. IV. kötet 1., 4. és 129. l.

pedig az eddig rendelkezésre álló eszközök elégtelenek. Az állam kincstára üres, az örökös tartományok, melyek az említett háborúkban szinte kimerültek, adósságokkal terhelvék, úgy hogy többet tőlük követelni nem lehet. Ezért a hadügyi adónak egymillió kétszázezer forinttal való fölemeltetését kéri a felség, anélkül, hogy ez által a nemesség adómentességét bármiként megsérteni akarná, mert meg van győződve arról, hogy az ország ezen új terhet helyes beosztás mellett könnyen el fogja viselhetni, a miért is a kért összegnek megszavazását szeretett magyarjai hazafiasságától s hozzá való ragaszkodásától bizalommal várja.

Magától értetődik, hogy ezen előterjesztések a legilletékesebb magyar és — a minek a bécsi államlevéltárak elégséges bizonyítékát szolgáltatják — az ezen ügyhöz értő, vagy legalább velük régóta foglalkozó német államférfiaknak is közreműködése mellett készültek. Ez utóbbiak dicséretére meg kell említeni, hogy az ú. n. 'összállam' eszméjét sohasem hangoztatják, sőt, a kit e tekintetben talán leginkább lehetne gyanúba fogni: Bartenstein ismételve s részletesen csak azt az eszmét fejtegeti, miszerint magának Magyarországnak is kiváló érdeke lenne, ha egyáltalában többet törődve a külvilággal, belügyének alkotmányos rendezése mellett az örökös tartományok viszonyait s azon kapcsolatot tartaná mindig szem előtt, mely a monarchia két része közt a *pragmatica sancti*óból kifolyólag fönnáll.¹⁾

Bíró, a ki mint a veszprémi káptalannak követe, már az 1741. országgyűlésen is résztvett,²⁾ a viszonyok hasonló voltánál fogva tisztában lehetett magával, hogy a tárgyalások most sem lesznek simábbak s ha Merendához intézett, főtebb említett levelében azt mondja, hogy rövidek lesznek, inkább

¹⁾ L. 1751. VII. 21. k. jelentését.

²⁾ Ez évben predikált is Pozsonyban; *Kudora*: A kath. egyh. beszéd Irodalma, 148 s 151 l. A szentbeszéd különben kisasszony napján tartatott s Budán jelent meg 1741-ben. Többi ugyanez évben Pozsonyban megjelent szentbeszédait már Sándor is ismerte; Kház 93—95 l. Ez országgyűlésen szerzett érdemei még püspöki diplomájában is fel vannak említve.

csak óhajt fejezett ki, mint reményt; mert igen jól sejtette, mily nehéz lesz az országgyűlés tagjait, főleg az alsó táblát a királynő céljai számára megnyerni. Mutatja ezt amaz egyházi beszéd, melyet a *'Veni Sancte'* alkalmával tartani akart s melynek meglehetősen untató voltát nem legkisebb részben a *'békesség'*-re való egyre ismétlődő intelmek képezik.

Nem is voltak e tárgyalások sem rövidek, sem simák, de általános alakjukban tipikus képét nyújtják az akkori magyar alkotmányos életnek.

II.

A NAPLÓNAK ELSŐ, AZ ORSZÁGGYÜLÉS ALATT
POZSONYBAN IRT RÉSZE.

Maga a napló tizenhét chronosticonnal kezdődik, melyek ezen évszámot adják: 1751. Azután Mária Teréziának meghívó levele, ddtó 27. Nvbris 1750.¹⁾ A meghívás szól 1751 április 18-ára, Pozsony városába, ezután ismét egy 1751-es chronosticon.

A 6. lapon kezdődnek: „Nonnullae observationes scitu ad id necessariae ut in Generalibus Regni Comitibus Consilia et Propositiones in conformitate Altissimae divinitus datae Regiae Potestatis fiant, omniaque dicta et facta ad mentem, voluntatem et nutum ejusmodi Regiae absolutae Potestatis accomodentur.“

Ennek megfelelőleg az egész értekezés túlozva abszolutisztikus irányú.

Kezdetben a mindkét szövetségi Szentírás, szent Ágoston, Aristoteles és Callimachus nyomán „De origine publicae Potestatis“ értekezik; s itt helyesen szól.

Hanem a 10. l. „Rex et Regnum“, nemkülönben „De Majestate“ című részletekben már ilyenek fordulnak elő: „Potestas ita pendet a Principis arbitrio, ut nulla ratione, nullis regulis Juris limitetur, ita ut ea etiam contra dictamen rationis uti possit (eddig aláhúzza, s idézve Covaruvias, Lib. 3. Var. Resol. c. 6. n. 8. — és folytatja): quare Princeps, si etiam peccare velit, a nulla humana potestate prohiberi queat. E contra omne delinquentis in Regiam Majestatem crimen exceptum est“.

¹⁾ Prott. Epp. VI. 1750—51. 408. s k. II. is található.

Figyelmét azonban mégsem kerüli el, hogy a fejedelem mindenhatósága valami által mégis korlátozható; — talán ezért mondja pag. 11 „*Omnia etiam pacta, consuetudines et Capitulationes ab excessu Imperantis irritantur* (halála által megsemmisülnek; mi szintén nem áll) — unde, ut illa ulteriorem vim et vigorem habeant, oportebit cum novo Rege reassumere et renovare“; — de a 12. lapon hozzáteszi: „*Neque etiam Potestas Majestatica ita circumscribi limitarique valet per pacta et Capitulationes cum subditis, ut ab his tolli, subtrahique (így) possint absoluta quaedam jura Majestatica, uti sunt: tributorum exactio, legum potestas, jus faeciale (valószínűleg: fetiale) etc. Talia enim licet aliquod moderamen ferre valeant, limitari tamen in totum haudquaquam possunt, quia hoc ipso tolleretur ipsa Majestas, cum haec ex illis constitutur essentialiter*“.

Valamivel fentebb azonban (12. l.) azt mondta volt, hogy ha a felség Isten vagy a természet törvényeit meg nem tartaná: „*judicari propterea aut plecti in terris non valeat*“ — t. i. Majestas, melyről azonban elismeri, hogy „*illis — t. i. legibus divinis aut Naturae — omnino tenetur*“.

Ha a fejedelem akár eskü alatt olyasmit akár egyénnek, akár valamely többségnek ígérne, „*propter quod summum imperium salva justitia exerceri non potest, promissum illud sive pactum, jurato vel injurato factum, irritum est*“.

Ezt meglehetősen nehézkes és nem igen találó érveléssel Hobbesból igyekszik bizonyítani.

„De a felség — folytatja a 14. l. — néha mégis valamit enged mellékes dolgokban (ha ugyan ez az érteleme egy nagyon zavaros alineának „*verum tamen*“) az állam, vagyis az emberiség érdekében“ . . .

Itt aztán egy érdekes digressio következik, — érdekes annyiban, amennyiben, mint egyáltalán az egész eddigi okoskodás, azt sejteti az olvasóval, hogy Bíró mindez által mintegy magamagát elő akarta készíteni azon közvetítő, békéltető szerepre, melyet a következő országgyűlésen játszani akart.

Azt mondja ugyanis: vannak, akik a fölött vitáznak (*controvertunt*), vajjon a király, ha magát valamiben alattvalói iránt eskü alatt kötelezi, ezáltal elveszti-e felségi jellegét.

„*Nulla modo*“ — hanem az okoskodás, amivel ezt bizonyítani akarja, meglehetősen erőltetett, s körülbelül arra megy ki, hogy a fejedelmet voltaképen esküre kényszeríteni nem lehet; ha tehát

esküszik, szabad akaratából teszi, s mindig csak olyasmit ígér, amit enélkül is tenne, vagy tennie kellene, mely tekintetben egyszerű szava is eskü hatályával bír.

A fejedelem esküje nem *juramentum fidelitatis* vagy *subjectionis*, mert ilyent alattvalóinak nem tehet, hanem *Officii* vagy *protectionis*, minőt az igazhitű királyok Krisztusnak és az egyháznak tesznek, miközben, az V. Kelemen pápától származó azon eskü-mintát idézve, melyet a római (német) császárok letenni szoktak, arra ezt jegyzi meg: „*Nihil hic servile juratur Pontifici, sed magis herile, cum Potifex, cum tota Ecclesia velut in clientelam Regum committitur*” (valószínűleg íráshiba, helyesen: *committitur*.)

Egy lépéssel ismét tovább haladva, azt a kérdést veti föl: vajjon a felség köteles-e elődjének cselekedeteit magára nézve kötelezőkül tekinteni. „*Dubitant etiam nonnulli super eo, utrum Majestas obligetur ad acta Praedecessoris?*”

S itt három szempontot különböztet meg, melyekből a kérdés eldöntendő.

Először oly cselekedetek jöhetnek szóba, melyek a kormányhatalomra és felségi jogokra vonatkoznak (*Status imperii*, jelentheti a birodalom állását is, s úgy látszik, hogy Biró a szót e helyen inkább ez utóbbi értelemben vette).

Erre azt mondja, hogy az utód valószínűleg nem kötelezhető, főleg, ha az előd a felségi jogokból valamit föladvott és a birodalom állását kedvezőtlenébbé tette.

Továbbá szabad kezét is kell az uralkodónak engedni, hogy a változó időkhöz képest változó eszközökkel iparkodjék a birodalom javát előmozdítani. (Liviust citálja; de amint minden latin és görög írók idéz: „*apud Pelzhoffer*”).¹⁾

¹⁾ *Pelzhoffer* Ferencz Albert báró, *Lacon Politicus*, mint czimlapja mondja „*strictim doctrinam administrandae reipublicae, quam ajunt: Politicam complectens et evolvens*”, eredetileg III. Károly császárnak ajánlott munkája ez időtájt bibliografusaink szerint több kiadást ért. A melyet én birok, az Pozsonyban jelent meg, 1746-ban, typis haeredum Royerianorum, 56, 414 és 10 l. kis 4-r., megjelent pedig b. Andrassy János bölcsészeti tétélei mellett, Alexius a S. M. Magdalena kegyesrendi tanár — a világban báró Cörver Antalnak — előadásai nyomán.

Hordnyi, Mem. Hung. II, 1776. a 480 lapon e munka kiadását Lédai kr. áldozárnak tulajdonítja, (in 4-o, 1746); de a Scriptt. Schol. Piarum II. 1809-ben megjelent kötetében s. v. Lédai már nem említi. Meglehet, hogy magának Lédainak, a ki az említett kötet megjelenésekor

A második pont, mely itt szóba jöhet, azon szerződésekre vonatkozik, melyeket az előd az ország java és becsülete érdekében kötött. Ilyenek föntartandók; mert „dignitas Reipublicae non moritur” és mert minden közhitelt megingatna, ha az utód ily esetekben nem köteleztetnék az elődjével kötött szerződések által.

Úgy látszik, hogy Bíró a „pacta et contractus” alatt nem akarja az alattvalóknak tett ígéreteket érteni; melyekről tagadó nézetét az első pont alatt elmondta, bár kissé nagyon elburkolva; hanem a külhatalmakkal kötött béke- és egyéb szerződéseket.

A harmadik pont alá tartoznak szerinte az elődnek azon ténykedései, melyek annak a házára (családjára), vagyonára és magánügyeire vonatkoznak.

Az ezen kérdésre adott feleletnek szerkesztése azt mutatja, hogy voltaképeni rövid értelme ez: tartozik-e az utód elődjének adósságait kifizetni? . . . mire nézve ismét nagy óvatosan distinguál:

„Quae nomine publicae dignitatis et utilitatis contrahuntur”, azok kötelezik az utódot, mert sem a joggal, sem a méltányossággal, meg nem férne „in uno eodemque Regno commodis inhaerendo, illisque fruendo, incommoda et onerosa effugere” . . . és a másik, még homályosabb subdistinctio: „Si autem duplicia bona sint, et quidem una a Regni publico aerario et rationibus Regni distincta, examinare oportebit, quorum respectu contracta sint, et in cujus illa sunt possessione: tali casu Regni debita successorem obligabunt, reliqua possessorem aliorum: Si vero Rex in omnia succedat, tenebitur de omnibus”.

még élt, (Szinnyei szerint † 1780), figyelmeztetése folytán, s mert őt az a körülmény téveszthette el, hogy Lédai valamely Csákynek thesisei mellett 1742-ben Győrött Guerarának „*Horologium Principum*” című munkáját adta ki, amely különben Horányi szerint, *Scriptt. Sch. P.* 1738-ban jelent volna meg.

Igy állván Horányi előtt — a ki egyébiránt a „*Mem.*”-ban sem Cörvert, sem Pelzhofert nem említi, — a dolog a „*Scriptt.*” I. 1809-ben megjelent kötetében a pozsonyi 1746-i kiadást már Cörvernek tulajdonítja.

Petrik, *MO. Biblgr.* 1712—1860, sem Cörvert sem Lédait nem említi, de s. v. Pelzhofer jelez két kiadást, egy pozsonyit, de 1776-ból, a mi talán sajtóhiba, és egy pestit, 1765-ből.

Szinnyei s. v. Lédai és Cörver követi Horányit. A könyv a Széchenyi-könyvtár catalogusában, Suppl. I, 111, s. v. *Cörver* nincs említve; azonban megvan a Teleki-könyvtárban. Cat. III, 513; de mint folio-kiadás.

Ugy látszik, nem igen merte kimondani, vagy csak nagyon nehezen tudta magát elhatározni annak kijelentésére: hogy csak fizessen az utód!

* * *

Ezek után, a 20. lapon, miután megjegyezte volna, hogy április 18-án, mint fehérvasárnapon, az országgyűlés megnyitvatván, az előzetes szokott czeremoniák után elhatároztatott, hogy mindkét tábla a (pozsonyi) nagytemplomban valamely megyés püspök által tartandó Veni Sanctére menjen, hozzáteszi: „Ego autem concionatus sum ad istum sensum“, pedig mint alább kiderül, prédikációját nem mondhatta el.

A 21. lapon mintegy *czím*-lapja van a tartandó (s aztán kinyomatandó) beszédnek, mely szerint a beszéd „a békeségnek és az igazságnak magyarázatát az egész ország színe előtt“ ígérkezik fejtegetni.)

Az egész beszéd 22 és fél oldalra terjed.

A bevezetés hét oldalt foglal el. Ebben a „béke, békesség, békességes“ stb. szó 31-szer, a „pax“ és annak derivatumai 13-szor fordulnak elő.

Rövid értelme körülbelül az, hogy amint, a vasárnapi evangelium szerint, (Dom. in Albis,) a halottaiból föltámadt Krisztus e szavakkal lépett tanítványai közé: „*Békesség nektek*“, azonképen „a mi dicsőséges királyunk és királyné Asszonyunk ezen drágálátos békességnek szép tiszta uttyán mihozzánk, közzénkbe maga Főlséges Királyi Személye szerént kíván és méltóztatik jőni, és az eránt maga Magyar Hiveivel, úgymint az ide gyülekezett Papi és Világi, Méltóságos és Nemesi Statusokkal és Rendekkel kegyelmesen végezni“.

„Mert — folytatja a 124. zsoltár *Montes in circuitu ejus*—féle helynek eredeti alkalmazásával — ezen legmagasabb királyi hegy (az előbbiekben a királydombot és a pozsonyi várhegyet is szerepeltette) vagyis Királyi Hatalom körül más, de sokkal kisebb hegyek és halmok is vannak, úgymint a főfő Méltóságok és Nemesi Statusok, akik körülveszik, *et quasi murum illi faciunt*

) Szörényhez 1751. IV. 19. k. levelében említi, hogy „rövid“ magyar szentbeszédet készül tartani. Lev. K. 129. Csakhogy ez a „rövid“ beszéd, hozzávetőleges számítás szerint jó három óráig tartott volna.

és mintegy erőss bástyák, úgy állanak a Király körül, hogy így a Királytul *suscipiant Montes pacem populo et Colles justitiam*, ezek a titkos értelmű hegyek vegyékbe a békességet a népnek és a halmok az igazságot“. Következik a ‚captatio benevolentiae‘, mire a 30 lapon a beszéd főtárgyalása kezdődik.

Itt is csak mindenáron azon van, hogy a Karokat és Rendeket szent békességre intse. Teszi pedig ezt az akkori idők szónoklatának borzasztóan hosszadalmas és unalmas módján.

Abból indulva ki, hogy az ‚ország‘ a ‚város‘-tól csak nagysága által különbözik, belső szervezete körülbelül egy és ugyanaz levén, s abból, hogy *Jeruzsálem*, e kiváló szent városnak neve voltaképen azt jelenti, hogy „*Visio pacis*“, négy lapon át a Szentírásból, szent Ágoston s Cornelius a Lapide-ből egész halmazát hozza föl a többnyire latinul és magyarul idézett helyeknek, melyek e városnak csak csendet, rendet és szent békét kívánnak, míg végre a 34. lapon mindebből ezt a következtetést vonja: „Jertek azért Jerusalemből és Sion magas hegye körül levő Hegyek és halmok, vagyis Méltóságos és Nemesi Magyar Statusok és Rendek, halgyátok a Sion Királynak, szent Dávidnak ama szép intését, sőt ösztönözését, gerjesztését: *Suscipiant Montes pacem populo et Colles justitiam*.“

A *Montes*, — erre is szent Ágostont hívja tanúbizonysággul, mert magasabbak, „az országnak Méltósági, úgymint Érsekek, Püspökök, ország zászlós Urai, Grófok és más, közönséges zászlós Urak, mert ezek, mint valamely magos, nagy Hegyek és azértis Mágnások Nagyságosoknak neveztetnek; vérséggel, hűséggel, és érdemekkel és innen származott Méltósággal másokat föllyúl haladván és föllyebb emelkedvén, szentséges példaadással és bölcseséggel a törvénynek mértéke mellett másokat is igazgatnak, vezetnek és oktatnak.“

De aztán a *Colles*, azaz az alsóbbrendű nemesség vegye is be ama nagyságos ‚*Montes*‘-nak az oktatását, mire ekként biztatja őket: „*Colles sunt illorum excellentiam subsequentes*“; főntebb ismét sz. Ágoston nyomán azt mondta volt, hogy „*quid sunt montes, nisi tumores terrarum?*“ ugyanis micsodák a hegyek, ha nem a földnek daganatai, fölemelkedései“; s ezeknek a nagyobb daganatoknak példáját kövessék a kisebbek (azaz az alsó tábla induljon

a felső után) mert: „a halmok pedig a nemes Statusok és Rendek, úgymint Vármegyék és ezekben foglaltatott Papi és Világi és Nemes Rendek és a királyi városok, akik az említett Méltóságoknak tisztben, hivatalban és Méltóságban alacsonybak ugyan, de az eö Excellentiájokat és méltóságokat a törvénynek és szabadságnak egyenlőségével egy nyomban követik, és így a Hegyek egyenlő-kép veszik-be a békességet a népnek, és a Halmok az igazságot.“

Ennél a 71. zsoltárból vett szentirási helynél, mely egyéb-íránt közönséges héber parallelismus, oly értelmű, hogy az egész országban, egyik végétől a másikig, béke uralkodjék és igazság, — szent Ágoston commentárjaiban azt kérdi: „quare montes pacem et colles justitiam,“ s nem megfordítva? ... Ezzel aztán harmadfél sűrűen irt negyedré oldalt tölt be a szónok, mindig a szentatya szójátékos modorát követve, míg végre is csak ismét (37. l.) arra az eredményre jut: „Vigyék-be tehát a Hegyek a békességet a népnek és a Halmok az igazságot, hogy egy szívvel-lélekkel, egyenlő értelemmel és akarattal, együtt a békességet és igazságot bé vivén a népnek, tellyesedgyék-bé eö benne ama szent Írás mondása: *Az igazság és a békesség megcsókolák egymást*“; mi mellesteg talán intés akar lenni mindkét tábla számára, hogy egyértelműen járjanak el, oly „igazságos békét“ hozván létre, minőt a szónok magának képzelt.

Ezért még el nem hagyja ezt a szót: „*Az igazság és a békesség megcsókolák egymást*“, hanem két lapon át, Cornelius a Lapide segítségével a békességes csókolózás témáját variálja, míg végre a 40. lapon ezt a kérdést teszi: „Akarjátok-e tehát az igazságot sugárzó és a békességet keresső Szent Lélek Istennek ajándékát, mellyek keresésére most ezen templomban össze jöttünk? Akarjátok-e, hogy ezen Ország Gyűlésnek vége öröm és vigasztalás legyen?“

Azonban e kérdésre maga is csak emez általános szólammal felel: „Minden bizonnyal megleszen, csak egyenlőképpen szeres-sétek a békességet és cselekedgyétek az igazságot“; mélyebben azonban nem megy bele a dologba, mert most ismét Caesarius Arelatensis és Giustiniani szent Lőrincz nyomán kezd a *pax* et *justitia* körül áradozni, egészen a 42. lapig, melyen egyszerre, minden további átmenet nélkül, így kezdi:

„*Comitia a comitiva*. Ez a szó: *Comitia* a társaságtul és egybe gyülekezett sokaságtul vette nevezetének eredetét; azért is *Comitia* annyit teszen, mint Ország Gyűlése“.

„Már most ábrázoljuk-le és szolgálai kötelességgel és aláztossággal szemléltük hozzánk ide Hazánkba ezen mostani Ország Gyűlésre majd elérkezendő Fölséges Koronás Királyunkot és Királyné Kegyelmes Asszonyunkat“; ezeknek kíséretében jön mindenféle erény: Misericordia, Justitia, Igazmondóság (Veritas), Clementia stb. . .“ „vagyis: az Igazmondóság és Kegyelmesség eő Fölsége Királyi Kegyes személyében össze találkozáván meg-egygyezének és ezeknek szentsége és egygyesülése által az igazság és békesség megcsókolák egymást. Mennyünk azért örömmel elibe, és térd és fej hajtással, mélységes alázatossággal borulunk földig Királyi színe előtt, és így leborulván, igazsággal és békességgel teljes szentelt kezeit megcsókolván, azon szentelt kezekből vegyük engedelmességgel és hálaadással a nekünk kegyelmesen ajánlott és ígértetett békességet és igazságot, hogy így, valamint eő Fölsége dicső győzhetetlen (*varians: dicső győzelmes*) fegyvereivel és Királyi nagy hatalmával „*posuit fines nostros pacem*“, „köröskörül, mindenfelől békességgé tette a mi Országunk határait, úgy mi is, mivel minnyájan bűnösök és a bűn által Istent nagyon bántván ellene vagyunk, . . . Istennel a poenitentiátartás, lelki töredelmesség és bűneinkből való kitérés által megbékélvén . . . egymás között felebaráti tiszta igaz szeretetben *in congregatione justorum*, az igazaknak gyülekezetében, társaságában békességgessen élvén, így osztán e mostani Ország Gyűlését is illy egyenlő szeretetben egy értelemmel békességgessen elvégezvén, országoló Kegyelmes Királyunk és Királyné Asszonyunknak aláztos hálaadással és vigasztalással mondhattuk: Nunc dimittis servos tuos in pace.“ — Most bocsátod el a te magyar hív szolgálót, jobbágyaidot a Te ígéd szerint békességben s így mindenkor a Jerusalemnak vagyis a békességnek látásában gyönyörködén, e mulandóan világi, csendes és békességes élet után a mennyei Jerusalemnak békességében aludjunk és meg-nyugoszsunk, örökössen, Amen.“

* * *

Csodálkozik a mai olvasó, miként lehetett ily beszéd fogalmazására s elmondására vállalkozni, mely azonban hű kinyomata az akkori idők terjengős czikornyájának s tartalom nélküli szószaporításának. Mindkettőnek Biró nagymestere volt. De méltán csodálkozhatni azon is, hogy valaki remélhette, mikép ily beszéd által a Karokat és Rendekeket „*pax*“-ra fogja

’) A sorok közt: „*secundum*“, de a „*verbum tuum*“ ki van húzva.

csábíthatni. Ezért éppenséggel nem feltűnő, hogy az országgyűlés intéző körei ezt ugyan nem reméltették, sőt talán az ellenkezőtől is tartottak s ezért, annak daczára, hogy Biró e beszédet a kancelláriánál és az országbírónál, gr. Erdődy Györgynél bejelentette volt, annak megtartását az utolsó pillanatban megakadályozták. Az országgyűlés megnyitását megelőző napon ugyanis az országbíró azt tudatta vele, hogy néhány püspökkel történt tanácskozás után abban állapodtak meg, hogy beszéd ne legyen, *már csak azért se* — „ex ea etiam ratione“ — mert eddig sem prédikáltak soha ilyent: „*quod nunquam hactenus hoc praedicatum fuisset*“ ...

Birót a dolog természetesen bántotta és hogy a tilalomért néhány püspöktársát okolta, kiderül ama megjegyzéséből, hogy „néhány embernek rosszakaratú irigysége állotta utamat — *invidia et livore nonnullorum impeditus sum*“ ... Már pedig azt hisszük, hogy ha magasabb okok nem forogtak volna fönn, *ezt* a beszédet ugyan semmiféle püspöktársának nem volt oka tőle irigyleni.¹⁾

*

A voltaképeni napló azzal kezdődik, hogy Biró ápril hó 20-án feljegyzi, miszerint 1400 forintot fizetett két „adaman-tinus vulgo brilland“-ért, melyet már régebben megvett volt. 12-én ebéden volt gr. Erdődy országbírónál.

¹⁾ Szörényhez Pozsonyból írt valamelyik levelében (L. K. I. 136.) világosabban szól: „Én a Levelemben említett Praedikatiót a Ország előtt pro Veni Sancte Spiritus az Althan Váci püspök Mesterkedése által akadályoztatván, el nem mondhatom, hanem ugyancsak ki nyomtatatom, e héten talán készen is áll“. A „mondhatom“ jelen idő arra enged következtetni, hogy a különben kelet nélkül bejegyzett levél az elmondásra kitűzött napon, tehát az országgyűlés megnyitása előtt iratott. Mint alább látandjuk, a beszédet csakugyan kinyomatta és május 22-én (L. K. I. 151.) már meg is küldi neki. Hogy különben Althan egyházi tekintetekben nem kevésbé buzgó volt, mint maga Biró, mutatja föllépése III. Károly 1731-iki Resolútiójával szemben. Fessler, X. 318. Katona XXXVIII. 699. I. Érdekes, hogy *Tóth Lőrincz* — M. Tvtár, mill. kiadás, 1657—1740. kötetének 418. lapján — ez esetnek előadása alkalmával arról tanuskodik, hogy a katolikus egyház a pápa csatatkozhatlanságát már 1731-ben is vallotta.

22-én volt az első ülés, melyen az alsó tábla küldöttsége Pulavy*) János, esztergomi kanonok vezetése alatt a főrendeket üdvözlölte. Ezek részéről Biró válaszolt a következő beszéddel: „Tekintetes és Nemes Statusok és Rendek! A Fölséges Tábla és összvegyült minden Méltóságok illendő köszönettel vévén a Tettes Statusoknak üdvözlését, viszontag kötelességgel való szolgálattoknak ajánlásával örvend a Tettes Statusoknak szerencsés ide való érkezésén, jó egészségén és ezen mai szent napi első gyülekezetén. Kívánnya szivessen, hogy egyen egyig minnyájan a Szent Léleknek mennyei sugárlásával és isteni kegyelmével, segedelmével erősítettven, ezen országos gyülekezetünk légyen legelsőbbben Istennek dicsőségére, Föls. Koronás Királyunk s Királyné Kegyelmes Asszonyunk fedhetetlen és hívséges szolgálattára és egész édes Hazánknek és Nemzetünknek boldogulására.“

„Emellett a Fölséges Tábla a Tettes Statusoknak általam áttalküldi maga szeretetét és szóbeli jó barátságát, kérvén bizodalmasan, hogy a Tettes Statusokis magok szeretetét szeretetekkel összvefoglalván és így egy szív, egy érzelem és egy szives egészben a békességnek helye lévén, az egész Nemes Magyar Haza erőben és hathatósban az említett jóknak mind meg szerzésit, mind örökös állandóságát együtt munkálkodhassuk.“

„Intetünkis erre e Husvéti Szent Napoknak titkaivalis, mert a békességnek Fejedelme, édes Üdvöztünk... etc. etc. etc. (sic.)“

Április 23-án volt a második ülés, melyen Ő felségeik lejövetelének programja (Directorium) lett ismertetve. Ezzel kapcsolatban küldöttség választatott, mely felmenve Bécsbe a felségeket és a fenséges gyermekeket: három főherczeget és két főherczegnőt, meghívja.

Ezen küldöttség miatt többféle kellemetlenség (crises) keletkezett Bécsben, jegyzi meg Biró, melyeknek okozója a kancellár volt, Nádasdy Lipót. Eddig ugyanis úgy volt s a

*) Itt Birónál valami névcsere foroghat fenn, ilyenvü esztergomi kanonokot nem talállok Kollányinál.

főudvarmester, Pálffy Miklós gróf most is akként rendelkezett, hogy ily küldöttségeknek tagjai a főudvarmesteri hivatalban találkoztak s onnan kettenként kocsin az udvarhoz vitettek. Nádasdy azonban ezúttal ellenkezőleg rendelkezett akként, hogy kiki, a mint tudja (*privative quivis prout poterit*), jöjjön a kir. várakba s ott gyülekezzenek a kihallgatásra. Udvari ebédre sem lett a küldöttség meghíva, hanem Nádasdyhoz, mintakinek, úgymondta, ha nincs is vadja, elég libája és csirkepecsenyéje van, meg bora is pinczéjében. Ez nagyon bántotta a küldötteket.¹⁾

Bíró nem volt a küldöttségnek tagja, hanem 26-án Grassalkovics Antal, kamarai elnöknél; 27-én Esterházy Imre nyitrai püspöknél s 28-án gr. Pálffy Károlynál ebédelt, ki e napon nagy fénynyel pozsonyi főispánná s várkapitánynya installáltatott Nádasdy Lipót által. A veszprémi püspöknek akkor még birtoka lévén Pozsonymegyében, Bíró is meg volt híva az ünnepélyre, *et „qua commembrum istius Cottus etiam sedem mihi competentem accepi.“*

¹⁾ A küldöttség különben 27 tagból állott, gr. Barkóczy Ferencz egri püspök vezetése alatt. A beszédek M. Terézia, Ferencz császár s József, trónörökös főherceghez latin, Károly főherceghez pedig magyar nyelven intézték. Amazok latinul, emez magyarul felelt, mi nagy örömet keltett a küldöttség tagjai közt, tekintve, hogy eddig nem volt eset rá, hogy az uralkodó családnak valamely tagja nyilvánosan használta volna a magyar nyelvet. A *Diarium Diaetale* azért különösen hangsúlyozza is, hogy a főherceg „cum omnium summo solatio et admiratione articulate et cum accentu prorsus hungarico istis fere verbis respondit“: Szépen köszönöm a N. Statusoknak, hogy rólam emlékeztek és azzal megböcsültek, hogy magok Deputatusit hozzám is küldötték. Örülni fogok, ha mentül előbb Posonban a nemes Statusokat láthatom. (Arneth, IV. 184, 525.) Károly fhg. sz. 1745. II. 1. + 1761 I. 18. Katona XXXIX. 391. I. azzal egészíti ki e jelentést, hogy midőn az egri püspök örömet fejezte ki afölött, hogy Ő fensége magyarul beszél, a kis főherceg legott ekként válaszolt: „Azon leszek, hogy nemes hazának hasznával jobban megtanulhassak; ha valamiben a nemes hazának szolgálhatok, örülni fogok“. A meghívási szertartások különben meglehetősen polyglott természetűek lehettek; mert a főtebbiekén kívül Lipót főherceghez *németül* és a kis főhercegnőkhöz *latinul* beszélt a püspök, kik ugyane nyelven válaszoltak is, míg Charlotte főhercegnő Barkóczy *olasz* beszédére *francziul* felelt. (Kat. u. o. E fogadtatásnak Károly fhgre vonatkozó részlete le van írva „Mind. Gyűjt.“ is, 1792. IV. 33. I.)

Április 29-én ebédelt Balassa Pál grófnál.

Április 30-án Regnicolaris Sessio volt, amelyben a bécsi küldöttség jelentése után Ő felségeik érkezésének rendje köz-
hirre tétetett. A jelentésből kitűnik, hogy mégsem Nádasdy
óhaja szerint ment a dolog, mert a küldöttség Pálffy Miklós
házából 24 szép kocsin vonult föl.

Április 30. és május 1—4-én otthon ebédelt Biró. Május
3-án, primás akkor nem lévén, gr. Csáky Miklós kalocsai
érsek összehívta a főpapságot, hogy Ő felségeik fogadtatásának
módozatai fölött tanácskozzék. A tanácskozmánynak jegyzőjeül
Engelmaer (sic) Samu biduai cz. püspök és egri nagyprépost
szerepelt.

A kalocsai érsek indítványára elhatározott, hogy
május 5-én délutáni egy órakor Barkóczyánál összejönnek, mint
akinek háza előtt nagy térség van, melyen a kocsik elférnek.
Akinek nincs kocsija, szálljon föl máshoz, akinek van. Aztán
hivatalos sorrendben a szent Mihály-kapun át a hajóhídhöz
vonulnak, minden egyes püspök kocsija előtt liberális csatlósai
lépdelvén, kik azonban a híd innenső végén visszamaradjanak.

Azonban mindez másként lett. Május 4-én oly értelmű
értesítést kapott Csáky, ki azt legott a többi főpappal közlé,
hogy a felségek nem, mint addig megállapítva volt, öt, hanem
már három órakor érkeznek. Iparkodjék tehát kiki már fél-
kettőkor a fogadási sátornál lenni. Hasonlólag elmaradt
a tervezett ünnepélyes fölvonulás is, hanem „circa horam
primam promiscue omnes Status et Ordines tam in curribus
quam in equis ad praefatum tentorium comparuerunt“, hol
aztán meglehetősen soká várakozhattak; mert a felségek mégis
csak öt órakor érkeztek.

A fogadtatás rendjét ekként írja le Biró: A fogadtatási
sátorban két, aranyrojtos selyemkarosszék állott, azok előtt
egy szintillyen asztal. Amint a felségek a kocsiról leszálltak, a
főpapság jobbfelül, a Karok és Rendek balfelül, hanem ezek
ismét már csak „promiscue“ sorakoztak s őket a sátorba
vezették. Itt a felségek, székeik előtt állva hallgatták a kalocsai
érseknek üdvözlő beszédét, mire Mária Terézia szintén latinul
felelvén, „sermone elegantissimo et sapientissimo, ad stuporem

omnium“ s annyai és királyi kegyeiről biztosítván a Karokat és Rendeket, örömet fejezte ki a fölött, hogy oly számosan megjelentek.¹⁾

A királyi beszéd befejezése után *mindkét* felség a jelenlevők kézcsókját fogadta, a papságtól is, hierarchikus sorrendben, kezdve a kalocsai érsektől. A papság pedig, e hódolati tény megtörténte után legott kocsira szállt és 25 hatlovas kocsin előrehajtatott a királyi várakba, melynek kápolnájában a mitrát viselni jogosultak egyházi öltönyt vettek magukra és a valamivel későbbben érkező felségeket a vár kapuja alatt várták.

Megérkezvén a felségek, a lépcső alján odakészített vánkókra letérdepeltek, mire a kalocsai érsek az egyházi szertartás szerint fogadta őket. Majd az egész sokaság a kápolnába, — a felségek oratoriaikba vonultak, míg a kalocsai érsek a „*Te Deum*“-ot intonálta és a „*Benedicamus Patrem*“-féle Versiculus és megfelelő Responsorium után a „*Deus cujus misericordiae non est numerus*“-féle imával és ünnepélyes áldással fejezte be a fogadtatási szertartást; a felségek lakosztályaikba vonulván, a sokaság pedig szétoszolván.

Bíró itt azt a megjegyzést teszi: „*Hac vice per oblivionem ommissa dici debuit etiam oratio de Rege: Quaesumus Omnipotens Deus ut famulus tuus Franciscus, Imperator et Corregens, et Conjux ejus etc. etc.*“ — de talán téved s az „ommissio“ készakarva történt. Mert Mária Terézia, bármennyire erőltette is ezelőtt tíz évvel a „corregens“-séget, még sem vette azt oly szigorúan s aligha kívánt ily alkalommal mint a „corregens“ neje másodsorba kerülni; annál kevésbbé, mert tudvalevő dolog, hogy későbbben ő maga volt az, ki, egyébiránt sok tekintetben tiszteletre méltó, de a kormányzati ügyekhez nem igen értő férjét e téren minden tevékenységből lehetőleg kizárta. L. Arn. I. 307. Sőt, hogy az Egyház imáiban egyenesen kívánt férje előtt megneveztetni, kitűnik a misekánon, általa XIII. Kelemtől, 1761-ben kérelmezett e szavaiból is: „et

¹⁾ E fogadtatások egyébiránt mindig körülbelül ugyanazon egy program szerint folytak le; l. péld. Katona XXXVIII. 66. l.

pro Regina nostra M. T. et Francisco, in Rom. imperatorem electo, eius conjuge et socio regiminis“.

Május 6-án, mely napon Biró az egri püspöknél, Barkóczyánál ebédelt, a kis főhercegnők Mária Anna és Mária Krisztina érkeztek Pozsonyba; 7-én pedig a főhercegek, József, Károly és Lipót, nevelőjükkel — Biró „nutritius“-nak nevezi, hivatalos neve „Ajo“ volt — Batthyány Károly gróffal.¹⁾ Rendelet volt kiadva, mely szerint a trónörökös József főherceget latin, Károlyt magyar és Lipótot német nyelven kell a fogadás napján üdvözölni; M. Anna főhercegnőt latinul, M. Krisztinát pedig németül. A kir. gyermekek mind a két napon délután hat óra körül érkeztek és a magyar területen levő első hídnál — „*intra ultimum pontem sicut Vienna Posonium pergitur*“ fogadtattak. Az évégett odarendelt vegyes küldöttségnek vezére és szónoka Esterházy Imre, nyitrai püspök volt.

Közbevetőleg megjegyzi a napló, hogy a felségek vásárnapon, kedden és pénteken nyilvánosan fognak ebédelni, mely alkalommal „*in Aula publica conversatio*“ lesz, amiért is e napokon a Karok és Rendekek bármelyik tagja esteli félhétkor ott megjelenhetik. Biró maga 7—10-én otthon ebédelt.

Az utóbbi napra a Mágnások, Karok és Rendekek az országbíró útján a kir. várakba hivattak meg, hogy a kir. előterjesztést — „*quae (propositio) est meritum huius Diaetae*“ jegyzi meg Biró — meghallgassák.²⁾

Ünnepélyes „*Veni Sancte*“ után, mely 9 órakor tartatott, a királynő a Karok és Rendekek előtt megjelenvén, mennyeztet

¹⁾ A kir. család Pozsonyba érkezésének leírása némileg eltér attól, melyet Arnethnál (IV. 184.) találunk. Ez utóbbi szerint ugyanis M. Terézia május 8-án, (Biró szerint 5-én) érkezett Pozsonyba, hova a királyi gyermekek, József, Károly, Lipót, Mária Anna és Mária Krisztina már előbb érkeztek volna. Batthyány 1764-ben herceggé lett és anyja után a Strattmann melléknevet vette föl. Unokaöccse és 1773-ban történt halála után örököse, az ezen országgyűlés kezdetén megválasztott nádor. (Wolf, Hofleben M. T. 156.) Batthyányról mint nevelőről Fessler (X. 149.) gyakori szokása szerint, fontoskodó, de annál ügyetlenebb megjegyzést tesz. M. Teréziának fia nevelésére nézve Batthyánnak adott utasítását l. Arnethnál IV. 159.; magát a nevelési rendszert u. o. 162 s köv. II.

²⁾ A kir. propositiókat l. Katonánál XXXIX. 392. I.

alatti trónusa előtt kissé megállva, letült, mire Nádasdy Lipót — kit, minthogy egyszersmind kir. főlovászmester is volt, az ország pallosának vitelében ez alkalommal Boldizsár fivére helyettesített — magyarul mondta el a propositio tartalmát, „*hoc fere sensu*”: Emlékeznek a KK. és RR., hogy Ő felsége legkegyelmesebb leiratában megígérni méltóztatott, miszerint kedves magyar birodalma békéjéről hathatósan gondoskodni szándéka. Minthogy pedig ez a katonaság megszorítása nélkül, ez viszont nagy és tetemes (*ingens*) pénzajánlatok nélkül meg nem történhetik, azért reméli Ő felsége, hogy a KK. és RR. az eddig országgyűlésileg megállapított kétmillió s ötvenezer frtot egymillió kétszázézerrel megtoldani fogják.

Szózata befejezése után a kancellár háromszoros meghajtás közben fölment a trónus lépcsőire és a lepecsételt propositiót a királynőnek átnyújtotta, ki erre latin beszédet intézett a KK. és RR.-hez, melyben — „*latino sermone ad consolationem et admirationem omnium audientium, ita ut pro dulcedine, elegantia et suavitate huius Regii Sermonis fere in lachrimas effusi simus*” — az országot régi törvényes szabadságairól és változatlan anyai érzelmeiről biztosítja, mi megtörténvén, a lepecsételt propositiót a kalocsai érseknek adta át, ki azt „*cum praeiis consuetis reverentiis, seu genuflexionibus*” átvette. Erre az udvar visszavonult, az országgyűlés mindkét táblája pedig az országházába vonult, hol a Felső Tábla gyűléstermében vegyes ülést tartott, mely alatt, mint Bíró különösen megjegyzi, a kir. személynök, Fekete György, a világi főurak oldalán ült, közvetlenül a főispánok után. Itt a kalocsai érsek rövid magyar beszédet mondott, a még mindig pecséttel lezárt kir. propositiót nyilvánosan felmutatta, aztán feltörte és a kir. személynöknek, ez pedig a nádori főjegyzőnek, Pécsi Gábornak adta át, hogy azt felolvassa, mi megtörténvén, Erdődy György országbíró szép magyar, a felség kegyét és a magyar nemzet iránt való kegyes indulatait magasztaló beszédet tartott, melynek meghallgatása után a KK. és RR. minden további tanácskozás nélkül szétoszlottak.

VI. ülés május 11-én, reggel 8 órakor vegyes ülés az országházban a nádorválasztás megejtése végett, mert Pálffy

a múlt év végén elhalálozott volt. Előzetesen megválasztott a küldöttség, mely a jelöltek neveit áthozó királyi biztosokat, Liechtenstein herceget és gr. Nádasdy Lipótot fogadja. E küldöttség a felső tábla részéről egy megyés és egy czimzetes püspökből, egy zászlósúr s még néhány gróf és báróból, az alsó tábla részéről is bizonyos számú egyházi és világi tagból állott; mikor pedig a kir. biztosok érkeztek, olyképp vezették rövid üdvözlő beszéd után a terembe, hogy a megyés püspök közvetlenül előttük haladt.

A terembe érve a biztosok, az elnöki emelvényen foglaltak helyet, ezután a kancellár a jelöltek névsorát tartalmazó lepecsételt kir. leiratot rövid latin beszéd kíséretében az érseknek nyújtotta át, mi megtörténvén, legott ugyan ama küldöttség által kísérve távoztak.

A küldöttség visszatérése után az érsek, szokott módon a kir. személynök útján a protonotariushoz juttatván a névsort, azt felolvastatá. A jelölés négy nevet tartalmazott: Erdődy György országbíró, Batthyány Lajos, Pincernarum Reg. Mag. és két akatholikusét, kiket Bíró nem tartott érdemesnek fölemlíteni.¹⁾ Batthyány nevét mindenki várta volt s azért, midőn a névsor fölolvassása után Fekete György kir. személynök indítványozta, hogy a KK. és RR. minden további tanácskozás nélkül őt válaszsák meg nádorrá és helytartóvá, indítványa vagy tízszeres, falrengető „*vivat*”-tal el lett fogadva.

Az ekként megválasztottat az egész országgyűlés, az érsekkel élén, legott a kir. várakba kísérte, hol az érsek őt a trónuson ülő királynőnek bemutatván, ez utóbbi a választást kegyelmesen helybenhagyta, mire az új nádor a kancellár által fölolvastott, némileg megváltoztatott esküt letevén, latin beszéddel háláját fejezte ki a királynőnek. Az érsek végre az új nádort a császárnak — „*qua Regni Hungariae Corregenti*” is bemutatta, ki a megtörtént választást természetesen szintén ratihabeálni kegyeskedett.

¹⁾ Különben Révay Pál és Zay Imre bárók voltak (Arneth IV. 186.) ugyanazok, kik már Pálffy nádorrá választásakor mint prot. jelöltek szerepeltek. Kat. XXXIX. 84.

E napon Biró Nádasdy Lipótnál volt ebéden, 12-én pedig a nagyváradi püspöknél, gr. Forgách Pálnál.

VII. ülés május 12-én. A nádor az ülésre illendőképén meghivatván, szép magyar beszéddel arra hívta fel a KK. és RR.-t, hogy koronaőröket válasszanak. A kijelölés a szokott módon megtörténvén, azokul az eddig már ideiglenesen hivatalban levők: Esterházy Miklós és Grassalkovics Antal grófok erősítették meg. Minthogy pedig Esterházy mint követ a spanyol udvarnál távol volt, a szokott bemutatás és eskütételnél testvére, Ferencz gróf helyettesíté, minek megtörténte után a koronaőrök a császárnál és a három kir. hercegnél is be lönek mutatva, kik a KK. és RR.-et különbség nélkül¹⁾ kézcsoókra bocsátották.

Itt megjegyzi Biró, hogy úgy tegnap, mint ma, a három főherczeg mindig fekete magyar ruhában felséges anyjuk jobbján állott.

Május 13-án, mint M. Terézia születése napján az elrekedt kalocsai érsek helyett a győri püspök, gróf Zichy Ferencz mondott szentséges misét, volt pedig e napon „*Magna Galla, seu summus vestium pretiosissimarum Splendor.*“ Az összes titkos tanácsosok udvari ebédre voltak hivatalosak, összesen hatvanan. Azonban ez az udvari ebéd akként történt, hogy az urak a felségek nyilvános ebédjének befejezése után más teremben asztalhoz ültek. A felségek nyilvános ebédjén, jegyzi meg Biró, rendesen ezek jelentek meg: a császár, a királynő, József főherczeg, Mária Anna és Mária Krisztina főhgnők és Sarlotta (sic), a császár nővére.²⁾

A május 15-én tartott VIII. ülést a nádor azzal nyitotta meg, hogy talán végre már a királyi propositióról (az egy-

¹⁾ Arra, hogy az egyik koronaőrül az állandóan távol levő Esterházy választatott meg, Arneth (IV. 187.) azt a nem egészen helytelen megjegyzést teszi, hogy eszerint a koronaőrségi méltóság üres címnek tekintetett, melylyel semmiféle tényleges kötelezettség nem járt. Esterházy M. különben 1750. X. 25. óta volt Madridban, mint felhatalmazott követ, 1753-ban hasonló minőségben ment Pétervárra. (Wolf, Hofleben 34., 158. Handbuch d. k. u. k. auswaert. Dienstes. 1902. 23. és 27. l.)

²⁾ L. Arneth, IV. 150.

Venit Jesus & Stetit in medio, & dixit
Ev. Pax vobis. Joann. 20. v. 19.

Eljövén Jézus, és meg-áll a középhez, és
 mondja: béke-ség nektek.

Estu firmus in via Domini & in
veritate sensus tui & Scientia & munde
quatur te verbum facis & quid d. Eto
mandatus ad audiendum verbum ut
intelligas, & cum sapientia proferas
responsum verum. Eccli. 5. v. 12. 13.

Egy átharatos az Úr utában és a
 te igaz értelemződen, és tudományodban,
 és hováessen téged a béke-ségnek, igaz
 szavak igazja. Egy szelid az igaz szavak
 igazában, hogy Krisztus, és bölcseséggel
 igaz feleletet adgy.

Quod dicitur tibi Jerusalem
Valde aban. quod dicitur tibi
te. & mag. ostendit. Valde mag. aban. dicitur
segesse. & tamad. a tibi mag. jelepi
si, & jelentgeti. Szólt min. egy Sala
mon, ar. egy beküldés. Hírál, az is egy
gyütt lio. & az öre-gyül. dicitur. Sa
mirami, Hírei Valde. Hírei. Hírei
Hírei. Hírei. Hírei. Hírei. Hírei. Hírei
Ev. Jézus. ugyan az evangeli
on, és meg-áll a középhez, és
monda nektek: béke-ség nektek.

Eljövén

+

COMITIA.
AZ AZ:
ORSZÁG - GYÜLÉSE,
MELLYEN
Magyar-Országban, mint egy titkos Jerufalemben,
BÉKESSÉG és IGÁZSAG
HIRDETTIK.
JERUSALEM,
ANNYIT TÉSZEN MINT
:BÉKESSÉGNEK LÁTÁSA:

ITT TARTATIK A' GYÜLEKEZET,
Mert szép rendel (a) a' hegyek ő körüle, és az Ur az ő
népe körül: és ugyan a' végre gyülekeztek így öfzve, hogy (b)
a' hegyek vegyék-bé a' békeiséget a' népnek, és a' halmok az igazságot.

M E L L Y
ORSZÁG - GYÜLÉSE.
Midőn 1751. Efstendőben Királyi Szabad Városban,
Pofonyban, Husvét után való első Vasárnapon
F Ó L S É G E S

MARIA THERESIA,

ROMAI CSASZÁRNÉ,
Magyar és Cseh Orzági Koronás Királyunk 's Királyné
Kegyelmes Afzfonyunk Dicsőséges Országglása alatt, és Anyai
Gondviselése, Kegyelme, és Rendelése által kezdődnek, a' hegyeknek és
halmoknak titkos értelmére a' békeiséget és igazságot magyarázta,

M. PADÁNYI BIRÓ MÁRTON, WESZPRÉMI PÜSPÖK.

(a) Pfalm. 124. v. 2 (b) Pfalm. 71. v. 3.

POSONYBAN, Nyomtatott Landerer Mihály János által.

millió kétszázezer forintnyi adóemelésről) kellene tárgyalni. Ha az alsó tábla még nem tudott erre nézve eredményre jutni, jó volna időközben a sérelmeket is per circulos összeállítani. Ha pedig (a KK. és RR.) már mindennel elkészültek, közöljék tanácskozásuk eredményét a főrendekkel. Minthogy pedig az a küldöttség, mely minap a királyi főhercegeket s főhercegnőket fogadta, erről még jelentést nem tett, tegye meg most, és midőn, szokás szerint, az alsó táblához átmenve ott is teendi jelentését, egyúttal közölje azzal a nádornak fentebbi javaslatait.

Ez a nyitrai püspök vezetése alatt mindkét helyen megtörténvén, az alsó tábla részéről küldöttség jött a főrendekhez, melynek vezérszónoka Gusztinyi János egri kanonok volt. E küldöttséghez tartozott Prónay Samu is, „haereticus“, mint Biró utána veti, és Pestmegye első követe. Ez a főnforgó kérdésekről hosszasan és „elégge merészen“ (audacule) szónokolván a főrendek előtt, elhatározott, hogy a KK. és RR.-nek 3—4 napi, ha kell, hosszabb határidő engedtesse, melyen belül per circulos mind a kir. propositiók, mind a sérelmek iránt megállapodásra jussanak, addig pedig sem a főrendeknél, sem az alsó táblánál ülés ne tartassék.

Biró ugyancsak május 14-én a kalocsai érseknél volt ebéden, 15. és 16-án pedig otthon. Az utóbbi napon Ujvendéghi, eszterg. kanonok tartotta secundiciáját; Barkóczy püspök pedig ünnepélyes nagymiséjét a felségek előtt. E napot, Nep. szent János napját, ez évben husvét után V. vasárnapot, Biró még azzal is ülte meg, hogy azt a beszédet, melyet az országgyűlés megnyitásakor, mint itt ismétli: „*livore et invidia nonnullorum impeditus*“ nem tarthatott, kinyomatva gróf Batthyány Károly útján a főhercegeknek nyújtotta át, sőt szándéka volt azt a felségeknek is átnyújtani, mi végett hosszabb kísérbeszédet is fogalmazott, melyben kifejtette volna, hogy e beszédet azért akarta tartani, hogy az egybegyűltek szívét békességre hangolja, hanem hogy ebbe „*ex privatis nonnullorum sibi notis considerationibus*“ akadályoztatott.

A 27 lapra terjedő nyomtatványnak szövege egyébiránt igen csekély eltérésekkel azonos a napló szövegével. Végén nyolcz chronosticon, melyek együtt egységes értelmet adnak.

**DEVS CHARITATIS, QVI EST PAX NOSTRA,
ET EXVPERAT OMNES SENSVS, ATQVE INTELLIGENTIAS.
DELICTA CONDONANDO.
CONCORDIA PLEBEM
CONTINEAT. CLADEM
REPELLAT, DONET PLEBI PACEM.
ET CONCEDAT LIBERTATEM
LEGI CONDECENTEM.
RESPONDENT COLLEGAE ABLEGATI: AMEN.**

Került-e beszédével a felségek elé, erről nem szól; azon körülmény azonban, hogy e kiadvány egyik bécsi könyvtárban sincs meg, sejtetünk engedi, hogy ez nem sikerült neki.¹⁾

Május 18-án gróf Károlyi Ferencznél ebédelt. Ugyane napon a felségek a nyitrai püspök által a kapuczinusoknál mondott nagymisén voltak. 19-én Pálffy Miklós főudvarmesternél ebédelt.

E napokban híre támadt, hogy az alsó tábla már valamit végzett, minek folytán a főrendek 19-ére gyűlésre szólítottak, Bíró pedig fölhasználja az alkalmat arra, hogy azon esetre, ha a főrendek szónokául választatnék meg, az alsó táblához intézendő beszédet fogalmazzon s igtasson naplójába, mely általános kifejezésekben serény munkálkodásra kérvén ez utóbbit, nem nagy jelentőségű.

Tényleg azonban az alsó tábla nem végzett volt semmit, miért a felelősséget természetesen az egyes bizottságokra (circulusokra) hárították. A főrendek azonban, ha már összegyűltek, legalább megválasztották azt a küldöttséget, mely majdan az alsó tábla elaboratumát, amannak hasonló küldött-

¹⁾ Dr. Schrauf Károly praelatus ur, t. barátomnak szives közlése szerint. — Ama körülmény, hogy a beszéd kinyomatott, bírhatta Kudorát — i. m. 147. s 151. l. — azon feltevésre, hogy B. azzal az országgyűlést tényleg megnyitotta. Kezdetét és címlapját facsimilében adjuk.

ségével együtt tárgyalni fogja. Bekerültek az egri püspök s Zbiskó vegliai cz. püsp., Balassa Pál, Károlyi, Nádasdy és Esterházy, mindannyian grófok, az utóbbi három egytől-egyig Ferencz keresztnevű is.

Május 21-én végre Bíró is látott magánál két vendéget: Engel csanádi püspököt és egy udvari káplánt. 22-én udvari ebéd volt. Mindössze 18 vendég volt, köztük hölgyek is, a meghívottaknak, kivétel nélkül titkos tanácsosoknak, nejei. A püspökök palliumban. Ő maga, Bíró, 'Sarlotta' főhercegnő mellett ült. Az ebéden megjelent mind a két felség és József főherceg is. 23-án ebédelt gróf Erdődy György országbírónál; 24—28-án otthon.

Dolog tehát nem igen sok volt a diaetán, bár ügylátszik, időközben a vegyes küldöttség mégis némileg működni kezdett, mert Bíró azon föltevésben, hogy e bizottságnak ülései egészen pünkösdséig el fognak húzódní, fölhasználta az alkalmat arra, hogy ismét egy „elvben“ tartandó beszédet fogalmazzon magának, akkor elmondhatót, ha majd ez üléseknek eredményéről az alsó táblánál jelentést kellend tenni. Maga a beszéd nem igen figyelemreméltó s egészen, mint a föntebb említett, Bírónak ama modorában van tartva, mely szokott bőbeszédűségével az éppen előforduló egyházi ünnepe és a diéta teendői közt némi összefüggést erőszakolni iparkodik.

Vége május 29-én történt valami. E napon ugyanis, melyen a felső tábla X. ülése tartatott, a 19-én megválasztott bizottság jelentést tett eddigi működéséről és pedig a főrendeknél az egri püspök, az alsó táblánál pedig Brunszwick Antal, az országbíró protonotariusus útján. Előadatott, hogy a bizottság az eléje került tárgyakat három részre osztá, úgy-mint: *Statistica et Politica*, továbbá: *Negotium Quanti Contributionalis concernentia*, végre: *Juridica*; az elsőre nézve az előadást Pécsi Gábor, a nádor, a másodikra nézve Brunszwick, az országbíró, a harmadikra nézve pedig felsőbüki Nagy Pál, a kir. személynök protonotariusára bízván.

E három főjegyző úr közül ügylátszik csak Brunszwick dolgozott valamit, ki a maga dolgát legott elő is adta; első-

ben a felső táblánál, „*nervose* (derekasan) *et cum optima gravaminum et miseriarum Regni deductione*“, mint Biró megjegyzi s azután az alsó táblánál. Itt azt követelték, hogy miután egyszeri hallásból kellő fogalom az egészről alig alkotható, a dolgozat „*publice dictaretur*“, mely követelés a főrendek részéről némi, s pedig egyeseknél, kiket Biró különben nem nevez meg, igen erélyes ellenzésre talált, főleg azon indokolással, hogy miután az egész dolgozat a felségek elé kerül, nem illő, hogy előbb köztudomásra jusson. Végre pedig, egy közvetítő indítványnak elvetése után, hogy a dolgozat a négy megyei circulus számára négy példányban lediktáltassék, főleg amaz elvből indulva ki, hogy: „*quod tangit omnes, ab omnibus debet approbari vel reprobari*“, elhatároztatott, „*ut publice et ad notitiam totius Regni notetur*“; a vegyes bizottság pedig utasított, hogy a többiben munkálkodását serényen folytassa.

Érdekes lenne tudni, minő véleményen volt Biró azokról, kik ekként a nyilvánosság mellett küzdöttek, de kiket egyébiránt nem nevez meg. Ehelyett tudatja az olvasóval, hogy május 30. s 31-én, valamint junius 1-én otthon ebédelt.

Junius hó 1-én mindkét táblánál ülés volt, melyekben a sérelmi fölirat tárgyalatott. A tanácskozás kivált az alsó táblánál nagyon élénk volt, végre számos módosítás és „*consideratio*“ beiktatása után sikerült a föliratot elfogadtatni és a felső táblához átküldeni.

Ezután Biró ismét három lapot szentel egy „eszményi“ beszédnek, „melylyel a föntebbit megtoldani lehetne“. Intelem akar lenni az alsó táblához, hogy csak mindenben a felségek kegyes akarata szerint járjanak el.

A junius 2-án tartott XII. ülésben a főrendek kevés és csekély változásokkal, melyekhez azután az alsó tábla is hozzájárult, fogadták el a föliratot. Erdődy országbíró erőlködött ugyan más, általa szövegezett záradék mellett, de ezzel Pálffy Miklós főudvarmester ellenében megbukott, mi némileg bántotta őt. Megjegyzi Biró, hogy ezúttal az országgyűlési ifjúság is bebocsáttatott a terembe, ahonnan eddig ki volt zárva.

Végre junius 3-án vegyes ülés volt, melyen a fölirat végképen elfogadtatván, oly kérdés is merült föl, melynek

mikénti megoldásán Biró nagyon kesereg. A nádor ugyanis előadta, hogy primás nem lévén, a kalocsai érsek nem írhatja alá a föliratot, mert a primási teendők ezen, nem egyházi, hanem közjogi része nem ruháztatott rá s épp ezért a föliratot csak ő maga, a nádor fogja aláírni, mely nézetében az országbíró őt hathatósan támogatta. Stechenich János, győri nagyprépost ugyan lehetségesnek vélte, hogy a kalocsai érsek e clausulával: „Sede AEppali Strig. et Primatiali vacante” írná alá, amint történnék, ha nádor nem lenne és az országbíró vagy egyéb erre hivatott országos méltóság a primás mellett írná alá a föliratot. Mire a válasz az volt, hogy ily esetben, lévén a hivatalok megállapított sorrendje, az írná alá a föliratot, aki akkor a főrendi tábla elnöke. Egyébiránt észrevehették a nádor és az országbíró, hogy e dologban a főrendekre nem igen számíthatnak s ezért, „amint a nádorválasztásnál is tették volt” — jegyzi meg Biró — anélkül, hogy azokat tovább engedték volna szólni, a Personalis jelt adott az alsó tábla tagjainak, nagyhangosan elkiáltva magát, hogy elég a nádor aláírása, nem kell ehhez a fölirathoz a clerus hozzájárulása.

Így is lett; de vajjon volt-e Csákynak nagy oka afölött bánkódni, hogy *ezt* a föliratot nem írhatta alá, annál kevésbbé hiszszük, mert akkor már körülbelül kinevezett primás volt.¹⁾

A felirat megvan Katonánál XXXIX. 398.; kivonatát, mint-hogy az a magyar kereskedelemre vonatkozó részeiben még ma is érdekes, Arneth után — IV. 191. — adjuk.

Bevezetése sötét színekben ecseteli az országnak anyagi helyzetét. Még vérzenek azok a sebek, melyeket a török háborúk és az örökösödési háború ütöttek a haza testén, melyet egyidejűleg ezekkel ragadozó betegségek a lakosok közt, dögvész, rossz termések, sáskajárás és vízáradások is pusztítottak.

Mindezen csapások súlyát növeszti a magyar termények

¹⁾ Hogy különben ebből nem lett szokás, mutatja az 1763-iki országgyűlésnek eljárása, melynek első, nem sokkal kedvezőbb föliratát, ugyancsak Batthyány Lajos nádor mellett Barkóczy Ferencz primás is aláírta. Fessler X. 179.

folytonos árcsökkenése, mely onnan ered, hogy az ország egyrészt minden külkereskedelemtől elütve, másrészt kénytelen azzal a kevés készpénzzel, melylyel rendelkezik, az országba behozott iparczikkékért a külföld kereskedelmének adózni. A magyar marhakereskedelmet a Stájerországban és Karinthiában rávetett vámok tették tönkre; mert bár azokat újabban megszüntették is, a velencei kereskedők most már hozzászoktak Albániából s a török területről szerezni ezen áruczikket, miáltal Magyarország évenként legalább hatszázezer forintot vesz. Hasonló kedvezőtlen rendszabályok nyomják az Ausztriával való kereskedelmet is. A magyar marhára rótt túl magas vámhoz járul a Németországba való átvitelnek tilalmazása, melyet az osztrák marhakereskedők és mészárosok a maguk érdekében zsákmányolnak ki; viszont, bár a Törökországgal fennálló szerződések csak (élettelen) árúk behozatalát engedik meg onnan, szerbek, görögök és örmények sok ezer meg ezer darab marhát hajtanak be büntetlenül a török területről Magyarországra, azzal ott virágzó kereskedelmet űznek s rengeteg pénzt visznek ki az országból. A hegyaljai borokkal való kereskedelmet hasonlólag görögök, örmények és zsidók tették tönkre, a bornak rendszeres meghamisításán kívül azáltal is, hogy e czikkre úgy szólván egyedárúságot szereztek. A katonai ruházatból semmi sem készül Magyarországon, pedig ezáltal is lehetne a magyar iparon lendíteni, stb. stb. . . .')

E napokban mindig otthon ebédelt Biró.

Junius 4-én a felségek nyilvánosan ebédeltek. Az asztal fölötti áldást e napon Biró mondta és pedig következőképen: *ebéd előtt*, mint megjegyzi, „röviden“: „Hoc quod appositum est et apponetur, per Verbum Dei † sanctificetur. Amen!“ *Ebéd után*: „Agimus tibi gratias stb. Kyrie el. Chr. el. Kyrie el. Pater noster (secrete usque) Et ne nos inducas in tentationem“, az udvari káplán felelvén: „Sed libera nos a malo; Agimus tibi gratias omnipotens Deus pro universis beneficiis

*) Ha az ember a körülbelöl egy századdal későbbben írt Wiltner- és Fényes-féle röpiratokat olvassa s ismét egy félszázaddal, ha nem későbbben folyó tárgyalásokat szemléli, látja, mily lassan halad a világtörténelem; — ha egyáltalában „halad“ . . .

Tuis, qui viv. et regn. in S. S. Amen. — A peste et bello libera nos Domine; Amen. Divinum Auxilium... In Nomine P. et F. et Sp. S. Amen¹⁾

Junius 6-án, mint Szentháromság vasárnapján a királynő, József főherczeg és Charlotte főherczegnő a Trinitariusok templomában jelentek meg, hol Biró mondta a nagymisét, úgymint délután az udvari kápolnában a vecsernyét. Ugyane napon ismét ő mondta a kir. asztal fölötti áldást.

Junius 7-én vegyes ülés volt, melyen a fölíratra adott királyi válasz²⁾ olvastatott föl. A nádor fölhasználta az alkalmat, hogy a fölírat átnyújtása alkalmával az ország érdekében tett közbenjárását kellő világításba helyezze. Elmondta, miképen festette a felség előtt az országnak sérelmeit és siralmas helyzetét, mely olyan, hogy nemcsak, hogy az adót fölemelni nem lehet, de még a régít sem lehet előteremteni, hacsak Ő felsége ezen is nem tud valahogy könnyíteni. Figyelmeztette Ő felségét az 1741-iki diétán tett amaz ígéretére, hogy ha a béke egyéb tartományaiban helyre álland, Magyarország terhein is fog könnyíteni. De mindezek nem hatván Ő felségére, azt nyerte válaszul — „uti etiam in perlecta Benigna Suae Mattis Resolutione apparet“, veti oda Biró — hogy a felség régebbi propositiójához ragaszkodik, azért a diéta mindenekelőtt az adóra nézve határozzon, a többi sérelemre nézve Ő felsége választát várja s különben iparkodjék az országgyűlést minél előbb berekeszthetni.

Eközben jutott Birónak egyéb kis dolga is, mint elnöknek ama kilencztagú bizottságban, mely avégett küldetett ki, hogy

¹⁾ Ugyane napon, jun. 4-én, római ügyvivőjénck, Merendának, az akkori jubileum ügyében irván, levele végén ezt veti oda: „Hic in Diaeta hactenus solummodo in Coeremonialibus distracti sumus excepto eo, quod jam Palatinum Regni Hungae Excellmum Dnum Comitem Ludovicum Battyanium, Virum de Patria optime meritum elegerimus. Iudex autem Curiae Reg. Excellmus C. Georgius Erdődy Dominica Pentecostes in Eccla aulica ab Imperatore Aureum Vellus acceperit. Clerus tamen Hungariae nullam adhuc consolationem accepit, neque etiam Archi-Eppus Strigoniensis et Primas Regni adhuc est resolutus“. (L. K. I. 162.)

²⁾ Szövegét I. Katonánál, XXXIX. 415.

a nádori irattárt átvizsgálva, azt az ujonnan választott nádornak adja át. E bizottsághoz tartoztak gróf Illésházy József főasztalnok, gróf Szluha György, báró Sigray Károly, gróf Esterházy Károly rátóti prépost és Brunszwick protonotariuson kívül még négy közönséges „Dominus“, köztük a távollevők és a kir. városok egy-egy képviselője is.

(Itt Biró három, egyenkint 1751-et jelző chronosticont jegyez föl, melyet valószínűleg ő maga a pozsonyi ferenczrendűek harangja számára készített.)

A bizottság június hó 9-én a nátha által akadályozott Illésházyt kívül Biró lakásán, a pozsonyi ferenczrendiek házában összegyülekezvén, mikor a nádori irattárt tartalmazó kis ládát meglátták, működését azzal kezdte, hogy ennek kicsinyiségén és az iratok kevés voltán elcsodálkozott (*obstupescabant*).¹⁾ Erre előkerült „perillustris Dominus Stephanus Draksics“, aki már két nádornak, Esterházy Pál és Pálffy Miklósnak titkára és levéltárnoka volt s a bizottság nem csekély öröme s megnyugtatóra előadta, hogy van igenis sokkal több irat, kellőleg lajstromozva és az utolsó nádornak, Pálffynak ellenjegyzése mellett összeállítva. El is hozta, mire a t. cz. bizottság összeült, sőt Draksics uramnak is megengedték, hogy üljön le, míg Szvetics, a kir. városok képviselője a Draksics által benyújtott iratjegyzéket fölolvassza kezdé, miközben a protonotarius is megérkezvén, végre maga a láda is a ferencziek könyvtárából hozatott át és nyitott ki.

De most új kérdés támadt: megmaradjon-e a régi elenchus s csak úgy darabszámba állapíttassék meg az iratok mivolta, avagy elolvastatván minden darab irás, új jegyzék készíttessék-e, melybe az iratok egyenkint tartalmuk szerint rendezve bevezetessenek? A protonotarius, alkalmasint tartván a munkától, és vele néhányan azon nézetben voltak, hogy jó a régi elenchus is, tehát érje be a bizottság azzal, amit látott. Biró azonban megmagyarázta a bizottságnak, mily ritka s nagybecsülendő az a szerencsés alkalom, hogy egyszer leg-

¹⁾ Az 1751. V. tvcz. pedig oly szépen hangzik, mintha ez a nádori levéltár mindig a legszebb rendben lett volna.

alább ezt, az egész hazát érdeklő kincset (*thesaurum*) meg-
szemlélhetik, a többségnek hozzájárulása mellett elrendelte,
hogy az iratok egyenként fölolvastassanak. Ami megtörténvén,
új, tárgy és kelet szerint egybeállított jegyzék készült, mely
egész eljárásról Biró magyar nyelven tett jelentést a főrendek-
hez, vagy mint ő czimezi, a „Fölséges“ Táblához, melyben
el nem mulasztá a ládát, melylyel együtt az iratok az új
nádornak adattak át, „hitvány“-nak jelezni. Egyúttal, de csak
mint esetleg indítványba hozandó eszmét azt jegyzi be
naplójába, hogy oly iratokat, melyek egyenesen az egész
országot illetik, ezen nádori irattárból kivenni s az országosba
át kellene helyezni.

E hó 9. s 10-én otthon ebédelt.

Junius 11-én ügylátszik tévedés van a naplóban, mert
azt mondja: „*hodie advenit Benigna Suae Mattis Resolutio*“.
Valószínűleg e napon olvastatott föl külön a felső tábla előtt,¹⁾
mert maga Biró említi, hogy a junius 7-én hozott határozat
szerint köztudomás végett lediktáltatott, s legott folytatja, hogy
a főrendek egyértelműleg azon nézetten voltak s annak hango-
san kifejezést is adtak („*conclamabant*“), hogy miután Ő fel-
ségének az adó fölemelésére vonatkozó követelése az ország
javát czélozza, azt teljesíteni kell.

Mert hogy lehet a békét föntartani katonaság nélkül,
a katonaságot pedig pénz nélkül? A felség az utóbbi időkben
nem egy fátományt vesztett el, mely a katonaság föntartására
hathatósan hozzájárult, míg Magyarország ugyanakkor teljes
békét élvezett. Ha a felséget kényszerítik jól szervezett had-

¹⁾ Arneth, IV. 193. előadása is ezt tételezi föl. A leirat junius
6-áról van keltezve. Kat. XXXIX. 419. — Különös, hogy Bartensteinnak
az a felterjesztése, melyet az *Ig. Okm.* közt, mint IV. adunk, junius 12-én
van keltezve, pedig világosan azon válasszal foglalkozik, mely a magyar
országgyűlés feliratára adandó. Ebben is inti a királynőt, hogy méltányos
dolgokban engedjen, különben pedig ne tűrje még látszatát se annak,
mintha tőle bármit is kérészakolni lehetne. Az egész előadás leginkább
kereskedelmi bajokkal foglalkozván, érdekes, hogy a magyar Cancellariáról
azt mondja, hogy az nem tudván, mi történt eddig e dologban, nem is
tudna a panaszokra megfelelni. Bartenstein ilyenmő intelmeinek nyoma
megvan majdnem minden egyes kir. leiratban.

seregét elbocsátani, ebből beláthatatlan bajok származhatnak s pedig Magyarországra nézve is; emlékezzenek csak vissza azon borzasztóságokra, melyeket az ország még nem is igen régen az ellenségtől elszenvedni kénytelen volt, amik arra intenek, hogy a béke föntartására minden kitelhetőt megtegyünk.

Ily értelmű üzenet ment az alsó táblához, az azt megvivő küldöttséget az egri püspök vezette.

De már ezen országgyűlésen mutatkozik az a szűkeblűség, mely M. T.-át az 1764-iki országgyűlés után arra birta, hogy az adó s a hadügy terén szükséges reformjait kormányzati úton létesítse, minden alkotmányos tárgyalások nélkül.¹⁾

Az üzenet ugyanis, Bíró állítása szerint nagyon meghatotta a Karokat és Rendeket, mindazonáltal kijelentették, hogy ismervé a szegény adózó népnek állapotát, mely még a jelenlegi quantumot sem tudja megfizetni, hacsak a főrendi tábla valami könnyebbségi módozatot nem talál, nem ígérhetnek semmit, mire ez utóbbi a Galgóczi János, esztergomi olvasókanonok vezetése mellett ezen üzenetet áthozott küldöttségnek azt válaszolta, hogy ezen könnyebbségi módozatot csak hadd keresse az alsó tábla.

Junius 10-én, mint Úrnapján, jelenti közbevetőleg a napló, hogy a szent Márton templomából kiindult körmenetet a kalocsai érsek vezette, míg a jelenlevő püspökök és világi főurak, égő gyertyákat tartva kezeikben, vettek részt abban.

A junius 12-én tartott XVI. ülésben a dolog egy lépéssel sem haladt előbbre, mert mindkét tábla egyaránt ragaszkodván álláspontjához, az üzenetváltás mi eredményre sem vezetett.²⁾

¹⁾ Század. 1880. 590.

²⁾ Arneth IV. 194. szerint a junius 11-én tartott ülésben „a tisztán német nevű” Hueber Mátyás egri kanonok azt indítványozta, hogy az adót 4—500,000 forinttal emeljék föl. Hueber nevű kanonok, mint dr. Párvy Sándor egri kanonok úr szíves közléséből tudom, nem létezett az egri főkáptalanban, hanem igen is 1741—1770-ig *Hubert* Mátyás, akinek német neve fölötti elszomorodásában Arneth abban találhatott volna talán némi vigasztalást, hogy a jelenkor egyik leghíresebb német „Göthe-Forscher“-ét úgy hívják, hogy: *Bratuschek*.

A 14-én tartott XVII. ülésben a *Gusztinyi* János egri kanonok vezetése alatt megjelent küldöttség a következő könnyebbbségi módozatot hozta javaslatba: 1. Jelentés tétessék azon sérelmekről, melyeket az évégből kiküldött bizottság összeállított. 2. A visszakeblezési ügy („*opus reincorporationis Regno*“) vétessék tárgyalás alá és 3. a katonai szabályzat („*regulamentum militare*“) adassék ki a Karok és Rendeknek felülvizsgálat és módosítás céljából. Megjegyzé azonban a küldöttség, hogy e dolgokat akként kívánja tárgyalni, hogy mindenekelőtt a katonai szabályzat vétessék tárgyalás alá, azután a visszakeblezési ügy s végre a sérelmek, de ezek közül csak azok, melyek az adóügyre vonatkoznak, nehogy másképen eljárván, a királyi propositiótól eltérés történjék. Időközben pedig — mindezen javaslatok, veti közbe Biró zárjel közt, a nádortól származtak — nehogy Ő felsége kegyéből kiessünk, bizonyos többletet ígérjünk neki.¹⁾

A felső tábla mindezt elfogadta, sőt az alsó is bele-nyugodott és a főrendeknek ezen javaslatok elfogadásáért még köszönetet is szavazott. Meg is választották rögtön az ezekkel foglalkozandó bizottságot, mely a felső tábla részéről Esterházy Ferencz tárnok, Balassa Pál, Károlyi Ferencz grófok, Sigray Pál és Orczy Lőrincz bárókból állott. Az alsó tábla kiküldötteit Biró nem tartá érdemesnek megnevezni, egyszerűen megjegyezvén: „*ex Statibus et Ordinibus nonnulli pariter deputabantur.*“

Meglehet, hogy Mária Teréziának időközbeni visszatérte Pozsonyba is némileg csillapítólag hatott a kedélyekre. Julius 13-án, mely napon a szentferenczrendiek tartották az úrnapi körmenetet, azon a királynő is jelen volt; sőt 15-én, az időközben Selmechről visszaérkezett Ferencz császárral együtt egy harmadikon is, melyet e napon a jezsuiták tartottak.

¹⁾ Ezen indítványt is, Arneth IV. 1905. I. szerint, Hubert kanonok tette; pártolta többi közt Prónay Gábor, a „haereticus“ is; míg Okolicsányi János és Csúzy Gáspár hevesen ellenezték. Csúzyval, ki már az 1741-iki országgyűlésen is heves ellenzéki volt, Biró irataiban még többször fogunk találkozni.

Ugyane napon ülés is tartatott, melyen Pécsy Gábor az általános, felsőbüki Nagy Pál pedig a szabad királyi városok sérelmeiről vázlatos jelentést tettek, meghagyatván az erre kiküldött bizottságnak, hogy ezen, valamint a katonai szabályzat és a reincorporatio ügyével mielőbb és alaposan végezzen. Hogy erre a küldöttségnek ideje legyen, elhatároztatott, hogy mindaddig, míg tárgyalásait be nem fejezte, országos ülés nem lesz és hogy dolgát annál „*solidius*“ végezhesse és végezze, elrendeltetett „*ut publice dictetur*,“ mi június 21-én meg is történt.

Az időközt június 15—21-ig a nádor és az országbíró arra használták fel, hogy az alsó tábla okosabb, bátrabb és bőbeszédűbb tagjait („*qui rem magis intelligunt, plus audent et etiam plus loquuntur*“) egyenkint magukhoz hívva, őket terveik számára megnyerték, miben mindkettőnek, úgy ezen magántalálkozások rendezésében, mint azok eredményének a KK. és RR. közti terjesztésében az egri püspök, Grassalkovics gróf, Csáky Ferencz és az idősebbik Esterházy Ferencz gróf serényen kezökre jártak. A nádor pedig azt akarta ezúton elérni, hogy „a királyi előterjesztések értelmében“ mindenek előtt, még a sérelmek tárgyalása előtt is, a követelt tizenkét-százezer forintból „*aliquot millia*“, néhány ezret — majd meglátjuk alább, mennyit — ajánljanak föl a Rendek. Ezenkívül, hogy a főrendekre is hasson, a nádor június 20-án a következőket hívta meg lakására: az öregebbik Esterházy Ferenczet, Grassalkovicsot, a győri, egri, veszprémi, nagyvárad püspököket, Klobuszitzky Antal báró zempléni s Csáky Antal gróf abaujvári főispánokat, Fekete személynököt, Batthyány Ádám grófot, Pécsy Gábor protonotariust és Quassay László alországbíró. Kezdetben általánosan beszélt, későbbben pedig különösen azon főispánokhoz fordult, akiknek megyéi a vakmerőbb és beszédesebb („*magis audaculi* és *magis loquaculi*“) követeket szolgáltattak, minők voltak: Csúzy Gáspár *veszprémmegyei*, Okolicsányi János zempléni, Török Sándor győri követ, s föl-hívta őket, hassanak ezekre s intsek meg őket, „ne lármázzanak.“ Válaszul azt nyerte, hogy a megyék, csakúgy, mint a főispánok, külön királyi meghívó alapján lévén jelen s követeik-

nek határozott utasítást adván, a melyhez ezek ragaszkodni kötelesek, a főispánok itt semmit sem tehetnek; megkísérlelndik mindazonáltal módjával, békéltető szellemben hatni;') azaz, amivégre az egész tanácskozás egybe volt híva: oly irányban, hogy a sérelmek tárgyalása előtt a követelt összegből „néhány százezer“ forint ajánltassék.²⁾

Csakhogy ezt a „néhány“ szót tágabb és szűkebb értelemben lehetett venni. Az utóbbit tették a tek. KK. és RR., midőn a már fentemlített junius 21-iki ülésből azt üzenték a főrendeknek, hogy bár a szegény adózó népet erre is képtelennek tartják, mégis különös hódolatból O felsége iránt, háromszázezer forintot ajánlanak föl. A főrendek nagy megelégedéssel vévén e hírt, örömlüket fejezték ki a fölött, hogy a tekintetes KK. és RR.-nek oly gyorsan sikerült megegyezésre jutniok, mindazonáltal tekintve, hogy tizenkétszázezer kéretett, mihez képest ez összegnek negyedrésze mégis csak tán aránytalanul kevés, azt tanácsolták a KK. és RR.-nek, hogy legalább annak felét, azaz hatszázezer forintot ajánljanak meg. Az alsó tábla, ugylátszik, ezt nem igen szívesen hallotta, sőt egyes követek³⁾ már a háromszázezer forint ellen is kezdtek fel-

') Alighanem Biró adta ezt a választ; mert szóval sem mondja, ki tette ezt; a veszprémmegyei követ pedig leginkább tartozott azok közé, kik ezen intelemre okot adtak.

²⁾ Mint máskor is történni szokott, ezen kapacitálási törekvéseknek egyik következménye volt, hogy az országgyűlésnek „aulicus“ tagjai heves gúnyversekben támadtattak meg. Ilyent: „*Epigramma in Personalem et Prothonotarios*“-t idéz Arneth, IV. 525.

„Fekete veste niger cognomen Fekete prodit
Latino nigrum perbene, nam niger es.
Nigra quidem vestis, sed certe nigrior est mens,
Namque duobus equis vendere lusta soles,
Péchy cum Brunswick tua jam figmenta secundant
Hisce duo pariter forte dabuntur equi,
Frustra tegis nigros albis in fronte capellos
Nam tu non pilos, sed tua falsa tegis,
Pelle sub agnina fugito tu hos Hungare, lupos
Nec verbis blandis alliciare precor.“

Hasonló gúnyverseket Prónayra és Jeszenákra l. u. o. 528. Csúzy egy, az országgyűlésre prózában írt röpiratban dicséretet aratott; Okolicsányi csak kétértelműt.

³⁾ Többi közt Okolicsányi zempléni és Csúzy veszprémi követ is. Arneth, IV. 197.

szólalni, a miért is „*spe componendorum animorum*“, a végett, hogy a kedélyek másnapig kissé megnyugodhassanak, az ülés fölосzlattatott.

Másnap, június 22-én, a XX. ülésben a főrendek olyanü üzenetét vették a KK. és RR.-nek, hogy azok a következő feltételek mellett még 200,000 frtot ajánlani hajlandók, melyeknek behajthatásáért azonban kezességet nem vállalnak, t. i. hogy, mint már multkor követelték, a katonai Reglamentum tárgyalás alá vétessék és (mit Biró hézagos írása sejtetni enged)¹⁾ így hajtassék végre, hogy az előfogatok szolgáltatása, a nyári időben a szénának, télen a fűtőfának, egyáltalában pedig a gyertyáknak szállítása stb. eltöröltessék, a reincorporationak költségei pedig szintén ezen összegbe betudassanak, végre a többi sérelem orvoslásáról is gondoskodva legyen.

A főrendek e hírt még nagyobb örömmel vették, mint a multkor, mindazonáltal ismét azt üzenték vissza a KK. és RR.-nek, hogy ha már annyíra mentek, jöjjenek teljes értésre a főrendekkel s ajánlják meg a hátralevő, utolsó 100,000 frtot is, úgy hogy összesen 600,000 frt legyen. De erre a tek. KK. és RR. nagyon fölhaborodtak,²⁾ úgy, hogy már az eddig fölajánlott összegeket is visszavonni akarták. Sokan azt mondták, hogy az üzenetvivők — talán nem minden maliczia nélkül ismét közbeveti Biró, hogy az üzeneteket vivő küldöttségeknek vezetői a főrendek részéről *mindig* az egri püspök, a KK. és RR. részéről Galgóczy János voltak, — kevésbbé helyesen és őszintén („*minus rate et sincere*“) tolmácsolták az ő nézetöket, melyben különben sem mindnyájan osztozkodnak, mert még az eredeti háromszázezer frtnak megajánlása sem történt egyértelműleg. A KK. és RR. egyébiránt készek lennének mindenre, de a lehetetlenség legyőz minden jóakaratot. S ezzel az ülés ismét széteszlott.

A június 23-án tartott ülésben ismét megjelenve az alsó táblának küldöttsége, arra kérte a főrendeket, nyugodjanak

¹⁾ Így mondja: „ut regulamentum per Regnicolas excutiat, in effectum deducatur, adeoque vecturae“ stb.

²⁾ Csuzy barátunk ismét nagyokat lármázott. *Arn.* IV. 198.

bele a KK. és RR. ajánlatába, annál is inkább, mert már úgylis az országnak erejét fölülhaladta. Az ekként közösen elfogadott 500,000 frtnyi ajánlat pedig a nádor által olyképen jelentessék be Ő felségének, hogy egyúttal a hozzá fűzött föltételek is írásban nyujtassanak át.

A küldöttség távozása után a nádor, többszörös hivatkozással Ő felsége anyai, annyiszor kimutatott kegyére, melyet kár volna veszélyeztetni vagy éppen elveszteni, míg ellenkezőleg igen dicséretes dolog lenne, azt némi erőltetés árán is fenn és megtartani, azt a kérdést tette föl: vajjon ragaszkodnak-e a főrendek a 600,000 frthoz, vagy beérik az ajánlott 500,000 frttal?

Erre az országbíró, ismét a fentemlíttett jó érzelmeket, az abból a főrendekre háramló kötelességeket hangoztatván, arra figyelmezteté „még egyéb okok fölhozása mellett is” ez utóbbiakat, hogy ha engednek, nemcsak saját magukkal jönnek ellenkezésbe, hanem bizonyos tekintetben oly dologhoz is járulnak hozzá, mely voltaképen a helyes rendbe ütközik, ha t. i. (mint Birónak egy kitörült szavából kitetszik) nem az történnék, amit a főrendek, hanem az, amit az alsó tábla akar; a mely furcsa érvelés azonban nem igen hatott a főrendekre, úgy hogy a horvát bánnak és a tárnoknak oly értelmű felszólalása után, hogy tekintve az országnak helyzetét és a KK. és RR.-nek ismételt nyilatkozatait, akikkel, ha csak nagy zavarokba nem akarnák az országot dönteni, a főrendek még sem szakíthatnak végképen, a nádor fölkérendő hogy az 500,000 frtra nézve közbenjárva a felségnél, ez összegnek elfogadását kieszközölni iparkodják, — a főrendek egyértelműleg ebben állapodtak meg. A többire nézve pedig határozatba ment, hogy az országos sérelmek, amennyiben ide tartoznak, teljesen összeállíttassanak s Ő felségéhez orvoslás végett fölterjesztessenek; nemkülönben a Regulamentum javítására kiküldött bizottság utasíttassék, hogy jelentését mielőbb terjessze be; az igazságszolgáltatási ügy tárgyalására pedig külön új bizottság neveztessek ki. Még ugyanezen ülésben gr. Batthyány Károly horvát bán Horvátországnak, Károlyi Ferencz királyi biztos pedig némely tüzetesen magyar-

országi részeknek visszacsatolása iránt tettek szóbeli jelentést, melyet írásba foglalva egyúttal a nádorhoz is benyújtottak.

Junius 25-én volt a XXII. ülés. Mindjárt kezdetén előadta a nádor, hogy miután a sérelmeket illetőleg a vegyes küldöttség jelentését már megtette, ma Horvátország sérelmeit lehetne tárgyalni. S lám (*ecce*), — jegyzi meg Bíró — alig hogy a nádor beszédét befejezte, compareált az alsó táblának küldöttsége, melynek élén Gusztinyi kanonok ugyanezt kérte, s pedig következőképen: 1. tárgyaltsanak a horvát sérelmek, mikre nézve a KK. és RR. nagyon kéri („*obsecrabant*“) a főrendeket, hogy velök ismét egyetértőleg eljárni méltóztassanak; 2. mind a magyar, mind a horvát sérelmek közzététessenek („*dicuntur*“); 3. ama jelentés, melyet a bán tegnap a horvát sérelmekről élőszóval tett, részletesen kidolgozva, írásba foglaltassék; 4. vétessék tárgyalás alá a regulamentum is, különösen tekintettel az adóügyre s azon módozatokra nézve, melyeknek alkalmazása által a szegény nép terhein könnyíteni lehetne. A tárgyalás befejeztetvén, tétessék az eredményről jelentés; 5. hasonlólag tétessék jelentés, mihelyt a végvidékek visszakebelezése be leendő fejezve; 6. az igazságszolgáltatási,¹⁾ nemkülönben az indigenatusra vonatkozó ügyekre nézve új bizottságok küldessenek ki.

A főrendek mindezekhez hozzájárulván, az első bizottság elnökévé Esterházy Imre nyitrai, a másodikévá Zichy Ferencz győri püspök választott meg.

* * *

Itt Bíró, a napló időrendi sorait megszakítván, azon okmányok jegyzékét hozza, melyeket a fentebb említett, elnöklete alatt működött bizottság gróf Pálffy Károly, kir. főajtónálló, mint néhai Pálffy János nádor fiától átvett.

Közzöljük az érdekesebbeket azon sorban és módon, amint kéziratunkban följegyezték:

¹⁾ E kifejezést: „in materia juridica“ Szlemenics (Törvényeink Története, 1740—1848. Budán, egyet. ny. 1860. 22. l.) ekként írja körül: „A tvszékeket, igazságszolgáltatást és perlekedést érdeklők.“

1463-ból: Triduo ante festum S. Mariae Magd. Frigyes császár elzálogosítja 40,000 aranyért (ducatis) a kőszeghi stb. birtokokat. Transsumpta, kiadva Ulászlótól 1504-ben, Dominica infra octavam Ascensionis Dni.

Ugyanez évben: Frigyes és Mátyás fiul, illetve atyául fogadják egymást.¹⁾ Transsumpta 1504-ből.

1477. IX. 19. A magyar és osztrák biztosok nyilatkozata az 1463-i zálogüzletre vonatkozólag.

Ugyanez évi decz. 1-én ismét békekötés Mátyás és Frigyes közt. Ulászló-féle transspta, k. m. f.

1479. VI. 20. Szerződés Mátyás és Ulászló közt, mely szerint mint jó barátok és jó szomszédok egymás irányában viseltetni s a kereskedelem kölcsönös szabadságát fentartani ígérik.

1696. II. 9. A bécsi békekötés; VIII. 6. annak Frigyes általi ratificatiója; IX. 24. ennek folytán adott általános amnestia; 25. és 26. külön-külön a felső- és alsóausztriai, steyer, cseh, morva és sziléziai rendek függő pecsét alatti „garantiá”-ja; ugyanaz a bécsi békekötésre vonatkozólag.

Ugyanez évi XI. 11. alatt a zsitvatoroki békekötésnek magyar szövege. A bécsi békekötés, *azon szöveg szerint, a melyen a törvénykönyvbe került.*

1680. II. 1. Szövetséges szerződés Mátyás fhg mint Magyarország kormányzója s az ausztriai rendek közt egyfelől, a magyarországi rendek közt másfelől, a belbéke megzavarói s a bécsi béke megrontói ellen.

1618. V. 15. Ferdinándnak megválasztatása alkalmával Pozsonyban kiadott diplomája, mely 1622-ben a törvénykönyvbe került.

1622. I. 6. Békekötés Bethlennel, hiteles másolatban kiadva. 1625. XII. 13.

A nikolsburgi béketárgyalások, k. 1622. I. 4.

1624. VII. 7. Az erdélyi Rendei hozzájárulása a Bethlennel kötött békéhez. Kiadva másolatban 1625. XII. 13.

¹⁾ Mit különben ezen urak többször tettek, éppannyi őszinteséggel mint haszonnal.

1625. XI. 27. III. Ferdinándnak, még mint fígnék a Sopronban egybegyűlt rendeknek kiadott s 1638. tvkönyvbe fölvetett diplomája.

1626. Az eljárt magyar és osztrák biztosoknak tanúságtétele arról, hogy a fraknói és kabolai, régebben 40,000 aranyért Ausztriának zálogba adott birtokok, miután a felség e zálogösszeget elengedte, az országhoz visszakerültek.

1646. évből III. Ferdinándnak utasítása Szunyogh Gáspár, gömöri főispán és Kerekes András protonotariushoz, a templomok visszaadása s egyáltalában a vallásügyek rendezése dolgában, vonatkozással az 1645. egyezmény 5. pontjára.

1647. VI. 14. IV. Ferdinándnak, mint választott királynak Pozsonyban kiadott diplomája.

1665. I. 5. Wesselényi Ferencz nádor tiltakozása és ellentmondása az ország tudta nélkül a törökkel kötött béke, valamint mindazok ellen, miket akár ő maga, akár a többi Bécsbe meghívott főurak tettek, minthogy ő nekik ezekre a Karok és RR.-től semmiféle megbízatásuk nem volt; végre a véghelyek kihatása ellen is. E tiltakozásnak egyik példánya az országos levéltárba, másika a pozsonyi káptalannál lett letéve.

1687. XII. 8. József királynak függő pecsétes diplomája.

1690. VIII. 11. Lipótnak nyílt parancsa a töröktől visszafoglalt birtokok eladására s a neoquistica Comissiónak szervezésére nézve.

1707. VIII. 25. Egy kötetben és királyi aláírással ellátva: Rákóczy Ferencznek törvényen kívül helyezése (proscriptio). Esterházy Pál nádornak tiltakozása Rákóczy Ferencznek és híveinek tettei ellen; végre névjegyzéke azoknak, kik e mozgalmak alatt hívek maradtak a felséghez.

1712. III. 30. Általános amnestia a Rákóczy-féle mozgalmak dolgában. III. Károly király (Imperatoris Caroli VI.) aláírásával és pecsétjével.

1712. V. 21. Ugyanennek (királyválasztási) diplomája.

Végre 1741. VI. 24. Mária Teréziának ugyanily diplomája.

Ezek után Biró „*Reflexiones super praemissis Actis Publicis*” czíme alatt hét pontban összegezi nézeteit arra nézve, miként kellene az országos levéltárt jövőre rendezni:

1. Minthogy a föntemlitett néhány transsumptán kívül semmiféle régebbi államirat ott (*in hoc Regni Archivo*) nem található, hanem ilyenek hihetőleg vagy a kamarai levéltárban, vagy a régebbi nádorok családi levéltáraikban lappangnak: — a nádor küldjön ki biztosokat, kik ezen okiratokat az egyes helyeken felkutatva, az orsz. levéltárba letegyék.

2. Minthogy eddig ezen iratokra nézve ama, a helyes ügyrendnek éppen nem megfelelő szokás divott, hogy az új nádor egyszerű elismervény mellett vette át elődjétől az iratokat, anélkül, hogy erről az országnak tudomása lett volna; javaslatba hozandó, hogy jövőre ezen átvételi elismervény két vagy három hiteles példányban állíttassék ki, melyeknek egyike a helytartósági levéltárban, esetleg a pozsonyi káptalannál tétessék le; a tény maga pedig az ország tudomása végett beczikkelyeztessék.

3. Láttuk, hogy régebben a törökkel kötött békeszerződések mindig az országos levéltárba tétettek le; s ez helyesen s a törvénynek megfelelően történt; mert az országnak érdekében van tudni, minő a viszony közte s örökké ellenségeskedő szomszédja közt. Ezért megkérendő Ő felsége, hogy valamint a legutóbbi, úgy a jövőre létesülendő békekötési okmányok hiteles másolatban az orsz. levéltárban tétessenek le.

4. A marosvidéki és karánsebesi végvidékek, valamint Alsó-Szlavoniának visszakebelezéséről a kir. biztosok által hiteles okmány állíttassék ki, mely szintén az orsz. levéltárban tétessék le.

5. Látjuk a Mátyás király s Ulászló közt 1479-ben kötött, fentemlitett szerződésből, hogy Magyar- és Csehország közt a kereskedelem szabadsága még akkor is fennállott, midőn e két királyság különböző uralkodók alatt állott. Ebből kiindulva, minthogy e két ország jelenleg ugyanegy fejedelmet ural, fölkérendő lenne ő felsége, hogy a kereskedelem szabadságáról Magyarország közt egyfelől, Cseh- s az ahhoz tartozó Morvaország, valamint Ő felsége örökös tartományai közt másfelől gondoskodni méltóztassék („*libertatem commercii... peti posse*“).

6. Országgyűlési iratok („*acta diaetalia*“) alig vannak ezen nádori akták közt. Ezeket egybe kellene gyűjteni, talán az egyes magánosoknál meglevőket is; és az ekként keletkező gyűjtemény szintén e levéltárban őrzendő meg.

7. Van végre ezen nádori levéltárban még több nevezetes okmány, mely az országosba tartozik, — péld. amik a törökkel való szabad kereskedelemre, a nikolsburgi békekötésre, a Magyarország és Ausztria közti határvillongásokra, a szlavoniai ügyekre stb. vonatkoznak; ezek oda tétessenek át, a többi pedig: hitelesség nélküli, vagy csonka iratok, ha úgy tetszik, hadd maradjanak a nádor kezei közt.

Ezen levéltárvizsgálatról a kiküldöttek hosszabb magyar nyelven fogalmazott jelentést tettek a főrendekhez, melyet Biró alább egész terjedelmében közöl. Itt csak annyit jegyez meg, hogy miután az alsó tábla június 25—28-ig a sérelmek tárgyalásaival volt elfoglalva, a felső táblánál szünet volt, melyet a kiküldött bizottság e vizsgálatra s az arról szóló jelentés elkészítésére fordított.

A június hó 28-án tartott, XXVI. ülésben, az alsó tábla jelenlétében felolvastatott egy királyi monitorium,¹⁾ mely az országgyűlést megsűrgeti, hogy mindenek előtt az adófel-emelés felett határozzon, a többi kérelem későbbre halasztatván, mikre is az új országgyűlés a maga idején veendi a királyi választ.

Ennek folytán a KK. és RR. ismét azon feltételekről kezdtek tanácskozni, melyek alatt ama bizonyos említett 500,000 frt megadható lenne és melyek fentebb a XXII. ülésben előadattak. Nagyobb eszmecserére a feliratban használandó e kitétel adott alkalmat: „*Sub cautela*“. A főrendek úgy találták, hogy e kifejezés bizalmatlanságot jelez a legkegyesebb királynő iránt, sőt hogy az inconveniens, illetlen: A KK. és RR. ellenben erősítették, hogy ebben bizalmatlanság vagy illetlenség annál kevésbé rejlik, mert e kifejezést más országgyűlések, péld. az 1729-iki is használták, nem lévén annak értelme más, mint az: ha Ő felsége egyéb intézkedései által az országot azon

¹⁾ Szövege Katonánál 420.

helyzetbe hozza, hogy az adótöbbletet megbirja, akkor szívesen följánlják azt; különben pedig megfontolandó, hogy a jelenlegit alig birja meg.

Végre abban történt megállapodás, hogy e helyett: „*Sub cautela*“, ez tétessék: „*ea cum fiducia et declaratione*“; a felirat pedig ezen módosítással, egyedül a nádor által aláírva, a főrendeknek június 29-ég tartott XXIV. üléséből küldetett föl.¹⁾

Június hó 30-tól egész július 5-ig a főrendek négy (XXV—XXVIII.) ülésben tárgyalták az ország sérelmeit. Ezen üléseken Biró nem volt jelen, mert júliushó 4-én Nagyszombatban Keglevich Zsigmond gr. bölcsellettudori vitatkozásán mint egyik oppugnáns szerepelt. Ennek megfelelőleg a napló hét lapon közli a „*Brevis Aggratulatio*“-t, melyet ez alkalommal az ifjú grófhhoz intézett s mely annál érdekesebb, mert abba a thesisekkel szemben tett ellenvetéseit is beleszővi.

Pozsonyba visszatérve folytatta a naplót. A július 6—9. napján tartott XXIX—XXXI. ülés üzenetváltásokkal foglalkozott az országos sérelmek s a katonai regulamentumra vonatkozólag. A főrendek itt is, ügylátszik, több helyen simíttattak az alsó tábla fogalmazatain.

A július 7-én tartott XXX. ülés kissé kellemetlen meglepetést hozott a Főrendek számára. Leérkezett ugyan az adófelemelés dolgában tett fölterjesztésre a királyi válasz, mely szerint Ő felsége kegyesen fogadta ugyan a felajánlott 500.000 forintot, de jobban szeretne volna, ha az ország kerek egy milliót ajánlott volna fel. Továbbá nem kívánja Ő felsége, hogy a katonaságnak teendő kézi és írás munka, a nyáron kiszolgálendő széna s egyeben kívül az ujonan bekebelezett területekre vonatkozó kérdések az adófelemelés kérdésével

¹⁾ A fölírat Katonánál, 422.; a kérdéses mondat így hangzik: — „*ea cum humillima declaratione et fiducia quod per praeinsinuatorum benignam admissionem collectio contributionis adjuvanda sit*“ — azaz, hogy a megelőzőleg említett kérelmek teljesítése által megkönnyítetik a követelt adónak befizetése. E kérelmek a katonai szabályzatra, némely újabban elfoglalt részek adó alá vonására, a természetbelieknek beszámítására stb. vonatkoztak. Szükségesnek tartjuk itt megjegyezni, hogy Birónak chronológiája nem mindenben egyez Katona előadásával, XXXIX. 392 sk. II.

összezavartassanak, vagy az adótöbbletbe beszámíttassanak ; mert ellenkezőleg, jobb lenne ezeket a szolgáltatmányokat 200.000 forinttal megváltani. Erre Biró ezt a jellemző megjegyzést teszi : „*Hic labor, hoc opus est ! Jam experiemur, quid erit. Quamvis enim im sessione diei 7. advenerit haec Regia Resolutio, nec tamen illa, sed nec in proxima, diei utpote 9. julii sessione aliquid actum aut motum est de his superaddendis 200.000 florenis.*“

Ezek után következik egy „*Relatio de Actis Palatinalibus, directe Regnum Hungariae concernentibus*“ ; — magyar nyelven adjuk, a mint a szövegben van, helyesírását szorosan követve :

Méltóságos Palatinus Uram ! Felséges Tábla !

Még a' legközelebb el-múlt szent Iván Havának hetedik napján némely Melsgos és Tettes Urakkal az ország Archivumának és abban helyeztetett Literaléknak megtekintésére, vizsgálására és rendben (sic) szedésére el rendeltetvén mindgyár másod napon Melsgos Gróff Pállfy Károly Generalis Uram eö Excellának mint boldogult Melsgos Gróff Pállfy János, néhai Palatinusnak Örökösénél bé-jelentettük magunkat a' végre, hogy azon Archivumot és abban lévő Leveleket és minden Írásokat adná kezünkhöz eö Excelláa. Ugyis lött : mert mingyár azon a' napon, úgymint 8-a junii tizenegyedfél órákor velem levő némely Condeputatus Uraknak valamely agg-szerszámu, avas, régi kopott vasas Ládácskát kulcs nélkül, két pecsét alatt assignált és maga házában kezünkköz adott eö Excelláa. Ez meg levén, magam kocsijára tétettem azon ládácskát és qvártélyomra, szállásomra aztat általvivém s következő napon nálam minnyájan öszve gyülekezvén Lakatost hívtunk és minnyájunk láttára föl nyitattuk azon ládácskát. Föl nyitattván és a' Leveleket mellyek Ország Clenodiumainak vagyis kincseinek neveztetnek egy darab szennyes, kóczos vászon ruhába takargatva meg látván meg vallom, mindnyájan el-álmétkodtunk ezen Leveleknek, Írásoknak vagyis Ország kincseinek ily pusztulásra jutott el-hagyatottságán. Ugyan e' végre jóllehet az előbbenyi említett kopott ládácskának is új kulcsot csináltattam mindaz által méltatlan dolognak ítélvén, hogy egy Orzágnak ily drága kincsei ily pusztá ne-mondjam illetlen helyre tétetessenek, helyette más egy jó vasas bagaria-bőrös és amannál sokkal nagyobb új ládát vettem, azon okbul is nagyobbát, mert az említett előbbenyi

ládácskában némelly drágább Kincsek ugyanis a' Királyi Diplomák, főképpen a melyek a Leveleknek méltósága szerint Táblákban foglaltattak, el nem férhetvén összeve hajtogatva, összeve gyűrve gyömöszve voltak helyhezhezdetve. (sic.)

Ezen Ládácska felől főképpen Melsgos Gróff Pállfy Károly Generalis Uram eö Exellaátul úgy is informáltattunk, hogy ezt majd tiz esztendőig nemis tudta senki hol légyen, hanem némelly embernek jelentésébül még boldog emlékezetü Pállfy Miklós Palatinus idejében a' Stomfai Várnak egyik szögletében találtatott föl. NB. hoc potest omitti in relatione.

Minthogy pedig vizsgálás-közben észre vettük, hogy ezen Leveleknek előbbenyi lajstromában a' Leveleknek idejére is nem vala figyelmezés azokat is úgy intéztük, hogy az Írásoknak előbbisége vagy utóbbisége megtartassék. Aztis észrevettük, hogy a régiebb Levelek itt nincsennek, mert még a' leg első is csak 1463-dik esztendőbéli. Azokáért a' Leveleknek rendben szedése után némely vélekedéseinketis föltettünk a' melyeketis midőn itélő Mester Uram elolvasand a' Tettes Országnak tovább való bölcs és kegyes rendelésére az egész munkánkkal együtt engedelmissen bémutatunk."

Következik kilencz chronographia Batthyány Lajos gróf, nádorra, melyeknek mindegyike az 1751-ik évszámot adja; azután pedig folytatja a naplót.

Julius hó 10-én, a főrendek XXXII. ülésében végre fölolvastattott a mindkét tábla részéről teendő fölterjesztés szövege, miután kisebb eltérések fölött még némi eszmecsere történt volna.

A julius hó 12-én tartott XXXIII. ülésről szóló följegyzéseit e szavakkal kezdi Bíró: „*Die 12-ma Julii ad summum istius Dietae meritum perventum est*“ . . .

Ez a „summum meritum“ pedig az volt, mit kelljen a fentebbi, julius 7-én leérkezett királyi Resolutio követeléseire felelni. A főrendek, mint Bíró ujólag megjegyzi, nem mertek hozzászólni, azonban az utóbbi öt nap alatt a nádor, a Camerae Praeses, a Tavernicorum Magister, az egri püspök és gróf Károlyi Ferencz tábornok magánúton iparkodtak az egyéneket engedelkenységre birni.

Mily eredménynyel, mutatja az, hogy e napon az alsó tábla részéről, Gusztinyi János¹⁾ egri kanonok vezetése alatt a főrendek előtt megjelent küldöttség kijelentette, miképen az alsó tábla a királyi leiratból értesülvén, hogy Ő felsége a föliratilag följánlott 500.000 frtnyi adófölemelést elfogadja ugyan, de olyképen, hogy abba semmi se számíttassék bele, hanem hogy a fölpanaszolt szolgáltatások ujjolagos 200.000 forinttal váltassanak meg, minél fogva voltaképen 700.000 forintot kellene ajánlani, — ezzel szemben a KK. és RR. hivatkozva a többször már hangoztatott lehetetlenségre, följánlanak 500.000 frtot, mely összegbe a szénaszállítványok beszámíttassanak, míg a többit inkább természetben adják, kérvén mindazonáltal a marosi és karánsebesi végvidékek visszacsatolását.

Az erre adandó válasz fölött a főrendek hosszasan tanácskoztak, az eredmény pedig, amire jutottak, világosan mutatja, hogy álláspontjuk helyes voltáról semmiképen sem voltak meggyőződve. Azt válaszolták ugyanis az alsó táblának, hogy miután multkori föliratukban a szolgáltatások beszámítását kérték, most nem lehet azokat ismét természetben ajánlani, ez nem lenne szép dolog („*haud conveniret*“) — mert ha a szegény nép az 500.000 forinton felül ezen szolgáltatásokra is köteleztetik, akkor ez újabb nagy terhet tesz a vállaira, — ha pedig nem tenne, akkor miért kérték azoknak beszámítását?

Ügylátszik, a méltóságos főrendek ezt igen finom okoskodásnak tartották, pedig éppen nem vala az. Mert az alsó tábla igenis úgy látta, hogy a szolgáltatások nagy terhet képeznek, azért kívánta azokat beszámíttatni, mely óhaja nem teljesülvén, mi „*inconveniens*“ sem volt abban, hogy e terhet nem becsülte 200.000 forintra, vagy legalább azt vélte, hogy

¹⁾ Gusztinyi (Gusztini) János, 1744-től egri kanonok, 1754-ben sármonostori apát s táblai főpap, 1762-ben a nyitrai püspöknek coadjutora cum jure successionis, 1763-ban megyés püspök, † 1777-ben. (Párvy püspök úr szives közlése.)

a szolgálmányok tényleges teljesítése még mindig kisebb baj és teher, mint a már följárlott félmillión felüli még 200.000 frtnak a behajtása.

Volt azonban a főrendeknek még egy más, kényesebb érvük is, melylyel az alsó táblát hajlékonyságra bírni igyekeztek. Minthogy t. i. a királyi leirat több visszaélést említett, mint az adóemelést állítólagos lehetetlenségének valódi okait, az alsó tábla viszont azt akarta kérni a felségtől, jelezze e visszaéléseket; de erre a főrendek nagy óvatosan azt mondták, hogy jó lesz ne sokat kérdezni e tekintetben — *cautum esto a Sua Majestate (id) petere* — mert nagyon különös dolgok kerülhetnének akkor napfényre. — *Ista enim* — az ügyek, amik körül e visszaélések előfordulhatnak — *sunt sub potestate Regni, adeoque nos ipsi possumus exquirere et ubi inventi fuerint tollere*; — *ne si a Sua Majestate petierimus, Sua Majestas tales abusus denominet, qui ubi per Regnicolas tolli mandarentur, aliquid insperati assumatur et effectuum serio demandetur*...

S lehetett valami a dologban; mert ha például Ő felségének eszébe jutott volna, többi közt azt is „abusus“-nak deklarálni, hogy bár felső és alsó tábla egyaránt a „misera plebs“ elviselhetlen terheire hivatkozva vonakodnak az adó fölemelésébe belemenni, mégis sem a fő-, sem az alsó nemességnek nem jut eszébe e tehernek valamelyes részét saját úri vállaira venni — ez ugyan „insperati quid“ lett volna!..¹⁾

¹⁾ A kérdéses leirat megvan Katonánál, XXXIX. 428 l., az idevonatkozó szavak ezek: „... quae oblatio, sublati quibuscunque circa contributionem abusibus et excessibus, nec non eorum, qui praerogativa nobilitari non gaudent exemptionibus, proculdubio fieri potuisset, prouti etiam horum sublationi firmiter insistit Sua M. SS. — Egyéb, a megyei urak által elkövetetni szokott visszaéléseknek is odavágott a leirat, midőn beleegyeznek, hogy az előfogatok stb. megváltassanak, ezen szavakkal: „... eo praeterea benigne ordinato, ne in posterum istiusmodi vecturae et praeiuncturae, prout et alia quaevis cuiuscunque generis servitia personalia ipsis provincialibus, sub quocunque nomine et titulo ad quoscunque etiam particulares usus, prouti forent aedificiorum et aquaeductuum constructiones, ac his similia amplius quoquo modo subministrentur. Circa praemissa vero peculiaris norma

Bármint legyen a dolog, hosszabb eszmecsere után az alsó tábla azt üzenté a főrendeknek, hogy ha a régebben fölsoroltak betudatnak és ezenkívül a zsidók is a megyék arányában megtaksáltatnak, akkor ők „cum omni alacritate et promptitudine“, gyorsan és a legnagyobb készséggel 700.000 forintot ajánlanak.¹⁾ Ezt viszont a méltóságos főrendek „cum summa consolatione“ hallották s nagy küldöttség élén az egri püspök lett megbizva, hogy az alsó tábla előtt a főrendeknek köszönetét tolmácsolja; egyúttal az is határoztatván, hogy ezen új ajánlat külön föliratban jelentessék be Ő felségének.

Míg ez elkészült, mindkét tábla másodrendű ügyekkel foglalkozott. Nevezetesen Biró július 13-án a felső s ugyane napon az alsó táblánál is tette meg jelentését a nádori irattár dolgában.²⁾ Maga a fölirat július hó 15-én véglegesen elfogadtatott, mi megtörténvén, a nádor azt aláírta és fegfelsőbb helyre való juttatás végett magához vette. E dolgok a főrendeknek XXXIV—XXXVII. ülését foglalták el.

Ezekután következik a napló 124. lapján részletes kimutatása azoknak, mik a 700.000 frtba betudandók lennének: Adjuk latinul, a nyelvezetnek érdekes különlegessége miatt.

Demonstratio importantiae beneficiorum illorum quae SSma Sua Majestas ad rationem 200.000 florenorum imputanda resolvit;

conficietur, medio expediendarum patentium litterarum, in universis regni comitatibus pro requisita ipsorum regnicolarum notitia publicanda“. Lehetetlen észre nem venni itt a leplezett fenyegetést, hogy majd fölvilágosítják azt a „misera plebs“-t bizonyos elavult előjogok és „ostrogót“ szokások fölött. Alább látandjuk, mennyi baja volt nemsokára Birónak, mint főispánnak a kilátásba helyezett „Patentales“ miatt s hogy éppen az a nagyhangú Csúzy Gáspár uram volt egyike azoknak, kik e tekintetben nagymérvű hibában leledzettek.

¹⁾ Időközben Okolicsányi szívéhez is megtalálhatták a kulcsot; mert egyszerre csak azon javaslattal állott elő, hogy a kért 200.000 forint adassék meg ugyan, de nem mint adó vagy a szolgálmányok megváltása, hanem „mint a hú alattvalóknak ajándéka“. Arn. IV. 204.

²⁾ Az ekként „rendezett“ nádori irattárról szól az 1751. V. tvczikk.

1. Gratuiti labores in florenis	24.000 fl.
2. Vecturae importabunt ad minimum	150.000 „
3. Inqvarintizatorum 28 Regiminum portiones Equiles non nisi ad 15.000 fl. sumuntur, qui per sex menses aestivales in foeno et gramine exportarent . . .	108.000 „
4. Erga tres Comitatus Syrmii et Sclavonia ex 70 m. fl. a proportione obveniunt circiter	24.000 „
5. Si erga Comitatus ad Transsylvaniam applicatos ad repartitio augmenti, obveniunt certe	10.000 „
6. Si adhuc benigne resolveretur locorum etiam militarium reincorporatorum Quantum Contri- butionale, augmento 700 m. fl. imputandum, id faceret	54.000 „
7. Item si Judaei more antiquo juxta positivas Regni leges taxabuntur, accedent flni circiter . .	20.000 ¹⁾ „
de toto	390.000 fl.

úgy hogy, ha ez mind így ment volna, az ország még bizonyos tekintetben jó üzletet csinál vala, ha ezen összeget 200.000 frttal váltja meg.

Összefüggésben ezzel a főrendek július hó 17-én tartott XXXVIII. ülésében a nádori protonotarius javaslatot terjesztett be a nádor elnöklete alatt kiküldendő bizottság iránt, melynek a királyi leirat értelmében főadata lenne a porták új fölosztása iránt intézkedni. A javaslat szövege, mely ugyane napon az alsó táblánál is felolvastatott, el lett ugyan fogadva, csak a tagok száma és mikénti fölosztása okozott némi nehézséget, minthogy a nádor az alsó tábla részéről kiküldendő 34 tagot sokalta. A KK. és RR. ebben is engedtek és július hó 18-án 21-gyel érték be, csak annyit kötvén ki, hogy a kir, személynök

¹⁾ Ennyi volt akkor az u. n. türelmi adónak évi összege. A Prot. IV. 57. lapján található egy 1752. IX. 15. k. httöszági rendelet, mely szerint az adózási triennium vége felé járván, a zsidók újból irassanak össze, az összeírásról szóló jelentés pedig 1753 jan. 25-ig terjesztendő föl. Ugyanez évi XII. 18. ismétli a Httöszág e rendeletet azzal, hogy a jelenlegi taksa még két évig érényben marad. 1753. IV. 16. pedig megsürgeti az összeírást. Prot. IV. 120. és 154. l. E türelmi-adó 1755-ben 25.000 forintra, 1760-ban pedig tíz évre kihatólag 30.000 frtra emeltetett. A 25.000 frthhoz a veszprémmegyei zsidók évente 585 frtot fizettek. Prot. VII. 169. l.

és a kir. tábla részéről két tag legyen a küldöttségben, Ugyanebbe a főrendek nyolcz tagot választottak; ezek közt Erdődy György országbíró, ki a dunáninneni kerületből választatott be, hevesen kikelvén a nádornak elnöksége s a Personalis jelenléte ellen, kijelentette, hogy nem vesz részt a küldöttségben. Felszólalása azonban mitsem használt neki, nem is választottak helyette mást. Okolicsányi és Czuzy tagjai voltak e bizottságnak.

Julius hó 19-én csak az alsó tábla tartott ülést, melyben a jogügyi javaslatokkal foglalkozott. „*Mi bár mindig így történnék*“, jegyzi meg Biró, hogy a főrendi tábla kész dolgot kapjon s ne kényteleníttetnék befejezetlen dolog fölött tanácskozni. Hasonlag július hó 20-án, mely napon még néhány folyamodvány tárgyalatott az alsó táblán.

Julius hó 21-én mindkét táblának, a főrendek XLII. ülése volt, melyen némi discussio után ama fölíratnak szövege fogadtatott el, mely a 700.000 frtba beszámítandókat fölsorolta. Ezt is a nádor irta alá s fölterjesztés végett magához vette. Ugyane napon a repartitionalis bizottság megkezdte működését.¹⁾

Julius hó 24-én a XLIII. ülésben a nádori levéltár megvizsgálására kiküldött bizottság megtette végleges jelentését és javaslatait, melyek egész terjedelmükben elfogadtatván, a bizottsági tagok által aláírt iratjegyzékkel együtt a nádorhoz tétettek át.

Julius hó 25-én a XLIV. ülésben, mely egyúttal vegyes ülés is volt, egy királyi leirat olvastatott föl, néhány országos sérelem- és kérelemre; „*sed cum exigua regnicolarum consolatione*“, jegyzi meg Biró. Nem is szólt rá az országgyűlés egyelőre semmit, csak annyit, hogy „*dictetur*“...²⁾

¹⁾ Katonánál, 435. s köv. II.

²⁾ Arneth IV. 209. szerint a kir. leirat a jul. 29-iki közös ülésben olvastatott föl. Az elégedetlenséget, melylyel az országgyűlés azt fogadta annak tulajdonítja, hogy a kereskedelemre vonatkozó panaszok nem orvosoltattak, egyúttal pedig megjegyzi, hogy „az elfogulatlanul ítélő már akkor észrevehette“, hogy a magyar követelések mindannyi igazságtalanság az örökös tartományokkal szemben, melyeknek adózási képessége csak ezen közbenő vámrendszer által tartható fönn. (A leiratok, mert kettő volt, egyik sem valami vigasztaló, Katonánál 437., 446. II.)

Julius hó 26-án, az egyik főhercegné nevenapján „*fuit Galla Magna*“.

Augusztus hó 1-én vegyes ülés volt, a főrendek részéről a XLV-dik ülés; ebben királyi üzenet olvastatott föl,¹⁾ mely szerint a felségek (kik e hó 3-án „*ad campamentum pestiense*“, a Rákoson ütött haditáborba lemenendők voltak) 14-én jönnek vissza Pozsonyba az országgyűlés berekesztése végett, 18-án pedig Bécsbe utaznak. Intetnek a KK. és RR., hogy addig végezzék el az ügyeket s szerkeszszék meg a országgyűlési czikkelyeket.

Itt Biró, akí a nemesi előjogoknak nyakas védelmezője volt, jónak látta valamit elhallgatni.

A királynő ugyanis, mielőtt Pozsonyból elutazott volna, meghagyta, hogy a főntebbi, a katonai ügyre és az egyéb szolgálmányokra vonatkozó rendelet (mely a népek terhén valamelyest lendítvén, bizonyos úri visszaéléseket is említett), országszerte a köznép nyelvén hírdetessék ki. A tek. KK. és RR. pedig jónak látták ezt nem tenni s pedig (Kat. XXXIX. 454. l.) azzal az okadatolással, hogy ezekről az ügyekről amugyis, részint a „*regulamentum militare*“, részint pedig az 1715. III. és az 1741. VIII. t.-cz. által gondoskodva van,

¹⁾ Kat. 448. l. Erre vonatkozhatnak Bartensteinnek július hó 20-án s 21-én k. jelentései. (Ig. Okm. V. s VI.) Ismét azzal áll elő, hogy a gravamenek egy részének háttérében elszakadási irányzatok lappanganak, melyekkel szemben *ildomosan, de erélyesen* állást kellene foglalni. Ezért nem tetszik neki, hogy a budai várlakról szólva, a kir. leiratban e szavak forduljanak elő: „*antiqua Regum Hungariae residentia*“; mert ez oly reményeket kelthetne, miket teljesíteni lehetetlen. A vallásügyi kérdésekre nézve megjegyzi, hogy tapasztalatai szerint a határvonalat az „*Imperium*“ és a „*Sacerdotium*“ közt nem mindig szokták kellőleg szem előtt tartani, (ő maga pedig körülbelül élén állott azoknak, kik a hibában leledzettek s ezért helyesen, mint a jelentés szövege mutatja, ezzel az „*imperium*“-ot vádolja.)

A 700.000 frtnak megszavaztatása azért fontos előtte, mert abból kitetszik, mily népszerű a királyné Magyarországon. Különben ismét azon aggódik, hogy „*némelyek*“-nek agyában mily helytelen és veszedelmes eszmék foronganak. E bajnak orvoslása *gyengédséggel pdrasult eszélyt* követel. E mellett azonban igen helyes eszméket fejteget a magyarok egyoldalú, elzárkózási velleitásaira nézve.

(„*provisum est*“) és — ami a KK. és RR. jólelkűségét különösen föltűnteti, mert ezen kihirdetéssel az az aggály áll szemben: „... *ne plebs, ad res novas* (főntebb pedig „*provisum*“ volt) *suapte proclivis, occasionem cogitet detrectandae primum legitimae servitutis, inde erga dominos terrestres temerae oppositionis*“.

Az elutazás úgy történt, hogy a felségek 2-án este, az egész országgyűlés által lekisérve, hajóra szálltak, ott töltötték az éjjelt s reggel 3 órakor indultak Pest felé. A királyi család két fényesen felszírt hajót foglalt el, melyhez még 30 más hajó is csatlakozott azok számára, kik a felségeket elkísérték, de nem kívántak szárazföldön leutazni.

Föltűnő, hogy Bíró az országgyűlésnek további lefolyását mély hallgatással mellőzi, pedig a legnagyobb bajok még csak hátra voltak. Hogy a felségek pesti tartózkodásáról és a gödöllői fényes ünnepélyekről nem szól semmit, onnan magyarázható, hogy bár Grassalkovicssal, a Leveleskönyvek tanúsága szerint, máskor sűrű levelezésben állott, e dolgok színhelyétől távol, valószínűleg Pozsonyban maradt. Ha azonban fontolóra vesszük, hogy éppen akkor az *Enchiridion* miatt már igen kényelmetlen helyzetben volt, értjük tartózkodását.

Midőn ugyanis a királynő augusztus 13-án Pozsonyba visszaérkezett, a tek. KK. és Rendeket csendes forradalomban találta, amennyiben határozottan vonakodtak, multkori meghagyása szerint a kibocsátandó törvénycikkelyeket megalkotni, azt állítván, hogy a királyi leiratok nem szolgáltatnak ilyenekre elegendő anyagot. Fekete György, Prónay Gábor, Jeszenák János és Nagy Pál hiába iparkodtak a rendeket más belátásra bírni, sőt ez utóbbi és Csúzy közt emiatt majdnem tettelességekre került a dolog; mert a rendek kijelentették, hogy sérelmeiket újból a felség elé akarják terjeszteni, de csak úgy, ha az országgyűlés tartama meghosszabbíttatik.

Hosszadalmas tárgyalások után a felső- és alsó tábla közt végre abban történt megállapodás, hogy újabb fölterjesztés menjen a felséghez, melyben a mielőbbi elintézését követelő pontok lehetőleg okadatolva előadassanak. Ezen újabb fölterjesztés, melyet vegyes commissio dolgozott ki, augusztus 23-án jutott a királynő elé, ki még ugyane napon válaszolván,

főleg a kereskedelmi sérelmekre nézve némi orvoslást helyezett kilátásba.

Nem kisebb bajt okozott Győr, Komárom, Újvidék és Zombor városainak szabad királyi városokká emelése és a királynőnek ama további követelése, hogy báró Koch, udv. titkára és báró Toussaint, férjének pénzügyi bizalmasa magyar indigenatussal ruháztassanak föl.¹⁾ E két utóbbi követelés, mely különben teljesített, még csak átcsúszott volna, de a szabad királyi városok számának szaporítása heves ellenzékét talált az ezáltal jogaikban megszorított nemesek részéről, kiket még az is elkésért, hogy a királynő 26-ára tűzvéni ki elutazását, ily fontos dolgot úgyszólván huszonnégyszer órá alatt el kellene végezniök; de mikor 26-án este a felső táblától küldöttség jelent meg a KK. és RR.-nél és a királynőnek egy a nádorhoz intézett kéziratát hozta, melyben a felség „*királyi rosszalásdát*” fejezte ki afölött, hogy bár a négy szabad királyi város ügye miatt pozsonyi tartózkodását egy nappal meghosszabbította, mégis észre kell vennie, hogy neve még életében a KK. és RR. által becsméreltetik, jogai pedig figyelmen kívül hagyatnak; akkor ez a királyi rosszalás villámcsapásként hatott a KK. és RR.-re. Egész éjjel tartott a munka, 27-én reggel öt órakor nyitott meg az utolsó (61-dik) ülés; a királynő minden követelése teljesített s végre a 41 törv.-cikk készült el, melyet délben fényes küldöttség vitt föl a felséghez aláírás végett, ahol nem éppen kegyes fogadtatásban részesült, mert a nádornak rövid szónoklata után, a királynő komoly arccal s szigorú hangon mondta el ama néhány szót, melyet Biró is, mint alább látandjuk, de természetesen minden megjegyzés nélkül naplójába bevett, mely hallgatással mellőzve az időközben történeteket.

A 129. lapon ugyanis csak annyit említ, hogy az utolsó ülésben a királyi fiscusnak több rendbeli követelménye olvasatott föl becikkelyezés végett, „melyek igen sérelmesek a

¹⁾ Mindezeket érthette Biró, midőn alább azt mondja, hogy a „kir. Fiscus”-nak néhány követelése a nemesek jogait sértette. A sz. kir. városok jogi helyzetét I. Horváth M. V. 187. l., hol az ellenzék okait is behatóan fejtegeti.

földesurak és nemesek jogaira nézve“, hogy július 30-án számos egyházi és világi kinevezés hirdettetett ki. Végre, hogy Veszprémmegyének, melynek eddig 84 portája volt, az új elrendezés szerint immár 87 portája lesz, minélfogva egy-egy portát 580 frt 58 krba számítva, a megye ezentúl 50.545 frtot s 6 krt fizetend ; s hogy végre október 8-án Csáky primásnak installatióján jelen volt Esztergomban ; mik közt még vagy 25 chronosticon-t is csinált, részint a nádorra, részint a primásra ...

Befejezésül pedig hozza azt a különben ismeretes rövid beszédet, melylyel Mária Terézia ezen országgyűlést berekesztette s mely szerinte, a Diarium diaetale szövegétől csak igen csekély eltéréssel, így hangzott : „*Majorem profecto exspectabamus in secundandis negotiis nostris a gente nostra hungara promptitudinem, cui et plura et nova pro reliquis nostrae maternae benevolentiae dedimus argumenta. Satagite, quae conclusa sunt, in executionem mittere. Deponite in Matrem et Reginam Vestram diffidentiam, ut gratiam et clementiam, quam amisistis, promereri possitis*“.¹⁾

Az országgyűlési czikkelyek még ez év október hó 29-én küldettek szét.²⁾ Hogy magának az országgyűlésnek lefolyása és befejezése a külföldön is nagy érdeklődést keltett, már ezen dolgozat elején, Merenda egyik levelének említése alkalomával mondtuk. Figyelemreméltó e tekintetben az akkor Rómában mint Uditore della Rota, voltaképen pedig diplomaciai ügyvivőként működő gróf Migazzinak, a későbbi váci püspök és bécsi érseknek, 1751. IX. 18-án Uhlfeld alkanczellárhoz intézett jelentésének következő részlete :³⁾

¹⁾ Minőnek szerette volna Bartenstein az országgyűlést berekesztő királyi leiratot s az elbocsátó rövid trónbeszédet, mutatja augusztus 24-én k. két előadása (lg. Okm. VII.. VIII.) melyek annál érdekesebbek, mert azokban a monarchia osztatlanságára nézve ismeretes álláspontjának fenntartása mellett szemlátomást azon van, hogy az oszlófélben levő országgyűlés méltányos, megnyugtató, kegyes választ kapjon. Ilyent várt is talán, s innen magyarázható részben Birónak mélységes hallgatása a tényleg történtek felett.

²⁾ Veszpr. Levels. I. 341.

³⁾ K. u. k. H. Hof- u. Staatsarchiv, Vortraege der Staatskanzlei, fasc. 207. Nr. 657.

„Dass so wohl der Hungarische Land-Tag, als die Croatische unruhen¹⁾ zu einen so glück- und vergnüglichen end geführet worden seyndt, seye um so mehr Gott Danck, als es hier ebenfalls an leuthen nicht gemangelt hat, welche mit allerhand umgleichen gerüchten di Stadt (Urbem=Romát) diessfalls anzufüllen trachteten, also: Das Seine heiligkeit undt Einige Cardinäle mich öftters um die wahre der sachen beschaffenheit befrageten, welchen ich antwortete, dass so viel mir wissend, alles mit ruh und anständigkeit, auch zur vollkommensten zufriedenheit Seiner Mayts und des Hungarischen Reichs eigenen besten vor sich ginge, Allerhöchstdieselbe wären auch sonderbahr auf das wohl der religion bedacht gewesen, unerachtet es den vernehmen nach nicht an jenen gefehlet hätte, welche solche zu stören sucheten. Dieses letztere, setzte ich hinzu, wäre mir nur wermöge privat-briefffen bekannt.“

Ez utóbbi állításnak némileg ellentmond Katonának — XXXIX. 493. — e rövid megjegyzése: „*Acatholici, his in comitiis turbare non ausi, iam prius contra prohibitiones severas ad externos principes recurrerunt ut ex regis Borussiae litteris apparet*“, bár az ő nyugodt és színtelen előadásából, — XXXIX, 388 s k. II. — nem sejtené az olvasó, milyen viharos volt ezen országgyűlés.

Bíró naplójának az országgyűlésre vonatkozó része Mária Terézia trónbeszédének közlésével végződik.

* * *

„Ita Diaeta ista“ — mondja a *Diarium* diaetale — „*quae confuse incepit, in summa confusione definita est*“; és alább: „*Benevole lector, quae publice acta sunt, diario huic inserta reperies; particularia autem et cujusvis acta, ob quae indignatio Regia in Status incitata est, silentiosus calamus reticuit. Cogita, sapienter disquire et vale!*“

¹⁾ Az 1751-ben Horvátországban támadt zavargásokat érti. Arneth, IV. 211.

III.

A NAPLÓNAK MÁSODIK,
NEM ORSZÁGGYÜLÉSI RÉSZE.

1752—1758.

A napló II. része, 137—253 lapjáig megyei és személyi ügyekkel foglalkozik; de többnyire csak általánosságokban s tárgyi rendszer nélkül. A napló e részénél még inkább, mint az elsőnél, kénytelenek leszünk a hézagok pótlását másutt keresni, nem csak a püspökség Leveles Könyveiben és az egyházmegyei levéltárban őrzött *Protocollumok*-ban, hanem az Orsz. Levéltárban is.

Amazokból — L. K. I. 296; — mindenek előtt idézünk egy, 1751. X. 29. kelt httósági rendeletet Veszprémmegyéhez, melyet Bíró ugyan nem jegyzett fel a naplóba, de mely a következők megérthetésére nézve okvetlenül szükséges, amennyiben az adózás ügyét rendezni, többféle egyéb visszaélést pedig megszüntetni iparkodván, igen kellemetlen surlódásokra szolgáltatott alkalmat.

Minthogy, mondja a rendelet, a felkelésre köteles nemesek és földesurak az adó alól fel vannak mentve, az armalisták pedig, amennyiben újabb törvények által¹⁾ nincsenek felmentve, csak a megye házipénztárába méltányosan adóznak; — minthogy továbbá az 1741. VIII. t.-cz. szerint az adó nem a földet terheli, hanem a személyt, azért a nem nemesek és idegenek, bárhol találtnak is, szigoruan adó alá vetendők, ideértvén a bérlőket és azon gazdákat is, kik saját birkászatot tartanak stb. stb. Egyáltalában, nagyobb

¹⁾ Az armalistákról l. az 1751. XIX. t.-cíkket.

tekintettel kellvén lenni arra, hogy a szegény adózó nép szerfelett meg ne terheltezzék, azért, többi közt meg nem engedhető, hogy az országgyűlési követek, amikor a megyén kívül vannak, mérsékelt fuvardijon kívül 4 frtnál nagyobb napidijakat huzzanak. A ki ennél többet vett fel, fizesse vissza, különben az ezen díjakat folyósító közeg tétetik a többletért felelőssé.

Lehetetlen, észre nem venni az összefüggést ezen rendelet, s a régebbi, az országgyűléshez intézett kir. leiratokban ismételten előfordult azon megjegyzések közt, hogy az adónak helyesebb felosztása és bizonyos visszaélések megszüntetése az ujonnan követelt hadi adó előteremtését tetemesen megkönnyítené.

Hosszú sora az akkor megjelent rendeleteknek foglalkozik ezekkel; míg a helyesebb felosztás hangsúlyozásával párhuzamosan jár az a további törekvés is, bizonyos rétegeket, melyek, minden törvényesen megálló jogcím nélkül a „plebs contribuens” sorából kiemelkedni s a nem-adózók közt helyet foglalni iparkodtak, az adózók kategóriájába szorítani vissza, azon világos célzattal, hogy a közterhet viselni tartozó egyének szaporításával, illetve azok száma önkényes csökkentésének megakadályozásával az egyesek terhén némi könnyítés történjék. Ha a Dicasteriumok ezen törekvéseivel szemben azt látjuk, hogy az alantas közigazgatási hatóságok, főispánok, megyék stb. ezen igazságtalanul felszabadított osztályoknak: bérlők, önvagyonnal bíró parasztgazdák, „idegenek”, természetesen többnyire kereskedők, sőt még a „szegény” zsidónak is védelmére kelnek, és azoknak az adózók sorába visszaszorítását legalább is nagyon lanyhán foganatosítják, nem szabad szem elől tévesztetni, hogy a nemesség éppen annyit veszített az ezen osztályokból húzni szokott haszonból, amennyit az állam rajtok nyert, hogy tehát ennek a feltűnő „humanismus”-nak voltaképpen nagyon is subjectív rugói voltak, míg másrészt a Dicasteriumok erélyes és szigorú fellépése oly tényezőkkel szemben, kik e tekintetben, bármily okból — mert egy-egy hatalmas, összetartó és erőszakoskodó nemességgel szemben a főispán sem tehetett mindig gyorsan és legmagasabb megelégedésre a „*Benignae Resolutiones*” szerint — késedelmezők-

nek mutatkoztak, okadatolt volt ugyan, de, mint az történni szokott, s Biró esetében körülbelül történt is, nem mindig a főbűnöst sujtotta.

Ezeknek, néhány alább következő mozzanatnak mintegy háttér gyanánt való előrebocsátásával folytatjuk a naplónak kivonatos közlését.

A 137—144. lapon van egy 1752. V. 12. tartott főispáni beszéd, magyar nyelven, midőn a pápai reformatusok gyűlése királyi parancs folytán feloszlatott.

145. l. szintén magyar főispáni beszéd, megyei tisztujításkor; 1752. VI. 19.

Két nappal előbb Csuzy Gáspár, pápai ügyvéd s az utóbbi országgyűlésen megyei követ, valószínűleg a tisztujítás érdekében értekezni óhajtván, kihallgatásra jelentkezett Birónál, ki azonban őt nemcsak nem fogadta, hanem ugyane napon, június 17-én, a következő, a naplóba — 151-2. l. — kétszer, — egyszer sajátkezűleg, egyszer pedig sajátkezű javítással ugyan, de idegen kézzel bejegyzett levelet írta, melyet egész terjedelmében azért közlünk, mert a következőkkel nemcsak szoros összefüggésben van, de jellemző világosságot is vet azokra.

„Laudetur Jesus Xtus! Qui non est mecum, contra me est, et qui non colligit mecum, dispergit, dicebat Rex Regum, Salvator Jesus Christus. Cum autem Vestra Dominatio¹⁾ anno currenti die 19-a mensis Januarii²⁾ Benignam Regiam de opilionibus, proprias suas oves et facultates habentibus, item de extraneis, nec non de omnibus, qui ignobilem sortem et conditionem imbuunt, — ut scilicet contributioni subjiciantur, factam Dispositionem et Mandatum, praeter voluntatem meam, atqui in Congregatione, sub meo, qua Supremi Comitatus praesidio celebrata contempserit, et dum interim, ob rationes, Vrae Dni optime notas praesens non essem, etiam Universitatem Cottus istius, ut ejus modi Benignum Mandatum Regium deprecetur, annuente meo quoque Vice-Comite, induxerit

¹⁾ A másik fogalmazványban ehelyt ez van beszúrva: praeter alias innumeras vices . . .

²⁾ A másik fogalmazványban e toldással: dum hic Veszprimii Galis Congregatio celebraretur . . .

hocque ipsum actis publicis inscribi, seu improtocolari per Notarium fecerit, taliterque non mecum sed contra me fuerit; sed et Vasallaris suae obligationis obliviscendo non cum Suprema a Deo ordinata Potestate Regia collegerit, verum disperserit; — cum Vra Dne amplius conferre, et de publicis Cottus mei negotiis consultare nec possum nec volo. Regiorum enim Mandatorum fideles observatores et me sincere honorantes diligo. Supremus Comes Cottus Weszprim.“¹⁾)

153. I. főispáni beszéd, magyar nyelven, a tisztujítás befejezése után, 1752. VI. 20.

A 155. I. említi, hogy 1752. VIII. 7. Pápán megyei közgyűlést tartott, melyen a vallásügyön kívül az adóügy is tárgyalatott. Érdekes ez utóbbira vonatkozó megjegyzése, mert a következőkre mintegy bevezetésül szolgál: „Quod vero materiam Contributionalis Quanti attinet, haec est, ut scilicet Ignobiles omnes, et signanter Arendatores, Opilio-ones, proprias oves et facultates habentes, aut alterius cujuscunque conditionis, lege non exempti, indiscriminatim solvendae proportionatae Contributioni subjiciantur. *Haec quaestio sollemnis et adeo intricata est, ut quot fere sunt Comitatus in Regno, tot eam modis explicant et interpretantur.*“

Neki is egyik főhibájául azt rótták fel, hogy e kérdés tárgyalásánál nem kellő erélylyel s tapintattal járt el.

157. I. felterjesztés a hűtőséghez a pápai reformatusok nehány kérelme tárgyában.

163—178. I. Királyi utasítás az összes főispánokhoz a megyei adminisztrációra vonatkozólag.

Ezen leirat 1752, IV. 28-án kelt s igen különös képét nyújtja az akkori megyei adminisztrációnak. Biró egész terjedelmében vette fel naplójába. Sok egyéb mellett az is kiderül e leiratról, amit fentebb Biró is hangsúlyozott, hogy a főispán stb. urak a különféle megyékben nagy változatossággal

¹⁾ Az itt közölt levél annyival nagyobb figyelemre méltó; mert Csuzynak abban említett lázító fellépése egyik kiinduló pontja volt ama kellemetlenségeknek, melyek Birót nem sokára ezután érték, s melyekben éppen ez a Csuzy eléggé nemtelen szerepet játszott.

vitték a rossz kormányzatot. Ezen királyi Resolutio „*sub signaculo Sacrae Manus Regiae*“ érkezett a főispánokhoz, a miből Biró a 179. lapon tévesen azt következteti, hogy azt titokban kellene tartani s azon töprenkedik: mit csináljon, mikor az abban jelzett helytelenségeken csak úgy lehetne segíteni, ha nemcsak az alispán, hanem a megyei főszámvévő is hivatalos tudomást szereznének e rendeletről. Mindazonáltal meggondolhatta a dolgot, mert az 179. laptól kezdődőleg közli ama főispáni beszédet, melyet az aug. 7-én tartott megyei közgyűlésen különösen az adóügyre vonatkozólag mondott, s mely beszéd bizonyítékául szolgálhat annak, hogy az ellene e téren későbbben felhozott vádak, mintha a kir. Resolutiók keresztülvitelében nem a kellő erélyvel járt volna el, nem egy tekintetben irányzatosaak voltak, bár másrészt tagadhatatlan, hogy egész eljárásán meglátszik az a habozás, mely talán mindenkin erőt vesz, midőn darázs-fészekbe nyulni kénytelen.

Ennek bizonyítékául szolgáljanak a fentjelzett megyei közgyűlésen tartott elnöki szózatának egyes idevonatkozó részei:

„Tettes Nemes Vármegye! Szokott örvendezésemet, hogy tudniillik a Tettes Nemes Statusokat ily szép számmal és egészséges állapotban más napon is láthatom és tisztelhetem, előre bocsátván. Jóllehet ezen mai gyülekezetünknek ennyihány (sic) és különb-különbféle okai és érdemük vannak, mind azon által, mivel a Juhászok, Birkások, Tőseiek, Árendások, a kiknek különösen önnön magoknak házaik, szőlők s ezeken kívül tulajdon Juhai, Birkái, Göböllyei vagy egyéb szarvas marháik, Lovai vagy másféle olyas facultási, értéki és ingó-bingó javai, jószágai vannak, melyektől Országunk törvényei szerént az adózásra a parasztok és minden nemtelenek köteleztetnek: — Ezeken kívül ismét minden külömbség és személy válogatás nélkül minden idegenyek, jövevények, külső és nem magyar-hazabeliek, egy szóval mind azok, akiket nemesség, szabadság semmikép sem illethet — mivel mondom mind ezek eránt az adózó szegénységnek s portiozó köz népnek könnyebbitésére, segedelmére és meg-maradására Főlséges Koronás Királyunk és Országló Királyné, Kegyelmes Asszonyunk maga, Helytartó Királyi Tanácsa által már két rendbeli kegyelmes

Parancsolattját mind különösen nekem, mint ezen Nemes Vármegye örökös Fő Ispánnának, mind pedig különben ezen N. Vármegyénekis elsőben ugyan még az elmúlt 1751-ik esztendőben Mindszent Havának 29-ik napján, mind pedig most, nem régen, ugymint ezen folyó esztendőben szent Iván Havának 26-ik napján (ide foglalván a Vármegyék Követtyeik Diurnumátis) oly kegyelmes rendeléssel ki adta légyen, hogy mind a föllyebb említett paraszt nemtelenek és Országunkban élőddő sőt gyakran duskálkodó idegeny és külső nemzetbeli emberekis a több adózó köznéppel egyaránt portiozzanak, a vármegyék követjeik (pedig), leginkább a kik Diaetára küldettetnek, a mértékletes kocsidijon kívül többet négy forintnál sem a Vármegyék fizetni, sem pedig a követek föl-venni ne merészellyenek. Mindenek előtt, mivel királyi törvényes parancsolat, szükséges ezeket fölvenni és engedelmes alkalmaztatással ugy a mint a törvény és e szerint a Királyi Parancsolat elénkbe adgyák végsőképpen determinálni.“

Ezután egy hosszabb részlet következik, melyben, többszörös hivatkozással a szentíráásra, (Máté XXII, 21 ; Róm. XIII, 6) és Tertullianra, az adózás köteles voltát fejtegeti, s többi közt az ő néha különleges exegesisé szerint, ezuttal szemlátomást különös tekintettel az országgyűlési követek tulkapásaira, a Máténál előforduló e szót: „reddite“ ekként fordítja: „adgyátok vissza a császárnak“ stb... pedig csak a vármegyének kellett volna azt visszaadni, amit az urak se most, se későbbben nem tettek.

Azután így folytatja :

„Nem hozom elő, mind majd nagyobb részül Európában, az egész Imperiumban, s leg inkább pedig csak itt közelebbis a Magyar Országi Koronán kívül lévő Országokban és Tartományokban minemű Sorsban és állapotban legyenek a Nemessek, úgy hogy majd nem másképpen, hanem csak egyedül névvel különböztetnek a köz és adózó néptől; sőt mivel közönségessen nagyobb értékek (az „értékek“ szó alatt, sörközben, mintegy magyarázatképen e szó áll : „vagyon“; — ugylátszik a hasonhangzásu szó ismiétlését kívánta elkerülni;) vagyon, többreis köteleztetnek, miért? mert a Királyok, Fejedelmek és ezektől megerősített törvény által a Nemesi szabadságra nem dicsőítették. Oh boldog Nemes Magyar Ország! Te vagy egyedül és mássad nincsen. Te vagy az a

szerencsés áldott Haza, a mellnek Papi és Világi Méltósági, Főfő Rendei, Nemessei (a szövegben kitörülve: egy aránt és minden különbözős nélkül) Szentséges Koronás Királyidnak kegyelme és azoktól meg-erősítettett törvényidnek ereje által az adófizetésnek és más nemtelen szolgálatnak terhe alól kivételtetvén, hajdani Eleidtől Ősseidtől örököst Arany-szabadságodnak fényességében állandóskodol. Ime, ebben mostani Koronás Királyod és dicsőségesen Országló Királyné Asszonyod téged mint minden Országi és Tartományi között leg-kedvesebb részt Királyi Kegyelemmel különösen édesget, erősít, bátorít. Ime a törvény és tulajdonképpen az 1723. esztendőbeli hatodik *Articulus ab omni tributaria servitute et ab omni Contributione in perpetuum*, minden nemtelen szolgálattal és minden adófizetéstől örökkösen felszabadít. És végre hogy *onus non inhaereat fundo* vagy: nem a termő földeinken, hanem a földeinknek termésén és gyümölcsin legyen az adófizetésének terhe ebben az 1741 esztendőbeli nyolczadik *Articulus* óvik, oltalmaz és gyámolít.“

„Mind ezekből nyilván ki tetszik, hogy valamint, a mint föllyebb érintém, más Országoknak és Tartományoknak Lakosi, Nemessei azért, hogy sem a Király, sem a törvény által a szokott terheknek viselésétől föl nem szabadítottak, kintelenítettnek azokat viselniük, szintén úgy, ha nekünk is a mi édes, Jó Királyaink és azok kegyelméből törvényeink nem atták volna, mert senki maga magát föl nem szabadithattya, mostis mindnyájan a nemtelen szolgálatnak és adófizetésnek súlyos terhe alatt köllene nyögnünk.“

„Mivel tehát az Isten, a' természet, a' Király és maga az Országis minden parasztokat és nemteleneket, annál inkább az 1723 esztendőbeli hatvanegyedik *Articulus*nak értelme szerént a' jövevényeket a' paraszti munkának nemtelen és keményebb szolgálat és adó-fizetésnek terhe alá vetette, már azok az Országban akar hol és akar ki földén lakjanak, bizonyára főképpen a' Király ellenére, senki azokat ki nem mentheti és azon velek született terh (sic) viselésétől föl nem szabadithattya.“

Mit akart Bíró a nemes „nem adózunk“-ra mondott, e dithyrambussal elérni, nem igen világos. A királyi rendelet magyarázata nem tette szükségessé. Talán a nemesek adófizetésének eszméjét akarta, a külföldre való utalása által hallgatóságban felkelteni, tudván, hogy ez eszmével fönt már foglalkoznak s ezért hangsúlyozza annyira, ami különben

nem áll — hogy ez az „*Arany-szabadság*“ a királyok kegyelméből származik. Lehetek azonban, akiknek úgy látszhatott, hogy ezzel, mint ma mondanók, „hangulatot akart csinálni“ a rendeletnek azon részei mellett, melyek a nemes vármegyei tiszteknek, kiküldötteinek s egyéb alkalmazottainak tulságos napidijai és élvezményei, végre még azok ellen is szóltak, kik mint állítólagos nemesek az adófizetés alól kivonták magokat. Hogy e tekintetben nehézségektől tartott, kiderül abból, hogy csak beszédének befejezése *után*, még azt is emelvén ki, hogy a tulságosan szedett díjakat majd vissza kellene fizetni, olvastatta fel „Notárius urunk“ által a rendeletet, és hogy a mindezek után bővebb felvilágosításért a Hírtartóshoz intézett felterjesztése jobbadán ezen díjak mikénti visszafizetése körül forog.

Annyi bizonyos, hogy e beszéd dacára is, mint alább látandjuk, kellemetlenségei támadtak ezen ügyből is, miknek előidézésére különben több ok játszhatott össze.

Közbejárt szott ezekbe ama sokféle surlódás, melybe a püspöki, mint földesúri jövedelmek körüli végnélküli pereit nemcsak a várossal, de még saját káptalanával is keverték. Ilyenről szól a napló 186. s kk. II., hol elmondja, mennyi bajjal, küzdelemmel és nehézséggel, sőt élete veszélyeztetésével is sikerült neki végre Veszprém városával szemben a püspököknek földesúri jogait érvényesíteni, s felpanaszolja, hogy bár a neki, mint püspököknek odaitélt évi 700 frtnyi összegből a káptalannak, melynek e téren semmi jogi követelése nem lehetett, „bizonyos nagy uraknak közbenjárása folytán“ önként évi¹⁾ 300 frtot átengedett, mégis találkoztak, akik legfelsőbb helyen azzal rágalmazták, hogy a káptalant megrövidítette, megcsalta (*decepissem*'), amennyiben nem, mint állítólag kellett volna, az egész várost, hanem csak annak Tizenhárom Város nevű részét engedte át a káptalannak.

¹⁾ Ugyanezt mondja Sándorfy ügyészhez 1752. II. 20. és a káptalanhoz V. 4. intézett levelében, melyet az *Ig. Okm. IX.* egész terjedelmében hozunk. *Lev. K. I.*, 405. és 485. l.

A királyi tábla elé hozván a dolgot, „ezek“ (— nem mondja: kik? — a következőkből sejthetjük, hogy Orosz és Dubniczay kanonokok voltak) nevetségessé lettek és „cum longo nasu recedere“ kénytelenültek, mert „mint a cserebogár mindenütt falba ütötték a fejüket.“ Mindazonáltal az ügy még így sem egyenlített ki, úgy hogy végre választott bíróságra bízta a dolgot, vagy, a mint mondja: „pro arbitris judicibus delegavimus“ Nádasdy Boldizsár grófot, Szegedy Ferencz és Csúzy Gáspár nemes urakat, mely bíróság 1752. október hó 5-én gyűlt egybe. Mit végzett, nem mondja, tehát aligha tetszett neki ítélete; a beszédből azonban, melyet megelőzőleg, októbr. 2-án a káptalan előtt tartott, kiderül, hogy az egész surlódásért ezt a testületet szerette volna felelőssé tenni, melyet eléggé különösen, a fentebb említett leiratában ugyanezért még egyházi büntetésekkel is fenyegetett.¹⁾

A 189. lapon egy, 1752. X. 26-án kelt helyttósági rendelettel találkozunk, mely ismét a megyei személyzet létszáma, fizetése, napidijaira és teendőire, továbbá az egészségügyre, egyáltalában tehát a megyei kormányzatra vonatkozik. Ezen rendeletet ugyanezévi december hó 18-án Veszprémben tartott megyei közgyűlésen kihirdetvén, végrehajtására nézve a httóságtól bővebb utasítást kér. 1752. XII. 28., 193—195. l.

A 196. lapon nyolcz chronosticonc találunk a sümegi püspöki lak számára készített harangra.

A 197. lapon irodalmilag érdekes feljegyzés van, mely szerint 1753. IV. 16-án Horányi Gábor pesti alispán által 12, junius 7-én pedig Draveczy József vályi plébános s fehérvárkerületi alesperes utján 24 ívet „*Angyali Társaságnak Szövetsége*“ című munkájából küldött Landerer Lipót budai nyomdászhoz.²⁾ Egy-egy ívnek nyomtatásáért 7 (hét!) forintot fizetett, azon kikötés mellett, hogy 1000 pldból 100 legyen

¹⁾ Ig. Okm. X. E beszédet, mint a naplóban (188. l.) mondja, azért tartotta, hogy a szigorubb rendszabályok alkalmazása előtt a káptalanra hasson. Hogy nem igen bizhatott, mutatja a beszédnek szintelen volta.

²⁾ Landerer Lipót Ferencz budai nyomdászáról l. M. Könyvszemle, 1901. 55. l.

„in charta romana,“ 300 írópapíron és 300 (valószínűleg íráshiba: 600 helyett) in charta ordinaria, sed meliori.

Ugyancsak ezévi szeptember 11-én arczképét ajándékozta a fentemlített Horányi alispánnak, ezen felirással:

*Menny Jó barátomhoz¹⁾ lelketlen írott kép,
A mint kívántatnék bár nem vagy is oly szép,
Akárhová hová tesznek, légy mint Néma Kép,
De a tisztességben fedhetetlen és szép.*

Ezen, költészeti szempontból talán kifogásolható ajánlatot felváltja három chronosticon, harangok számára; de nagyobb dolog következik a 198. lapon.

Valaki által („nescitur cujus insinuatione“) Veszprémmegye a felségnél fel lett jelentve, mintha a királyi s httósági rendeleteket nem kellő időben s kellő gyorsasággal hajtáná végre. Ennél fogva 1753-i október hó 24-én kir. biztosság küldetett a megyére, melynek elnöke Zbiskó Józ. Károly vegliai püspök,²⁾ tagjai pedig gr. Apponyi György s Fehérváry Pál, mint jegyző, voltak. Zbiskó Dubniczay éneklő kanonokhoz, Apponyi Szentimrey őrkanonokhoz, Fehérváry pedig Lenthly, ppki helynökhöz, négy nap mulva pedig szintén Dubniczayhoz szállott, ahonnan a biztosság a fentjelzett napról kelt átiratában bejelentette magát, nem a püspök-főispánnál, hanem a vármegye közönségénél, azzal, hogy a főispán, Kiss Sándor alispán, és Czuzy Gáspár táblabíró, valahányszor a Commissio elé idéztetnek, megjelenni kötelesek lesznek. Továbbá a megyei

¹⁾ H. a veszprémi püspökség budai bordézmáját évi 3000 frtért birta bérben, ami Bíró részéről eléggé barátságos ár volt.

²⁾ Kis-kolacsini Zbiskó József Károly, vál. vegliai püspök esztergomi kanonok, B. Sz. Máriáról nev. batai apát, a hétszemélyes tábla ülnöke, szül. 1711. novbrhó 15-én. 1755. aughó 11-én knini felsz. püspökké és szepesi nagypréposttá neveztetett ki. Mint ilyen a 44-dik és utolsó volt. Meghalt 1774-i májushó 10-én. Életére vonatkozó bővebb adatokat l. *Hradszky*: „Initia, Progressus et Status Capituli a S. Mart. E. C. de Monte Scephusio, Szepesváralja MCML.“ 479. l. és *Pirhalla*: A szepesi prépostság Vázlatos Története, Lőcse 1899., 549. s kk. II.

főjegyző, két főszolgabíró és a megyei főszámvevő a kir. biztosok Veszprémben tartózkodásának egész ideje alatt a megyei levéltárban tartózkodjanak a végett, hogy a bekívánandó iratokat haladék nélkül beszolgáltathassák. Hasonlóan jelenjen meg, mielőtt idéztetnék, az a kiküldöttség, mely az országgyűlési napidíjak kiosztása iránt 1752. november hó 22-én a vármegyei közönség előtt köteles volt jelentést tenni. Végre, ha bárki az igazságszolgáltatás terén akár ügynek tulságos huzása, akár a bírák részrehajlósága által („*per Judicium nefors interessentiam*“), akár az adókievetés dolgában sérelmet szenvedett volna, bátran jelenjen meg a Comissio előtt.

Bíró, ugylátszik, kezdetben nem nagy fontosságot tulajdonított az egésznek, mert nemcsak hogy hat Chronosticonnal üdvözölte Zbiskót, de szokása szerint már megelőzőleg megfogalmazta a jelentést, melyet a vármegye a kir. biztossághoz intézhetne, s mely, a lehető legalázatosb hangon, hivatkozva a bemutatott megyei jegyzőkönyvekre, ama reményt fejezi ki, hogy a megye mind az adókievetés, mind az igazságszolgáltatás terén minden vád alól teljesen fel fog mentetni. Amennyiben pedig a főispán bővebb felvilágosításért felsőbb helyre fordult volt, ezt nem azért tette, *hogy egyeseket ott feladjon*, hanem ellenkezőleg azért, hogy a békés együttlét fentartása az adózó polgárok közt biztosítsassék.

A bizottság azonban, mint Bíró megjegyzi, egészen más irányban vitte a dolgot, s kezdettől fogva nem igen kedvezett neki. Nem minden keserűség nélkül megjegyzi, hogy három hétig, egész novbr. 14-ig, tartózkodott Veszprémben, s személyenkint 200 ftnyi honorariumát mindjárt működése kezdetén a megyei pénztárból utalványozta magának, azzal, hogy a hibásnak találandó fél köteles lesz azt oda visszaszolgáltatni.

Hasonlag visszatetsző volt a bizottságnak egész többi eljárása is. Üléseit Dubniczay házában tartotta, hol 8, hol 9, hol 10 órakor reggel kezdve azokat. A megyei jegyzőkönyveket hozatták és azokat „éjjel nappal böngésztek“ (*noctesque et dies voverunt et revolverunt*).

Először is október 25-én a biztosok a püspök-főispánt idézték; utána az alispánt s az egész megyei tisztkart, nem különben mint valamennyi táblabíró. A kihallgatásokról szigorú titkot tartottak, s valamint az alispánt és a többieket a főispánnak tudta és híre nélkül idézték, úgy meg is lett nekik *sub verbo Regio* hagyva, hogy a tárgyalásokról senkivel szemben ne nyilatkozzanak, sőt, Dubniczay házáat kivéve, senki külsőjét át ne lépjék. Minderre nézve a biztosok külön, királyi titkos utasításra hivatkoztak.

Ismét november 3-án és 6-án idézték Birót, ki 1752. évi november 28-án¹⁾ a helytőséghez tett felterjesztésére hivatkozván, két ízben, összesen 15 ívnyi nyilatkozatot adott be, mit e szavak mellett jegyez fel: „*Quaerebant peccatum, sed spero in Deum meum non invenerunt. Quod moliebantur docebit eventus.*”

Eközben, épen a kir. biztosok felhívására, november hó 20-án megyei közgyűlést tartott, avégett, hogy az 1723. VI. tvcz. értelmében az u. n. Armalisták adó alá vétessenek, a nemesek pedig az eziránt 1725-i szeptember hó 1-én kiadott királyi, és az ehhez magyarázatul 1735. fbrhó 1-én kiadott httósági rendelet értelmében nemességüket igazolják. Ezzel összefüggőleg a 208—212. lapon a nemesség bizonyítékairól értekezik, illetve e rendeleteket kivonatilag közli, innen pedig egészen a 221. lapig egy másik, 1753 fbr. 1-én kelt királyi hosszadalmas rendeletet ismertet, mely a fentebbit sok tekintetben módosította.

A dolognak mikénti lefolyásáról mit sem mond; mert ugyane megyei közgyűlésen érdekesebb dolog adta elő magát.

A „Tizenhárom-Város“-féle osztzkodás ügye nem nyugodott, a választott bíróság sem tudta, úgy látszik, az ügyet dülőre vinni; sem Birónak dörgő leirata, sem szelid beszéde nem csillapította le a kedélyeket, úgy hogy Dubniczay kanonok a nvbrhó 20-án tartott megyei közgyűlésen az ügy illetén rendezése ellen az egész káptalan nevében *„inconvenienter, clamorose et sine debito respectu”* felszólalt és tiltakozott,

¹⁾ A 193 lapon mint decz. 28-án keltet idézi.

különösen kiemelve, hogy az illető okmánynak ezen kifejezése : „*Supereminenti Dominio et gubernio penes Eppum permanente*“, a káptalanra nem vonatkoztatható. Ezért Biró ezen záradék magyarázatát írásban adta ki a káptalannak, azzal, hogy nyilatkozzék róla, amit ez, bár gyakran és sokat tanácskozott, tenni elmulasztott; Dubniczayt is felhívatta, s intette, hogy máskor, kivált a közönség előtt illedelmesebben szólaljon fel, „*alias ego ipsum docebo, quali honore et respectu debeat observare Praelatum suum*“. Emiatt Dubniczay „*quasi in furiam actus*“ nyilvánosan panaszkodott, hogy miként bánt vele a püspök; s fenyegetőzött, hogy majd Bécsbe megy és feladja; stb. stb., teszi hozzá Biró.¹⁾

Erősen is dolgozhattak ellenségei Bécsben, amennyiben a naplónak kissé hézagossá előadásából is kitetszik.

A 223. lapon van egy befejezetlen fogalmazvány, mely szerint Biró 1753. deczbr. 12-én Bécsben lévén, írásban mintegy M. Terézia elnéző kegyéhez folyamodik, azon esetre, ha a kir. biztosok akár őellene mint főispán, akár egyáltalában a megyei administratio ellen vádat emeltek volna.

A kir. kegy ezuttal abban nyilvánult, hogy a vádpontokat vele közölték, melyeknek birtokában decz. 16-án Sümeghre ment s egész karácsony utánig ott maradt. Csak azután térve vissza Veszprémbe, ott készítette e pontokra adandó válaszát, melyet 1754 február 3-án felvitt Bécsbe. Időközben azonban érkezhettek, mint mondja, Zbiskónak téves, sőt rosszakaratu jelentése alapján valamely keményen korholó leirat, melynek tartalmát, bár, állítása szerint, alaposan megczáfolta, mindezen védekezése által még sem ért el többet, mint hogy a régebbi

¹⁾ Nehány évvel később Biró különös módon boszulta meg ama kellemetlenségeket, melyeket neki Dubniczay okozott. 1759-ben ez utóbbi egyszerre azt találta, hogy neki a veszpréminél enyhébb levegő kell, olyan pedig a — zirczi; folyamodott tehát Rómába pro dispensatione a residentia. Véleményezésre felszólíttatván Biró, javasolja az engedély megadását azzal, hogy a kanonok: „... iam a quinque annis“ — tehát már a Klimó-féle commissio napjaiban is — „*crebras et fere quotidianas vertigines et debilitates capitis, conjunctim cum periculosissimis paroxysmis sustineat*...“

királyi biztosok helyébe 1754 április hó 3-án ujat, ezuttal *Klimó György* pécsi püspököt küldték rá, azon megbízatással, hogy ne csak a megye közigazgatását vizsgálja meg, hanem tisztujitást is tartson.¹⁾

Klimó május hó 12-én esteli 6 óra táján érkezett Veszprémbe. A püspök két hatlovas kocsit — a melynek egyikében „*sex fakones equi mei*“ voltak befogva — küldött eléje egész a szentkirály-szabadjai határban levő Rang-kut nevű forrásig, s ott küldöttség által fogadtatta, mely Szent-Imrey s Lenthly kanonokok, Medgyessy Antal rokona és Árvay József ügyészéből állott. Lakást Klimó Szent-Imrey örkanonoknál vett.

Nem akarván ezen ügynek előadását, a naplónak fonalához nagyon is ragaszkodva, szerfelett eldarabolni, pótlólag ide iktatjuk, hogy a 224. lapon az a feljegyzés van, hogy 1754. jan. 1-én pókateleki Kondé János és Ignácztól valami, közelebb meg nem nevezett csallóközi birtokot vett 26500 fton. A 225 l. továbbá arról értesíti az olvasót, hogy íróját addigi házgondnoka, kilencz évi szolgálat után 1754. jan. 11-én elhagyta, kinek végkielégítésül 100 aranyat adott. Ugyane napon felmondott első szakácsa is, valami Czvicsek János; helyébe lépett az addigi másodszakács, Hoffmann Károly, évi 175 ft. fizetéssel.

A 229 lapon olvasunk egy, 1754. márcz. 14. kelt httató-sági rendeletet, mely az armalisták díjainak befizetése körül észlelt szabálytalanságokra vonatkozik.

Klimónak küldetéséről és megbízatásáról M. Terézia két külön, sajátkezűleg aláírt rendeletben értesíti Birót és a

¹⁾ *Klimó György*, szül. 1710-ben, Lopussón, Nyitra megyében. Egyházi tanulmányait Nagyszombatban végezvén, az esztergomi főmegyébe lépett s 1735-ben szenteltetett pappá. 1737-ben pozsonyi, 1741-ben esztergomi kanonokká, nem sokára novii v. püspökké és kancelláriai referenssé lett. Az 1751-iki országgyűlés alatt, melyen részt vett, július 30-án pécsi püspökké neveztetett ki, s 1752. III. 5-én Klobusiczky Ferencz kalocsai érsek által püspökké szenteltetett. 1754-ben visszanyerte az érseki palliumot a pécsi püspökök számára. Meghalt 1777. III. 2. (*Brüsztle*, Rec. un. Cleri Dioec. Qu. Eccl., 499. s kk. II.)

megyét. E rendeletek szövegét hozza a napló 226. s 227. lapján. A Biróhoz intézettnek kezdő soraiból kiderül, hogy ez újabb kiküldetés Birónak fentebb említett, a Zbiskó-féle vádpontokra tett igazoló felterjesztése után határozottatott el, részben tehát azzal a szándékkal, hogy Zbiskónak eljárása is felülvizsgáltassék.

Ennek megfelelőleg a társadalmi viszony a két főpap közt kezdetben, legalább Biró részéről, az udvariasság keretében mozgott. Május 13-án, mely napon, mint M. Terézia születése napján, „*sub Tubis et Tympanis ac Tormentorum clangoribus*” nagymise volt a székesegyházban, Biró átment Klimó lakására, ott felvette a karinget és cappa minort, s vele, kin csupán karing és mantelleta volt, átment a templomba, mindig és mindenütt a jobb oldalt engedvén át neki. Az ünnepélyes disztribúciót is, számos s előkelő vendégsereg meghívása mellett Biró adta Szent-Imrey házábanál.

Eközben azonban Klimó folytonosan értekezett a megyei tisztekkel, egyes főurakkal és számos nemes emberrel, egyenként és közösen, anélkül azonban, hogy a tárgyalások anyagáról és menetéről Birót csak egy szóval is értesítette volna.

Hogy nem jót forralt ellene, mutatta a nyilvános tárgyalások alatt követett magatartása.

Biró azt kívánta, hogy Klimó, mint csak a tisztujításra kiküldött királyi biztos a megyei nagygyűlésen vele együtt, de jobbfelül elnököljön, Klimó ezt „*cum quadam aversione*” visszautasította, azt mondván, jobb lesz, ha a nyilvános ülésekre el sem jön, s midőn Biró nem engedett, mint alább látandjuk, meglehetősen botrányosan viselkedett vele szemben.¹⁾

E nyilvános tárgyalások május 14-én kezdődtek. Biró akkor megyei közgyűlést tartott, mely néhány kisebb dolgok elintézése után a kir. biztost küldöttségileg, illő módon meghívta. Ez megjelenvén, első tette az volt, hogy Birót elnöki székéből kizavarván, maga foglalta el azt. Mi történt még

¹⁾ Talán szükségtelen külön figyelmeztetni a t. olvasót, hogy itt csak Biró naplójának előadását követjük. Miként folyt le ez az egész dolog a hivatalos akták szerint, alább külön fejezetben látandjuk.

tovább, arról a napló hallgat, a következőkből azonban valószínű, hogy Klimó annak egyszerű kijelentésére szorítkozott, hogy voltaképeni működését holnap fogja kezdeni.

E napon, május 14-én, Klimó, délben 1 órakor, a megyei tisztikar és a nemesek kíséretében lakásából vonult a megyeházba (mely akkor még a püspöké volt), Birónak meghagyván, hogy külön, utána, s csak „cum familiaribus suis” jelenjen meg ott; a mit az meg is tett.

A gyűlésen Klimó elnökölt, minélfogva Biró jobb, vagyis Biró, a főispán, Klimónak, a kir. biztosnak bal oldalára került. Legelőször is a megyéhez és hozzá, kiküldetése tárgyában érkezett kir. leiratokat olvastatta fel, s aztán *latin* beszédet tartott (— „*quod semper fecit*”, jegyzi meg Biró, „*quia natione Slavus non scit bene hungarice*”), melyben hivatkozva arra, hogy mint kir. biztos a tisztujításra van kiküldve, azt követelte, hogy kezdve az alispántól, az egész tiszti kar rögtön („*stante pede*”) mondjon le. Mi megtörténvén, s ennek jeléül a megyeház kulcsa neki átadatván, ő a lemondást ugyan elfogadta, mindazonáltal, minthogy a tisztujítást csak holnap megtartatni szándékozik, nehogy időközben netalán sürgős ügyek halasztást szenvedjenek, a kulcsot az alispánnak, mindnyájuknak pedig hivatalaikat és joghatóságaikat holnapig visszaadta.

A legnagyobb botrányt Klimó csak e napon, május 15-én követte el. Szokott módon megjelenvén a közgyűlésen, bevezetésül az 1752-iki október hó 26-án k. és, mint fentebb láttuk, ugyanez évi december hó 18-án a megyénél kihirdetett kir. leiratot olvastatta fel. Ezután pedig Biró jelenlétében hosszabb beszédet tartott, melyre nézve magának Birónak adjuk át a szót: „*Quia vero — Klimó — ex Actis I. Cottus huius observasset Salaria Officialium communi licet Statuum et Ordinum consensu aucta fuisse, in Supremum Comitem huius Cottus Weszprimiensis, et quidem praesentem adeo turpiter et calumniose invehebatur, eique ad faciem, Supremus Comes in Supremum Comitem, Episcopus in Seniore Eppum*¹⁾”

¹⁾ Azt nem is említi Biró, hogy ő már akkor régen titkos tanácsos volt, Klimó pedig (aki csak 1754. aug. havában lett azzá) nem.

coram ingenti multitudine haereticorum, quasi ille solus fuisset Auctor augmenti praeattactorum salariorum adeo despectuose exprobrabat, ut si ipsius famulus aut subditus fuisset, tamen cum eo mitius, honestius et majori cum discretionem publice agendum fuisset. Profecto — folytatja elkeseredettségében Biró — profecto documenta evidentiā dabat, qua sit origine natus; est enim Rustici filius, actu etiam suis Congenerationalibus sub jugo jobbagyónali Erdődiano existentibus.“

Ez az eljárás, vagy a mint továbbá mondja: ez az „*absurda et grobianica agendi modalitas*“ annyira hatott Biróra, hogy a tanácsstermet elhagyni kényszerült, künn pedig oly nagymérvű idegroham vett rajta erőt, hogy, az orvosok nyilatkozata szerint csak a jó Istennek köszönhető, hogy legott, az egész közönség szemeláttára nem ütötte meg a guta.¹⁾ Maga a közgyűlés is annyira megbotránkozott Klimó magatartásán, hogy sokak állítása szerint, ha nem nézik jellegét, mint királyi küldöttét, az ablakon dobták volna ki. „Haec, teszi hozzá Biró, Deus scit, cui arcana cordis mei nota sunt, non ex rancore aut passione scribo, imo Deum meum exorabo, ut ne statuat illi hoc peccatum; verum solummodo ideo annoto, — plurima enim, quae tam publice quam privatim mecum indigne et semper pro mei confusione et opprobrio egit, studiose omitto, — verum, inquam annoto, ut videat posteritas, aut si cuipiam ejusmodi provincia obtigerit, hanc inconvenientiam cognoscendo sciat, quomodo cum sensatis et honoratis viris et in similibus circumstantiis sit agendum“.

Tény, hogy bármit vétett volna Biró vagy a megye, s amint alább látandjuk, a baj még sem volt akkora, hogy ezért azt az egész királyi biztosi apparátust kellett volna

¹⁾ A veszprémi kegyesrendűek házi krónikája is úgy tudja, hogy ezen az ülésen: „Eppus noster Martinus Biró ob male administratum Supremi Comitatus Officium publice in plena Congregatione correptus est per Commissarium Regium, ita ut etiam gravissime propterea decubuerit et bilem vomuerit.“

mozgósítani, annál is kevésbbé, mert mint a már közölt s még közlendő leiratokból kiderül, hasonló dolgok más megyékben is történtek, anélkül, hogy ezért szükségesnek látták volna oda is királyi biztosokat küldeni; mindezeket tekintetbe véve, ismételjük: tény, hogy Klimónak eljárása, amint azt Biró leírja, minősíthetlen, s olyan, mely rászolgált arra: „*ut posteritas videat*“ ...¹⁾)

Mert ezzel a vexatiók sorozata még nem volt kimerítve. Ugyane napon, május 15-én, — Biró ugylátszik, rohama után visszatért a terembe, — a tisztujítás alatt arra kényszerítette (stringebat) vagy legalább kényszeríteni akarta őt Klimó, hogy ő is szavazzon, s midőn ezt tenni vonakodott, felhóznán, hogy őt, mint főispánt, a megejtett választások megerősítése illeti meg, szavazni pedig nem köteles, „*cum quodam resensu, torvis oculis et aversione in me animadvertere videbatur*.“

A közgyűlés egészen május 19-éig bezárólag folytatott. Klimó eltávozásáról nem tesz a napló említést, hanem legott

¹⁾ Klimó talán azért is haragudott Biróra, mert régebben is már egyszer, s pedig meglehetősen eredmény nélkül járt el vele szemben. Biró ugyanis Veszprémmegyének déli határait rendezni kívánván, ez ügyben is az ő sajátos modora szerint járt el. 1749. XI. 25-én ugyanis báró Klobusiczky Ferencz zágrábi püspök feljeleníti M. Teréziánál, hogy a zágrábi megyéhez tartozó, következő plébániákat és helységeket: Nagy-Kanizsát, Homokkomáromot, Mogyoródot, Bánok-Sz.-Györgyöt, Surdot, Beleznát, Csurgót, Atádot és Babolcsát, „*via facti*“ elfoglalta. M. Terézia erre 1750. I. 2 intí Birót: tartózkodjék ilyen önkénykedő eljárástól, vélt jogait pedig törvényes uton keresse.

Biró azonban nem engedett, mert 1751. VIII. 25-én az időközben kalocsai érsekké kinevezett Klobusiczky utódjának, Thauszy Ferencz ujolagos panaszára M. T. az ügy megvizsgálásával eléggé különösen épen Klobusiczkyt és Klimót küldötte ki. A dolog további fejlődése nem tartozik ide, tény azonban, hogy a fent nevezett plébániák, B.-Sz.-Györgyöt kivéve, ma a veszprémi egyházmegyéhez tartoznak, sőt hogy Thauszynak még 1753. X. 22. is oka volt Biró ellen panaszt tenni, a ki akkor megint Szentes, Komlósd, Péterhida és Barcsa falvakat erőszakkal elfoglalta — miben neki gr. Széchenyi László tisztje, Vass Zsigmond kezére járt, — és a csokonyai plébániához csatolta. (Orsz. Ltár, K. oszt. ex aug. 1751, Nro 135 és 136, és Nro 109 ex 1753, Xber.)

azoknak elmondása után egész terjedelmében hozza a Klimó jelentése alapján a megyéhez érkezett kir. leiratot, melynek egész tartalma csak azt igazolja, mit fentebb a vádak, illetve felpanaszolt bajok természetére nézve mondtunk.

Az 1754. VI. 26. kelt királyi leirat hét pontban sorolja elő a Klimó által észlelt visszaéléseket, s rendelkezik azok orvoslása iránt:*)

1. Költség kimélés végett az alispán a törvénylátó székekre ne valamennyi táblabíró-t hívja meg szavazókul, hanem csak a képesítettebbeket. Ha olyan ügyek kerülnek, felebbezés útján, a felülvizsgáló székek elé, melyekben maga az alispán már előzőleg künn a vidéken ítélkezett, avagy a melyekben ő maga is, active vagy passive érdekelve van, nehogy az a gyanu támadjon, mintha saját magának vagy véleményének kedvező bírákból állította volna össze a széket, — akkor ne ő, a különben is érdekelt félnek látszható alispán, állítsa össze azt s elnököljön azon, hanem az erre a királyi rendeletek értelmében különben is feljogosított, sőt köteles főispán; — kivéve azon eseteket, melyekben maga a főispán érdekelt fél lehetne; mely esetekben az alispánra száll e kötelesség.

2. Amint más megyékben, úgy Veszprémmegyében is történt, hogy t. i. 1741-től kezdve az armalisták a köteles taksa alól a Cassa domestica kárára kivonták magokat, mi által a többi adózó nép igazságtalanul megterhelhetett, mire nézve rendeltetik, hogy ezek az armalisták az utolsó országgyűlésig visszahatólag fizessék meg a taksát, sőt kárpótolják a házi pénztárt azon veszteségeikért is, melyeket ebbeli késedelmezések által szenvedett.

3. Maga a királyi biztos jelenti, hogy az állítólagos, azaz a régebbi vizsgálatok alkalmával olyanoknak elismert nemesek nagyobbrészt már az adózók sorába helyeztettek vissza. Ezen intézkedés helybenhagyatván rendeltetik, hogy ugyanezen eljárás mindazokra kiterjesztetvén, kik talán még nincsenek ilykép visszahelyezve, ezek közül senki semmiféle

*) Orsz. Lt. krl. oszt. Nro. 130. e Junio 1754; Bíró naplójában 236 s köv. II. Prott. IV. 336—340 l.

kiváltságban ne részesüljön, míg nem az egész ügy külön királyi leirat útján rendeztetik.

4. A megye eddig abban is hibázott, hogy az élelmi szerekre s iparczikkerekre vonatkozó árszabások áthágóitól beszedett büntetéspénzek körül bizonyos (itt közelebbről nem jelzett) visszaéléseket követett el. — Ennek szigorú helytelenítése mellett a királyi biztosnak az 1659. 71. trczikken alapuló azon rendelkezése hagyatik helyben, mely szerint e büntetéspénzek jövőre egyharmadban az exactoréi legyenek, kétharmadban pedig a megye közszükségeire fordíttassanak.

5. A megye régebben Hőgyész András kiérdemült főjegyzőnek pazar módon („dispendiose”) száz aranyat utaltványozott ki; a királyi biztos pedig ezen összegnek visszafizetését rendelte el. Hőgyész azonban felségfolyamodvánnyal élt, melyben kifejti, hogy ő eme 100 aranyat becsületesen megkereste. Mikor hivatalba került, a megyei levéltárt a legnagyobb rendetlenségben találta, úgy hogy annak rendezése három évi keserves munkájába került. Rendes főjegyző nem lévén négy éven át, 125 ftnyi aljegyzői fizetés mellett az egész hivatalt egy maga viselte. Az 1730—1742. évekről a hűtőszághoz felterjesztendő számadásokat minden segítség nélkül ő maga írta le, végre az 1741. insurrectio alkalmával minden napidíj nélkül, saját költségén utazta be a megyét, hogy a nemességet összeírja.

Tekintve ezeket, a királyi biztos intézkedésének felfüggesztése mellett a megye felhivatik, hogy végérvényes döntés céljából a felhozottak valódisága iránt nyilatkozzék.

6. Itt már a kir. leirat épen Klimó javaslata alapján sokkal kegyesebben bánik Csúzy Gáspárral, akivel Birónak, mint láttuk, már régebben, s épen a tisztujítás terén baja volt. Ez az uri ember ugyanis a megyei összeírás alatt kifejtett, közelebbről meg nem határozott „működése” fejében a neki törvényesen kijáró két ftnyi napidíj helyett négyet kapott, s azon kívül nemcsak saját személye, de cselédei és lovai számára „működése” egész tartama alatt teljes ingyen ellátást élvezett, mindamelllett a megye mindezenkívül még kétszáz

aranyat is utalványozott neki. Erre nézve Klimó azt indítványozta, hogy tekintve az e téren még későbben is, „saját költségén“ tett szolgálatait, Csuzy Gáspár csak *egyszáz* aranyat legyen köteles visszafizetni. Mit a kir. leirat helybenhagyott.

7. Az előfogatok és egyéb természetbeni szolgálmányok dolgában a megyei tisztikar jövőre szigoruan a kir. biztos, itt minden részletezés nélkül említett rendelkezéséhez tartsa magát.

Biró az egész rendeletet minden megjegyzés nélkül közli. Tán nem is igen tehetett rá észrevételeket; mert annyi mindenestre kiderült belőle, hogy irodalmi működésével, minden tekintetben zilált állapotú egyházmegyéjének rendezésével és talán a protestánsok kissé túlságos regulálásával is nagyon elfoglalva lévén, a tüzetes megyei adminisztrációval nem igen törődött, és az ügyeket jobbadán az alispán kezében hagyta, ki aztán a veszély pillanatában maga is vádlóihoz csatlakozott. De valjon ez utóbbi mulasztás *akkor* olyan nagy bűn volt-e, melyet egy Klimó kiküldetésével meg kellett torolni, a szives olvasó ítéletére bizzuk.

A királyi leirat közlése után a *Napló*, többé szóval sem említve a Zbiskó- s Klimó-féle incidenst, ismét az „*Angyali Társaságnak Szövetsége*“ című munkájával foglalkozik. Landerer nem jól dolgozott; nyomása nagyon hanyag és ennél fogva felette hibás volt. Ezért, bár a könyv nyomása már a 704. lapig terjedt, elvette tőle a munkát és a győri Streibig-czégnek adta át, amelynek sajtója alól aztán a könyv 1754-ben kikerült. Minthogy pedig a kolozsvári, akkor a jézus-társasági atyák kezén levő nyomda, melyet Biró máskor is tetemes pénzbeli segélyben részesített, e munkát szintén kiadni óhajtotta, Győről egy példányt oda küldetett. Győrről ő maga a munkát ötféle papiroson, 514 pldbn nyomatta.¹⁾

A következő 242—250. lapokon egyebek mellett 100-nál több chronosticon van az 1755-58. évekre. Ezeket alkalmazta

¹⁾ Stöger, Scriptt. Prov. Austr. Vien. et Ratisb. 1856. 177. l. Biró mindkét nyomdával sűrű levelezést folytatott, mely néha érdekes világosságot vet az e téren akkor uralkodott viszonyokra.

saját feljegyzései szerint a monostorapáthi, nep. sz. János tiszteletére emelt templomban, a csicsói és udvardi, a reformátusoktól visszaszerzett és a novai templom harangjaira; ez utóbbiaknál négyet, melynek mindegyikénél a (későbbben a szombathelyi püspökségnek átengedett) birtoknak „Nova,” nevét különféle szójátékokra használja. Mindezek 1755-ből valók. Az 1756—58. években számos chronosticon készült az akkori építkezés alatt levő sümeghi templom, annak harangjai és a plébánia számára vagy legalább ezen építkezések alkalmából; mások midőn 1756-ban, deczember 21. Keszthelyen az ott állomásozó katonaságnak zászlait („vexilla, vulgo *Standar dicta*”) megáldotta, mely alkalommal még a felköszöntők is chronosticonokban folyhattak, mert (246. l.) ezt mondja: „qua occasione haec chronographica (számszerint 10) pronuntiata sunt.” Ugyane helyt feljegyzi ama chronosticonokat is, melyekkel 1758. Rómába küldött jelentésél egyházmegyéje állapotáról feldiszipette. Megjegyzi itt, hogy személyesen nem mehetett ad limina, mert eltekintve egyéb fontos és sürgős dolgaitól, ép akkor majdnem halálosan beteg volt.¹⁾

Amit ezen, ekként 1751—58-ig terjedő naplóban kerestünk: az „*Enchiridion*” s annak sorsáról egy szóval sem emlékszik; pedig éppen ezen évekbe esik az e miatt ellene megindított üldözéseknek második része. A napló még hátra-

¹⁾ Bécsben különben akkor nem igen szerették, ha a püspökök Rómába utaztak. Midőn Biró 1749. végén ad limina akart menni, Szegedy Mihály jézustárs. atya ez év XII. 20-án küldi neki Nagyszombatból Kampmiller Ignác j. t. atyának Bécsből XI. 26. k. levelét, mely így hangzik: „Quod RPti Vrae de Excllmo Eppo Veszprémiensi iter Romanum meditante perscribere placuit, vehementer dubito: an gratum accidet Suae Mtti, quae illibenter videt Oves destitui suis Pastoribus. [!] Quodvis vero ex rationibus Sibi notis id in animo esset, meo iudicio res tractanda esset cum Dno Excllmo Cancellario hujate Hungarico. Interea non omittam hac de re oportune explorare mentem Suae Mttis, et quis illius de hoc sensus sit, ad Rtiam Vram perscribam; — commendo me stb. Ignatius Kampmiller S. J. Viennae 26 Novbris 1749.” (Protocoll. XI. 186.)

Kampmiller M. Teréziának gyóntatója volt. Természetesen csak is neki tulajdonították a protestánsok iránti szigorú eljárást; (Arneht, Gesch. M. Th. IV. 51.) E levél melynek hangja meglehetősen Kaunitz-Bartenstein izű, inkább ez utóbbiakhoz való alkalmazkodásról tanuskodik.

levő lapjainak, mint alább látandjuk, csak egyetlenegy helyén van némi allusio ama sűrű és súlyos zaklatásokra, melyeknek ez évek folytán kitéve volt.

Nagyúri ünnepséget említ a 244. lapon. 1756. június hó 13-án ugyanis Batthyány Tivadar gróf összekelt Pápán Esterházy Philippina grófnővel, Esterházy Ferencz gróf nővérével. Biró a Ferencz grófnak meghívására megjelenvén Pápán, a plébánia-templomban mondta az ünnepélyes misét „pro sponso et sponsa,” mely után a jelenlevő hgprimás a jegyeseket megáldotta, kiket azután caeremoniarius, gr. Keglevich Zsigmond, német beszéd kíséretében egyházilag összeadott. Hogy ez alkalom, mely számos főuri násznépet, közte a nádort, Batthyány Lajost is, Pápára gyűjtött, az akkori idők divatja szerint, nem mulhatott el számos chronosticon nélkül, melyek közül Biró nyolczat fel is jegyzett, magától érthető.)

⁊) A levél, mellyel az örömapa a püspököt meghívta, megvan a Prot. Epp.-ban, XIII. ex 1756—62, 26 l.

Migos Püspök, Bizodalmas Nagy Jó Uram!

Minthogy Isten Eő Sz. Felségének rendelkezéséből Migos Gróff Batthyáni Theodor Testvér Hugomat Eszterházy Philippina Kis Asszonyt magának Házas Társul eljegyzette, és annak Lakadalmi Solennitása most következő Junius Havának 13-ik napjára rendeltetett; Arra nézve kívántam Excellentiádnak jelentenem és Nagy Bizadalommal kérnem Excellentiádat, hogy azon Lakadalmi Solennitásnak alkalmosságával Pápán Migos Személye szerint meg jelenni méltóztassék, hogy több Migos Uri Vendégeim között lehessen szerencsém Excellentiádat is illendő képpen tisztelnem.

És mivel Migos Palatinus eő Excellája is egy nappal előbb, ugy mint azon Holnapnak tizenkettődik napján oda fog érkezni, talán nem ártana, ha Nemes Veszprém Vgye ugy, amint illik Palatinust eő Excellját excipiálná; mindazonáltal ez Excellád teczésén fog állani, én egyedül kívántam Excelládk pro privata notitia tudtára adnom, és midőn Migos Személyét szivessen el várom, álhatatos tisztelettel maradok Bécs 31-a Maji 1756; Excelládk Engedelmes igaz szolgálja G. Esterházy Ferencz m. p.

E levél folytán Biró Sümegről 1755. VII. 4. k. levelében utasította az alispánt, hogy a nádor illő fogadtatásáról gondoskodjék. „... Én magam is pro die 11-a huius, ugy mint a jövő pénteken már Pápán (leszek), tessék azért V. Ispán Urnak olly rendelést tenni, hogy mind a Nemes Vmegye Katonái, mind pedig más Nemessek is paripásan

?

Ezek közt 1757-ben ismét itt volt a megyei tisztujításnak ideje, melyet május hó 13-án, harmadik évfordulóján a reánézve oly keserű emléktű napoknak, meg is tartott. Érdekes ama nagyuri higgadtság, melylyel a történeteket szóval sem említve, a megelőző napon, május 12-én, a tisztujító megyei közgyűlést — nem mint Klimó latin — hanem magyar beszéddel megnyitotta:

„Tekintetes Nemes Vármegye! Ezen Tekintetes Nemes Vármegye Tiszteinek a' tisztbéli hivataloknak külömbisége szerint ujjonnan-való választásának törvényes (napja) Istennek kegyelme, áldása és segedelme által el-érkezvén Fő Ispányi Hivatalom és kötelességem szerint ugyan annak végben vitelére e' máj napot: ugymint Pünkösöd Havának tizenkettedik napját e végre és olly szándékkal és igyekezettel rendeltem, hogy mivel holnapi napon ugymint az említett Pünkösöd Havának tizen-harmadik napján Felséges Mária Theresia császár s Királyi Királyné (sic) Nagy Asszonyunk boldog születésének örvendetes emlékezte tartatik, más napon olly szép számmal sokassággal, melynek igen örvendek, össze-gyülekezvén és a' már gyülekezetünknek fő okát, ugymint a' Restauratoria Széket Tiszt uraiméknak szokott Resignatiójával el-kezdvén, s azzal e' mai gyűlésünket is el-végezván holnapi napon Gralis Gyűlésnek nevezete alatt minnyájan innen a Gyülekezetnek helyéről együtt seregesen az öreg Templomba mennyünk

minden tisztelettel és diszessen excipiállják őExját, maga is V. Ispán Ur Fő Notárius urammal edgyütt, (többi Mgtualis Tisztek a potiori ugyis Pápán lévén) pro 11-a praesentis Pápán jelenyenek.“

Erre az alispán VII. 8. k. levelében ekként válaszol: „... Mlgos Palatinus Urunk eő Excellja Tiszteletének Nemes Vmegyénk részéről teendő tisztelete véget hozzám bocsátott Mlgos Levele által tett parancsolattyát Excellentiádnak valamint engedelmességgel vettem, ugy azok eránt a szükséges Dispositiókat már megtettem. Mivel pedig Nemes Vas Vmegye (amint informáltatom) zászlóstúl fogja ÓExllját késérni, éppen a Vmegye széleig, azért én a nemes Vmegye Zászlaját fel küldöm Pápára, de ugy itélném, a Zászlóhoz Trombita is illenék, hogy Nemes Vmegyénk szélén is, tudniillik Külső-Vatnál nemcsak zászlós companiával, hanem trombiták harsogásával is tennénk Tiszteletünket; mind azon által ebben is Excellentiádnak kegyes rendeletétől fogok függenem.“

Bíró ezt VII. 9. k. viszonzválaszában jóváhagyja, Prot. 1755—57; 375—77 II.

és ottant legelőször *Te Deum laudamus*-szal az el-vett jókért Istennek hálákat adván és újra ő szent Felségének további segedelmét kérvén leg ottan Szent Misét halgassunk és mind ezt a szent áldozatot s mind pedig egyéb ajtatosságinkat s imádságinkat az egész Fölséges Ausztriai Császár és Királyi Háznak, különösen pedig Fölséges Maria Theresia Király és Királyné Asszonyunknak, sőt kegyes Anyánk friss jó egészségeért, hosszas életéért, szerencsés országlásáért, minden ellenségin való diadalmasságiért és dicsőséges győzedelmiért a seregek Urának Istenének föl-ajánljuk.) Ezt el-végezven ismég minnyájan ide vissza jöjjünk és össze-ülvén leg-először is N. Vármegyénk Tiszteinek választását Isten szerént végezzük ez után pedig más publicumoknak és egyéb occurrentiáknak el-intézésével határozzuk gyülekezetünket.“

A következő napon pedig május 13-án, az isteni tisztelet után következő beszéddel nyitotta meg a tisztujtó közgyűlést:

„Fölséges Dicsőségessen országló Koronás Királyunk s Királyné Asszonyunk hosszas boldog életéért és győzedelmeskedő dicsőséges Uralkodásáért az Istennek Házában el-végezven ájtatosságinkat, méltó hogy itt együtt is egyenlő buzgósággal fönt szóval minnyájan mondgyuk: Vivat! Vivat! Vivat!“

„Kezdgyünk már most Tiszteinknek választásához. Tudva vagyon a Tettes Statusoknál Üdvöztöknék ama mondása szerént: *ahol ketten vagy hárman összevgyülnek az én nevemben, ő közepettek vagyonok.* S ugy, ha így a Krisztus nevében össze gyülekezett két vagy három emberek között, bizonyára a hol többen, főképpen illy sokasággal illetén Universitasban az ő szent nevében össze-gyülekeznek sokkal inkább az ő igazgatásokra segedelmekre, isteni erejével, hatalmával, és szent malasztyával jelen sőt közepettek vagyon,“ stb. stb. stb. (sic.)

*

Ezzel a napló végére jutottunk. Hét évet ölel fel, 1751—1758-ig, azonban korántsem értesít mindarról, mit ezen idő alatt írója nyugalalmát zavarhatta; szóval sem említve, mint

*) Épen akkor javában folyt az u. n. hétéves háboru; egy hónappal ezen beszéd elmondása után, jun. 18-án volt a kolini csata, az első, melyben az osztrák hadsereg, Daun vezetése alatt, II. Frigyet megverte.

Ad Ann. Saxonum
In Christo, dilecti a. N. S. Venerabili Viro & ad praesentia
Pater huiusmodi, quod dicitur, quod est a. N. S.
A. N. Veris, & e. N. S. Venerabili Viro & ad praesentia
Fr. W. S. S. S. S.

~~Chor.~~ Ihesus gaudet
Chor. Regestes et terribles peruenire a Mord. Ione ar deus x
Dei sancto, qui est, et puer, et uir, et uirginis est, deo ex. Pr. Vm.
Ista fabula a Marcino
Hic Me Deo sa para

*No fronte speculum Christi ubi dicitur.
H. Constantinus Imperator regem de sapientia
et virtute illius sine suspitione, demeretur.
Vendique propriamque vendidit. Illis egre cordis a p[ro]prietate*

NB. Si gravandos certe hac vice in infra scripto negotio venisse alium et
alios: Per Regis in manu Commis. et quicunque quibus inquirantur
ubi omni nomine spectarem, uno a impudens ingratia Regis et
Regina natus Clemens quia terreter, de qua hanc nunc paret
fille de 3 episcopi in temerarias tales perquis ac de matre
nos per se, paretas. fialus carundem: Englsano meo actuali Inh.
de rena Vol. 21. mense.

Chara Episcopo, cum de vestris singulari zelo, & eximia in rebus
 pertractandis, deservistis, ut pariter sentiam, quod vos ubique
 opportune explicanda libenti animo accepturus ~~sumus~~ esse occasionem
 quam vobis offero, dum res impense horum, ut gravibus, quibus aerarium
 tuum, in his arduis tam fluctuans, sumptibusque belli circumstan-
 tijs, constringatur: mea sollicitudo, vestra non minus ex parte pro vi-
 debus subvenire verum etiam auctoritate, qua a vobis delata pro
 letis & consilij auctoritate, qua apud Comitatum moderationem vestra
 congeditum praestatis, ad eam conciliatis id, quod ab insigni causa
 publica status atque veritas in me fidelibus auditorum voluntas
 de non vimmorali expectandum habeo, ut sollicit hac ipse circa
 fronte quippe eundem zelum tescelur, cujus praeclarum specimen
 iam subministratio sumptuum pro augmentatione Legationum
 suis Ordinibus Hungaricis, cum per generatam. Propterea
 dictum ad redire gratias Legationes Fedores Hungaricas oblationem
 & statutionem, sed & alias pro rerum circumstantiis magis ad-
 gentia magna illius commendatione liper.

Patition

fentebb már jeleztük, ama sokféle zaklatást, melyeknek éppen ezen évek folyama alatt az *„Enchiridion”* miatt kitéve volt; csak gyengéden érinti, midőn a 253. lapon utolsó feljegyzését ezzel kezdi: „Si aliquando, certe hac vice in infra scripto negotio verificatum est illud: *Cor Regis in manu Domini et quocunque voluerit inclinabit illud*. Ubi enim minime sperarem, imo a nonnullis Disgratiae Regis et Reginae nostrae Clementissimae terrerer, die 7-a Septembris sub privato sigillo die 3-ia ejusdem Septembris Viennae Austriae emanatas tales Benignas ac Maternas percepi Literas. Titulus earundem: *Consiliario meo Actuali Intimo, Episcopo Weszprimiensi.*“

Minthogy az ezek után közölt leirat valamennyi főispánhoz ment, nem annak érkezésében láthatta Biró a királyi kegynek jelét, hanem abban látta bizonyára, amiért az illető szavakat külön alá is huzta, hogy ez a titkos tanácsosi címzet nem tagadta meg tőle. Olyan volt tehát az idő, hogy ellenségeinek üzelmei folytán ettől is tarthatott, sőt mint Merendához 1755. II. 14. intézett leveléből kiderül, még attól is, hogy püspöki székéből kizavarják.

A leirat különben igen kegyes hangon arra hívja fel a főispánokat, hogy tekintve a folyó háborúnak hosszú és költséges voltát, mind önkéntes adományokkal, mind az által siessenek a végképen kimerített kir. kincstárnak segítségére, hogy a tervbe vett ötszáztólis kölcsönre minél több aláíró szeressenek.

Ismeretes loyális érületénél fogva kétséget sem szenved, hogy Biró a maga részéről a kitelhetőt elkövette, mert hogy hasonló felszólításra még 1761-ben is a legnagyobb buzgósággal eljár, arról a VII. sz. *„Prot.”* 291. s kk. II. bőséges bizonyítékot nyújt.

A mi keserőséget pedig említ, az az *„Enchiridion”*-nal függött össze.

1

2

IV.

A ZBISKÓ-KLIMÓ-FÉLE KIRÁLYI COMISSIÓK
AZ ORSZÁGOS ÉS EGYHÁZMEGYEI LEVÉLTÁRBAN TALÁLHATÓ
HIVATALOS IRATOK NYOMÁN.

Megengedi a t. olvasó, hogy tekintve ama számos hézagot, mely a Zbiskó-Klimó-féle biztosságokra nézve magában a Naplóban észlelhető, a következőkben olyképen adjuk e kir. Commissióknak lefolyását és egyes mozzanatait, amint azokat részint a veszprémi Egyházi Hivatalnál meglevő iktató és leveles könyvekből, részint az országos levéltárban őrzött iratokból összeállítanunk sikerült. Ha e közben némi ismétlésekbe esnénk, szolgáljon mentségül, hogy ezek nélkül nem lehetett volna magának a Naplónak kivonatos szövegét eredeti alakjában s sorrendjében közölnünk.

Bevezetésül azonban a következőkre szeretnők ugyancsak a t. olvasó figyelmét felhívni, mik, nézetünk szerint Biró egész magatartására némi világot vetnek.

A megyei administratio országszerte szomorú állapotban volt. Nagyuri és nagyuraskodó főispánok s fegyelmezetlen gentry „more patrio“ vitték az ügyeket, nem ritkán saját anyagi hasznuk szempontjából, rovására és kárára az adózó népnek. Ezen viszonyokkal a kormánynak központi közegei, a kancellária és a helytartóság a szokásos, örökös leiratokkal iparkodtak megküldeni, melyeket alant mint a „nemesi szabadság“ sérelmeit érezték, míg másrészt szélesmervű családi s egyéb érdekszövetkezetek a kormánynak néha

komolyan is vett fellépését megbénítani tudták, annál is inkább, ha, mint a jelen esetben, személyes rokon- és ellen-szenv, s az, a mit manap *„felekezeti ingerültség”*-nek nevezünk, játszottak közbe.

Nincs semmi jel, ami arra mutatna, hogy Veszprémmegyét általában rosszabbul kormányozták volna, mint akárhány más megyét; csak hogy Birónak helyzete több oknál fogva éppen akkor nagyon kényes volt, s a főispáni teendők körül elkövetett mulasztásai számos ellenségeinek óhajta várt alkalmul szolgáltak a fejére idézett zaklatások által boszut állani rajta. Mert nem szabad szem elől téveszteni, hogy az *„Enchiridion”* okozta mozgalmak kellő közepén állunk, s hogy, eltekintve ettől, Birónak modora, erősen kifejlett polemikus természete mellett éppen nem lehetett megnyerő, sem olyan, mely ellenfelét elnézésre vagy kiméltre bírhatta volna. Nagyon is érezte, hogy már születésénél fogva magyar nemes¹⁾, állásánál fogva főnemes, s mindkettőnek erényei, de mindkettőnek hibái is megvoltak benne, s leginkább ezek voltak, mik e bajba keverték. Hozzá járul, hogy terjedelmes egyház-kormányzati és irodalmi teendői és tevékenysége által nagyon is elfoglalva, a politikai megye dolgait, ugylátszik,

¹⁾ Nagy Iván, Magyarország családai II, 108. Mennyit tartott egyébiránt nemességére, mutatja a következő eset: 1758-ben nagyobb alapítványt akart tenni a Jézustársaságiak kolozsvári nyomdájánál; sőt az alapítványi okmányt is már megfogalmazta (Prot. Epp. 17 ex 1756—62. 125 s 148 sk. II.) de az alapítvány nem létesült, mert a felek nem tudtak a hozzá kötendő feltételeken megegyezni, bár Bíró máskülönben a nyomdát ismételtlen segítézte.

Ezen *„ideális”* alapítványi okmány bekezdő soraiban Bíró így nevezi magát: „Nos M. B. de P. *de genere Bissenorum*,” s ezt Kelemen atyához, a nyomda akkori igazgatójához 1757, IV. 17-én k. levelében ekként magyarázza: „... caeterum mirari non debet Ptas Vra Eximia, initio Tituli mei appositum habere: *De genere Bissenorum*; eo enim post multa fatigia et labores familiae meae genealogica connexio deducta est, ut plene demonstrari possit, Belam IV. Regem Salomonem et Joha de Padány, Tavernicos Regios Suos, filios fuisse Bissenorum, ad annum 1265 declarare; atque idipsum ex transmissis exemplaribus, quibus Eximiae Ptti Vrae gratificari volui, uberius intelligere valebit, in facie (lap, oldal) 3—20.

többnyire alispánjára hagyta, ki, midőn azután a szemére vetett mulasztásokért őt tette felelőssé, tőle telhetőleg, s szövetségeseivel együtt, nem mindig helyesen védekezett, miben nekik Birónak a kancelláriában levő ellenségei annyira segítségükre voltak, hogy még az őt különben kedvelő nádor sem tudott rajta segíteni.

Ezek után menjünk át a dolog érdemére, egyéb, idézendő kuttforrásokon kívül magának Birónak 1752. VIII. 17-én a helytartósághoz intézett felterjesztését¹⁾ követve, mely egyrészt a Veszprémmegyében csakugy mint másutt uralkodó köznemességnek eljárására érdekes világot vet, másrészt pedig a sorok közt azt is sejteti, hogy a központi kormány-szék rendelkezései s követeléseivel maga a feliró sem értett mindenben egyet.

Az ügy keletkezése egészen az 1751-ik országgyűlésre vezethető vissza, melyen, mint a *„Napló“* idevonatkozó helyein láttuk, Kiss Sándor alispán mellett Csuzy Gáspár, a pápai reformatusokra támaszkodó ottani birtokos, mint követek képviselték a megyét.

Ezek az urak az 1751. IX. 21. tartott megyei közgyűlésen „referáltak“ az országgyűlésről, mely alkalommal nekik a megyegyűlés öt frnyi napidíjt, közösen egy irtok tartásáért 50 ftot, fuvarköltségek fejében 31 ft. 30 krt, és a felhasznált papírért „pro purizatione actorum empti“, jelétül annak, hogy akkor még nem irtak annyit, mint most, 2 ft. 24 krt; s *mindezekén kívül* egyenkint 100—100 aranyat „honorariumul“ szavazott meg, mely utóbbiak (4 ft. 12 krba számítva) 840 ftot tettek ki. Az urak tehát közösen 2543 ft. 54 krt, azaz egyenkint 1271 ft. 51 krt. kaptak, holott őket régebbi, s épen ezidőtájt ismételt kir. rendeletek szerint se irtok, se papír, se semmiféle külön „honorarium“, napidíjul pedig csak *négy* ft., egyenkint tehát 138 nap után csak 552 ft. és a fuvardíj fele, 15 fr. 55 kr., összesen tehát 1135 fr. 50 kr. illette volna meg, úgy hogy a nemes megye nagylelkűségénél

¹⁾ Orsz. Ltár kerl. Oszt. ad Nr. 30 ex apr. 1754. — Ig. Okm. X.

fogva kettescskén 1408 ftocskával többet szedtek fel, mint a mennyit joguk lett volna. Ezt a Biró fentidézett felterjesztése mellett levő „Deductio Diurnorum Dnor. Spectabilium I. Cottus Weszprimiensis ad Regni Comitia ablegatorum“ tünteti fel.¹⁾

Biró különben alighanem sejtette, sőt tudhatta, tudnia kellett volna, hogy e tulságos élvezmények régebbi kir. rendeletekbe ütköznek. Azért midőn a megyei főjegyző, Rosos János a fenti határozatról jelentést tett neki, egyszerűen azt válaszolta, hogy a nemességnek szabad *sajátságából* annyit megszavazni, amennyit tetszik; jelentésében azonban hozzá teszi: „őszintén megvallom, hogy a napidijaknak négy ftba való megállapításáról, ezen ujólag kiadott kir. rendelet előtt tudomásom nem volt“.

Ezen „ujólag kiadott“ rendelet 1751. X. 29 kelt, tehát körülbelül egy hónappal eme megyegyűlés *után*, vonatkozott pedig, mindig *régebbi* kir. rendeletekre hivatkozva, úgy az adókvetésre, mint az országgyűlési követek napidijaira. Az adókvetésre nézve az volt amazokban nem különben, mint az „ujólag ismételt-“ben rendelve,²⁾ hogy a nem nemesek, különösen a bérlők, saját vagyonnal és nyájjal bárhol biró juhászgazdák és az idegenek adó alá vétessenek, a napidijakra nézve pedig kimondatott, hogy a követek a megállapított (négy ftnyi) összeggel ériék be, és „némi *mérsékelt* fuvardijakon kívül“ mit se követeljenek.

A nemes uraknak természetesen egyik rendszabály sem tetszett. Fentebb láttuk, mennyit szoktak az országgyűlési követek felszámítani; a bérlőknek stb. megadóztatása pedig azért nem tetszett nekik, mert ezáltal ezeknek fizetőképessége saját uri magok, mint földesurak iránt csökkent; amiértis mindkét rendelkezést telhetőleg kijátszani iparkodtak, s pedig nemcsak Veszprémmegyében, hanem országszerte, mi abból derül ki, hogy eljárásukban mindig a többi megyében is divó szokásra hivatkoznak.

Ily szellem uralkodott ama megyegyűlésen, melyet Biró a fentebbi rendelet vétele után 1752. I. 19-ére hívott össze.

¹⁾ Ig. Okm. XII.

²⁾ L. fentebb 79 l.

Ott ugyanis azt határozták az urak, hogy az adóra nézve semmit sem határoznak, a követek napidijaira nézve pedig azt, hogy miután a nemes megye más kivetési módot nem tud, azoknak felét a nemesek, másik felét pedig a nem-nemesek fizessék; legyen pedig ez a napidíj mint már tudjuk, 5 frt, ezenkívül pedig minden követ ur kapjon száz aranyat „honorarium“ gyanánt.

Természetes, hogy ezek a határozatok a püspök-főispánnak, mint a kir. rendeletekbe ütközők nem tetszettek, a ki különben is azon véleményen volt, hogy az országgyűlési díjakat egészen a nemességnek kellene fizetnie, mint amelyet a követek képviselnek. Ezért és a fentebb említett, 1752. IV. 28. kelt (l. 82. l.) leirat hatása alatt ugyancsak 1752. V. 12-én ismét megyegyűlést tartott, melyen azokat „reassumálta“¹⁾ s helyesebb határozatokat sürgetett. Azonban most sem sok eredménnyel, mert ezúttal úgy tetszett az uraknak, hogy „más megyék módjára“ a birkászkodók földjeik hozama után egyáltalában ne, és állataiknak csak harmadrésze, a bérlők és nem-nemesek pedig ugyan összes vagyonuk után adózzanak, de olyképen, hogy a Judliumnak kötelességévé tétetett az összeírásnál *a földesurak érdekeit* szigorúan szem előtt tartani.

Közbevetőleg említenünk kell, hogy Birónak éppen akkor nagy baja volt a földesuri jogok miatt, nem csak Veszprém városával, de ezzel összefüggőleg saját káptalanával is, mely ezen urbar. pernek mikénti eldöntése által megkárosítva érezte magát. 1752. V. 4. a káptalanhoz intézett leiratában, mint a Napló-ban láttuk, keservesen panaszkodik annak, nagymérvű tiszteletlenséggel párosult ellenséges magatartása ellen, s teljes egyházi joghatóságának felhasználásával fenyegeti, ha magatartását meg nem változtatja. Különösen Dübniczay kanonok volt az, ki a káptalan ellenséges indulatának későbbben még a megyegyűlésen is, durva kifakadásai által kifejezést adott.

Az 1752. V. 12-én tartott megyegyűlésen hozott határozatok sem elégíthették ki Birót, annál kevésbbé, minthogy

¹⁾ L. f. 81. l.

nemsokára utána egy junius hó 26-án kelt helytartósági rendelet érkezett hozzá,¹⁾ mely által ismét kimondatott, hogy a bérlők, saját falkával bíró gazdák, az idegenek, s bármily rendi egyéb, törvényesen nem adómentes egyének az 1751. X. 29. kelt lf. Intimatum értelmében, kivétel nélkül adó alá vétessenek, egyuttal pedig keményen megtiltatik, hogy az országgyűlési követek napidijai dolgában a kiszabott határokon tulcsapjanak. Hozzájárult egy másik, szintén a httöség útján leérkezett kemény hangu, 1752. IV. 28 kelt és V. 18 kézbesített kir. Intimatum,²⁾ mely a megyei adminisztrációra, igazságszolgáltatásra s pénzügyi kezelésre vonatkozván, *valamennyi* főispánnak szólt, igen szomorú színekben tüntetvén fel a megyék állapotát s az azokban divó kormányzati rendszert.

Ezen körülmények arra birták Birót, hogy a junius derekán tartott tisztujító közgyűlésen e kérdéseket ismét szóba hozza. Ekkor történt, hogy a januáriusi közgyűlésen elkövetett botrány miatt Csuzyt nem fogadván, a fentebb (81. l.) közölt levelet írta hozzá, mely eljárásával ezen különben is ellenséges indulatu és izgága embert még inkább maga ellen ingerelte.

Mindezek azonban a szóban forgó ügyeket egy lépéssel sem vitték előbbre, mit a hozzá érkező jelentésekből észrevévén a httöség, 1752. VI. 26-án hivatalosan megsürgető leiratban azt kérdezte a főispántól: mi történt az adókivetés és a diurnumok dolgában?

Itt kezdődik Birónak ingadozása, aminthogy egyáltalában mindezen tárgyalások alatt követett eljárása olyan volt, melyet, bár talán ügyes akart lenni, mégis hibáztatnunk kell.

Hogy a hivatalos sürgetés folytán 1752. augusztus 7-én megyegyűlést tartott, az természetes. Az azon tartott főispáni beszéd felett már elmondtuk nézetünket. (83-86. l.) Magának a gyűlésnek eredményét elmondja az ugyane hó 17-én a httöséghez tett jelentésében. E szerint a közgyűlés az adókivetésre nézve régebbi határozatain alig változtatott valamit, a mennyiben az

¹⁾ L. fentebb 84. l.

²⁾ L. fentebb 82. l.

adó alá vetendők közzé most már az „idegeneket“ is bevette, de nem anélkül, hogy a tettes KK. és RR. magára a kir. leiratra, mint Biró eléggé kiméletesen mondja: „bizonyos megjegyzéseket“ ne tettek volna. Hogy pedig magára az adókulcsra, t. i. az adó alá vonandó harmadrészre nézve a megye még most sem engedett, azt Biró azzal mentegeti, hogy az illető osztályok a folyó, novemberig tartó évre már így lettek összeírva, sőt indirecte kétségbe vonja, hogy a megye e tekintetben jövőre is a kormány utasításaihoz alkalmazkodni szándékoznék, mert azt mondja, ezzel maga mintegy kaput nyitván a kir. biztos előtt: legjobb lenne, ezt az adózási eljárást egyszerűen „*ex plenitudine Regiae Potestatis*“ megparancsolni, mire a fennálló törvény elégséges támpontot nyújt.

Nem kevésbbé erőltetett ugyan e felterjesztésben Birónak okoskodása a napidijakra nézve, minek magyarázata az, hogy e kérdésben saját alispánja, Kiss Sándor, s a megyei ellenzéknek feje, Csúzy Gáspár voltak az érdekeltek. Azt mondja ugyanis: más megyékben is folytonosan vitáznak a felett: vajon kik kötelesek az országgyűlési követek napidijait fizetni? A nemesség-e, melyet e követek képviselnek? vagy a megyei pénztár? vagy az adózó nép-e, még az is, melynek földesurai királyi Meghívó alapján jelennek meg az országgyűlésen? Még aztán: négy forint-e a napidij, vagy öt?...¹⁾

Birónak magának, mint fentebbi nyilatkozatából láttuk, ezekre nézve az volt nézete, hogy e napidijakat maga a nemesség fizesse, a mely aztán fizethet, a mennyit neki tetszik; ha pedig a néppel, vagy ami körülbelül ugyanaz: a megyei pénztárból fizetteti, akkor tartsa magát a kir. rendelethez.

De nem ez volt a veszprémmegyei nemességnek bölcs nézete, mint a felterjesztésnek további fejtegetéseiből kiderül.

Először ugyanis akként vélekedett, hogy „*huiusmodi obligatio solutionis laedere videtur nobilitarem Praerogativam*“; de aztán még arra is hivatkozott, hogy nem csak oly me-

¹⁾ Különben régi szokás volt a nemes követ urak országgyűlési költségeit a jobbágypokra róni; l. Tört. Tár. 1902, 276.

gyékben, hol kevés a nemesség, de olyanokban is, hol számos nemesség van, mint pl. Vasban vagy Zalában, a követeket a megyei pénztárból s pedig napi öt forintjával fizetik. De ez csak a nemesség azon részének lehetett nézete, melynek tagjai nem voltak jobbágyokkal bíró földesurak; mert ez utóbbiak a megyei pénztárból való fizetést azzal ellenezték, hogy jobbágyaik ez által is megterhelhetvén, egyéb fizetési képességekben megbénulnak; amiért is a megyei pénztárt már csak azért is a kifizetett s pedig négy frtra szorítandó napidijakért kártalanítani kellene; mert a követek amugyis csak a nemességnek képviselői.

Eddig, mint már fentebb jeleztük, Birónak 1752. VIII. 17. k. felterjesztése nyomán adtuk a dolgok menetét, mely felterjesztésnek ingatag hangja, feltéve, hogy hiven rajzolta az ügyek állását, főispáni működését éppen nem a legjobb színben tüntethette fel, s a kancelláriánál annál nagyobb visszataszást szülhetett, mennyivel kevesebb erélyt mutatott a napidijak kérdésében, mely felett azonban e kormányshoz éppen nem volt hajlandó napirendre térni.

Mutatja ezt egy VIII. 22. k., mint a datum mutatja, Biró felterjesztésétől függetlenül keletkezett httósági rendelet,¹⁾ mely azt parancsolja, hogy az illetéktelenül felvett napidijakat s egyéb összegeket vissza kell fizetni. Ez, tekintve, hogy annak éle egyrészt saját alispánja, másrészt pedig oly ember, Csúzy Gáspár ellen irányult, kinek a megyében, bármi okból, de tagadhatatlanul nagy befolyása volt, Birót igen kellemetlenül érintette, miből magyarázzuk, hogy már most az egész ügyet feltűnő huzavona s egyéb bureaucraticus mesterkedések segítségével szerette volna elaltatni, mi azonban annál kevésbé sikerült neki, mert a httóság éppen akkor ismét egyszer nagyon szorította a megyei közigazgatásnak rendezését, ez időtájról esvén az 1752. X. 26. k. ama rendelet is, melyet fentebb (87. l.) említettünk; sőt, midőn Biró 1752. végén, éppen a napidijak ügyében valami felterjesztést tett a kancelláriához, melyet azonban még fogalmazványban sem

¹⁾ Prot. IV, 49.

sikerülvén felfedezni, csak hiányosan a kancellária leiratából és Kiss és Csúzy alább említendő folyamodványából ismerünk, akkor megindult a vész.

Ugyanis 1752. XII. 7. leérkezett a httósághoz egy kancelláriai leirat Birónak egy, közelebbről nem jelzett, de valószínűleg az imént említett felterjesztésére „*in causa Diurnorum*“, melyben a püspök, mint főispán jelentést tesz arról, mik történtek megyéjében, midőn az országgyűlési követeknek napidijaira vonatkozó kir. rendeleteknek érvényt akart szerezni, ugyanott egyéb bajokat is panaszolván fel, miket a kancellária részletesben nem jelez; hanem a httóságot utasítja, mondjon véleményt, miként lehetne e bajokon segíteni?') A httóság e leiratot XII. 22-iki ülésében akarta tárgyalni, de éppen akkor érkezvén Kiss Sándornak s Csúzy Gáspárnak folyamodása Birónak ezen felterjesztése ellen, ehelyett azt indítványozta, hogy e felterjesztés a megyének, illetve a feljelentetteknek adassék ki, igazolás végett. Ezt, igazság szerint, nem lehetett tőlök megtagadni; de hogy Kiss és Csúzy anynyira jókor jöttek folyamodásukkal, alighanem arra mutat, hogy a httóságnál jóakaróik voltak, kik Birónak nem kedveztek, s bizonyos tekintetben joggal nem kedveztek; mert habár, mint fentebb (87. l.) láttuk, az 1752. X. 26. k. rendeletet a XII. 18-án tartott megyegyűlésen kihirdette ugyan, annak keresztülviteléhez ismét csak ama bizonyos titkos ellen-szenvvvel fogott, mely ugyanakkor arra birta, hogy, kérdésekkel el akarván űtni a dolgot, „bővebb felvilágosításokért“ forduljon a httósághoz.

De a megindult követ feltartóztatni többé nem lehetett, annál kevésbbé, minthogy a leginkább érdeklettek, Kiss alispán s Csúzy Gáspár, mint láttuk, hirt vettek Birónak valamely újabb felterjesztéséről, melyben őket mint a fennforgó bajok főbb okozóit tünteti fel. Ha nagyrészt igaz is lehetett e panasz, de ilyenkor s, ugylátszik, titkon előhozakodni ezekkel, ügyes, sőt talán helyes eljárásnak sem mondható. Magát e felterjesztést nem sikerült felfedeznünk, létezése

') Orsz. Lt. k. oszt. Nro. 19 és 22 ex 1753; és nr. 224, dedato 1753. I. 4. és V. 26.

azonban kétségbe nem vonható és bizonyosan az az, melyről fentebb, mint XII. 7-én elintézettről említést tettünk.

Deczember hó 29-én (1752.) ugyanis Kiss s Csuzy, a a httöséghez benyújtott közös folyamodványban¹⁾ azt kéri, hogy nekik a püspök-főispánnak felterjesztése, melyben őket „*mint a kir. rendeletek megszegőit, a megyei tanácskozások háborgatóit, vagy akárhogyan másképen*“ bepanaszolja, önigazolás végett kiadassék. Nagyobb biztosság kedvéért két példányban nyujthatták be folyamodványukat; mert míg a httösági példány XII. 29-én van praesentálva, ugyanilyen érkezik oda a kancelláriából 1753. I. 5., mire a httöség akként véleményezett, hogy a kérelmet ugyan teljesíteni kell; de oly módon, hogy a főispánnak felterjesztése ne közvetlenül az érdekelteknek, hanem a megyének adassék ki jelentéstétel s felvilágosítások megadása végett, mi 1753. I. 5. k. leirattal meg is történt,²⁾ oly módon, hogy a httöség I. 11-én Birónak felterjesztését a megyéhez juttatta,³⁾ s midőn a válasz késett, azt IV. 25-én megsürgette.

Biró akkor már komolyan kezdett védelemről gondoskodni.⁴⁾ Mint a nádorhoz intézett egy későbbi (IV. 1.) leveléből tudjuk, akkor két hétig volt Bécsben és február 8-án kihallgatáson M. Teréziánál, ki oly kegyes volt iránta, hogy az ellene beadott panaszos pontozatoknak kezéhez adatását elrendelte, melyekre válaszát Biró II. 12. a kancellárhoz beszolgáltatta, kinél II. 16. k. levelében Csuzyt újból feladja e szavakkal: „*Gratiose recordari dignabitur Excla Vra immoderationis Dni Caspari Csuzy, ablegati Cottus Weszpr. vel in novissima Grali Regni Diaeta exercitae adeo, ut coram summis etiam Regni Proceribus propter ipsum Ego quoque, Supremus Comes non semel confundi et erubescere debui. Componere hominem nec ibi, minus (adhuc) in Cottu possum.*“⁵⁾

¹⁾ Ig. Okm. XIII. a)

²⁾ Orsz. Lt. k. o. 19. sz. ex 1753; nr. 224 (Litt. Lcten.) 1753. V. 26; nr. 362, ex 1753. VIII. 21 (püsp.) Prot. IV, 125.

³⁾ Ig. Okm. XIII. b)

⁴⁾ Lev. K. XI, 311. Prot. Epp. VIII. ex 1753, 218 s 284. I.

⁵⁾ Vonatkozik arra, mit a Naplóban (81 l.) említ.

Veszprémmegye azonban a Bíró felterjesztésére teendő megjegyzéseivel nem nagyon sietett, úgy hogy azokat, mint már fentebb mondtuk, a httóság IV. 25-én megsűrgette. Erre IV. 29-én érkezett oda a megyének egy február hó 26-án (!) kelt felterjesztése, mely röviden csak annyit jelent, hogy „in causa Diurnorum“ minden rendben van.¹⁾ Ezzel, úgy látszik, Bíró a már nagyon kellemetlenné vált ügyet elintézhetni vélte, nem számolván azzal, hogy a httóságnál őrt álló „jóakarói“ ezt aligha meg fogják engedni. — Tényleg is a httóság 1753. V. 6. tartott üléséből, mellékelve a megyének nyilatkozatát, azt jelenti a királynénak, hogy miután e nyilatkozat épen csak általánosságokban forog, újból részletes és kimerítő jelentést látna szükségesnek bekövetelni, mit a kancelláriának V. 22. k. hozzájáruló utasítása szerint még V. 26-án meg is tett.

Erre Veszprémmegye VI. 16. válaszolt, felterjesztése azonban alig egyéb, mint a II. 26-án keltezettnek hosszadalmasabb körülírása, s minthogy az egész irat, mely az Orsz. Ltárban (ad Nr. 362, ex 1753 VIII. 21.) eredetiben megvan, s mely feltűnő nyomatékkaal hangsulyozza, hogy most már a megye kebelében, kölcsönös bocsánatkérések után a béke helyre állott, magának Bírónak kezeirását feltüntetni látszik, kétség támad, valjon rendes uton készült-e, vagy legalább, valjon a megyének illetékes és egyébként érdeklett tényezői hozzájárultak-e. Nem csuda tehát, hogy ez újabb felterjesztés sem elégítette ki a httóságot, mely VIII. 21. tartott üléséből erről jelentést tévén a felségnek, megjegyzi, hogy ezen, a megye késedelmezése miatt már oly soká huzódó ügyben attól ismét részletes igazolást kért, mit ugyane napról kelt, keményhangu leiratban meg is tett, erősen megdorgálván a megyét, s megbotránykozással konstatálván, hogy a megye szemlátomást inkább azon van, hogy azokat, kik a püspök-főispán felterjesztése által magokat terhelve érzik, csitítsa, mintsem, hogy a felparancsolt jelentéseket megtegye,²⁾ melyekből

¹⁾ Prot. IV. 208, 212 l. *Ig. Okm.* XV. a) b).

²⁾ Orsz. Lt. k. oszt. Litt. Lctt. 1753. Nr. 116. és 224. V. 6 és 26., Nr. 362, VIII. 21. (Veszpr.) Prot. IV. 166 és 154. *Ig. Okm.* XIV. a) b).

e kormányzók a fenforgó bajok s azoknak mikénti orvosolhatása iránt tájékozást szerezhetne.

Ezen legujabbi határozatáról a hűtőség, mint mondók, a felségnek is tett jelentést, mire már most a kancellária is, annélkül, hogy a másik kormányzók emez intézkedésének eredményét beárta volna, Bíró ellen megmozdult.

Szeptember hó 10-én ugyanis a maga részéről felterjesztést tett a felséghez,¹⁾ melyben fejtegeti, hogy miután Veszprém megye mindaddig a főispán feljelentésére nem csak a többször megsürgetett felvilágosításokat nem adta meg, hanem ujabban olykép nyilatkozott, mint a hűtőség VIII. 21. k. felterjesztéséből kiderül, hogy a főispán és a bepanaszolt országgyűlési követek közt a béke már helyreállott, amiért a főispán beadványa feletti további tárgyalás már szükségtelenné vált, —

a megyének ezen eljárása pedig nagy engedetlenségről teszen tanubizonyosságot, melyet a főispánnak nem szabadna túrnie s tétlenül néznie ; —

ezért királyi biztosság küldetik a megyére, melynek tagjai Zbiskó Károly, cz. vegliai püspök, hűtőségi tanácsos, mint elnök, báró Tolvaj János, a hétszemélyi tábla ülnöke s Fehérváry Pál, Fejérmegye táblabírája, kiknek hónaponként s fejenként 200 ftnyi honorarium utalványoztatik a veszprémi megyei pénztárból, mely összeget a vétkeseknek találtak kötelesek lesznek a maga idején visszafizetni.²⁾

Három nappal később, IX. 13. keményhangu³⁾ leirat ment Veszprémbe, melynek éle leginkább Bíró ellen irányult, amennyiben kimondja, hogy őneki, azértis mert az első feljelentést tette, de mint főispánnak is kötelessége leendett, ahelyett, hogy a dolgot huzza-vonja, az annyiszor bekövetelt jelentéseket megtenni. Látván pedig ő felsége a megyének ezen vétkes késedelmezését s tekintve egyéb ott fennforgó bajokat, királyi biztosság kiküldésére határozta el magát.

¹⁾ Orsz. Lt. k. o. 42. sz. 1753 szptbr.

²⁾ Tolvaj megbetegedvén, helyette X. 11. gf. Apponyi György hűtőségi tanácsos rendeltetett ki. O. Lt. k. oszt. 157 ex VIII-bri.

³⁾ Prot. IV, 212.

A dolognak hire csakhamar terjedhetett Bécsben is ; mert már IX. 10-én Bernáth György, ottani udvari ágens arról értesíti bizalmasan Birót, hogy Zbiskó elnöksége alatt kir. biztosság fog érkezni Veszprémvármegyébe, „*potissimum ex eo, quod in Cottu Veszpr. benigna Mandata non fuerint sortita effectum* ;“ de azértis, mert a napidijaknak, az utolsó országgyűlés óta huzódó ügye még most sincs tisztába hozva. Kéri ezért Birót — bizonyára tekintettel heves természetére — hogy türelmesen és nyugodtan védelmezze magát ; mire neki Biró IX. 23-án azt válaszolja, hogy ő nyugodt ; mert ártatlannak tudja magát.¹⁾

Egyébiránt mégis csak kissé megijedhetett, mert oly lépésre szánta el magát, melyet legalább különösnek, sőt kompromittálónak is mondhatunk. Október 20-án ugyanis mint „*addictissimus sincerus servus*“ meghívja a minden bajok legfőbb okozóját s legnagyobb ellenségét : „*Spectabilem et Generosum Dominum Casparum Csuzy, Veteranum Amicum*“, hogy mielőtt a királyi biztos Veszprémbe érkeznek, „nemes vármegyénk e' mostani tudva lévő Chrysisben lévén“, jöjjön be Veszprémbe, „miszerint a n. vármegyének több tagjai eziránt együtt beszélgetnének.“ Sőt, ha a Personalis már „ott“ van, szüreten, informálja azt kissé a dologról, s figyelmeztesse, hogy a kir. biztos kiküldetése oly hirtelen jött, mikép a nemes megyének jóformán nem is volt ideje, az annyiszor megsürgetett felvilágosításokat megadni. (!)²⁾

Meglátandjuk alább, hogy Csuzynak esze ágában sem volt, ez ügyben Biró segítségére lenni, sőt az a körülmény, hogy e levélnek eredetije az Orsz. Levéltárba került, mutatja, hogy Csuzy Birónak ezen balfogását nem késett Zbiskóval későbbben folytatott levelezésében felhasználni. Biró viszont a kir. biztosság előtt épen Csuzyt állította oda mint azt, a ki miatt lehetetlen Veszprémmegyét rendesen kormányozni, a többiben pedig azzal vigasztalta magát, hogy ilyen dolog már

¹⁾ Prott. Eppale VIII, 86, 88. l.

²⁾ Prott. IV, 213 ; eredetije Orsz. Lt. kerl. oszt. ad Nr. 30 ex apr. 1754 ; de ott czimzés nélkül ; amiért nem is tudhatni, hova ment e levél.

más megyével is megtörtént; mit onnan tudunk, mert ezen levél után sajátkezűleg ezeket jegyezte be a Leveleskönyvbe:

„Anno 1753, prius pro die 18-a, dein vero extensive pro 24. mensis Octobris virtute gratiosi Exc. Consilii Ltlis Intimati instituta est Regia Commissio in hoc *quoque* Cottu Weszprimiensi.“

Zbiskónak s egyáltalában a kir. biztosságnak instructiója Bécsből van keltezve 1753. IX. 10-éről; a kancellária 17-én tette át hozzá, kit a kísérő levél elnökül jelöl ki.¹⁾ Zbiskó, szokás szerint, bejelentette magát magánuton is; mert IX. 25. Biró Sümegről ír neki, örömét fejezván ki, hogy kir. biztosság jön, sőt, mint a béke angyalát üdvözli őt; 26-án pedig hivatalosan nyugtázza neki a kir. biztosságot bejelentő httsági leiratot, melyet megelőző napon kézhez vett, s mely szerint e biztosság azért is jön: „ut omne contribuentium injustum aggravium praevertatur, modusque et ordo, secundum quem amodo deinceps in Cottu quoque Weszprimiensi negotia pertractari, justitiamque exerceri oporteat, praescribatur;“ — mi szegény Birónak nem sok reményt nyújthatott, hogy e bajból szerencsésen ki fog kerülni. Mindkét levélben egyéb-iránt udvariasan arról biztosítja Zbiskót, hogy illő fogadtatására s hivatalos működésének megkönnyítésére minden intézkedést megteend.

A királyi biztosság eljárására nézve, azon kívül, amit a Napló szövege mond, csak a püspöki levéltárban levő jegyző- s leveles könyvek nyújtanak némi anyagot. Ismertetését természetesen Zbiskó utasításával kezdjük, mely ugyan a betű szerint a vármegyét vádolja, de azért éle természetesen ismét csak Biró mint a megye főispánja ellen irányul.

Azon kezdi, hogy a püspök-főispán panaszos feljelentéssel járult ő felsége elé, hogy a napidíjak rendezését Kiss Sándor és Csuzy Gáspár pártütése és renitentiája miatt nem tudta keresztül vinni; azonkívül pedig még egyéb, megyéjében uralkodó visszaélést is fedezett fel,

¹⁾ Orsz. Lt. k. oszt. Nr. 153 ex sptbri 1853; a többi: Prott. Eppale VII ex 1853. 86 s 88 l. az utasítás *Ig. Okm.* XVI.

melyek a kir. rendeletekkel ellenkezően, a szegény adózó népnek szerfeletti megterhelését okozzák.

E felterjesztést ő felsége kiadta a httóságnak azzal, hogy a megyétől, a két vádlott meghallgatása után a szükséges felvilágosításokat nyerve, ez ügyben javaslatokat tegyen. Azonban a megye, ismételt sürgetések dacára sem adott kielégítő felvilágosításokat, mely türhetetlen engedetlenség annál kevésbé maradhat büntetés nélkül, nehogy közbotrányra úgy látszassék, mintha a közjót célzó királyi parancsokat tetszés szerint, holmi ürügyek alatt (*pro Inventionibus suis*) kijátszani lehetne. Hozzá járulván, hogy a két fővádlott (Kiss alispán és Csúzy) ismételten Bécsben járván, ott élő szóval, több visszaélésről tettek jelentést, melyet maga a főispán a megye kormányzata körül elkövetett, — mindez arra bírta ő felségét, hogy vizsgáló bizottságot küldvén a megyére, annak a következő utasítást adja :

1. Átveszi a főispánnak feljelentését s a két bevádoltnak felfolyamodását ;

2. megállapítani iparkodik : kik, s pedig névszerint, azok, kik a fentemlített engedetlenségnek okozói ?

3. vizsgálatot tart arra nézve : *az igazságnak megfelelők-e azok*, miket a főispán felterjesztésében felhozott ; egyúttal pedig arra nézve is, valjon a megszabott mértéken felül felvett napidíjak s honorariumok az illetők által visszafizetettek-e ? teljesen ? s minő módon ?

4. kihallgatja mindakét országgyűlési követet, egyenkint és együttesen, a királyi tekintély terhe alatt meghagyván nekik, hogy a mit a kancellár és a kancellária több tagja előtt a főispán ellen élő szóval, felhoztak, írásban adják be ; mik aztán szintén vizsgálata tárgyát képezendik ;

5. aziránt is szerzend tájékoztatást : miként vitetnek a vármegye közügyei ? a megyegyűlésen-e ? a kir. rendeletek kellő tiszteletben tartása mellett-e ? e rendeletek kellőleg és jókor kihirdettetnek-e ? ha nem, kit kell ezért felelősségre vonni ? ezért

6. a bizottság a megyegyűlések jegyzőkönyveit adassa ki magának és azokból „*combinanda combinabunt*“ . . . (a mi a rokon- vagy ellenszenvnek elég tág kaput nyitott) ;

7. jókor, helyesen és kellő arányban történik-e a mindenféle adók kivetése?

8. vajon a megyében lakó nem-nemesek a törvények és kir. rendeletek szerint adó alá vannak-e vetve? kellőleg feltüntetve-e s nem talán holmi ürügyek alatt az adó alól kivonva?

9. az armalista-nemesek fizetik-e a kiszabott díjat? mennyit? ha pedig nem fizetnék: mióta áll e visszaélés s ki ennek okozója?

10. minő a gazdálkodás a befolyó pénzekkel? nem pazarolják-e? kicsoda? és mire? nem történik-e, hogy a szegény nép ingyen munka vagy fuvar, és egyesek élmezése és kitarásával terheltetik? Kik azok, kik ilyenmő előnyöket igénybe vesznek?

11. miként kezeli a megyei főpénztárnok a reábizott pénzeket? hiven-e és az idevonatkozó httósági rendeletek szerint? tesz-e évenként számadást? vagy mióta nem tett? Ezért a bizottság vizsgálja meg a pénztár állagát is, s annak állapotát írásba foglalja;

12. helyesen történik-e az igazságszolgáltatás? Nem fordul-e elő eset, hogy az ügyek, akár a bírák érdekeltvolta, akár más okból halasztást szenvednek, vagy egyéb igazságtalanság történik?

Mindezekre nézve a bizottság pontos vizsgálatot tartson, és a tapasztalatakról véleményes jelentést tegyen.

Bírónak védekezését ezekkel szemben a püspöki leveleskönyvekben találjuk. Első helyen említjük, amit Csuzyra vonatkozólag írt, a miből részben azt is megtudjuk, miről vádolta ez utóbbi őt. Ez a *„Repraesentatio de Diurno Ablegatorum*, valamely, a fogalmazványban közelebbről meg nem nevezett kir. biztossághoz, tartalma pedig kétségtelenné teszi, hogy a Zbiskó-féléhez van intézve.¹⁾

Ez ügyben már régebben tett felterjesztését, ugymond, most vett parancs szerint, bővebben felfejti. Ő mint főispán mindig azon volt, hogy megyéjében a kir. parancsok és rendeletek teljesítenek, s a congregatiókon is mindig ily

¹⁾ Lk. VIII. ex 1753. 99 l.

értelemben hatni igyekezett, minek bizonyítékául az 1752. V. 12. és VIII. 17. tartott megyei közgyűlésekre hivatkozik, mikor ez ügyben Csuzy Gáspárnak külön is irt.

A baj azonban régebb keletű. Már 1751-ben, január hó 19-én történt, hogy midőn többi közt a megyegyűlésen az illetéktelenül felvett követi díjak szóba kerültek, Csuzy oly botrányt idézett elő, hogy ő, Biró, kénytelen volt a gyűlést otthagyni; távollétét pedig Csuzy arra használta fel, hogy az e díjak visszaszolgáltatását megparancsoló kir. leirat ellen tiltakozást szavaztasson meg. Tette pedig ezt ugyanaz a Csuzy, a ki minden rendellenességnek okozója, nem csak az által, hogy a congregatiókat terrorizálja, hanem az által is, hogy a számvevőség útján hamis adókievetési tabellákat mutattatott be.

A megyei számvevőnek jelentéséből megtudván, hogy a DD. Ablegati 677 ftot vettek fel illetéktelenül, és még 120 ftot „pro lugubri vestitu”, gyászruhaért, ezt nyomban feljelentette, mire november hó 20-án (az évet nem jelzi) újabb Rescriptum jött, hogy e szabályellenes többletet vissza kell fizetni. E Rescriptumot ő megelőzőleg magánuton közölte az illetőkkel, azon intelemmel, hogy engedelmeskedjenek annak, s midőn ezt tenni vonakodtak, nyilvánosan kihirdette.

Itt is Csuzy vivén a főszerepet, természetes, hogy végre fel kellett adni azt az urat, aki személyesen is gyakran megsértette őt.

E feljelentésre jött egy kir. rendelet, mely az 1753. II. 27-án tartott megyegyűlésen felolvastatott, minek megtörténte után a megye őt, a főispánt megkövette, ő pedig megbocsátott mindazoknak, akik megsértették. Miután pedig a Commissio őt épen Csuzyra vonatkozólag nyilatkozatra¹⁾ szólítja, tehát jelenti:

1. Csuzy a megyegyűlés színe előtt árulónak s delatornak nevezte, és a visszafizetést megparancsoló kir. rendeletnek ellentmondott.

2. Sem Csuzy, sem az alispán nem fizettek vissza semmit.

¹⁾ Prot. Eppale. VIII ex 1753, 99 l.

3. Az alispán mindenben követi Csuzyt.

(Következik három nagyon is jelentéktelen pont.)

7. Csuzy különösen a választások alatt titkos conventiculumokat tartott és, mint alább felhozza, a főispán szándékai ellen agitált. (Ennek bizonyítására pár héttel később, XI. 21. valamely gazdatisztnak magánlevelét teszi át Zbiskóhoz.¹⁾)

8. A főszámvevő is Csuzyval és az alispánnal tart.

E nyilatkozat további részeiben még azt is említi Biró, hogy Csuzy az 1753. II. 26. tartott megyegyűlésen nyíltan megvallotta, hogy még sokkal többet vágott a püspök szemébe, mint a miről ez őt vádolta s hogy izgága eljárásában mindig a pápai protestánsokra támaszkodik.

Különben ő maga, Biró, kénytelen bevallani, hogy jelen volt, midőn a megyegyűlés a napi díjakat őt ftban állapította meg, mit ő nem ellenzett, mert részint nem ismerte az 1726-iki rendeletet (!), részint pedig a megye azelőtt is annyit fizetett, sőt mert van megye, mely 6 – 7 ftot is fizet. De azért ő megintette Veszprémmegye követeit: fizessék vissza az illetéktelenül felvett összegeket, azonban megtették-e, arról nem szerzett tudomást (!)

A 400 arany honorariumot a pápai nemesek ajánlották fel, tehát fizessék vissza ők, különben megvallja, hogy itt sem tudja voltaképen, hogy ment ez a dolog. (!)

Egyéb számadási és adókivetési rendetlenségeket is követtek el, mind az alispán, mind a számvevő, de mindig Csuzy által erőszakolva.

A közpénzek helytelen kezeléséről sem tud semmit, soha sem is volt panasz.

Ezek után reméli, hogy a commissio fel fogja menteni.

Hogy ebbeli reménye nem teljesült, az természetes, mert ha Csuzy magatartásában a napjainkban is virágzó uri rüpőknek azt az olcsó bátorságát látjuk, mely a büntetlenség biztos öntudatában katolikus pappal szemben mindent megengedettnek tart, másrészt csak csodálkozhatnánk, hogy ily gyenge védekezés még egy jóakaratu bizottságot is kielégített volna.

¹⁾ Lev. K. ex 1753. 129 l.

Hasonlóan járt egy másik, de ennél fontosabb védő irattal.

A Commissio elé ugyanis egy 29 pontra terjedő vádirat került, valószínűleg a Zbiskó-féle utasítás rendelkezése szerint, melyet az Birónak, külön királyi parancsra, önigazolás végett kiadott. A vádiratnak eredetijét (*Ig. Okm. XVII.*¹⁾) egész terjedelmében adjuk; de Birónak 13 folio-lapra terjedő és 44 okmánynyal felszerelt védekező nyilatkozatából csak azon részleteket emelendjük ki, melyek néhány fontosabb pontra vonatkozván, többnyire annak feltüntetésére szolgálnak, hogy e védekezés sem volt szerencsés.

A vádiratnak pontjai a következők:

1. A hűtőség által 1751-i X. 20. szétküldött rendeletet, mely szerint a mindenféle nemtelenek adó alá vetendők, csak 1752. I. 20-án hirdette ki a főispán, bár időközben egy gralis és három részletes közgyűlés volt.

2. A megye ezen rendeletről nem csak hogy az engedelmességet megtagadta, de még jegyzőkönyvileg is tiltakozott ellene; —

3. ezen határozat ismeretes volt a főispán előtt, mindazonáltal azt jelentette a hűtőségnek, hogy semmi határozat sem hozatott.

4. Ép oly késedelmező egyéb kir. rendeletek végrehajtásában is. Így péld. az *„Enchiridion”* elnyomatását elrendelőt csak gyéren látogatott kis gyűlésen hirdette ki, s a szokott hivatalos körlevelekbe fel sem vette.

5. Az utolsó tisztujtáskor Bezerédy Jóbot, főszolgabírót a jelöltek sorából kihagyta, s helyette rokonát, Nagy Jánost, nem is megyebelít, erőszakolta. Különben tisztujtás előtt sokaknak ígéreteket tett.

6. Megyeház megvétele körül mindenféle nehézségeket támaszt. Különben a megyét Város-Lődi házánál hívta össze, *„in medio Sylvae Bakony”*.

7. A hivatalbeli és egyéb nemes személyekkel durván bánik, s tegezi őket.

¹⁾ Prot. Epp. VIII. e 1753. 180 és 185 l.

8. A királyi s httósági rendeleteket későn adja ki az alispánnak; olyanokat is, melyek fonalán intézkedni kellene.

9. Jobbágysait tönkre teszi, ezáltal másoknak rossz példát ad, s az általános adóalapot megkárosítja.

10. A megyei szolgát és hajdut saját személyes szolgálatára használja fel. Mikor kocsin megy, egyiknek előtte kell lóháton mennie.

11. A megyei jegyzőkönyben semmi sincs a napidíjak mikénti felosztásáról. Erre nézve a gyűlésen kívül, titkon határoztak.

12. A főispán beigtatására, a természetben szállított czikkeken kívül 5000 ftot költöttek, ezen összeget az adózó népre vetették ki; de nem számoltak róla.

13. A megye a főispánnak azon (püspöki) ház tatarozására, melyben a megyei gyűlések tartatni szoktak 300 igás s 600 kézi napszámot szavazott meg: ő pedig ezzel a püspöki vendéglőt állíttatta helyre, míg ama másik ház még ma is hasznavehetetlen.

14. Fuvarokkal s előfogatokkal terheli a népet, példája szerint a megyei, sőt a püspöki tisztek is. Néha még eltartást is követelnek.

15. Sokféle nem nemes embert az adózás alól felmentett.

16. Az adó kivetése körül az a nagy visszaélés történt, hogy míg az adó csak 38652 ftot tett volna ki, 65088-at vetettek ki. A repartitio mindig igen későn történik, a felek adókönyvei pedig nagyon soká hevernek a perceptoratusban.

17. Az elhagyatott helyekre telepített népnek adómentességét néha évekkel is meghosszabbítja.

18. A megyei tisztek fizetése tetemesen fel lett emelve. Hőgyészi András jegyző s Torkos Jakab perceptor, mikor a hivatalból távoztak, 400 aranyat kaptak ajándékképen a megyei pénztárból.

19. Ugyane megyei pénztárból Csuzy Gáspár az összeíráskor 4 ft napidíjat és 200 aranyat kapott, ezen kívül még teljes ellátást.

20. A városlődi s borszörcsök püspöki ház felmentetett a katonai beszállásolás terhe alól.

21. A főispán indítványa folytán egy clericus 100 fítot kapott a megyétől, hittudori tételeinek kinyomatására; a pap-nevelde pedig 24 öl fát.

22. Kun József özvegyének 414 fr. 20 kr., mely összegről férje nem tudott volt számot adni, elengedettett.

23. Az armalisták, kik régebben 3300 fr. taksát fizettek, most minden fizetés alól fel vannak mentve.

24. A megyei számadások 1743 óta nincsenek beterjesztve; úgyszintén nem adatott felvilágosítás azon észrevételekre nézve, melyeket a hűtőség az 1730—42-i számadásokra tett.

25. A kik nemességöket bármi módon igazolják, legott minden adó alól felmentetnek. A nemesség megvizsgálásáról nem tétetett jelentés a hűtőséghez. Ha nemes valamely adózó egyéntől földet vesz, ennek is adója rögtön megszűnik.

26. A Csúzy-féle összeíráskor olyanoktól, kik vagyoni állapotukat eltitkolták, összesen 408 fr. birság szedetett be.

27. A megyei tisztek a hivatalos iratokat igen hanyagul szolgálatják be a levéltárba, mely a lehető legrendetlenebb.

28. Az országgyűlési követek az illetéktelenül felvett díjakat még ma sem fizették vissza; mindazonáltal a megye kétszer jelentette felső helyre, hogy az megtörtént, — ennél fogva hamis felterjesztéseket tett.

29. A mindenféle rendes adón kívül a megyei tisztek még u. n. füstpénzt is hajtanak be a népen, melyet, mert a számadásokba nem vezetetik be, különféle ajándékokra fordítanak.

A replikát Bíró három folió-lapra terjedő, szokott dagályos irányú bevezetéssel kezdi, melyben először a *'clemens justitia'* és *'justa clementia'* — M. Terézia jelszavának — hajtogatásával a királynőre kívánván hatni, hosszan előadja, hogy bár eszeágában sincs a kir. biztosság jóhiszeműségében vagy szavahihetőségében kételkedni, mégis, miután észrevette, hogy épen alispánja útján, ki régebbi felterjesztésében (amely miatt az egész baj megindult) annyira érintve volt, hívja össze a tanukat, attól kezdett tartani, hogy az, vagy országgyűlési követtársa (Csúzy) rosszat forralnak ellene, s azért kérte ő

Felségét, hogy a biztosok előtt fekvő pontokat vele közöltetni kegyeskedjék. Ez megtörténvén, ime legalázatosban megfelel azokra.

Maga a felelet 13 folió-lapra terjed, hozzá volt csatolva 44 okmány. A következőkben csak a fontosabb pontokra vonatkozó megjegyzéseit közöljük kivonatosan.

Ad 1—3-um. Az 1751-iki országgyűlés befejezése után a KK. s RR. szeptember hó kezdetén hazatérvén, ama hó 21-én általános megyei gyűlést tartott, melyen, a jegyzőkönyv tanubizonyossága szerint, erélyes szavakkal figyelmeztette az egybegyűlteket, hogy az uralkodónak mindenki engedelmeskedni tartozik. Hogy foghatja tehát rá valaki, hogy ő ama bizonyos királyi rendeletnek kihirdetését, kötelességének akár nem ismeréséből, akár elhanyagolásából mulasztotta volna el? Amaz egy általános és három kisgyűlés különben nem az ő elnöklete alatt tartatott, s azokon a katonai elszállásoláson kívül csak kisebb személyi ügyek tárgyalattak.

Különben pedig e rendelet kihirdetését valamely, a maga saját elnöklete alatt tartandó megyegyűlés számára fenn akarván tartatni, megelőzőleg azon célból, hogy lássa, miként tárgyalatik az ügy valamely nagyobb megyében, részt vett Zalamegye közgyűlésén, s azután mindjárt 1752. január hó 19-én Veszprémben is tartott közgyűlést, melynek napirendjére a kérdéses kir. rendeletet is kitűzte.

Mi történt ott, minő botrányt csináltak? s kik? stb., azt igen jól tudja a kir. biztosság. (Ez a Csúzy-féle erőszakoskodásra vonatkozik, mely miatt neki VI. 17-ikén azt írta, hogy nem fogadja többé.) Sőt, még akkor is, midőn ezen botrányok miatt a gyűlést elhagyni kényszerült, fiscalisa által azt üzente az alispánnak, hogy a juhászgazdákat okvetlenül össze kell iratni; azonban hasztalanul, mert nem tudta keresztül vinni. Mindezekért okolja Csúzyt, aki uton-utfélen hirdeti, hogy ő a főispánnak mindig és mindenben ellenzéket csinál.

Ha már ez eléggé gyenge védekezés, még furcsább az a sophisma, melylyel a 3. és 4. pontra akként felel, hogy miután a megye a szóban forgó kir. rendeletnek jegyzőkönyvbe vételét megtagadta, ez pedig törvényellenes eljárás, ami pedig

ily módon törvény ellen történik, az mint határozat nem létezik, tehát — bátran azt jelenthette fel, hogy a megye ebben az ügyben mit sem határozott!...

Ha egyéb nem, már csak ez az okoskodás hozhatta nyakára Klimót.

Ad 4-um. Még eredetibb, amit e pontra felel. Az *„Enchiridion“* elnyomatását elrendelő leirat az április 23-iki kisgyűlésen kihirdettetvén, erről május hó 12-ikén jelentés tétetett. Hogy csak akkor, az onnan volt, mert ő, Biró, az egész dologról egyszerűen megfélemedezett. Igaz, hogy még Pozsonyban maga a felség is *„privative“* meghagyta neki, hogy a helytartósági rendelet értelmében szolgáltassa be azt a könyvet; de ő ezt a rendeletet, mely csak neki magának szólt, egyéb a megyét illető iratokkal együtt bőröndjében (*in arcula*) felejtette, s csak midőn a főjegyző amazokat kérte, jutott eszébe ez is! A körlevél útján történendő hirdetés pedig nem volt megparancsolva.

Boldog ember! Két éve már rémségesen zaklatták ezért az *„Enchiridion“-ért*, — s ő ezt elfelejti! Igaz, hogy épen akkor volt neki pere és baja a zágrábi püspökkel a megye határa miatt, saját káptalanával többféle egyházi kérdés miatt, nagyprépostjával, Oroszszal, az állítólagos nagypréposti ház miatt, továbbá káptalanával és Veszprém városával az uri jogok miatt, a budai ferencziekkel illetéktelen egyházi ténykedések, a zirczi apáttal és az eősi közbirtokosokkal határkérdések miatt, a veszprémi kegyesrendiekkel szintén házuk miatt, stb. stb. — csoda-e, ha hozzájárulván az a sok munka, melyet a megyéjebeli protestánsok okoztak neki, merőben „megfélemedezett“ egy reá nézve igen kellemetlen helytartósági rendeletről?

Mindazonáltal kénytelenek vagyunk némi csodálattal adózni ezen alaknak, ki annyi bajt teremtvén magának — nem egy esetben a rend és igazság védelmében — s egyformán szerencsétlen lévén úgy a támadó, mint a védelmi eszközök megválasztásában: bátran megállt a viharban, s mind ennek közepette még időt és kedvet talált nagyterjedelmű s változatos irodalmi működésre!

A 11-dik pontnál ismét csak Csuzyt vádolja. Ez tette, a főispán és a megye nem járult hozzá, és teljesen ártatlanok benne. Ugyszintén a 15. pontnál is Csuzy ellenzékeskedését okolja, ha nyíltan meg nem nevezi is.

Különös, hogy nem vette észre, mikép ilyenmü védekezés által csak a saját tehetetlenségét tünteti fel. Pedig az erély hiánya égyebekben épen nem volt főhibája.

A 12 pontnak, t. i. a beiktatási költségeknek tárgyalása egész az 1756 év derekáig huzódott. Az 1754—56 évről szóló egyhm. leveleskönyvben megvan Birónak 1756. II. 13. kelt válasza azon leíratra, melylyel a httötanács az ezen költségekről szóló számlákat nyilatkozat végett neki kiadta.

E válaszában, mely több helyütt meglehetősen ironiával van fogalmazva, Bíró mindenek előtt arra figyelmezteti a kormánysszék nmlgu s mlgos tagjait, hogy köztük igen sok tényleges vagy legalább volt főispán van, kik tehát tudják, mi ilyenkor szokás Magyarországon Szent István napjai óta.

A szóban forgó kifogások különben szintén egyik eredménye ama kétrendbeli kir. Comissiónak, mondja, melynek ő most annál is inkább örül, mert azok csak egyes kisebb hibákat derithettek fel, a többire nézve pedig s így a beiktatási költségre nézve is, ugyszólván kénytelenek voltak, teljes felmentést javasolni, mind az ő, mind a megye számára.

Mindazonáltal mellékeli a beiktatási költségekről szóló számlákat, azon megjegyzéssel, hogy a dolog természetéből folyólag, ő, mint megünnepelendő, magának az ünnepségnek módjára és költségeire semmiképen, sem közvetve, sem közvetlenül be nem folyhatott.

E számlákból kiderül, hogy a beiktatásnak összes költségei 4457 fr. 25 krra rugtak, mely költségek négyfélék: honorariumok, utazásiak, katonaiak és asztaliak.

A honoráriumok közt első helyen előfordul 1400 frt., mint hét lónak ára, melyet a megye neki felajánlott és 775 frt., mely ugyane czimen (a számlák szerint) másoknak jutott.

Ismét hivatkozik a nmlgu és mlgos volt és tényleges főispán uraknak tapasztalására: valjon van-e ebben szokás-vagy törvényellenes valami. Ha van, vagy ha ő, Bíró, ezen-

kívül valamit kapott, annak ő (az evangéliumi Zachaeus példájára) kész, négyszeresét visszafizetni.

A katonák ünnepélyes megjelenése s felvonulása, ideértve a tiszteknek ebédre meghívása, ugyan sokkal többbe került, mint a nemesi bandériumok; de ez is oly régi szokás, mely ellen kifogást tenni alig lehet.

A *honestum prandium* 1801 fr. 10 krba került. Nehogy pedig valaki azt higgye, hogy ő neki ebből valami mellékes haszna volt, jelenti, hogy az egész készletből csak 40 db ivópoharat hoztak a püspöki Residentiába, mert az asztalokat és székeket a megyének engedte át, melynek ugyanakkor megyeház építésére nagy telket és 300 frtot érő anyagot is ajándékozott, mi által a megye legalább 5000 frtot megtakarított, úgy, hogy ha a régi szép szokások nem is vétetnének többé tekintetbe, a megye mégsem mondható kárvallottnak; de épazért, mert ezek a régi szokások, mint a t. c. httanácsnak tagjai saját tapasztalataikból is tudják, még nincsenek törvényesen eltörölve, s mert másutt is így történik ez, reméli és kéri mind saját, mind a megye számára a kegyes absolutoriumot.¹⁾

A 16. pontnál a kivetett és tényleg behajtott adó közti különbséget azzal okadatulja, hogy egyrészt a megyeháza építése által okozandó kölcségtöbbletről kellett gondoskodni, másrészt pedig ez a többlet még megvan készpénzben.

A 19. pontot azzal akarja elűzni, hogy jövőre ilyesmi nem fog történni. A 23-ikat azzal, hogy „nagyobb” megyék

¹⁾ Mi lett ezen, irányzatosan kicsinykedő vádnak eredménye, mutatja a következő levél: (Prot. Epp. XIII. ex 1756—62. 52 l.) Excellme stb. Tudom Excelládk bajoskodását amaz Installationalis expensáknak refusiojok végett, melyekre Istennek hála már eö feőlségétől az resolutio el jött, ki által ugyan ezen Expensákk refusioja nem sürgettelik, sőt inkább elengedtetik pro hac vice, de mind azon által oly conditiók alatt, hogy egy parancsolat alatt mind Excellád mind pedig a N. Vmegye keményen meg dorgáltassék. Hanem Kegyelmes Urami valamint ez előtt már alázatosan jelentettem, ugy most is egyebet nem mondhatok, hanem hogy Excelládk vannak sok ismeretlen jó akarój s szolgálj az isméreteken kívül is, kik az F. Consiliumnál nem approbálták, hogy Excellentiád

is csak így jártak el; különben az armalisták már fizetnek taksát. Ugyanezt mondja az u. n. ujnemesekről (25. p.), a számadásokra nézve pedig (24. p.) megjegyzi, hogy „már munkában vannak;“ — a kifogásolt 408 ft. pedig (26. p.) mint birság a megyei pénztárba folyt.

Hosszadalmasan foglalkozik a 28. ponttal, melynek éle Csuzy ellen irányulván, alkalmat adott ismét ez ellen, de amennyire lehetett, az alispán kimélésével fellépni. Hogy ez a vád a pontozatok közé került, alighanem azon szándékkal történt, hogy Csuzynak az egész feladásban való részessége némileg elpalástoltassék, aminthogy ő maga legvégén átcsuszott is.

Bíró, ezen pontra való megjegyzésében mindenek előtt dicséri a királynő igazságosságát — inkább bölcsességét kellett volna — mely észrevette, hogy ez a két ember a napi-dijakat még mai napig sem fizette vissza. Pedig ismételve s keményen lettek megintve s ismételten meg is ígérték. Ebből láthatja a felség, minő emberek ezek? kivált Csuzy, igaza volt-e neki, Birónak, mikor ellenök panaszt tett? igaza volt-e, midőn azt állította, hogy ezek, kivált Csuzy ellen, királyi tekintéllyel kellene fellépni. Ime, most már a királyi biztosság is kezébe vette a dolgot s még azt is kijátszszák!

Igaz, hogy ő azt jelentette, hogy az illetéktelen felvett összeget már visszafizették; de ebben, mondja, bona fide tévedett, mert, mivelhogy ők ezt, *mint nemes emberek megígérték*, úgy vette, mintha már megtörtént volna —!

megintése a Publicum Prothocollomban mennyen, hanem inkább az találatott, hogy Excelládk privative irattassék, nem különben a Nemes Vmegyének, mellyben ugyan semmi olyasmi említés Excellád felől nem fog lenni. Következendőképpen Excellád megintésén az irigykedő nyelvek nem örülhetnek. (Következik néhány napi ujság.) His dum ad exigentiam demissae clientalis Devotionis meae Excellae Vrae humillime famularer, me altis Gratiis, praepotentique Patrocinio aeternum devovens constanti cum Venerationis cultu permaneo Excellae Vrae Posonij 24-a Junij 1756. Humillimus perpetuoque fidelis Servus et Vasallus *Franciscus Magyarossy*, Officii Exactoratus juratus Notarius. L. még Prott. 1755—57. 174. l.

Ezzel befejezzük a válaszirat vázolatossá ismertetését. A felhozottak, úgyhiszük, eléggé okadatolják, hogy Biró ezen harczból nem jöhetett ki mint győztes, és hogy nagyon természetes, ha Zbiskó után Klimó következett.

A comissionának egyéb viselt dolgairól nem igen maradtak iratok, sőt ugylátszik, mintha Zbiskónak gondja lett volna rá, hogy felsőbb helyre beadott jelentését is eltüntesse, legalább nem sikerült azt, gondos utánjárás mellett sem felfedeznünk.¹⁾ Annyit azonban látunk, hogy az ellenfelek tusakodásai Zbiskónak Veszprémből eltávoztása után sem szüntek meg, amennyiben mindegyik, s most már levél útján, őt a maga részére megnyerni s a főispán ellen felingerelni iparkodott. Emellett Biró lehetőleg azon volt, hogy elkövetett hibáit elfeledtetve, buzgó és tevékeny főispánnak mutassa be magát. 1753. XI. 20-án, mint magában a naplóban látjuk, megyei közgyűlést tartott az armalisták ügyében, melyről XI. 29. azt jelenti Zbiskónak,²⁾ hogy Csuzynak heves ellentállása daczára azok taksa alá vettek, az új nemesek pedig „*qui nimirum ex servitiis colonialibus assumpti fuerunt*,” a régi, nemtelen állapotba helyeztetek vissza. Emellett, mint a Naplóból is tudjuk, ez időtájt ismételten felrándult Bécsbe, hogy ott ügyét védelmezze. Így XII. 12-én is ott volt, a honnan 20-án Sümegre érkezvén, azt írja az alispánnak,³⁾ hogy a megyeház építése ügyében Veszprémbe jön; XII. 23. pedig azt írja a nádornak, Batthyány Lajos grófnak, hogy miután XII. 12. az ellene beküldött vádpontokat azzal a felhívással kapta, hogy azokra öt nap alatt válaszoljon, ez pedig nem elég, a határidő meghosszabbításáért folyamodott, mit s az engedélyt, hogy Bécsből elmehessen, elnyervén, 16-án elhagyta Bécsét és 18-án Sümegre ért, hol most a replikáján dolgozik. E levélben is azt állítja, hogy nem tudja, ki adta fel őt. A

¹⁾ Azon hiszemben, hogy mint prépost talán a szepesi levéltárban helyezte el az iratokat, ott is kerestettük, de a volt szepesi püspök, dr. Szmezsányi Pál őexjának szives értesítése szerint, ott sincsenek meg.

²⁾ Lev. k. ex 1753, 135 l. és a Naplóban, 90. l.

³⁾ Prot. IV. 236; és Pr. Eppale XIII. ex 1753, 169 és 175 l.

nádor pedig, XII. 26. válaszolván neki, örömet fejezi ki, hogy a felség halasztást adott, s kívánja, sőt meg is van győződve róla, hogy sikerülend „*roszlelkű delatorait*“ megczáfolnia. Természetes, hogy ehhez az is kívántatik, hogy magának több megyebeli tekintélytől kedvező bizonylatokat szerezzen. Ebből magyarázzuk azt a levelet, melyet XII. 28-án több megyei urhoz írt, megküldvén nekik az ellene benyújtott vádpontokat s tanácskozásra idézvén őket Veszprémbe.¹⁾

Miképen dolgoztak ellenségei, mutatja többi közt saját sokévi ügyvédjének, Beck Sándornak 1754. I. 13. a kancellárhoz intézett levele.²⁾ Ezt is Biró a fentemlitett bizalmas tanácskozásra hívta meg, mely bizalom jelével Beck uram megegyeztetetőknek tartotta, hogy e levélben Birót a leg-súlyosabb vádakkal illesse, mint a ki igazságtalan és szélszélyes kibecslései által a magyarokat és protestánsokat tönkre teszi, helyettök földhöz ragadt németeket hoz a püspöki birtokokba, amelyeket azáltal is rongál, hogy az erdőket potom áron zsidóknak adja ki bérbe; a jegyzőkönyveket meghamisítani engedi, sőt talán valótlan felterjesztéseket is tesz; tisztjei alkalmazásában is a kir. rendeletek ellen vét s az egész megyét úgy összeveszítette, hogy már csak azértis lehetetlen ott rendet tartani.

S ez a Beck, ismételjük, megbizottja, ügyvédje s bizalmasa volt; sőt, a L. K. tanúsága szerint, azután is maradt s számos jótéteményben részesült tőle. Az emberismeret, ugy-látszik, nem volt erős oldala szegény Birónak.

Mily különös módon dolgoztak egyáltalában ellenségei, fokozott erővel a comissiónak Veszprémből eltávoztása után, s mily eszközökkel iparkodtak az illetékes tényezőkre hatni,

¹⁾ A dolognak hire ekkor már Rómába is eljutott, mert Merenda, a ki róla „*ex litteris Presburgensibus*“ tudomást szerzett, 1754. I. 12. azt kérdezi Birótól, valjon ez ügyben a Curia némi segítségére lehetne-e neki, mire Biró II. 12. megköszöni jóakarátát, de bizik, hogy az ellene szórt rágalmak nem sokára meg lesznek czáfolva. Prot. Epp. VIII. ex 1753, 217. I. Ig. Okm. XVIII.

²⁾ Orsz. Lt. k. oszt. ad Nr. 70 ex Aprili 1754; azonban 1754. I. 19. praezentálva. Ig. Okm. XIX.

mutatja Csuzynak 1754. I. 24-én a kancellárhoz intézett levele, mely egyenesen Birónak becsületében gázol, s a sorok közt világosan láttatja, miként izgatott ő maga, Csuzy, odakint a nép közt Biró ellen, míg a főbb vádakkal nem saját emberiségéből mer előhozakodni, hanem részint „informatió“-ból, részint „hiteles relatió“-ból tudja a dolgokat. E levelet egész terjedelmében adjuk.¹⁾

Nagyjában azonos vele egy másik levél, melyet két nappal később, I. 26. Zbiskóhoz irt azon világos célzattal hogy azt Biró ellen haragra ingerelje.

„Observalni lehet“ — mondja többi közt — azt is, hogy (Biró) a T. Comissionak Fidedignitássátis akkarja vellicálni, . . . minthogy ezeket palam publice sokaknak beszéllette: 1-mo: Hogy a F. Commissio a dolgot csak perfunctorie s nem eléggé disquirálta, 2-o: Hogy Ő Exját (magát Birót) elégségesen megsem hallgatta; 3-io vele semmit sem communicált, ellenben 3-io (sic) énvelem mindenek, s-ami több a F. Commissionak maga Relatiójais communicaltattak, s-előttem az Ur (Zbiskó) Dubniczay ur házánál béis pöcsétöltetett. 4-o Hogy Mi azokat a Bizonságokat a kiket akarunk statuálunk a F. Commissio előtt, s-azokat Vlszán ur ŐExcelljának mint fő Ispánnak minden hire nélkül maga levele által citálta, s-oly formán pedig, hogy eő Excelljának felelje se mennyenek, hanem igényessen a F. Commissiohoz mennének. A mult heteken itt Pápán mind el járattatta az Urakat, miképpen kit Citatoriát kezéhez vehetett, evvel mit akarjon, áltol lehet könnyen látni. Panaszolkodott még sub Commissionis (sic), de azután jobban azon: hogy eő Exc. egy fölszentölt Diecesanus Püspök, örökös fő Ispán és eő fölségének actualis Intimus Consiliarius, mégis egy Titularis Püspöknek s-ilyen Commissionak hatalma és ítélete alá vettetet, mily illetlen dolog legyen; ami több: sokaknak aztis mondotta: biztatván magát a Contra Próbáival: Quod Puncta secum communicata sint tantum muscae et merae Imperfectiones humanae. Mivel pedig az elől számlált Punctumok a F. Commissionak fidedignitássát s-Ennek mint szintén in ordine ad duo ultima a F. Cancellariánakis Böcsületit tangállák és sértegetik, a mi több: eő Fölségénekis derogálnak, kötelességemnek

¹⁾ Orsz. Lt. ad Nr. 30 ex Aprili 1754; pr. III. 1754, I. 28. Ig. Okm. XX.

tartottam lenni, hogy ezeket Ngodnak, mint azon Commissionak Praesessének a végre megh irjam, hogy ha szintén Dolgai miat Ngod mast (Bécsbe) föl nem mehetneis, M. Cancellarius Urnak Eö Exjának genuine mentől előbb (mivel azt hallom, hogy holnap után bizonyosan föl megy) irná meg, hogy in antecessum tudhassa ezeket eö Exclljais meg; ugy tudom, hogy a be adandó Feleletivel magát jobban involválná, máskép in his extremis circumstantiis elől veszi minden mesterségét és Practicáját nec sumptibus parcet, csak valamikép enodálhassa és quoquo modo justificálhassa magát; azért hogy Ngod irgyon, nagyon szűkség. Melyre midőn Magamatis alázatossan kérem, minthogy betegségem miat magam sem mehetek föl, Magamat tapasztalt kegyességébe s egyszersmind hathatós pártfogásába és védelmébe bizodalmasan ajánlom és fottig (sic) maradok, Papae 26. Jan. 1754 Ngodnak alázatos kész szolg. Csuzy Gáspár. P. S. uj hírül irom Ngodnak a P. Piaristákkal is megrákta (sic) a bagariát a mint jövendöltem volt. (Valószínűleg az a „semiquinta orgia“, melyet alább Dubniczay is említ.)

Csuzyval egyetértőleg működött Dubniczay kanonok is, kinek, ugy látszik, az a feladat jutott, hogy a püspöknek egyházi ténykedését támadja. Egyik leveléből kiderül azonban, hogy Csuzy valótlanúságot mondott, midőn azt állította, hogy Dubniczayn kívül más kanonok is megtagadta az aláírást, és hogy Beck elég ügyes volt elhitetni vele, hogy a püspökkel való szembeszállása csak látszólagos. Szegény Dubniczay nem sejtette, hogy ezzel Beck buzgó feladásának hatását csak gyengíti, vagy legalább e társát nem a legjobb színben tünteti fel; mert Zbiskó mind e leveleket a kancellárhoz tette át.¹⁾ Zbiskó saját levelei elsejében e két uri embernek azt a bókot mondja, hogy állításaikra nézve „nem nagyon kételkedik“, más szóval: hogy nem egészen hisz nekik; második levele azonban már arról tanuskodik, hogy mind a kettő célzt ért, ha őt Bíró ellen felingerelni iparkodtak. Azt is látjuk a második levélből, hogy jelentése február első felében mehetett fel Bécsbe.

¹⁾ Valamennyi, mint már idéztük: Orsz. Lt. k. oszt. ad Nr. 30. ex April 1754. Ig. Okm. XXI., XXII.

Hogy időközben Bíró sem nyugodott hanem kitelhetőleg dolgozott önvédelmében, magától érthető. Ennek nyomait a püspöki Lkönyvekben találjuk.¹⁾ 1754. I. 24 megküldi a nádornak a vádpontokra benyújtandó feleletét. Hogy azt február hó elején személyesen vitte fel Bécsbe, azt már a Napló szövegéből tudjuk. III. 27. a nádor, akinek az ügy állásáról már akkor hivatalos tudomása volt, azt írja neki, hogy bár minden jót remél, „amennyire mindazonáltal némely circumstantiákból észre vennem lehetett, úgy teczik, hogy eő felségének azonban Conceptussa, melyet de mala Cottus Administratione szivére vett, még teljességgel meg nem szűnt, s az nem másképp, hanem a történt deffectusoknak correctiójával meg-orvosoltathatik;” — tanácsolja azért neki, hogy ügyét Svetics és Koller tanácsosoknak és báró Kochnak ajánlja.²⁾

Hasonló, rosztat sejtető jelentést tesz Bernáth III. 29., aki már tudja, hogy 11-én, Zbiskó munkálata nyomán, kedvezőtlen felterjesztés ment ő felsége elé. De ő még remél, csak Bíró mielőbb ajánlja ügyét a nádornak és a tábornagynak, a ki alatt a horvát bánt, a nádor testvérét érti. IV. 2. azonban már azt írja: „*Comissarium Regium non declinabimus*,“ — csak azt nem tudni még, Zbiskó jön-e ismét, vagy Klimó pécsi püspök. A királyné Klimó felé hajlik.

Bíró viszont ugyane napon, IV. 2. ismét ír a nádornak, s értésére adja, hogy február hó elején két hétig volt Bécsben, tüzetesen II. 8. pénteki napon, kihallgatáson ő felségénél, kinek a kancellárnak az ügyet az arra következő hétfőn, tehát 11-én elő kellett volna adnia; azonban bár az előadás, Svetics tanácsos állítása szerint, már régen készen áll, s bár ő, Bíró, nagyon kérte a kancellárt, adná elő, ez még sem teljesítette kérelmét, hanem csak annyit hagyott meg neki, maradjon Bécsben, hogy esetleges újabb felvilágosításokat adhasson. Végre arra kéri a nádort, támogassa és ajánlja ügyét a bánnak is. Ugyane napon ír Bernáthnak is, megbizván őt, hogy az ügyet Kollernak, Sveticsnek és b. Kochnak ajánlja.

¹⁾ Prott. Eppale VIII. ex 1753, 204, 244, 284—287 és III. ex 1754, 254 l.

²⁾ Báró Koch Ignác M. Teréziának kabineti titkára.

Ugylátszik, mindketten, Biró is, a kancellár is, azzal számoltak, hogy Birónak sikerült kihallgatása alkalmával a felséget némileg kegyesen hangolni. Azért sürgette az egyik, halasztotta a másik az ügynek eldöntését. Végre győzött a kancellár. Ápril 3-án azt írja Birónak a nádor, hogy szívesen segítene rajta ; „de oly föl zavarodások után, melyekbe Moderatioja alatt levő N. Vmegye keveredett, mit lehessen remélni Excellentiád maga bölcsen által látja.“

Ugyane napon kelt a kir. rendelet, mely Klimót rendelte ki kir. biztosul.

* * *

A püspöki levéltárban meglevő Prott. IV ex 1754, 278. lapján, április 10-én be lettek jegyezve azok a kir. rendeletek, melyekkel Klimó János, pécsi püspök mint kir. biztos küldetett Veszprémbe. Ugyanezek az Orsz. Ltárnak cancell. osztályában ad Nrum 31 és 32 ex Áprili 1754 találhatók.

A megyének szóló szárazon kimondja, hogy a kir. biztos azért jön, hogy a megye kormányzatában előfordult hibákat orvosolja és jóvá tegye s tisztujitást is tartson. Körülbelül ezt mondja a Birónak szóló, ugyane napon kelt s 8-án Veszprémbe érkezett másik kir. leirat is, hangsulyozván, hogy még a vett önigazolás után is ő felsége szükségesnek tartja, kir. biztos utján a rendet a megyében helyreállítani.¹⁾

Ennek megfelelőleg a Klimónak adott utasítás eléggé szigorú. A vele közölt hivatalos iratokból, ugymond, a kir. biztos megértheti, mennyi hiba követtetett el Veszprém megye kormányzata körül, melyeket megorvosolnia kell. Minthogy pedig e hibáknak oka nem csak a főispán, hanem az összes közigazgatási hatóságok, ezért, de még az általános, kölcsönös ellenségeskedés miatt, mely ott uralkodik, lehetetlen a szükséges tisztujitást a főispánra bizni, melylyel tehát szintén a kir. biztos bizatik meg, egyuttal kötelelességévé tétetvén, hogy még

¹⁾ Prott. Eppale VIII. ex 1754, 290 l. Klimó-féle utasítás u. o. 332 l. Ig. Okm. XXIII a) b) Klimónak utasítása XXIV.

a tisztujtó megyegyűlés tartama alatt gondoskodjék mindazon bajok orvoslásáról, melyek Veszprémmegyében lábra kaptak.

Továbbá szerezzen bizonytságot arról, valjon a régebben és ujabban kiadott különféle királyi rendeleteknek elég lett-e téve. Amennyiben ez nem történt volna, sürgesse azoknak teljesítését s a megyével egyetértőleg állapítsa meg a módot, mely szerint ez történjék. Vizsgálja meg az adókiivetés és igazságszolgáltatás körül követett eljárást is, az észlelt hibákat pedig még ugyanezen megyegyűlés alatt orvosolja meg, meghagyván a megyének, hogy az állapotoknak időkénti javulásáról, *párhuzamosan a főispánnal*, kimerítő s pontos jelentéseket tegyen. Magát a főispánt pedig intse meg, hogy ezen eljárásnak azon nyugodt önmérséklettel s komolysággal vesse magát alá, melyet az ügy fontossága megkövetel.

Hogy ellenségeinek sikerült ügyét Bécsben elrontani, mutatja az ottani uraknak iránta való elhidegölése, mely legjobban kiderül Kelemen S. J. atyának, kivel a győri nyomda révén sürű összeköttetésben állott, IV. 21. Győrből kelt levele.¹⁾ Ebben Kelemen, előrebocsátva, hogy husvéti szabadsága alatt Bécsben is megfordult, így folytatja:

„... Qua occasione Viennae (licet modico tantum tempore commoratus) non neglexi officium grati clientis adimplere et dum apud quemdam primi nominis Jesuitam²⁾ una minimum hora, tum vero apud unum ex Illmis Referendariis, Dominum mihi apprime affectum, de Exclla Vra optima quaeque prolocutus fui, quorum uterque, sicut noluit, nomen suum Excllae Vrae manifestari, ita me in laudem Excllae Vrae disserentem avide auscultavit, et Jesuita quidem gratias etiam egit pro sincera circa res Excllae Vrae informatione, dicens, se usurum hac notitia, ubi opportuna se obtulerit serviendi Excllae D. Vrae occasio; Referendarius autem amice subridens reposuit, se Viennae, licet annis compluribus commoretur, nullum tamen tam laudabiliter atque me, de Exclla Vra loquentem audivisse; adjecit insuper, sed per joca, me forsan conductum a Sua Exclla, ut nunc Viennam veniam, et haec laudabilia de Eadem in aures suas ingeram? Respondi ego: me

¹⁾ L. K. XI. 209 l.

²⁾ Kampmiller?

a sua Excella ne minimum quidem peculiaris cuiuspiam boni accepisse, et sola tamen rei aequitate ac praeclarissimorum Excellae Vrae pro Ecclesia Dei operum merito adactum, ut sic de Eadem sententiam loquar, ac ubique terrarum, etiam, si occasio foret, coram Ipsa Matte Rea testimonium hocce perhibeam.“

A jó jezsuitának buzgalma azonban nem sokat használhatott Birónak, mert ekként folytatja:

„Finem sermoni imponere volens Referendarius, sinamus dicit tantisper Dnum illum, a Reverentia Vestra magnopere dilaudatum fatis his acrioribus agitari, — si justus ille est, non vidi justum derelictum a Domino, et semen ejus quaerens panem; — sic est, subjunxi ego, at quia Deus dum justum suum desertum esse nolit, per media humana operatur, ideo Bonorum omnium plurimum interest, ut Justum eiusmodi tueantur, nec a malevolis opprimi patiantur. Id ipsum egi ego (reposuit ille), licet complures, et potentiores me adversarii ejusdem fuerint“ ...

E nyilatkozat nem csak elhidegülésről, de meglehetősen kárörömről is tanuskodik; pedig akkor, mint tudjuk, Klimó már Veszprémbe készült, amiértis Biró IV. 13. k. igen udvarias levélben, mellékelve a vett kir. leirat másolatát, kéri további rendelkezéseit, s örömét fejezve ki, hogy épen ő rendeltetett ki kir. biztosul, meghivja, hogy nála vegyen lakást.¹⁾ E levélre Klimó szintoly udvariasan felelvén IV. 25, kéri, hogy a szükséges hivatalos előkészületeket tegye, s azon reménynek ad kifejezést, hogy az ügyeket általános megalégedésre sikerülend elintézni. A felajánlott szállást azonban megköszöni s inkább a városban, valamelyik kanonoknál akar lakni, mire neki Biró IV. 29. azt válaszolja, hogy a szükséges intézkedések meg vannak téve; szállása pedig, kívánságához képest, Szent-Imrei kanonoknál lesz.

A megyénél Klimó IV. 25. k. levelével jelenté be magát, tudatva, hogy május hó 15-én érkezend Veszprémbe.²⁾ V. 2. az alispán azt jelenti Birónak, hogy Klimó bejelentő átirata V. 1. publicáltatott a megyénél, miről Klimót ugyane napon értesítette.

¹⁾ Prott. Epp. VIII ex 1753, 289 és 309 l.

²⁾ L. K. IV, 295, 298. 299. Prott. Epp. VIII. ex 1753, 308 s 310. l. Ig. Okm. XXV.

Időközben Biró ismét a nádorhoz fordult. IV. 26. megküldi neki a Klimóval folytatott levelezésnek, továbbá a kir. leiratnak s Klimó bejelentő iratának másolatait; ügyét, jelen stadiumában is pártfogásába ajánlva. Erre a nádor, észrevehető tartózkodással V. 12 azt válaszolja, hogy „... in tanta perturbatione, melybe a dologh már került“ kellett kir. biztost küldeni; — mindazonáltal M. Pécsi Püspök Urnak különös dexteritása s aequanimitása, s amellet „*köllemetes agendi modussa*“ ismeretes lévén, reményli, hogy minden jól fog végződni.

Midőn Biró e levelet kezéhez vehette, 14-én, Klimó már Veszprémben volt, s szegény Birónak a Napló tanubizonyysága szerint csakhamar volt alkalma modusának „*köllemetes*“ voltát tapasztalni, amint talán az egész megyei közönség is, mely már V. 14-én igen alázatos feliratban megköszöni a királynénak, hogy kir. biztost küldött a megyére, a kinek feladata lészen őket egymás közt kibékíteni, s jövőre nézve a közügyek kellő vitelére kioktatni.¹⁾

Mit tett e czélból Klimó s miképen tette, arról a Napló elégséges felvilágosítást ad, mely azonban, eléggé különösen egy másik bajról hallgat, melyet, ha nem minden jel csál, Orosz nagyprépost, Dubniczay kanonok és Csuzy együttműködése okozott neki, értjük a *Nova Puncta* című vádiratot, mely, s a Biró által arra adott válasz a *Prott. Epp. VIII ex 1753, 339* s kk. II. található.²⁾

Az egész iratnak czime és rövid tartalma a következő:

Nova Puncta Delationis Domnum Eppum Wszprim. gravantia, qua per Illmum Dnum Commissarium disquiri, in quantum fieri potest accomodari et Suae Matti Smae. referri debebunt.

1. Herencsevecs János apáthi plebános végrendelet nélkül történt halála után, annak hagyatékából tetemes összeget,

¹⁾ Prot. IV, 340. Ig. Okm. XXVI.

²⁾ S ezenkívül: A veszprémi papnevelő Intézet *Emlékkönyve*. Magyarország fennállásának ezredéves ünnepére közrebocsátja az intézeti Elöljáróság. Veszprém. 1896. 26 l. (Irta dr. Hanauer A. István lelkiigazgató.) l. Ig. Okm. XXVII. Meg kell e helyt jegyezni, hogy a protocollumok stb. évszámai nem mindig azonosak az azokban foglalt iratok keltével.

melyet a királynő kegyelméből a veszprémi papnevelőnek engedett át, nem arra fordította, hanem rokonának, Gál Gáspárnak ajándékozta.

2. A veszprémi várban egy uri telket, melyre 6000 ft. költséggel házat épített, az uri jogokkal együtt egy másik rokonának inscribált, még egy malmot is átengedvén neki.

3. Borszörcsökön egy harmadik rokonát, Nagy Jánost, főszolgabírókat egy onnan kibecsült paraszt adózónak telkére telepítette.

4. Szülőföldjén, Padányban fényes urilakot építvén, az erre szükséges fát a püspökségnek novai és lődi birtokából 20, illetve 12 mföldnyi távolságra vitette oda erre nem köteles jobbágysai által, kiket részint ígérekkel, részint erőszakkal birt ezen nem tartozó munkára, mely alatt igavonó marháknak igen sok kárt szenvedtek, egyikök pedig a Dunába fult.

5. Igen sok adósságot csinál, minduntalan épít, marhával kereskedik, rokonaira sokat költ s elhatározásaiban oly ingatag, hogy a kinek vele dolga van, sohasem tudja, hogy voltaképen mi is lesz?

Klimó ezen vádpontokat külön vette, utasításán kívül, s külön, négy szem közt is tárgyalta Biróval. Forrásukul nagy valószínűséggel Orosz Pál nagyprépostot jelzi, kivel Birónak akkor meg az u. n. nagypréposti¹⁾ ház miatt is régóta huzódó surlódása volt, s aki épen akkor Bécsben tartózkodott. Megerősíti e feltevést az a körülmény, hogy Bernáth már április 16-án kelt levelében (Prot. Eppale, VIII. 1754, 385 l.) azt jelenti Birónak, hogy a királynéhez benyújtott 29 pontnak előterjesztése óta már ismét újabb feladás történt: hogy valamely elhalálozott plébánosnak hagyatékát nem a kellő célokra fordította, hogy jobbágysait nem köteles szolgáltatásokkal zaklatja, s több ilyféle dolog, *melyet csak oly ember tudhatott, ki soká környezetében volt.* Ezen új vádpontok, írja továbbá Bernáth, szintén a kir. biztosnak adattak ki, s tanácsolja Birónak, hogy ha rokonainak csakugyan pénzt adott, vegyen

¹⁾ Az emiatt, Orosz által támasztott kellemetlenségekre nézve l. Prot. Eppale VIII, ex 1754, számos helyen.

tőlük kötelezvényeket, hogy azokat a Veszprémbe érkezendő kir. biztosnak, Klimónak, ki különben eszes és *mérsékelt* uri ember, bemutatthassa, *mert épen ez újabb vádának felmerülése okozta leginkább e második kir. biztosnak kiküldetését.*

Védekezésében¹⁾ Biró ez uttall sem volt szerencsésebb, mint a fentebbi 29 pontnál. A Herencsevics-féle hagyatékra elismeri, hogy ama pénzből 1000 ftot adott rokonának, de hisz' ő annyit tett már a veszprémi papnöveldeért, hogy azt sokszorosan visszafizette. Részletesen és világosan nyilatkozik azonban egy 1756. III. 11-én k. s Klimóhoz²⁾ intézett levélben, mely szerint a Herencsevics-féle hagyaték a Kamara által törvényesen ítéltetett neki oda, illetve szabad rendelkezésére bocsáttatott.³⁾

A második pontra azt feleli, hogy igaz ugyan, miszerint Megyessynek egy házat adott a várban, de ez azt csak halála után kapja tulajdonul, továbbá az uri jogokat nem Megyessy, hanem ő maga Biró gyakorolja, s azok az ő halálával meg fognak szűnni, mert nincsenek a házhoz kötve. A malom pedig kicsiny, egykerekű, melyet csakis használatra engedett át neki, fizetés helyett, amennyiben különben is tisztí felhatalmazottja.

¹⁾ Prot. Eppale, VIII. 1754, 341—44 l.

²⁾ A pécsi püspöki levéltárból, hol sub 16/1756 iktatva van, Hetey püspök ur ömlga szivességéből vettük.

³⁾ Ezen ügygel nem foglalkozunk részletesben, mert az csak a *Napló'* felölelte időszakon túl lett befejezve. Érthetetlen, hogy hihette Biró, hogy egy rendes végrendelet nélkül meghalt megyebeli papnak a fiscustól visszaperelt hagyatékra szabad rendelkezésére áll, akármennyit tett legyen is megelőzőleg a papnevelde javára. Szokása szerint eme nézetéhez mereven ragaszkodott, mi végtelen tárgyalásokra adott okot közte, a hűtőtanács és a káptalan közt. Czélt azonban, bár még a királynőhöz is folyamodott felmentésért, nem ért, sőt, a Herencsevics-féle, körülbelül 2400 ftnyi hagyatékából Beck ügyvéd kezén elveszett 1420 ftot is meg kellett fizetnie, úgy hogy ez az ügy, mint a káptalanhoz 1759. VIII. 19-én irt levelében kiszámítja, az eredeti 2400 ftnak kamatjaival együtt mindössze 4995 ftjába került.

Herencsevics különben 1733—1744-ig volt somogyvári plébános, meghalt 1744. június 11-én, Kéren, a mai Szt.-Gálos-Kéren a Perczel-családnál. Néhány ezen ügyre vonatkozó iratot adunk az *Ig. Okm.* végén, (XXVIII. a—d).

A 3. pontra azt feleli, hogy az az ember csak bérlő volt s hogy egészen kifizette, sőt Nyirádon telket is ajánlott fel neki, mit azonban az visszautasított, s mint rendes adófizető másutt, de ugyancsak a megyében települt le. Nagy Jánosnak, mint főbirónak odatelepedése pedig hivatalos tekintetéből is előnyös.

A 4. pontnál határozottan tagadja, hogy Padányban¹⁾ valamit épített volna. Karáp mellett hidat kellett építenie, akik pedig ott a köteles szolgálmánynál többet tettek, meg lettek fizetve ezért. Nováról vagy Lődről semmit sem hordatott oda, ha csak egy volt, egyéb erőszakoskodásai miatt már régebben elbocsátott tisztje nem intézkedett így; de akkor is tudtán és híréen kívül, amiről pedig ő époly kevéssé tehet, mint egyes, ez alkalommal előfordult szerencsétlenségekről.

Az 5-dik pontnál megjegyzi, hogy adóssága csak annyi van, hogy jó termés mellett, két év alatt kifizetheti. Építenie kellett, mert a megyét nagyon elhanyagolt állapotban vette át; marhával csak sümeghi birtokából kereskedik, hol igen sok szénája terem. Rokonainak annyit ad, hogy örökké lamentálnak, mivel hogy nem ad nekik semmit . . .

Ezek után azt hiszi, hogy ez újabb vádak alaptalanságát bárki is beláthatja.

Ezzel Klimónak veszprémi működése véget ért. Ha, mint Biró akkori leveleiben gyakran állítja, a protestánsoknak s az ezekkel szövetkezett rosz katolikusoknak az volt szándékuk, hogy ezen zaklatások által mélyen elkeserítsék, céljokat nagyon is elérték.

Minő kedély-állapotban hagyta Birót a második Comissió, legerősebben 1754. VI. 11-én Sümegről Rudnyánszky tanácsoshoz intézett leveléből derül ki.²⁾

¹⁾ Birónak szülőhelye, hol neki, az akkori esztergomi érseki helynőkhöz 1754. V. 1-én kelt levele szerint, szép birtoka volt: „In nobilitari Possessione Padány, Cottui Posoniensi, almae ADioecesi Strigoniensi ingremiata, ac in Insula Sarló-Köz existente . . . notabilem haereditatem, sed alia in vicinitate non contemnenda (quoque) tenuta habens,” kéri a helynöket, hogy az alistáli plébános embereinek gondját viselhesse. E leányközség mai neve az esztergomi névtár szerint: Sárospadány.

²⁾ Prot. Eppale VIII. 1754. 367 l.

Spectabilis et Perlis Dne Consiliarie, Amice mihi singl.
Colendissime !

Bus szívemnek fájdalmi, zokogási és temérdek s majd el-
viselhetetlen szorongatási igen enyhödven Consiliarius Uram
kedves Levelének érkezésével, köszönöm, és örökös hálaadással
fogadom Consiliarius Uramnak tudósítását és együtt vigasztalását.
Hadd járjonak a jó Veszprém Vmegyeiek, még épen meg nem
unyák és el nem fárodnak ; hadd aggodyanak, törődyenek magok
magokkal. Az Isten szerint való férfiut, Dávid királtis a Gérafia
Szemeji, II. Reg. 16. vér szopónak, Beliál emberének káromlott és
nagyobb gyalázattyára, mint egy gonosz és gaz emberre követek
hagyigált. Melyet a Királynak némely hivei, és tulajdon képpen
Abisai nem szenvedhetvén, aszt mondák: Miért átkozza e' holt eb
az Én Uramat Királyomat ? el megyek és el ütöm a fejét. De a
szelid sz. Király eszt nem engedvén aszt mondá: Ime fiam, ki az
ágyékomból jött, lelkemet keresi, mennyivel inkább ez a gonosz
ember ? Hadjatok békét neki, had átkozzon az Ur parancsolattya
szerént, ki tudgya talán meg tekénti az Ur nyomoruságomat és
jót ad Nékem e' mai átokért. Én itten érthetem a Dávid Király
fián különösen az én vármegyémben és Dioecesisemben lévő
Catholicusokat, kiket én az Evangeliom által szültem. A Géra fia
pedig, Semein érthetem az ellenem mindenütt szüntelen agyarkodó
eretnekeket. Méltánis mondhatom : Ime az én fiaim, kiket az Evan-
geliom által szültem, lelkemet keresik, mennyivel inkább az eret-
nekek ? De hadgyunk békét ezeknekis, had átkozzanak, ki tudgya
talán meg tekénti még az Ur az Én nyomoruságomat, és jót ad
nékem az Ur az eő átkokért.

A második királyi Commissio, melyet M. Pécsi Püspök
Klimo György ur folytatott vala, május havának 14-dik napján
kezdődven, az által igazságban mondhatom, a szorongatásoknak
mélységes örvényében, a csavargó forgó szeleknek, szélvészeknek
erőszaki kisdéd hajócskámát annyira bevítették, hogy ha csak az
Istennek kiváltképpen való gondviselése, mindenható ereje és
hatalmas karja nem igazgatott, tartott, erősített és oltalmazott volna,
életemnek veszedelme nélkül lehetetlen lett volna kívánszorognom.
Ezen ostromlásoknak és szorongatásoknak erőszaki tartottak tiz
napokig annyirais (mert én is erőtlen gyarló ember vagyok) meg-
háborottam, s oly nagy alteratiókat szenvedtem, hogy 22-ik Maji
Veszprémből, ahol a Commissio tartatott vala, ide Sümegre által
jövén, mai napigis alig térülhetek előbbeni állapotomra.

Az első Királyi Commissio Novemberben tartott. Valóban a szent Márton Poharát nem mértékletesen, hanem erőszakosan igen goromba nagy bilikomban itatta meg velem. A második pedig igen sok Mérget kevervén Orvossága közé, valóban fölatta a Majális curát, kitől vigasztalásom kölleneis lenni, azis keserűségekkel szokott késérgetni, adgyon bár ezernyi még többet, elszenvedem mind ezeket érted, én Istenem.

Constanti cum addictione persisto, Sümegh 11 Junii 1754. Ejusdem praeattactae Dn. Vrae Spcblis Addictissimus sincerus servus M. B. Epp.

P. S. Épen mai napon dél után fogok inné meg indulni Buda felé, ottan Zámbecon Keresztelő Sz. János napjára az új Templomot consecrálván, más helyeken is akarok apostolkodni.

Teendőinek elvégzése után Klimó május 22-én Füredre ment, valószínűleg, hogy a királynőhez teendő felterjesztésre gyűjtött anyagát feldolgozza. Biró oda „provisiót” — bort stb. — küldetett neki, mit amaz kelet nélküli levélben megköszön, míg Biró szokott türelmetlen erélyével mindjárt hozzáfogott a királynő elé viendő felségfolyamodványához, mely oly hangon volt fogalmazva, hogy Bernáth azt, amint junius 28-án k. levelében tudatja,¹⁾ bécsi jóakaróinak tanácsára be sem merte nyújtani.

Ugyanakkor már Klimó is volt Bécsben, ki Bernáthnak július 2-án k. jelentése szerint e napon onnan haza utazott.

Ez utóbbi levél nagyon érdekes világításba helyezi azt a véleményt, melyet akkor Bécsben Biró felül tápláltak, de bebizonyítja azt is, hogy az ellene indított hajszaának bármiként leplezett végokát az „*Enchiridion*” képezé.

Adjuk a levélnek idevonatkozó részét a *Prot. Eppale* nyomán:

(Czim!) Intimata jam existente I. Cottui erga relationem Commissarii Regii B. Resolutione Ra cum Excelso quoque Consilio Regio L. in paribus communicata, hodie sexta vespertina abiit Quinque-Ecclesias versus Illustrissimus Eppus V.-Eccles. Non dubito etiam Exclmus D. Comes Palatinus Exclae Vrae scripserit. Ego desideratam jam Repraesentationem exhibebo, summa qua

¹⁾ Prot. Eppale VIII, 1754, 352—390 ll.

fieri potest praecautione ne rursus in aliquod odium Exlla Vra veniat et ansa haberi possit molestias Exclae Vrae facessendi. Saltem etiam Excla Vra, quae effectuatúra semet Commissario Regio pollicita est, oro demisse, sancte effectuet, ne rursus in nova odia et aversiones veniat, in actionibus suis quibusvis adeo caute progrediatur, ne malevoli quaqua ratione rursus insultare Exclae Vrae possint. Si postea rem quampiam gravem ordiri meditatur, intentionem suam in tempore secreta mihi perscribere dignetur, quam in pari secreto conservabo, et mentes hujatum experiar, quo tutissimo calle sine odiis Excla Vra transire poterit, fideliter perscribam.

Suadetur praeterea a sincere Vrae Excllae addictis, ut Praepositura resignetur, ut Cottensis Domus cito erigatur, *ut a scribendis libris Excellentia Vestra*, multum alioquin et cum Dioecesi sua et cum Cottu et cum Capitulo, rebusque Episcopalibus distenta, et ad nauseam occupata, *desistat, libros non componat*, debita sua depurare studeat. Haec tamen quod suasu affectionatorum, imo hortatu eorum scribere praesummam, in malam partem mihi summere haud velit, procedunt enim ex devoto animo et ad scopum vitandarum quarumvis molestiarum.

Cum subnexa serie novarum promotionum occasione exitus ex puerperis Augustissimae interventarum*) Dnus spectabilis Horányi cum Sua pariter hic existit adurgens suam praetensionem apud E. Cameram habitam, ut sibi in Bonis exsolvatur. Quod reliquum stb. Viennae 2-a Julii 1754. Georg. Bernáth m. p.

Typusa az agenseknek ez a Bernáth. Érdekesb dolgot nagyrítván tud meg jókor; csak mikor már megvan, jelenti, de ehelyett fontoskodik pletykával, s játszsza a bölcs tanácsadót és mindenható protectort.

Hogy Biró is körülbelül így fogta fel a dolgot, mutatja a következő, az előbbbenire válaszul szolgáló levél, mely egyúttal mindkét comissiót s annak eredményét, de az egyes közreműködött személyeket is éles világításba helyezi:

Spect. ac Grose Dne Secretarie, Amice mihi singlter Colendissime! Novissimis ejusdem Dnis Vrae, die 2-a Julii Viennae exaratis, ubi ex Missionibus et functionibus Apostolico-Eppalibus

*) Akkor született M. Teréziának 14. gyermeke, Ferdinánd fhg. sz. 1754. VI. 1. † mint modenai herczeg, 1806. XII. 24.

ad partes Budenses, ac inter reliqua in Promontorio quoque exercitis, iisque Deo auxiliante salutariter, et ut spero, non cum exiguo spirituali animarum fructu et solatio absolutis Weszprimium, inde vero huc Sümeginum rediissem, die 14-a ejusdem mensis Julii solito cum honore perceptis, intelligo diversas hominum opiniones et suggesta consilia.¹⁾

Bone Deus! prius Cottus Weszprimiensis et Supremus ejus Comes apud Augustam Aulam, nescio per quos, accusati malae publicorum administrationis arguebantur. Hinc, ut defectus huiusmodi, imprimis de sic se habentia (igy) cognosci, emendari, et errata in debitum et legalem, Benignisque Regiis Dispositionibus conformem normam et ordinem reduci possint, clementer visum est Suae Majestati Smae Regios Suos Commissarios in hunc Cottum exmittere, fine scilicet eo, *ut in hoc quoque Cottu Benignis Mandatis Regiis debitus honos salvus et integer persistat ac praeterea omne Contribuentium injustum aggravium praevertatur, modusque et ordo secundum quem amodo deinceps negotia pertractari justitiamque exercere oporteat, praescribatur.*²⁾ Et tamen, uti jam per alterum, Illum quippe ac Rssmum D. Georgium Klimó Eppum Quinque-Ecclesiensem Commissio Regia Consummata, neque interim per illum quoque, sive in Benignorum Mandatorum Regionum debiti honoris observatione, sive in injusto Contribuentium facto Supr. Comitibus aut Cottus intervento aggravio, sive in modo et ordine tractandorum negotiorum aut exercendae justitiae, quidquam dissonum aut illegale inventum fuisset, tota ferme utriusque Regiae Commissionis moles in particularia mea acta, per iniquos delatores et criminatores meos, et quaedam, decursu Regiae ipsius Commissionis excogitata crimina conficta, divulgata, ac ingenti, quia forsitan nunquam reparabilis honoris et famae meae jactura transposita est, qualia sunt: quod ego defuncti cuiusdam parochi, ab intestato decedentis pecunias Consanguineis dederim, eisdem parato meo aere domum comparaverim; quod cum bobus turpem quaestum exerceam etc., in haec et similia accusamenta desierunt malae Administrationis Cottus Wesprimiensis argumenta.

Obstupui et vix non plane cohorruui, dum in hisce DnisVrae litteris suasionem illam, Eppus, legi, *ut a scribendis libris multum alioquin cum Dioecesi, cum Cottu, cum Caplo rebusque Eppalibus*

¹⁾ Nem valami nagyon megtisztelő kifejezés!

²⁾ A Prott.-ban is aláhuzva.

distentus et ad nauseam occupatus desistam, Libros non componam.’) Quaeso dignetur mihi in sinceritate revelare, qui nam sint illi, mihi sincere addicti, qui huiusmodi consilium praebent ac suadent? Suntne Ecclesiastici aut saeculares? et signanter qui? Uberiorem enim ab illis vellem habere rationem: cur et quibus ex motivis hoc suadeant? Nec allegatae, quod scilicet cum Dioecesi, cum Cottu, cum Caplo rebusque Eppalibus occupatus distinear, sufficientes rationes sunt hoc dissuadendi. Episcopi enim sunt speculatores animarum, qui nocte dieque vigilare debent super gregem suum, multasque noctes insomnes ducere, priusquam docere et sic postea scriptis et verbis exemploque bonorum operum docere. Studere inquam debet Eppus et amplecti eum, qui secundum Doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit eos, qui contradicunt arguere. Illi qui Eppum a simili conatu avertere volunt, quo Spiritu agantur, sapienti cujuslibet Christiani hominis iudicio substernitur. *Ecce quo deviatum est a sancto et salutari Benignae Caes. Regiae intentionis scopo*, quo benignis Mandatis Regiis debitus honos, Contribuentium conservatio, modusque et Ordo, quo deinceps in Cottu Wesprimiensi negotia tractari, justitiaque administrari debeat, quaerebatur.

Singulari cum affectu et consolatione — folytatja nem minden ironia nélkül — amicitiam illam DniVrae Spectabilis, qua me inviat taliter: ut si posthac rem quampiam gravem ordiri meditor, intentionem meam in tempore DniVrae perscribam, ut Vestra quoque Dnao mentes Viennensium experiendo, tutissimo calle transire possimus, in sinu meo recondo, et hac fretus amicitia significo: inter Possessionem Eōsi ad Eppatum Weszprimiensem spectantem et vicinam Berhida, jure temporaneo potiori in parte ad D. *Joannem Rosos* ord. Cottus Weszprimiensis Notarium ac nonnullos alios haereditarios possessores pertinentem, utrasque in eodem Cottu Weszprimiensi existentes, habitas, anno 1752. excitatus est processus metalis coram V. Comite *Alexandro Kiss* et etiam eodem anno terminatus; per viam autem Appellatae, ubi anno curr. 1754 die 17. Junii ad Sedrium Cottus deductus fuisset, adfuit etiam D. *Gasparus Csuzy*, contra quem quamvis tum ex eo, *quod Dno Joanni Rosos proximo affinitatis gradu jungeretur,*’) tum vero et specialiter ex eo, *quod eidem Dno Rosos circiter 5000 flor. numeraverit, possessionemque Berhida pro speciali hypotheca sibi*

’) A Prott.-ban is aláhuzva.

’) Rosos Csuzy nővérének leányát birta. Prott. 419 l.

obligatam habere, qua taliter interessatum Procurator meus exceperit, eumque ex iudicio exesse petierit, is tamen contra positivum B. Mandati Regii Tenorem, (ut) in simili processu scilicet, ex tali Iudicio quoquo modo interessati exsint, interventi, taliterque plena sit votorum libertas — nec ex revisione praefati processus exivit, sed neque (quod adhuc majus est,) ex decisione quaestionis illius: utrum exire debeat, vel pro interessato haberi mereatur? — e sede Iudicia excessit. Speciem facti hicce accludo Dnaoni Vrae Spectabli, ac una fiducialiter oro, quatenus idipsum S. Matti Smae humiliter exponere ac una ad Exc. Curiam Regiam transmissionale Benignum Mandatum intra Dominium (quia ob praesens Juristitium Sententia Sedialis imminens executio suspensa manet,) exoperari, illudque quamocumque mihi transmittere ne gravetur Eadem Dnao Vra. Constanti cum additione persisto stb. Sümeg 18-a Julii 1754. M. B. E. V. m. p.*)

A Bernáthéihoz hasonló hurokat penget a nádor is, midőn jul. 22-én ekként ír Birónak:

Exclme, Illme et Rdme Dne Eppe mihi Colendme! Valamint Excládhoz való régi, igaz szívbéli indulatombúl valóban óhajtottam, hogy a Moderatiójára bizattatott N. Vgyének össze zavart, galibás dolgai mentül előbb köllemetes véget érjenek, úgy mostani Bécsben létem alkalmatosságával maga Fölséges Asszonyunk és Királynénk kegyes szavaibul anyival nagyobb örömmel értettem, hogy végső kegyes Resolutioja által már minden dolgok végső képpen és tellyes-

*) E levélnek még egy utóirata is van, melyet, bár nem tartozik dolgozatunk voltaképeni tárgyhöz, mégis közlünk, mert Birónak az u. n. „nagypréposti“ házra vonatkozó felfogását röviden körvonalazza:

P. S. Benignum hocce Mandatum transmissionale exoperandum porro quoque specialiter recommendando, in eo etiam requirendam duxi Eandem Dnem Vram, quatenus in conformitate litterarum mearum saepe titllo Illmo Dno Eppe V.-Eccl. ad acidulas Füredenses et Vrae Dni nuper in genuinis paribus sub L. C. transmissarum de domo per me gravibus expensis funditus exstructa, et nunc arrepta occasione, cum undique premerer, per D. Praepositum Majorem Weszprimiensem pro se praetensa aequae nomine meo ad Suam Mattem SSmam Instantiam formare velit Eadem D. Vra. Ego domum illam jam undecim annis inhabito; Praeposito aliam domum, in rudibus a praenobili Familia Roboziana emptam, et per me aequae funditus erectam, ab eoque acceptatam et jam in decimum annum possessam dedi, domum Acsá-

séggel superáltattak, és vagyonis eő fölsége oly kegyes bizodalommal hogy Exád jövendőben ezen N. Vmgynek bölcs kormányzását ugy fogja véghez vinni, hogy semminemű új panaszra legkisebb ok sem fogja magát elől adni, következőképpen, hogy eő felségétől és a Commissio által mind Excládnak, mind az egész N. Vmgyének annyira commendált rendtartásnak minden foganatos-sága legyen, s hogy ahhoz Exclád önnön *szép egyházi csendessége* által a sziveket annyira öszve kapcsolni fogja, hogy minden egyenetlenségek és viszálykodások ezentul tellyességgel megszűnni s az eő fölsége szolgálattya és azzal öszve kapcsolt N. Vgyenek köz java egyenlő szívvvel és akarattal *csendességgel* és hathatós-sággal fognak promoteáltatni, s az által Exád böcsülete is napon-kint nevelkedvén, maga életét nyugodalommal és *csendességgel* tölteni fogja, melyet énis Excádnak, mint egyik szívbeli jó Akarója s ugyan Fölséges Asszonyunk kegyes Akarattyaibul és rendelésébül minden hathatós-sággal commendalom (sic) stb . . . qui caeteroquin jugi cum honore persisto Posonii 12-a Julii 1754 Exclae Vstrae servus obligatmus Ludovicus de Batthyán m. p.)

Tehát csak *csendesség*,¹⁾ szép csendesség, szép egyházi csendesség, ez már akkor is bölcsesség számba ment. Csak-hogy az elfogulatlan szemlélőnek el kell ismernie, hogy oly irodalmi működésnél, minő Biróé volt, jobb a „csendesség“, mert az ellenfelet elkeseríteni könnyű dolog, de meggyőzni, s ha egyáltalában lehetne, megnyerni őt, az lenne a feladat;

dianam, usque dum Seminarium erigi potest, pro Seminario Clericorum converti, ita ut, si ex hac domo mea exire cogar, Veszprimii locum non habeam quo caput reclinem. His tamen non obstantibus me humillime submitto Benignae S. Mattis SSmae dispositioni, ut re plena et circumstantialiter cognita, de domo illo, Benigno Suo Decreto Regio, prout in aulis suis visum et beneplacitum fuerit, clementer mandare et disponere dignetur. Quaeso hoc etiam adurgere ne gravetur, ut passu quoque in isto tandem ponar ad pacem.

Három nappal később, VII. 15 Orosz már megint bevádolja a Primásnál, hogy még mindig nem adta át neki a házat, egyuttal pedig azon meggyőződését fejezi ki, hogy addig ő nem él, míg azt a házat megkapja. A primás e panaszt VII. 17 átteszi Biróhoz, *Prot.* VII. 1753, 408. l.

Érdekes, hogy Bernáth, a bölcs tanácsadó, mint későbbi leveleiből kiderül, ezen ügyek egyikében sem mert eljárni.

¹⁾ Prot. Eppale VII, 1753, 395 l.

mire azonban más temperamentum kell, mint a minő szegény Márton püspöké volt, s az ellenfélnél kevesebb gyűlölet a kath. Egyház ellen, mint amennyit naponta tapasztalunk.

Nevezetes különben, hogy már akkor is csak a katolicusoktól kívánták a „csöndesség”-et. — Ma is csak úgy van — bárki szabadon keresztül gázolhat a katholicizmuson, a mint neki tetszik; ez nem *felekezeti izgatás*, ez ellen senkinek sincs szava, *in hoc Regno — hajdanta Apostolico-Mariano!*

Biró ezt a háromszoros „csendesség”-gel ékeskedő levelet, valamint a „hathatós” nádori támogatást, mely éppen a kellő pillanatban cserben hagyta, július 29-én Sümegről kelt, udvarias válaszlevélben megköszönte ugyan,¹⁾ de ezzel a jellemző közbeszurással: *„aszt pedig sem magamnak, sem másnak nem ígérhetem, hogy ez után már semminemű új panaszra legkisebb ok sem fogja magát adni, mert nincsen az én hatalmamban véghez vinni, hogy az emberek mindenkor igazat mondgyanak, ne hazudgyanak, igazságtalanul ne panaszkodgyanak: mert a sok hamis nyelvre ki ver lakatot? Ime a mala Administratio (ugylátszik ez a vád bántotta leginkább) eránt tett temérdek sok vádlások is miképpen határozatának?”* . . .

S valóban, ha a Klimó jelentésére következett királyi Resolutiót, melyet Biró egészen hiven közöl a naplóban, elfogulatlanul nézzük, méltán kérdezhetjük: ezért volt szükséges a kettős commissiónak apparatusa? — ezért annyi zaklatás? ha mind ennek nem az lett volna, a királynő tudtán kívül az oka, hogy a „csendesség” megzavarásáért bűnhődnie kellett annak, aki annyi nem „köllemetes” könyvet irt . . .

Már pedig, hogy legalább e tekintetben nem vette szívére Bernáth és a bécsi jóakaróknak jótanácsait, s hogy ennyi zaklatás mellett sem hagyta abban irodalmi működését,²⁾

¹⁾ Prot, Eppale VIII. 1754. 397 l.

²⁾ Hogy mennyire nem vette szívére, kitűnik egy éppen három évvel a történetek után: 1757. VI. 10. a hűtőséghez intézett kir. leiratból (lkt. K. Nr. 46 ex Junio 1757), mely a felség nemtetszését fejezi ki a felett, hogy *„certam Benignam Resolutionem Nostram in negotio Religionis circa Apostatas et Educationem Prolium elargitam”* Biró kinyomatta. Rendeltetik ennél fogva, hogy e kiadvány példányai elkoboztassanak, s

mutatja a Naplónak, Klimó működését követő része, s Biró kiadványainak sorozata.

Igaz, oly könyvet, minő az *„Enchiridion”* volt, nem irt többé, de azért tolla nem nyugodott, mert már csak az e munkán megindult hivatalos s egyéb zaklatások is elég dolgot adtak neki, sőt életerejét megtörték. Ez lehetett oka, hogy naplóját sem folytatta, melynek bár csak kivonatos közzétételére legelső sorban amaz óhaj birt, hogy egy kétségtelenül nagyesszű s merész törekvésű elődünk történelmi képének kellő világításba helyezéséhez némileg hozzájáruljunk; mert Birót szidni, a magyar történetírás egyik irányzatának hagyományához tartozik, bár azt a munkát, amelyért e sors érte, másfélszáz év óta talán senkisésem olvasta.

Végre álljon itt még a sokat zaklatottnak egy más nyilatkozata is, mely rémíleg elénk tárja azt a képet, melyet ő az egész ügyről Rómának nyújtani óhajtott.

Merenda 1754. XII. 14-én ezt írja neki: „Noveram jam aliunde Exclam Vram a molesta persecutione gloriose emer-sisse, adaucto etiam honore et dignitate, et maxime gavisus eram de felici hoc successu, et iterum ex intimo corde gratulor Exclae Vrae Rssmae.”

„Videtur quidem tota machina Politicorum eo spectasse, ut temporalem Jurisdictionem ab Episcopatu separarent, ac sibi vendicarent, sicut in aliis Eppatibus jam factum est. Ideo

egyéltalában megtiltatik, hasonló dolgot engedély nélkül jövőre sajtó útján közzé tenni.

Erre a legfelsőbb nehezítésre bizonyára az adott okot, hogy az 1756 iktatókönyv szerint Biró ez évi decz. 20-án egy hosszabb, a vallásügyre vonatkozó, ott közelebbről nem jelzett kir. rendeletet hirdetett ki, s annak egy nyomatott példányát az alispánhoz áttette, míg a püspöki helynök, Lenthly, ugyanazt szintén kinyomatva, 1757. I. 12 az esperesekhez szétküldte. Az incriminált kir. rendelet, Birónak ironicus feleletével együtt megvan a II. római jelentésben 85 és 97 ll.

Furcsa titkolódzás, melynek eredménye csak az lehetett, hogy az odium mindig csak az alantas hatóságokra hárult, minek bizonyítékait éppen Biró életében feles számmal találjuk, mert a protestánsok nem egy, nekik fájdalmas eljárásban csak az ő személyes önkénykedését látván, természetesen kétfős elkeseredettséggel küzdöttek ellene.

summa cum prudentia ac moderatione agendum est, praesertim in regione Mixtae Religionis et antevertendum omni studio periculum, ne Eppatui et Ecclesiae praejudicium hujusmodi irrogetur, *compresso etiam si opus fuerit, zelo dilatandae fidei Catholicae*, (!) quam amissa jurisdictione terrestri difficiliter contra technas acatholicorum postea sustineret . . .“

Ezen nagyképű, Bernáth-Batthyány-féle okoskodásra Bíró 1755. II. 14. ekként válaszol :

„Plenam de divulgata mei persecutione informationem non habet, qui ejusdem auctores seculares, Politicos, et quidem eo animo, ut Dignitatum jurisdictionem ab Episcopatu meo separarent, ac sibi vendicarent, esse putat; hoc enim illi non intendunt, neque unquam consequi possunt (?), neque ullum in Regno Hungariae exemplum est, ubi dignitas politica, seu in specie officium Supr. Comitis ab aliquo Episcopatu separata, ac saecularibus attributa fuisset. Et ideo technis et machinationibus haereticorum, confictorum etiam defectuum meorum (supervenientes ?) indagatores et aggravatores *non saeculares verum Ecclesiastici, et quidem Josephus Zbiskó Vegliensis et alter Georgius Klimó Quinque-Ecclesiensis Eppi*. Hinc modo rumor spargitur, cum mutatione mei *alterutrum* ad Eppatum Weszprimiensem esse transponendum. Non possum explicare, quas pressuras et afflictiones ab his viris sustinere debuerim; si enim inimicus homo maledixisset mihi, sustinuissem utique; — at vero homo unanimis, notus meus, in domo Dei ambulavimus cum consensu etc. (igy) Interim Deus parcat et benedicat ipsis. Zelus dilatandae Catholicae fidei vel ex eo etiam comprimi non potest, *quia eum Clementissima Dna et Regina Nostra Apostolico plane fervore secundare et promovere dignatur*.“ (Prot. Epp. XII, 1754—56: 91. s 92. II.)

A hivatalos jegyzőkönyvek bőséges tanubizonyságot tesznek: ez utóbbi állítás igazvolta mellett; valamint az abban foglaltaknak közlése nem egy esetben a protestánsoknak magatartását is igen különös világításba helyezné.

V.

IGAZOLÓ OKMÁNYOK.

I.

Bartenstein az országgyűlés előtti kildátásokról.

K. u. k. Haus-, Hof- u. Staats-Archiv. — Vorträge, f. 94. Concept.

Allergnädigste Kayserin, Königin u. Frau! Den Tag vor Ewer k. k. Mt. glücklichsten Entbindung*) haben Allerhöchstdieselbe mir die vom Grafen Nadasty verfasste hierbey allerthgst. zurückkommende proposition u. Andere allgdst. mitzutheilen geruhet.

Als das letztere mahl die Gnade hatte bey dero Füßen mich einzufinden, haben mich dieser allh. Gnade nicht vermuthet, mithin beede Stücke nicht bey mir gehabt. Nachdem aber nunmehr vernehme, dass E. k. k. Mt. den 5-te nachstkünftigen Monaths zu Presburg einzutreffen gedenken, so habe mit deren Zurücksendung nicht verweilen wollen.

Auf die in dero allh. Nahmen zu beschehen habende proposition kombt unendlich viel an, mithin habe mich begnügt darüber meine wenigste Anmerkungen, so allunterthgst. hier anfüge, zu entwerfen: massen sich von selbst versteht, dass nach dem Inhalt der proposition auch des Cantzlers Anrede ausgemessen werden müsse.

Die Anmerkungen selbst habe so gefasset, umb mehreren vertrautern ungarischen Magnaten mitgetheilet werden zu können, folglich sehr vieles verschwiegen, was ansonsten beyzurucken gewesen wäre.

*) 1751. márczius 19-én született M. Teréziának Max. Josepha nevű leánya.

E. k. k. Mt. kan meine allergetreueste Anrufe u. Beysorge nicht bergen, dass die Sachen zur bevorstehenden diaet nicht wie ich wünschete, eingeleitet zu seyn vermüthe. Ich bin zwar sehr weit entfernt deme Glauben beyzumessen, was in publico ausgestreuet wird. Der hiesige genius ist mir aus eygener Erfahrung mehr dann zu viel bekandt, mithin bin ich, ohne mir das mindeste Verdienst beyzumessen, vielleicht mehr dann jeder andere entfernt, allzuleicht einem irrigen Eindruck statt zu geben.

E. k. k. Mt. müssen besser als ich wissen, ob Grund habe, was überall vorgegeben wird, als ob nemblichen derer mehristen Comitaten-Deputirte angewiesen, in kein augmentum contributionis einzuwilligen.

Ich kan es umb so weniger glauben, als ohne von dem Gegentheil gesichert zu seyn, nimmer- u. nimmermehr eingerathen haben würde, es auf eine diaet ankommen zu lassen, als deren unvergänglicher Ausschlag auch in auswärtigen Geschäften unendlich schädliche folgen nach sich zu ziehen nicht ermanglen könnte.

Gesetzt aber gleich, dass diese meine gewiss getreueste Beysorge, wie ich allerdings hoffe, vollkommen ohne Grund wäre, so bliebe doch noch eine zweite übrig, nemblichen, dass gegen Einwilligung einer Contributions-Vermehrung die Ungaren ein weit mehreres E. k. k. Mt. unter anderen rubriquen unvermerkt entziehen dörften.

Ich bin sicher der nation nicht nur nicht abhold, sondern für dieselbe so geneigt, als es nur immer nach meiner schwachen Einsicht die Wohlfarth der Monarchie u. ihr eygenes besten gestattet.

Wann E. k. k. Mt. von denen vergangenen Zeiten den vollkommenen Unterricht hätten, oder Graf Stahremberg seel. noch im Leben wäre, so würde allhst. deroselben nicht verborgen seyn, was ehedessen von darumben erlitten, weilen des alten Mannagetta Anhandgebungen nicht gutgeheissen. Die diaetal-acta vom Jahr 1723 seied darvon ein vollständiger Beweiss, indeme die gantze Welt weiss, dass damahls das meiste, was Graf von Stahremberg seel. gethan, durch meine Hände geloffen. Allein hat alles sein Ziel u. Mass u. kan sich nicht minder im zu viel, als im zu wenig thun geschadet werden.

Eine grosse Vermessenheit würde meinerseits seyn, dass nachdeme von der Sachen Verlauf u. dermahligem Stand ver-

lässlich nicht unterrichtet bin, ein positives Urtheil darüber fällen sollte. Begnüge mich also, E. k. u. k. Mt. lediglich zu überschreiben, worzu mein lebhafter diensteyfer mich anfrischet.

Meine letztere Anmerkung über die zu erfolgen habende proposition ist die beträchtlichste aus allen, dann wie die Stelle gefasset ist, E. k. k. Mt. sich die händen auf ewig dergestalten bindeten, dass auch per indirectum künftighin nicht mehr zu helfen seyn würde: wie doch Vegethe anhoffen gemacht und desto unentbehrlicher ist, als ansonsten das ungar. contributionale, mithin auch das Königreich u. in der Folge die gantze Monarchie nicht bestehen köndte. Doch masse mir auch hierinnfalls zu viel nicht an, anerwogen anderer Beurtheilung alles unterwerfe.

Schwärlich dörfte die diaet sich, so wie E. k. k. Mt. höchstbillige Absicht ist, abkürzten lassen, auch vielleicht deren Abkürzung als eine an sich sehr erwünschliche u. erspriesliche Sach, zu dem eygenem Ende, wie die etwann auswirkende Eingestehung eines mehreren contributionalis missbrauchet werden; nemblichen umb von E. k. k. Mt. dargegen etwas auszudingen, wodurch auf der einen Seiten mehr entgienge, als auf der anderen zuwachsete.

Ich hoffe u. wünsche, dass mich auch diesfalls irren möge u. gehet mein Antrag gantz u. gar nicht dahin, dass nunmehr bey der diaet so nahem Anfang in deren Einleitung etwas neues versucht werde, als welches nicht einmahl anhand zu geben wüsste, nachdeme mir der Sachen Stand gänzlichen unbekusst ist.

Solten sich hingegen bey dem Erfolg während der diaet die Sachen erschweren, oder auch wohl gar eine derer obigen Unruhen sich bestättigen, so bitte von darumben den Muth nicht sinken zu lassen, noch zu geschwind einen Entschluss zu fassen, sondern alsdann in höchster Geheim jene Personen, die von vorigen Zeiten u. des Königreichs Verfassung eine zureichende Kendtnus u. zugleich die allerhöchste Gnade dero Vertrauens haben, zu dem Ende zusammentreten zu lassen, umb wie zu hoffen seyn möchte, zu überlegen u. Allerhst. deroselben Vorschlage zu thun.

Ich habe geglaubt, die heylige Zeit nicht besser anwenden zu können, als alles obige zu Papier zu bringen. Sollte, was geschrieben, einiger Aufmerksamkeit nicht unwürdig geachtet werden, so köndte es aufbehalten werden, umb nach dem sich

ergebene mögendem Erfolg den mehreren oder minderen Grund jeder Anmerkung zu ermessen.

Solte hingegen durchaus hierunter von mir gefehlet worden seyn, so dürfte auch bey einer allermildesten Kayserin die bey mir fürwaltende allerbeste u. reineste Meynung den begangenen Fehler entschuldigen.

Zu immerwährenden allerh. k. u. k. Gnaden in tiefester Erniedrigung mich empfehlend.

In dorso: „Apr. 1751. Ungär. Landtag.“

II.

K. u. k. Haus-, Hof- u. Staats-Archiv. — Vorträge, f. 94. Concept.

Allerunterthänigste Anmerkungen.

Die mir allergnädigst mitgetheilte proposition ist so beschaffen, dass zu muthmassen Ursach habe, mein vorhergegangener Aufsatz dürfte dem Verfasser nicht unbekandt gewesen seyn: massen vieles u. fast das meiste daraus entnohen.

Bey bem Stylo will mich nicht aufhalten, nachdeme mir aus der Erfahrung sattsam bewusst ist, wie schwer seye, eine Cantzley von einer. angewohnten Schreibarth abzubringen. Will also nur kürztlich, dem allerh. Befehl zufolge, den wesentlichsten Unterschied punctweiss berühren.

Und erstlichen zwar kombt in dem neuen Aufsatz alles ein, was zur Erhebung der ungarischen nation Ruhm in meinem gemeldet worden. Hingegen wird mit Stillschweigen übergangen was hinwiederumb der Kayserin Königin Mt. für die Nation gethan haben. So mir eine reife Überlegung zu erheischen scheint. Dann obzwar das Andencken dessen gantz frisch u. die exempel vor Augen seind, so pflegen doch der Regel nach derley Schriften, als eine diaetal-proposition ist, nicht allein für die gegenwärtige Zeiten u. jene, welchen die Sache bekandt, sondern auch für die Nachkommenschaft u. umb aller orten guten Eindruck zu machen, verfasst zu werden. Wo hingegen ein frembder, so die proposition lieset, oder nach Verlauf 50 Jahren auch die einheimische auf die Gedancken verfallen müssen, dass von der

nation alles für die Königin u. von der Königin nichts für die nation beschehen, wenigstens keine einzige Gnade ins besondere habe angezogen werden können.

Hiernächst ist zwar die demuth eine grosse Tugend u. erinnere mich gantz wohl, dass in einer gewissen Vorfällenheit der Kayserin Mt. grossmüthigst bezeuget haben, sich nie selbst loben zu wollen. Allein auch die demuth hat, wie alles übrige ihre Schrancken u. in Weltsachen ist jezuweylen unentbehrlich, dasjenige, was man gutes gethan hat, nicht zu verschweygen. Mehrmahlen verfällt man ansonsten in sehr grosse Anstössigkeiten, gleich es der hiesige Hof schon mehr dann einmahl erfahren. Sogar in der heyligen Schrift seind exempel vorhanden, wo die heyligste Männer sich selbst gelobet haben. Ich besitze sicher die Kunst zu schmeichlen nicht, allein da zu wenig u. zu viel in allen Sachen gleich schädlich ist, so kombt mir vor, dass nicht schaden kann, solche Wahrheiten zu sagen welche denen, so mann bewegen will, nicht anderst als angenehm seyn können. Ich will zwar noch überdies gar gerne gestehen, dass sich dessen bey denen mehristen Magnaten nicht bedörfe, allein stehe sehr an, ob jemand wird behaupten wollen, dass bey allen, so zum glücklichen Ausschlag der diaet zu concurriren haben, die von mir ingerathene Sorge für überflüssig zu achten seye: absonderlich, da, was darvon gemeldet hatte, zugleich abziele, denen Beschwerden wegen vermeintlich unerfüllt gebliebener letzterer diaetal-articlen zu begegnen. Der Erfolg wird am sichersten entscheiden, ob mich hierunter irre.

Zweytens ist zwar die Anmerkung, dass im letzteren Krieg die teutsche Erbländer dem Königreich Ungaren zur Vormaur gedienet haben beybehalten, die daraus gezogene Folge aber, dass jedan hin die eine ohne denen anderen nicht bestehen können, nicht mit gleicher Kraft ausgedrückt worden. Wo ich doch innerlich überzeugt bin, dass Ungaren in rechter Flor zu bringen, wegen derer alldaselbst vorfindender hindernussen, in so lang eine offenbare Ohnmöglichkeit seye, als nicht der mehriste Theil derer, so denen diaeten beyzuwohnen haben, diese Wahrheit u. dass sie darbey, wann die Sach, ohne Abbruch ihrer Freyheiten recht angegriffen wird, ihren grossen Vortheil finden würden, vollkommen erkennen werden. Auf gleiche Weiss, als jederzeit höchlich missbilliget habe, wo der ungarischen nation von denen Teutschen hat zu nahe getreten werden wollen.

Solte daher glauben, dass nicht schaden könnte, pagina 2-da post verbum: *deserviverint*: die wenige Wörter beyzufügen:

„indubio iudicio tamen harum provinciarum quam inclyti
„hungariae regni, quietem, securitatem prosperitatem ac incrementa
„a mutuo arctissimo nexu dependere. Quapropter indissolubilis
„hujus mutuae conjunctionis vinculum exigit etc.“

Drittens ist zwar pagina prima das Wort *generosam* ausgestrichen worden. Ich halte es aber mit der allerhöchsten Würde der Kayserin Königin Mayt., in deren Nahmen die proposition beschiehet, gantz wohl vereinbahrlich, hingegen nicht das pagina 5-ta stehende Wort: *submittit*: an dessen Stelle gesetzt werden könnte: *relinquit*. Dan mir *submittit* nur einem inferiori erga superiorem, nicht aber einem superiori erga inferiorem applicabel scheint.

Hingegen weiss nicht ob vierdtens rathsam seye das was darauf folgt, usque ad verba: Et haec sunt etc., auf die Noth, als beschehen zu setzen seye. Ich Sorge, es dürfte andurch die Verwilligung unendlich erschweret u. ehender zu bedencklichen Fragen u. Zwistigkeiten Anlass gegeben, als denenselben ausgewichen u. vorgebogen werden. Dahero nach meinem schwachen Begrieff des ohnmassgebigsten Darfürhaltens wäre, dass anstatt dieser Stelle in unverfanglichen generalibus gesetzet werden könnte: „Cum a Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis benigna mente maternoque affectu quam longissime alienum sit nobilitari exemptioni et praerogativae articulis diaetalibus sancitae vel minimum quicquam derogare, et certa Eandem fiducia teneat, hac salva dominos status et ordines regni, prouti id ejusdem incolumitas exposcit, de justa et aequa oneris repartitione quam provide maxime fore sollicitos.“

Wie zumahlen jedoch diesser punct ungemein häcklich ist, so getraue mir nicht anderst dahin anzutragen, als dass vorläufig insgeheim mehrere vertraute Ungarische Magnaten darüber zu Rath gezogen werden, deren Beurtheilung im Voraus meine wenigste Meynung so willigst als schuldigst ohne Anstand unterwerfe. Wien den 10-ten April 1751.

In dorso: Ungar. Landtag.

III.

K. u. k. Haus-, Hof- u. Staats-Archiv. — Vorträge, f. 94. Concept.

Allergnädigste Kayserin, Königin u. Frau! Hierbey folgt allerunterthänigst das ohnmassgebige project E. k. k. Mt. Anrede an die ungarische Stände. Ich habe mich beflissen, dasselbe ganz kurz dero allerh. Würde gemäss u. dennoch so gnädig u. liebevoll zu fassen, dass es hoffentlich Eindruck machen dürfte.

Es könnte seyn, dass der Canczley-Stylus mit sich brächte, *fidelitates Vestrae*, anstatt *Vos* zu setzen. Allein solches ist leicht geändert, ohne der Kraft des Überrests etwas zu benehmen.

Die vorhin in E. k. k. Mt. händen sich befindende in der teutschen Sprach verfasste proposition könnte ohnmassgebigst dem Feldmarsch. Bathyany, Gr. Esterhazy u. Vegethe noch ehender, als ich sie in das Lateinische überseze, zu dem Ende mitgetheilt werden, umb deren Meynung darüber zu vernehmen. Ich würde sie gleich Anfangs in lateinischer Sprach entworfen haben, wann E. k. k. Mt. aus Rücksicht auf die Ungar. Canczley nicht für rathsahmer gehalten hätten, dass sie anfangs teutsch verfasst würde, in Erwägung, dass, wann einmahl deren Inhalt gutgeheissen wird, sodann mit einigen Schein dagegen nichts eingewendet werden mag, dass sie vielmehr in rein — als schlechten Latein übersezet werde; absonderlich da die von vorigen Zeiten habende Erfahrung beweiset, dass ein solches bey der Ungar. nation selbst von ausgiebigen Wirkung ist. Ich unterwerfe jedoch alles dero allerhöchsten Beurtheilung u. werde sogleich, als die allerh. Meynung mir bekandt seyn wird, das anbefehlende pflichtschuldigst befolgen.

Zu immerwährenden k. u. kgl. Hulden u. Gnaden in aller-
tieffester Erniedrigung mich empfehlend.

In dorso: „Januarius 1751. Ungar. Landtag. %. allocutio ad
status.“

Schema allocutionis Caesareo-Regiae.

Quanti vos faciam, quam tenero amore inclytum Hungariae regnum complector, quamque sim de ejusdem prosperitate et incremento sollicita, ab ipso Regni Mei primordio ad hunc usque diem multis ac indubiis experti estis argumentis. Eundem porro fore meum in vos regnumque affectum proprio ore motuque denuo vos certiores reddo. Vestri vicissim muneris est fastis tam benignae Principis, Reginae ac Dominae desideriis haud deesse, et non modo homagiale fidem gratamque mentem, sed et fervidum zelum vestrum, cujus difficillimis quae erant temporibus praeclarissima edidistis specimina, luculentis quam maxime documentis in posterum quoque mihi comprobare. Quod ipsum de generosis animorum vestrorum sensibus certo certius mihi polliceor. Caetera ex propositione Meo nomine vobis exhibenda intelligetis. Et quod superest vobis omnibus et singulis gratiam Meam Caesareo-Regiam uberrime confirmo.

IV.

Bartensteinnak véleményes előadása a magyar, különösen kereskedelmi gravamenekről.

K. u. k. Haus-, Hof- u. Staats-Archiv. — Vorträge, f. 94. Beschwerden der Ungarn 1751. Concept.

Allergnädigste Kayserin, Königin u. Frau! Das mir allergnädigst anvertraute referat sende wie hiermit beschiehet sobald mir möglich ware, alles zu durchgehen u. zu erwegen, allerunterthst. zurück.

Was darinnen in dem §. primo angeführet wird, begreift mehrere u. zwar solche puncten in sich, welche bey der nation den meisten Eindruck zu machen haben. Werde mich also zum längsten darbey aufhalten u. vermeinte ohnmassgebist, dass die Antwort auf sammentliche dahin einschlagende Beschwerden nach dem wegen Ungaren jederzeit gehabtem Haupt-Grundsatz einestheils viele Landsmütterliche Sorgfalt dem Königreich realiter

zu bezeugen, auch eben diese Sorgfalt schicksahm gelten zu machen, anderentheils aber standhaft sich alsdann erfinden zu lassen, wo was unbilliges anverlanget wird anjetzo mehr dann nie auszumessen wäre. Und zwar solchergestalten, dass es nicht scheine, ob wäre die Verwilligung durch Ungestümme erpresset worden, sondern vielmehr die Beysorge erwecket werde, dass durch die bisherige Ungestümme die Wirkung sothaner Sorgfalt entfernt und erschweret werden dürfte.

Die ungarische Cantzley ist aus Unwissenheit dessen was in commercien-Sachen bereits beschehen, nicht im Stand diesen doppelten Endzweck zu erschöpfen. Ich glaubte aber unbedenklich zu seyn, hierüber sich ungefähr folgendermassen vernehmen zu lassen :

Sacratissimae Majestati Suae contribuentis plebis conservationem et sublevamen nunquam non summae curae fuisse. Probe Eandem esse memorem eorum, quae in praecedente diaeta acta sunt, nec Sua ex parte quicquam intermissum, quo finis tam salutaris absque reliquarum ditionum Suarum haereditiarum praejudicio et oppressione, juxta articuli tenorem attingeretur, cum praejudicium hocce avertere Ipsius Hungariae quam maxime intersit, quippe in quod regnum ex ditionibus illis ingens paratae pecuniae summa pro bovis aliisque rebus quotannis influit. Quo ergo tum hoc ipsum beneficium, quod exhaustis caeteris provinciis majori ex parte cessaret, pro bono Regni subsistere, et nihilominus desideriis dominorum statuum et ordinum in residuo quoque aliunde (abunde?) fieri posset satis, de mediis id effectui dandi Sacratissimam Majestatem Suam indefesso zelo enixoque studio juxta tenerum suum maternumque in Regnum affectum fuisse sollicitam. Remoram haud levem tam providae curae belli calamitates injecisse. Quam primum vero restaurata pace calamitates istae cessaverunt, operi manum tanto fervidius denuo fuisse admotam, non absque felicitis et propinqui successus vix non certa spe, dummodo domini status et ordines desideratissimum istum finem nullo modo seu directe seu indirecte retardent aut difficiliorem reddant. Sed sua quoque ex parte juxta consuetas ubivis commercii regulas promovere satagant, haud ignari, allici exteras, non cogi ad id posse. Coaluisse Trigesti societatem tam largiter dotatam, ut progressu temporis in dies majora capere queat incrementa. Actum in eo illam laborare, quo mare versus varia naturalia,

quibus Hungaria abundat, evehi queant. Laborari pariter in diminuendis tam vecturae, quam quoad evehendas ad exterarum nationes merces vectigalium sumptibus, quae vectigalia quoad exitum et transitum mitigare proprio motu Sacratissima Majestas Sua perbenigne jam constituit. Actum pariter cum Bavaria aula jam fuisse, quo et ipsa vini per Danubium evectionem impositis nimis vectigalibus haud impediatur. Actum non minus cum Veneta Republica quoad boum expulsionem iri, et denique eidem expulsionem ad Augustam Vindelicorum, Norimbergam et alia Romani imperii loca impedimentum haud afferri. Uno verbo persuasissimi esse possunt et debent domini status ac ordines, hoc maxime objectum Sacratissimae Majestati Suae ita cordi esse, quantum Ipsimet juxta negotii de quo agitur naturam et aequitatis normam id ipsum exoptare possunt. Neque ullatenus Eandem esse alienam, quo desuper cum eorundem deputatis quo citius eo melius sub praesente adhuc diaeta conferatur; hac tamen disertim adjecta lege, ne quoad ea quae hactenus effectui necdum dari potuerunt diaetae hujus finis protrahatur, cum certo certius sit, praecipitatione irreparabile potius damnum Regno illatum, quam ejusdem prosperitatem et incrementum, curarum Majestatis Suae Sacratissimae primarium scopum, assertum iri.)

Ich bin innerlich überzeugt, dass eine solche Antwort Ewer Kayserl. Königl. Mayt. im Voraus zu viel nicht bindet, und von guter Würckung seyn dürfte, — absonderlich wann in der Zusammentretung ein- und anderes denen Ständischen deputirten gründlich und so, wie es an sich beschaffen ist, erläutert würde.

Sollten auch Allerhöchstdieselbe für gut befinden, dass ich ein- und anderen Ungaren sprechete, so will *ohne mich in frembde Sachen einzudringen, als wovon unendlich weit entfernt bin*, so willigst als schuldigst befolgen. Doch bitte vor allem über das project mehrere vertraute Ungaren, dann auch Grafen Chotek vorläufig zu vernehmen.

Quoad secundum liesse es wegen der Postspesen lediglich bey der resolution vom Jahr 1745, mit dem Anhang bewenden: quod mandatura sit Sacratissima Majestas Sua, ut praefata resolutio

*) A fentebbieknek a királyné jul. 24-éről k. leiratával (Kat. XXXI. 443) való összehasonlítása mutatja, hogy e gondolatok Bartensteintől származtak.

post felicem, uti benigne haud dubitat, diatae eventum statim executioni detur.

Quoad punctum tertium wäre gäntzlichen mit der Cantzley verstanden.

Inngleichem quoad punctum quartum, doch mit dem Anhang, dass vorhero Graf Chotek darüber vernahmen, und sodann die Sach so vorsichtig ausgedrückt werde, darmit mann bey der Ottomannischen Porten nicht anstosse.

In Ansehung des fünften kan ein mehreres nicht als was der 19-te diaetal articul wom Jahr 1741. vermag, eingestanden werden. Nicht übel aber dörfte seyn annoch beyzufügen, rigorse contra adulteratores vias¹⁾ quicumque demum illi sint, procedendum esse et perbenigne ascultaturam Sacratissimam Majestatem Suam, si quid Illi eum in finem a dominis statibus et ordinibus demisse exponetur.

Ad punctum sextum vermeinte wegen der kleinen mondur in dem Fall, da sie in gleicher Güte und Werth in Ungaren zu haben seyn sollte, denen Ständen ohne Unterschied das Verlangen eingestanden werden zu können. Wegen derer Tücher aber — wären Graf Sallaburg und Graf Chotek zu befragen, ob und in wie weit ihnen willfahrt werden möge.

Mit der siebenden Beschwerde hingegen wären sie so wie die Cantzley ingerathen, abzuweisen, und wegen des achten ist das weitere erst abzuwarten.

Wormit zu immerwährenden Kayserlich. Königlichen Hulden und Gnaden in tiefester Erniedrigung mich empfehle.

Presburg den 12-ten Junii 1751.

¹⁾ Mithogy az 1741. XIX. tvcz. „De litterarum Donationalium et Armalium expeditione“ szól, itt iráshibának kell lenni, s talán „tales“ olvasandó; — a kik ilyenmő okmányokat megghamisítanak.

V.

*Bartensteinnak javaslata az első felíratra adandó válasz
tárgyában.*

K. u. k. Haus-, Hof- u. Staats-Archiv. — Vorträge fsc. 95. „Responsa
ad statuum Hungariae gravamina 1751.“ Concept.

Allergnädigste Kayserin, Königin und Frau! Da die Ständische Erklärung sehr aufgeputzet ist, so hätte kein Bedencken, auch die Königliche Antwort noch mehrers, als nicht ohnedas beschehen ist, in dem Eingang gleichfalls aufzuputzen. Was aber eygentlich darmit sagen wolle, leidet die Kürtze der Zeit nicht zu entwerfen. In dem wesentlichen bin mit dem Aufsatz der Cantzley verstanden u. glaube allein beygerucket werden zu können was die Anlage ausweisset.

Die gravamina scheinen mir überhaupt von gewissen irrigen, und eine gäntzliche, höchst schädliche Absonderung zum Grund habenden Absichten zu entspringen, mithin sich einerseits nicht sorgfältig genug dargegen verwahret werden zu können, andererseits aber dem allerhöchsten dienst gemäss zu seyn, es so anzuschicken, dass sothane Verwahrung nicht nur nicht gehässig in die Augen falle, sondern im Gegentheile als neue Würkung der allermildesten mütterlichen Sorgfalt für das Königreich selbst dargestellt werde. Die Kürtze der Zeit leydet nicht, punct für punct jedes gravamen solcher gestalten zu durchgehen, das ist, bey jedem specific anzumerken, was hierzu diensahm scheint. Begnüge mich also nur bey einigen wichtigeren meine geringe Gedancken durch ohnmassgebige Beantwortungs-Projecten exemplweiss zu erleuteren.

Solchemnach vermeinte dass ad primum gesetzt werden köndte:

Desiderium hocce a Sacratissima Majestate Sua, non nisi qua pignus et testimonium devotissimi dominorum statuum et ordinum erga Eandem affectus benigne respici, proprioque motu jam Eandem constituisse subinde praesentia Sua charum Sibi regnum beare, prouti id nimirum totius arctissime inter se junctae Monarchiae salus, qua suprema lex permiserit. Cui salutis ut

Sacratissima Majestas Sua indefesse invigilet, ipsius regni quam maxime interesse, cum absque hac cura nec securitas, nec prosperitas ejus subsistere queat.

Von dem Gebäude zu Offen wolte praescindiren. Wenigstens köndte nicht einrathen, dass die Wörter: *hunc in finem*: item *antiqua quippe Regum Hungariae residentia* stehen verbleiben, dann sie zu viele Hoffnung zu geben scheinen, umb obigen irrigen Wahn zu bestärken, wo mir doch vorkommt, rathsam zu seyn, nicht ein mehreres Anhoffen zu machen, als mann nicht zu halten vermag.

Die Antwort ad 4-tum und 5-tum köndte noch vorausstehender idee kürzter, und mit Auslassung dessen, was von der Ungarischen Cammer gemeldet wird, als welches mir derer folgen halber praejudicirlich scheint, folgender massen gefasset werden :

Rei monetariae curam cuncta vicina Regna et ditiones haereditarias conjunctim respicere; et si seorsim pro unoquaque tractetur, in omnium grave damnum non posse non id redundare. Neque minus Regni Hungariae prae caeteris interesse, ut rei montanisticae ab iis provideatur, qui ejusdem quam maxime gnari sunt, cum longe major inde promanantis emolumenti pars in regno remaneat. Ab hac ergo norma sine ipsius Regni gravi damno discedere haud posse Sacratissimam Majestatem Suam. Quo autem Eadem uberimum Suum affectum ejusdem dominis statibus et ordinibus longe luculentius quam antehac unquam testaretur, diu ante praesentis diaetae initium nullo discrimine Hungaros quoque ad secretissima Status negotia, ad exterarum legationes, ad caeterorum Regnorum et ditionum haereditariorum directionem admotos et quod summum est ipsos juventutis Principes Serenissimos Archiduces fideli dignissimi Hungariae — Magnatis curae concreditos fuisse. Unde in propatulo est, a Sacratissima Majestate Sua nihil quicquam quod nationis gloriae vere interest, aut hactenus omissum fuisse aut in posterum omissum iri, praefatum uberrimum affectum autem ipsummet obstare, quo minus ea, quae Regno nociva forent, utut apparentis boni involucri tecta indulgeantur. In caeteris autem desideriis explendis nunquam non illam fore facillimam, ac proinde causas circa fodinalia per viam appellationis ad sedem Tavernicalem porro quoque esse transmittendas.

Ad sextum putarem ponendum :

Cum omnium quattuor Regni circulatorum aequae benigna mater sit Sacratissima Majestas Sua, in personarum selectu non nisi ad merita hucusque respexisse et in posterum quoque respecturam.

Ad septimum et octavum putarem ponendum :

Per ea quae ad punctum quartum et quintum supra dicta sunt, ad hoc quoque gravamen plus quam abunde responderi. Nec dubitare posse Sacratissimam Majestatem Suam quin post tot collata beneficia, et exuberantis affectus documenta parem qui Eidem vicissim debetur, fiduciam ex parte dominorum ordinum et statuum nunquam non sit expertura ; quippe qua maxime ratione tenera Ejusdem sollicitudo, ne Regni felicitati quicquam desit, tum summopere promovebitur, tum longe reddetur facilius.

Ad gravamen 9-tum idem circiter responsum sicuti ad sextum.

Ad gravamen 16-tum putarem ponendum :

Quemadmodum Sacratissima Majestas Sua diaetali libertati nihil quicquam detractum vult, ita vicissim perbenigne confidit, a mente dominorum statuum et ordinum quam longissime alienum esse providae supremae curae Suae quicquam detrahere, in iis inprimis quae tantopere sibi commendatae afflictae et exhaustae plebis sublevamen concernunt. Negotio autem etc.

Das neunzehende gravamen belangend, ist mir von vorigen Zeiten her bekandt, dass man der religion nicht erzwingen, sondern befördern wollender Auffnahm zu wieder zu seyn erlauben, diese Separation einzugestehen. Die Oesterreichische Provintz wird ehender darbey gewinnen, als etwas verlieren. Allein aus obiger Betrachtung hat derer Folgen halber der höchst-seeligste Kayser darinnen einzuwilligen jeder Zeit geweygert. Und kombt überhaupt quoad resolutiones in causis Ecclesiasticis anzumercken, dass sie so gefasset werden müssen, umb nicht weiter zu gehen, als der weltlichen allerhöchsten Bothmässigkeit zu kombt. Ich kan nicht beargwohnet werden, diesser Bothmässigkeit Abbruch thun wollen. Doch habe mehrmahlen beobachtet, dass man sich an die limites dessen, was Sacerdotio aut Imperio gebühret, nicht allzu genau halte.

Ad punctum 35-tum glaubte der allerhöchsten Würde gemässer zu seyn, die unterstreichnen Wörter auszulassen.

Ad gravamen 53. vermeinte genung zu seyn zu melden : Rationes ad punctum 4-tum et 5-tum : Supra adductas rationes obstare, quo minus huic desiderio utpote ipsi Regno perquam nocivo, Sacratissima Majestas Sua annuat.

Ad 54. gravamen praemitterem :

Nihil magis Sacratissimae Majestati Suae in votis esse, quam ut Ipsimet domini status et ordines, quoad Regni limites sese extendunt, eo invigilent, quo fluviorum commercio tam proficius cursus non saltem innocuus, sed ac utilis et facilius reddatur. Caeteroquin multifariorum etc.

Ad 58. Hierüber habe meine wenigste meynung vorhin schon allerunterthänigst eröffnet.

Ad 61. putarem praemittendum:

Subversari hac in causa jus tertii, legionum nimirum, et illorum, quibus restantiae hae assignatae sunt, ac proinde aequitatem, justitiam, bonam fidem, ipsiusque Regni securitatem efflagitare, quo illis quam primum fiat satis. Quo ergo in publica commoda haud peccat Sacratissima Majestas Sua, desiderio etc.

Wormit zu allerhöchsten Gnaden in tiefester Ehrfurcht mich empfehle. Pressburg, den 20-t. Julii 1751.

VI.

K. u. k. Haus-, Hof- u. Staats-Archiv. — Vorträge, f. 94. Concept.

Auch Allergnädigste Kayserin Königin u. Frau! Das in circulatione befindliche paquet, die ungar. diaetal-Anliegenheiten betreffend, habe länger nicht als von gestern 11 Uhr Vormittag bis 7 Uhr Abends in Händen gehabt, mithin ohnmöglich ein mehreres, als in Eyl zu Papier gebracht entwerfen können: massen, als aus E. k. k. Mt. mir mitgetheilten allergdigsten Zeilen ersehen, dass die Conferenz biss Freytag verschoben ist, sothanes paquet dem Kriegs-Präsidenten schon zugeschicket hatte.

Es ist aber meines wenigsten Ermessens darbey nichts verlohren. Dann wann die eingerathene Abänderungen gutgeheissen werden, nur anbefohlen werden darf, dass Koller u. ich den Überrest nach denen eygenen principijs durchgehen u. nicht ich, sondern er, Koller, sie darnach einrichte. Ja es ist weniger anstössig bey der Cantzley, dass nur bey denen Haupt-puncten mich aufgehalten. Aus welcher Absicht auch die Schrift so gefasset worden, dass woferne es allerhöchsten Orths für gut befunden werden sollte, deren Aufsatz ihr, der ungarischen Cantzley communicirt u. in der Conferenz abgelesen werden köndte.

Warumben die Antwort wegen derer verwilligten m. 700 fl. gerne mehr aufgeputzt sehete, beschiehet nicht aus Rücksicht auf die Ungarn, sondern aus Rücksicht auf auswärtige Höfe: als welchen mittelst hervorstreichung der von denen Ständen in sothaner Einwilligung wörtlich bezeugten überaus grossen Liebe gerne wohl in die Augen fallen mächete, dass E. K. Mt. nach wie vor in denen Herten des mehristen Theils der nation herrschen.

Ich weiss was darvon zu halten ist. Halte aber für nichts weniger, als ohnmöglich, die Sachen dahin annoch einzuleiten, wofern sich nur unveränderlich an jene Richtschnur gehalten wird, welche in meiner vorhinigen Schrift allerunterth. anhand gegeben u. welche der ungarische Cantzler so sehr erhoben.

Die gravamina zeigen zur Genügen an, mit was zum theil ungereimten u. zugleich gefährlichen ideen einige Ungarn schwanger gehen. Ich will nicht just glauben, dass sie es übel meynen. Gewiss aber ist, dass sie sehr übel thun. *Ich rathe nicht Ernst zu gebrauchen, sondern halte vielmehr grossen Glimpf forthin höchst nöthig.* Allein je mehr nachdenke, je mehr mich an alles erinnere, was von der ungarischen historie gelesen u. von beeden Grafen Stahremberg seel., die Ungarn gewiss gut gekennet haben, vielfältig gehöret, je mehr bin überzeuget, dass nichts Gutes anzuhoffen, vielmehr böse folgen zu befahren seynd, wofern nicht *suavibus, nach u. nach*, der mehriste theil der nation von sothanen ideen abgebracht wird. Welches zwar nicht leicht, aber auch nicht ohnmöglich ist, wofern nur,

primo in keiner Vorfällenheit, auch in gleichgültig scheinenden Schritten derley ideen sich gefüget u. anmit das Ansehen u. der Anhang derer, so derley ideen zu ihren Absichten missbrauchen, bestärket vielmehr,

secundo der daher dem Königreich zugehende grosse Schaden überweisslich dargestellt, annebenst

tertio der hingegen aus derer gesambter Erbländer *engester u. reciproquen Verknüpfung* nicht minder dem Adel als Unterthan zugehende Nutzen behörig begreiflich gemacht, absonderlich aber,

quarto *durch werckthätige Proben in denen commercial Anliegenheiten* dargethan, u. endlichen,

quinto auch ausserlich nicht unkenntlich gelassen wird, dass was sothaner engesten reciproquen Verknüpfung directe

oder indirecte zuwieder ist, E. k. k. Mt. höchlich missfalle.
Worbey aber

sexto rathsam u. erforderlich seyn will, untereinstem theils *die unveränderte Beybehaltung jedem Landes besonderer Verfassung* u. theils das Wohlseye des Königreichs selbstn jederzeit vorauszusetzen u. zum Grund zu legen.

Je mehr die Ungarn, was ausser Ungarn ist, kennen lernen werden, je mehr kan von dem Königreich Nutzen angehoffet werden. Wo hingegen diejenige, welche mit Ungarn allein eingenommen sind u. ausser deme gar nichts wissen, ihrem eygenen Vatterland durch diè eygene Mittel, wordurch sie sich bey demselben verdienstlich u. der nation beliebt zu machen glauben, unendlich schaden.

Allein wiederhohle zugleich nochmahlen, dass hierunter als dann nur ohnmöglich Rath zu schaffen seye, wann mann nicht in billigen dingen ihnen, Ungaren, den grossen Nutzen den sie, wann sie das „*quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*“ vor Augen haben wollen, von der mutuellen Verbrüderung mit denen Erblanden ziehen können, mit Händen greifen zu machen vermag. Wozu die Einleitung des commercij ad extra mir das füglichste, ja fast einzige Mittel zu seyn scheint.

Da in der Ständischen Einwilligung von der *imbelli, afflictata et exhausta plebe* eine solche Erwennung beschiet, welche deren Nothstand dem contributions-Last zuschreibet, so hat mir nöthig geschienen, diesen punct in der Antwort nicht umberührt zu lassen, doch auf eine Art, dass sich daran abseiten der diaet nicht gestossen, *wohl aber deren Ständen Verlangen mit der Zeit zur Begründung nöthiger Vorsehungen angezogen werden möge.* Auf welche Arth nicht minder vermeinte, dass auch der in sothaner Einwilligung gleichfalls berührte wichtige punct deter *abusiven exemptionen* specifice zu beantworten wäre.

Da schliesslichen die gravamina einiger freyen königl. Stätten sambt dem Beantwortungs-Project späther, als den Überrest erhalten, so trage nur mit wenigem allunterthst. nach, dass darbey nichts zu erinnern finde, nachdeme die mehriste nur dilatorie beantwortet werden u. wo was mehreres gesagt wird, es mir in unverfänglichen terminis zu beschehen scheint.

Wormit zu immerwährenden allerh. Gnaden in tiefester Ehrfurcht mich empfehle. Pressburg, den 21-te July 1751.

In dorso: „Hungarica.“

VII.

Bartensteinnak előadása az országgyűlést berekesztő kir. leiratra vonatkozólag.

K. u. k. Haus-, Hof- u. Staats-Archiv. Vorträge f. 96. Bartenstein. Concept.

Allergnädigste Kayserin Königin u. Frau. Ewer kayserl. königl. Mayst. allergnädigsten Befehl vom 18-ta d: habe erst den darauffolgenden Tag, als den 19-t. erhalten u. von darumben nicht wohl den nemblichen Tag zu Pressburg mich einfinden können, weilen meiner Schuldigkeit gemäss zu seyn erachtete, vor allem den Hofcanzler von meiner Abreiss, wie beschehen, zu verständigen, auch ein — u. andere expeditionen, so zum theil allerhöchstderoselben schon, zugekommen seyn werden, vorläufig zu besorgen.

Wie hier eingetroffen, ware Ewer Kaysl. Königl. Maytt. in der Kirchen, mithin habe mich sogleich zu dem Baron Koch begeben, umb von ihme der Sachen gegenwärtigen Stand zu vernehmen. Er hat mir die in Sachen grosses Licht gebende diaria vertraulich mitgetheilet u. zu meinem grossen Vergnügen sogleich eröffnet dass Allerdies. dero Conferenz Ministres, bevorab Grafen von Uhlefeld, anhero berufen.

Ohnnöthig ist von dem Vergangenen etwas zu melden. Ewer k. k. Mt. ist, was jezuweylen geschrieben u. gemeldet, ohnedas erinnerlich. Anjezo ist es umb das gegenwärtige zu thun, wo die vom Vergangenen habende Erfahrung allein zur Warnung zu dienen hat.

Wie vom Baron Koch vernommen, kan kein general-decret an die Stände von darumben mehr ergehen, weilen nächstens ihre Vorstellungen sollen übergeben werden. Ich begreife in voller Mass, dass, umb ein gantzes zu machen, sothane Vorstellungen nunmehr abzuwarten seynd. Doch besorge nicht unbillig, dass, wann mann nicht vorläufig sich berathschlaget, was in omnem eventum zu beschehen haben möchte, sodann alles über die Kniee dürfte abgebrochen, mithin verdorben werden müssen.

Gewisse general-Grundsätze lassen sich in Voraus festsetzen u. diese general-Festsetzung ist das eygentliche Werck einer Conferenz. Wo hingegen deren application jeder Stelle, in deren Sphaera sie einschlägt, sodann zuzukommen hat.

Die general-Massregeln in Ansehung derer Ungaren scheinen mir nachfolgende zu seyn:

Erstlichen: ihnen nichts zu versagen, was billig oder auch nur ihnen nützlich u. denen übrigen Ländern unschädlich ist, herentgegen aber auch nichts einzugestehen, was eine andere Bewandnus hat.

Zweytens: was man ihnen eingestehet, oder bereits eingestanden hat, wohl gelten zu machen u. zwar schriftlich, umbwillen in dermahligen umständen nicht auf si allein, sondern auch auf gesambte, viele Aufmerksamkeit auf die hiesige diaetal-Anliegenheiten tragende auswärtige Höfe gesehen werden muss, man aber nichts weniger als sicher ist, dass nachdeme das Übel so hoch angewachsen, als aus denen diarijs ersehen, auf eine auf nur leydentliche Arth mit diesen Leuten auszukommen seyn dörfte.

Drittens: die Ursachen dessen, was ihnen abgeschlagen wird, zugleich auf eine gnädige u. dergestalten überzeugende Arth zu erkennen zu geben, dass klar dargethan werde, dass man die eygene Wohlfahrt des Königreichs vorzüglich hierunter vor Augen habe.

Vierdtens: allem zu begegnen, was man weiss denen übeldenkenden zum Vorwand ihrer Klagen u. Geschreys zu dienen. So gar füglich auf eine Arth beschehen kann, dass von darumben das Geheimnus derer habender täglicher Nachrichten nicht entdeckt werde.

Absonderlich erachte *Fünftens* nöthig, mit Stillschweigen nicht zu übergehen, was für die nation noch ehender, als von Vermehrung der Geldabgabe die Frage ware, unendlich weit über jenes, was die Gesätze erheischen, beschehen ist, u. dieses zwar von derumben, weilen die Hauptbeschwerde derer Übeldenkenden ist, dass man für sie, die nation, nachdeme sie m. 700 fl. mehr eingestanden, nichts thun, noch thun wolle; dass der Hof nur gute Worte gebe, so lange man ihrer vonnöthen, sodann aber auf alles vergesse: dass auf Zusagen, deren Bewerkstelligung nicht gegenwärtig ist, nicht zu bauen seye, u. so fortan. Da hierinnen ein grosser Theil das Übels bestehet, so dörfte man, bey einer nation, die *geleitet* u. nicht *gezwungen* werden will, zugleich aber zu ihrem eygenen grossen Schaden mehrmahlen sehr eygensinnig ist, schwerlich zurecht zu kommen, ohne den dahero entstehenden widrigen Eindruck wenigstens bey jenen zu haben, so mehr aus Unverstand u. frembder Verleitung, als aus eygenem üblen Willen fehlen.

Nicht minder ermesse, Sechstens, erforderlich, dass nachdeme misera plebs von jenen, so den contribuenten zum meisten armseelig machen, zum meisten vorgeschützt wird, man in die hinaus zu gebende Schriften sorgsähm mit einfließen lasse, was zum Beweis dienet, dass E. k. k. Mt. für die Aufrechthaltung des contribuenten werkhätig zum meisten beeyfert seind, hieran aber eben von jenen, welche diesen falschen Deckmantel immerzu vorschützen, zum meisten verhindert werden.

Umb aber, *Siebendens*, allem, was voraus stehet desto mehrere Kraft beyzulegen, so bin, nach wie vor, der Meynung, dass *quo ad commercium ad extra* von nun an eine reale Wohlthat dem Königreich versichert u. eben dahero Anlass genohmen werden könnde, denen sich der Errichtung aller articlen widersetzenden Schreyeren mit unendlich mehreren Bestand das Maul zu stopfen, als es nicht vermög diariorum beschehen ist. Dann ob ich gleich ganz wohl begreife, dass nicht rathsam gewesen seyn würde jede unendlich bedenkliche, in der That aufrührerische Reden zu erheben, so muss doch untereinsten gestehen, dass mich schmerzet, dass ihnen so schwach begegnet worden, wo man die solidesten Gründe ihnen entgegen zu setzen Gelegenheit genug gehabt hätte.

Umb aber, *Achtens*, keinen Zweifel übrig zu lassen, sowohl was durch das *commercium ad extra* verstehe, als dass durch meinem ohnmassgebigsten Vortrag denen Banco-Geföllen keinen Kreuzer zu entziehen verlange, so erleutere, was obstehet, dahin, dass unter dem commercio ad extra weder dasjenige, was in anderen k. k. Erbkönigreichen u. Landen verschliessen wird, noch das allda beziehende consumo mitzuverstehen seye. Da nun biss anhero die ungarische producta naturae den Ausweg, worvon nunmehr die Frage ist, nicht gehabt haben, so scheint mir nicht wohl möglich zu seyn, dass durch dieses Auswegs von nun an festsetzende Erleichterung ihme, dem Banco, etwas entgehe.

Solte nun eben erwähnter Vorschlag gutgeheissen werden, so köndte *Neundtens*, umb einestheils zu verhüten, dass nicht zu viel Anhoffen gemacht würde u. anderentheils dannoch denen Schreyern das Maul so zu stopfen, dass sie so gar bey ihren comittenten Verantwortung zu besorgen hätten, dem Protho-Notario das project einiger dahin einschlagender favorablen articlen unter der Hand mitgetheilet werden.

Darmit aber *Zehendens* es das Ansehen nicht habe, als ob der Hof wieder Willen diese Gnaden angedeyhen lassen: so wäre unter einstern ein nach allen obigen Massreglen wohl verfasstes, zugleich *gnädiges* u. *ernsthaftes* decret an die Stände zu erlassen.

Wann solchergestalten die Sach angegriffen wird, so hoffe zu Gott, dass weder von innen noch von aussen eine bedenkliche Folge zu befahren seye, es möge gleich vor E. K. Mt. beschlossen werden müssen, was da immer wolle. Wornebst noch weiters pflichtschuldigt zu erinnern mich nicht entbrechen kann, dass, nachdeme bereits so oft u. viel nachgegeben u. der Muthwill andurch nur vermehret worden, mir von einer sehr üblen Folge zu seyn scheint, wann auf der Erklärung, den 26-te von hier aufbrechen zu wollen, nicht bestanden werden sollte. Darmit man aber vorhero alles NB. *mit Bedacht* endigen könne, so wären ohnmassgebist über voraus stehende Massregeln die Conferenz u. vertraute Ungarn je ehender je besser zu vernehmen.

Wormit zu immerwährenden allerhöchsten Gnaden in tiefester Erniedrigung mich empfehle.

In dorso: 1751. Ungarischer Landtag.

VIII.

*Bartensteinnak előadása az országgyűlés elbocsátásakor teendő
kir. nyilatkozatra nézve.*

K. u. k. Haus-, Hof- u. Staats-Archiv. — Vorträge, f. 95. Concept.

Allergnädigste Kayserin, Königin und Frau! Die vorhandene gegründete Hoffnung, dass der hiesige Landtag nicht nur leidentlich, sondern noch besser, als mann eine zeitlang anhoffen können, sich endigen dürfte, erfreut mich von Hertzen. Die darbey sich ereugnete Vorfällenheiten können mehrmahlen für das künftige nützliches u. sicheres Licht geben. Und sogleich nach dessen erfolgtem Schluss werde beflissen seyn derenthalben ein Circulare für gesambte k. k. auswärtige Ministros zu entwerfen.

Nachdeme aber gestern von E. k. k. Mt. vernommen, dass allerhöchstdieselbe noch vor Ihrer Abreiss die Stände Sub throno zu entlassen gedencken, so habe untereinstern erwogen, dass wann der ungarische Canczler auch die allerschönste Sachen in seiner

Anrede meldet, dennoch bey derer Gemüther so hoch angewachsener Verbitterung, sie vielmehr übel als gut werden aufgenommen werden. Halte daher eine kurcze Anrede von E. k. Mt. für höchst nöthig, zugleich als die Umstände mehr dann nie erheischen, darinnen weder zu viel noch zu wenig zu sagen u. jede Ausdrückung so wohl nach der Sachen vorliegenden Beschaffenheit, als dem allerhöchsten Dienst u. Würde vorsichtig auszumessen. Unterfange mich also, mittelst der Anlage meine wenigste Gedancken allerunterthst. zu Füßen zu legen.

Zu immerwährend. k. k. Hulden u. Gnaden in tiefster Ehrfurcht mich empfehlend.

Pressburg d. 24-t. Aug. 1751.

IX.

Biró levele a káptalanhoz.

Ddto 1752. V. 4. Lev. K. I. 485.

Venerabile Capitulum, Fratres in Christo devoti! Non sine ingenti Paterni et Praesularis Animi nostri dolore adversum Nos et Jura Nostra Episcopalia jam inde ab exordio contra Ignobilem Eppalis Civitatis nostrae Veszprimiensis Communitatem suscitati atque etiam feliciter cum inexplicabili sumptuum et expensarum profusione, inter millena odia et subinde etiam vitae Nostrae et fidelium Nostrorum pericula terminati urbarialis Processus, continuo usque in praesentiarum exercitos V. Capituli istius insultus, vexas, et quasi Eppus Suus sibi aut Similis aut inferior esset, vilipensiones, irreverentias et despectus sensibiliter experiri debuimus. Quamvis enim a tempore opera, industria et propriis expensis per Dnum olim Stephanum Seniore Sennyei Praedecessorem Nostrum Eppum Veszprimiensem, postliminio ubi jam ultra Centum Annos vacasset Capituli istius reductionis Bonorum e manibus Fisci Regii fine redemptionis nunquam aliquid, ne quid unius obuli commodi, minus aliquid jurisdictionis Dnalis in Civitate hac alias pure Eppali Capitulum habuisset. Nos tamen privato, quo erga idem Caplum ferimur affectu, quam vero intermediatione Magnorum Jurisperitorum et Justitiae amantium virorum permoti Capitulum istud in consortium et sub Legalibus erga debitam sui

Praelati Summi, utpote Jurium Ecclesiae Conservatoris atque in hac providentia Revindicatoris (ut sperabatur) observantiam et subordinationem in Condominium, partemque Civitatis illius Tizenhárom város benevole cedendo (unde jam nunc quotannis 300 fl. habet) benigne et Paternaliter adscivimus. Tantum tamen abest, ut horum beneficiorum memoriam et recognitionem faceretis, quin potius omnem penitus disciplinam, tamque Legum Municipalium quam et Constitutionum Ecclesiasticarum Sanctimoniam excutientes, tam ipsos miseros Contribuentes homines oppidanos, a quibus, ut praemissum est, prius nec obulum, nunc vero 300 fl. habentes adeo affligitis, vexatis et enervatis, ut subinde sexcentos, subinde vero plures vel pauciores ex diversis Cottibus compulsos subditos vestros adversus eosdem oppidanos concitetis, compellatis et exagitetis, cum maxima Boni Publici ruina et detrimento. Praelatum vero Vestrum, afflicto afflictionem addentes turpi vilipensione vestra ludibrio exponere et studiose quodammodo exterminare conemini.

Cum autem hae et similes licentiositates potissimum in Statu Ecclesiastico praecipuis scilicet Ecclesiae Sanctae Membris, uti sunt selecti, docti et sancti viri Canonici merito essent culpabiles adeoque et legum rigore castigandae, praesentium per vigorem Autoritate Nostra Ordinaria hac vice adhuc ab omni poenaltate supersedentes, qua etiam Sedis Aplae Delegatus Vos monenus canonice et adhortamur, sed et in Virtute Sanctae et salutaris Obedientiae et sub excommunicationis poena committimus et mandamus, quatenus primum et ante omnia Dei cultum promoveri, et qua Canonici Ecclesiae Nostrae Weszprimiensis Servitores obligationi Vrae satisfacere, Charitatem invicem, quod est vinculum perfectionis habere, ac primum Regnum Dei, ad quod vocati estis, quaerere, exemploque bonorum operum etiam in observatione et veneratione a Deo missi Praelati nullo modo supremam Ejusdem jurisdictionem sive in temporalibus, sive vero Spiritualibus vellicare praesumentes, ita praelucere studeatis, ut qui ex adverso sunt, nihil habeant malum dicere de nobis, sed potius glorificent Patrem Nostrum qui in coelis est. Nec sub gravi animadversione et praeinsinuatae Censurae interminatione secus facturi. Sümeghini 4. mens. Maji 1752. Eiusdem V. Capituli sincerus in Christo Pares Martinus Biró Eppus Weszpr.

X.

Birónak a székeskáptalanhoz 1752. X. 2-án intézett intő beszéde.

(Napló 188. l.)

Venerabile Capitulum, Filii in Christo devoti! Puto, quod et ego Spiritum Dei habeam. Hoc Spiritu Dei Vobis, Viris spiritualibus, in sortem Dei et in adjumentum, levamen et solamen meum asscitis Sapientibus loquor. Querite primum Regnum Dei et Justitiam ejus, caetera adjicientur vobis. Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur?

Nec ego de Vobis, nec minus Vos de me arguere potestis, quod in omni actione nostra, — si non semper expresse et formaliter, ut theologi loquuntur, — saltem virtualiter et habitualiter non Regnum Dei et Justitiam ejus, verum brevis hujus et momentaneae vitae nihilum et inane, quod hodie vel cras amittere debemus, quaeramus. Longe majora sunt, quia aeterna, et quidem talia, quae nec auris audivit nec oculus vidit, nec in cor hominis ascendit (quae) Deus, si dilexerimus eum, praeparavit nobis; (nam ille) est merces nostra (magna) nimis, quia portio in terra viventium.

Advertitis, quid velim: Ecce ego Pastor et Eppus animarum Vestrarum: Vos animae principales in rationali grege meo: Ego mystici huius Dioecesaní Corporis Caput, vos Membra Digniora; videte, an Deo non sit abominabile et coram hominibus detestabile, ipsique rationi difforme, oves adversus Pastorem, et membra contra Caput insurgere et tumultuari? ac Ipsum, qui Pastor, Eppus, Caput, Pater et Dominus est pro pauxilla, dubia gleba terrae infestare? litibus et jurgiis fatigare, expensas causare, jussa contemnere et vellicare? et quod gravissimum est, per hoc et similia pusillum Dni gregem scandalisare? Vae homini illi, per quem scandalum venit.

Necessitate, inquit Apostolus, subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Continete Vos in disciplina et timore Domini, scientes, quod qui Superioritati, hujusque contemptu divinae ordinationi resistunt, sibi ipsi damnationem acquirant.

Obedite Praepositis Vestris, ut . . . (egy olvashatlan szó) periculum non solum irae sed et damnationis avertatis, non tan-

tum bonis, sed et discolis; haec est enim voluntas Dei. Diligite invicem, in hoc enim cognoscent Vos, qui discipuli Christi estis, si invicem dilexeritis. Sed et erga omnes alios diffusa sit gratia in labiis vestris. Estote bonus odor Christi in omni loco, nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum.

XI.

Birónak 1752. VIII. 17. k. felterjesztése a hittótandcshoz.

Exc. Cons. Lten. stb. Gratosas Excelsi Consilii Reg. Ltentis distinctim ad me etiam, qua Cottus Weszprimiensis Moderatorem die 26. Junii 1752 expeditas Literas, in eisque denuo propositam Benignam illam Suae Mattis Sacrae Mentem et Intentionem qualiter nimirum Sua Mattas Sacra ad procurandam fundi contributionalis conservationem, praecavendamque omnem Contribuentis Plebis praegravationem, conformiter ad Regni Leges et respective dispositiones annis jam superioribus salutariter institutas clementer ordinaverit: ut ignobiles omnes, et signanter Arendatores, Opiliones proprias oves et facultates suas ubicunque habentes, ita et Extranei indiscriminatim solvendae proportionatae Contributioni subjiciantur. Quo ad Diurna verum, ad novissimam Regni Dietam Ablegatis solvenda, Idaea per Excelsum Consilium Regium in Regno publicata exactissime observetur, nec ultra ordinata ista Diurna (exceptis moderatis currulibus expensis) sub quocunque titulo et praetextu, sub poena in praenotato Regio Rescripto expresso, solvantur eo fine mihi quoque transcriptam quatenus praededucta omnia num? et qualiter in hoc Cottu Weszprimiensi effectuada Sint et observentur? circumstantialem Eidem Excelso Consilio Regio submitterem informationem, humillime et cum omni subjectione percipiendo, eo statim omnem converti conatum et industriam, ut Benignae huic utriusque ordinis Regiae Dispositioni plane et plene satisfaceret. Quamprimum enim primariam super his Excelsi Consilii Regii anno adhuc superiore 1751, dieque 29. Octobris expeditam percepissem Dispositionem, illico principaliter horum effectuationis fine Gralem ad oppidum Weszprém pro die 19. Januarii anni labentis 1752 praefixi et ordinavi Congregationem; in qua, quo ad primum membrum nihil determinatum est. Quo ad Diurna vero, quamvis de individuali repartione et

exactione, tam Nobiles quam Ignobiles tangente Cottui hodieum nihil constaret, placuit Statibus et Ordinibus huius Cottus determinare, ut Diurnorum illorum, Ablegatis ad novissimam Regni Diaetam ex parte huius Comitatus missis medietatem Plebs contribuens, alteram vero medietatem Nobilitas penderet. Hic id etiam adjiciendum habeo, quod dum nuntii Ablegati huius Cottus: Alexander Kiss et Gasparus Csuzy in grali statim post Diaetam in oppido Weszprém die 21. Sptbris 1751 celebrata Congregatione Acta Diaetalia retulissent, ante Consessum Ordinarius Cottus huius Notarius Joannes Rosos cum nonnullis Nobilibus me Supremum Comitem accedendo declaraverint, quod praememoratis Ablegatis suis Diurna per florenos quinque solvere et praeterea aliquod Honorarium offerre velint. Nobilitati reposui esse liberum, adeoque ex suo, quantum placuerit offerre et dare posse. His praemissis, in ipso tandem Consessu determinatum est, ut Ablegatorum horum Diurna per florenos quinque solvantur et titulo Honorarii cuilibet centum aurei offerantur. Hoc etiam ingenue confiteor, quod de definitione Diurnorum per quattuor florenos solvendorum, ante modernam hanc reiteratam Benignam Reg. Dispositionem nihil sciverim.

Cum igitur, ut praemissum est, in praememorata diei 19. Januarii Congregatione de Arendatoribus, Opilionibus, Ignobilibus praevio modo circumscriptis ac Extraneis nihil determinatum fuisset, in alia Congregatione, die 12. mensis Maji in oppido Pápa celebrata rursus reassumsi ac determinationem ursi. Ad normam proinde nonnullorum vicinorum Cottuum determinatum est: ut Opiliones, exceptis terrae nascentiis, in tertia parte pecorum et pecudum, Arendarii vero et Ignobiles quo ad omnes facultates conscribantur et a proportionem per Dnos ludium connotandarum facultatum ad antevertendum Dominorum Terrestrium praejudicium taxentur.

Quia vero haec quoque determinatio Legibus, Regisque et respective Regni dispositionibus conformis minime esset, motivo potissimum superius allegatae, die 26. Junii ad me etiam Supremum Comitem expeditae novae Dispositionis, in grali pro die 7. curr. Mensis Augusti ad oppidem Papa ordinata congregatione, novam exinde ansam et occasionem arripiens, ac in ipso consessu divinas et humanas, specialiter autem patrias leges, quibus ad reddendum tributum a Rege et Lege non exempti stringuntur, cum fundatis et solidis rationibus in medium adducens, tam energice et effaciter peroravi, ut haec formalia decernerentur: Interveniante

benigno Mandato Regio tametsi circa conscriptionem opilionum, proprias oves, caeterasque facultates ubicunque habentium, ita et aliorum Arendatariorum, Ignobilium et Extraneorum certas suas reflexiones et considerationes DD. Status et Ordines posuissent, nihilominus ut opiliones, exceptis terrae nascentiis in tertia parte pecudum et pecorum, praeattacti vero Arendatarii, Ignobiles et Extranei quo ad universas facultates suas conscribantur et a propositione connotandarum facultatum tam opiliones, quam arendatarii, ita Ignobiles et Extranei omnes contribuant.

Ex ea autem ratione hoc modo opiliones, exceptis terrae nascentiis, reliqui vero una categoria cum opilionibus solum in tertialitate sunt hac vice subjecti Contributioni, quia praevia modalitate ut taxarentur, taliter sunt conscripti, consequenter pro anno hoc militari jamjam ad finem vergente juxta normam praeviae conscriptionis contribuant (sic). Pro futuro autem et subsequentibus annis, incipiendo a prima Novembris, censerem de plenitudine auctoritatis Regiae omnes hos indiscriminatim quo ad omnes omnino facultates suas subjiciendos esse contributioni. Ea enim ipsa ratio, quae ad certam suarum facultatum partem eosdem veluti nulla Lege exemptos indivisibiliter quo ad totum ad contribuendum arctissime stringit.

Quantum porro Diurna Ablegatorum, ad Regni Comititia solutorum attinet, frequenter in Comitatibus, eorumque publicis Congressibus oboriuntur quaestiones et disceptationes, tam de eo: quisnam huiusmodi Diurna teneatur solvere? Nobilitasne, cuius sunt Ablegati? vel Cassa Comitatis aut contribuens Plebs, etiam talis, cuius Domini Terrestres ad Diaetam per Regales evocantur? Cum vero de eo, utrum ultra quattuor florenos ipsis Diurna solvi possint? Hoc utrumque Nobilitas pro favore suo trahit et dicit quoad primum: Comitatum illorum Ablegati, in quo pauci, vel plane non sunt nobiles, solvuntur ex Cassa Cottensi, ergo vi suae libertatis, huiusmodi enim obligatio solutionis laedere videtur Nobilitatem Praerogativam; in aliis Cottibus, esto plures adsint Nobiles, ad solvendum Diurnum non teneretur (sic), imo Nobilibus refertissimi Cottus, uti est Castriferrei et Szaladiensis, suos Ablegatos defacto etiam ex Cassa Cottensi et quidem per quinque florenos solvissent. Terrestres autem Domini se et suos subditos injuriatos esse reponunt; subditos quidem, quia duplici onere gravati tam ad Quanti portionalis contributionem, quam ad Dominiales praestationes insufficientes reddantur, quo ad se vero,

quia in subditis suis, taliter enervatis, magnum detrimentum patiantur. Praeterea Cassam Cottensem indemnem reddere deberet, quod tales Ablegati praecise sint Nobilium, sed nec ultra quatuor florenos desumere possent, quia Suprema Regia Potestas taliter vult et restringit. Emorior stb. Sümeghini die 17. Augusti Ao 1752 M. B. stb.

XII.

Deductio Diurnorum Dnor. Spectabilium I. Cottus Wespri- miensis ad Regni Comititia ablegatorum.

Orsz. Ltár. k. oszt. ad Nr. 30 ex Aprili 1754. (különben kelet nélkül.)

	fl.	xr.
à flor. 4 Dierum ut praetendebatur No 126	1104	—
Cujus summae medietas constituit	552	—
Currilium Expensarum flor. 31 et xr 50 medietas	15	55
Summa	567	55
	fl.	xr.
A praementionatis Dnis Ablegatis vero praeexpositarum dierum à fl. 5 Diurna levata	1380	—
Honorarium pro utroque Dno	840	—
Amanuensibus soluti	50	—
Charta pro purizatione actorum empti	2	24
Currules expensae exolutae	31	30
Summa	2543	54
Huius Summae medietas = ...	1271	57

Az urak tehát eszerint 704 fr. 2 krral többet vettek fel, mint a mennyi őket megillette volna; 420 ftnyi „honorariumot“, nem tudni miért, fizettettek ki maguknak, s emellett, annak daczára, hogy naponkint 4 fl. helyett ötöt szedtek, még papirt sem vettek az akták tisztázására. Rosos uram matematikájáért azonban felelősséget nem vállalunk.

XIII. a)

Kiss és Csúzy közös folyamodványa.

Orsz. Ltár ad Nr. 20 ex Aprili 1754. praes. XII. 29. Eredetije u. o. ad Nr. 19, Liter. Cons. Ltent. 1753—7. I. 4.

Exc. Consilium Lten. Reg. stb. Gratiose meminisse dignabitur Idem Excelsum Consilium R. qualemnam Repraesentationem Excellmus ac Rssmus Dnus Eppus Veszprimiensis qua Cottus nominis ejusdem Supremus Comes Suae Matti SSmae contra nos, velut ejusdem Cottus Personas Magistratuales exhibuerit? Nosque sive benignis mandatis Regiis contraventores, seu vero publicorum Congressuum Comitatus turbatores aut qualitercunque ibidem detulerit? quae siquidem omnino gravia sint, honorique nostro et publicae existimationi praejudiciosa et derogatoria: Eapropter Exc. Consilio R. in omni humilitate supplicamus, quatenus ejusmodi Delationis et Repraesentationis Puncta, velut in simplici asserto fundata, priusquam quid eatenus in Deliberationem sumeretur nobiscum (ipsa aequitate et justitia ita suadente) communicentur, sicque disquirendorum disquisitio suo modis et ordine per disinteressatos instituat, ut taliter nostram, respectu singuli puncti indemnitate remonstrare ac honori et publicae aestimationi nostrae, tam graviter laesae omni meliori modo consulere possimus, ne secus Nobis eatenus inauditis quoque modo honoris et aestimationis jacturam nos pati contingat.

(Kelet nélkül, azonban praesentálva 1752. XII. 29.) Alex. Kiss et Gasp. Csúzy.

XIII. b)

A httötandcs kiadja a Kiss-Csúzy-féle folyamodványt a megyének.

(Orsz. Ltár, ikt. 1753. I. 11.)

Cottui Veszprimiensi. Domini Alexander Kiss et Caspar Csúzy porrecta ad SSm. C.-R. Mattem per Comitatus huius Supremum Comitem, Excellmum Dnum Eppum Veszprimiensem Repraesentatione se se gravatos sentientes, demissum in eo porrexerunt supplicem libellum, ut repraesentatio adversus ipsos

porrecta iisdem ad respondendum communicaretur, talismodi autem communicationem SSma Sua Mattas Cao-Regia ex ipsa autem convenientiae ratione et servandi ordinis medio Cottus huius Veszprimiensis instituendam benignissime decrevit.

Praeattis itaque Dnaonibus Vstris hisce intimandum esse duxit Consilium Llc Regium, ut super isthic acclusis praefatos supplicantes sufficienter audire, requisitamque tandem Consilio isti Regio Lli submittere noverint Informationem. Datum Posonii 11. Jan. 1753.

XIV. a)

A httótandcs felterjeszti Veszprémmegyének 1753. II. 26 k. felterjesztését.

Litt. Cons. Ltlis 1753. No. 224.

Scrma C.-Reg. Majestas, Imperatrix et Rex; Domina, Domina Clementissima. Erga benignum Mattis Vrae Scrmae in puncto Repraesentationis per Eppum Veszprimiensem, qua Cottus nominis ejusdem Supremum Comitem, ratione Diurnorum Diaetaliū factae, die 5. Januarii anni currentis emanatum Mandatum, Comitatus Veszprimiensis eam, quae hic demisse advolvitur Informationem debito tardius, utpote primum die 19-o Aprilis Consilio isti Regio Lctli redditum submiserat quidem: quia nihilominus haec solum generica fuisset, Mattas autem Vra Scrma virtute benigni die 7. Decembris anno superiori elargiti Mandati super singulis praefati Eppi, unā Cottus Veszprimiensis Supr. Comitatus Repraesentationis Punctis et Circumstantiis sibi Informationem cum voto humillime repraesentari clementer praecepisset, hinc idem Consilium Lctle de cunctis qualiter hoc in passu actis et terminatis specificam et adaequatam a praememorato Comitatu, attunc et nunc denuo, exposcit Informationem.

Igy jelenti a httóság 1753. V. 6. tartott üléséből. Hozzácsatolva Veszprémmegyének II. 26. k. felterjesztése.

XIV. b)

Veszprémmegye 1753. II. 26. k. felterjesztése.

Litt. Cons. Ltlis ex 1753 ad Nr. 224. Orsz. Ltár.

Benignis Cao-Regiis tam anno adhuc 1726 quam postea per Regnum circulariter publicatis et signanter proxime evolutis mensibus eatenus ad nos medio Excelsi Consilii Ltlis Regii gratiose exaratis dispositionibus, quoad expensas diaetales nostras, in Dominos ad ultimam Regni Diaetam Ablegatos Cottus nostri nuncios erogatas, nos quoque nosmet plenarie jam conformavimus, atque adeo, quoniam facto hocce altissimae Cao-Regiae Commissioni homagiali cum subiectione et promptitudine, antelati Dni Ablegati nostri ex toto satisfecerint, ursa, materiam hancce respicientia et concernentia eo, quo decuit modo terminata, atque sopita sunt. Hinc nos Benignam Suae Mattis SSmae in praemissis Ordinationem tali modalitate rite effectuatam existere omni cum submissione Eidem Exc. Consilio repraesentantes nosmet etc. (sic; — így fejezi be; pedig az egész Biró saját keze írásának látszik). Ex Grali Congregatione nostra die 26. Febr. 1753 Veszprimii, celebrata; Ejusdem Excelsi Consilii Ltlis Regii humill. obligmi et obsqumi servi, Universitas Cottus Veszprimiensis.

XV. a)

A httótandcs 1753. VIII. 21. k. felterjesztése.

(Litt. Cons. Ltlis ex 1753 Nr. 362. praes. 1. Sptbr., Orsz. Ltár.)

Sacratissima Caes.-Regia Majestas stb. Postquam M. Vra Caes.-Regia erga humillimam Consilii hujus Ltenentialis Regii Repraesentationem clementer admittere dignata fuisset, ut Alex. Kiss et Casparus Csuzy, per Eppum Veszprimiensem, qua Comitatus nominis ejusdem Supremum Comitem de diversis Bono publico et recto in gerendis rebus ordini praejudiciosis actibus delati, medio Comitatus super singulis gravaminum punctis audiantur, Consilium istud Ltle Regium, adhuc sub. 11-a Januarii anni hujus Cottui Veszprimiensi, benigne Mattis Vrae Jussis conformia intimavit, ac demum eodem Cottu responsum suum tardante sub

25. Aprilis ad celeriolem effectuatorum effectuationem reflexit. Erga quae Consilii hujus Intimata siquidem idem Cottus aliud non respondisset, quam quod Diurna per Ablegatos ad ultima Regni Comititia desumpta, in quantum quatuor florenos excessissent, jam effective restituta habeantur. Hinc Consilium istud Ltle Reg. sub 26. Maji denuo rescripsit: ut super singulis factae per Supr. Comitem Repraesentationis, cum eodem Cottu sub 11-a Januarii (ut praemissum est) communicatae Punctis specificam et adaequatam informationem absque ulteriori mora submittat.

Quibus ita dispositis Consilium Istud Ltle Reg. tanto firmitus sperabat circumstantialem de omnibus Informationem, quanto longiore iterum Tempore, integro scilicet Trimestri, eandem saepe-fatus Comitatus protelabat; verum secus evenit: ex Literis etenim ejusdem Cottus in Paribus humillime adnexis Majestas Vra Caes.-Regia uberius benigne perspicere dignabitur, qualiterum idem ex ultima Congregatione sua, praemissa quoad restitutionem Diurnorum per Ablegatos Diaetales superflue desumptorum prioris suae Repraesentationis Recapitulatione, in vicem adaequatae Informationis aliud non rescripserit: quam quod Ablegatos inter et Supr. Comitem Pax et unio animorum restabilita sit; imo declaret: quod specificam iteratis Intimatis commissam, factae per Supr. Comitem Repraesentationis disquisitionem non censuerit admittendam.

Unde in tanta antelati Cottus morositate et interventarum dispositionum arbitraria effectuatione Consilium istud Ltle Reg. eidem Comitatus hanc suam inordinatam et serotinam Dispositionum effectuationem reprobavit quidem et adaequatam informationem in praemissis, ex primitus celebranda Congregatione submittendam, denuo adursit; cuncta haec nihilominus Matti Vrae Caes.-Regiae humillime repraesentanda duxit Consilium istud Ltle Regium. Quod semet in reliquo stb. Datum... die 21-a mensis Aug. ao 1753. (Az aláírók közt, gf. Balassa Pál alelnök mellett Zbiskó ppk és gf. Apponyi György is. Hozzácsatolva Veszprém-megyének 1753. VII. 16. k. felterjesztése.)

XV. b)

Veszprémmegyének 1753. VII. 16. k. felterjesztése.

Litt. ad Cons. Ltle ex 1753. ad Nr. 362. Orsz. Ltár.

Excelsum Consilium Regium Locumtenentiale. Et eas (sic) Excelsi Consilii gratiosas Intimatorias sub 26-a Mensis evoluti Maji ad nos exaratas praesenti in grali Congressu nro humillime publicavimus, quibus idem Exc. Consiliū informatione nostra de Congregatione 26. Febr. aequae praeterlapsi expedita, Se super eo in genere quidem edoctum existere notificat, qualiter nempe a parte Cottus istius clementissimis Suae Mattis Dispositionibus, quoad Expensas diaetales in Ablegatos ultimae Diaetae erogatas plenarie satisfactum sit, universaque, Materiam hanc respicientia terminata et sopita habeantur; benigno nihilominus altefatae S. Mattis Scrmæ Jussu insinuat super singulis Excellmi Dni Cottus hujus Supremi Comititis repraesentationis, sub 11. praeteriti mensis Januarii communicatae punctis, adeoque negotiis istis qualiter actis et terminatis specificam et adaequatam informationem submittendam desiderari. In quarum proinde debitam satisfactionem, siquidem, uti praemissum est, ex priore repraesentatione nostra, quod nempe Diaetales Expensas nostras in ultimae Diaetae Ablegatos nros factas benignis Regiis Ordinationibus conformaverimus, et quidquid superflue per eosdem perceptum extitit, Cassae omnino jam restitui fecerimus, idem Exc. Consilium plenarie informatum esset; quantum ad reliqua attactae Repraesentationis puncta de praesenti Congressu, hac serie eidem Exc. Consilio Ltli Regio obsequiosissime repraesentamus: Occasione suprafatae gralis Congregationis nostrae, 26-a quippe Februarii habitae, nunc memoratae Repraesentationis puncta perlecta equidem extitisse, priusquam nihilominus iidem Ablegati ad eadem suo modo respondissent et reposuissent et eadem erga adursionem eorundem Ablegatorum lingua vernacula explicata fuissent, censebant et malebant Status et Ordd. Cottus nostri exulceratos istius modi repraesentatione animos suavioribus et pacatioribus modis ad Concordiam, sine qua Rempublicam subsistere non posse exempla testantur, componere: nec admittere, ut ad ejusdem repraesentationis disquisitionem res deveniat. Ac ideo nonnullos e medio nostri tam ad Suam Excellentiam Eppalem, perpetuum Supremum Comitem nostrum, quam ad saepefatos Diaetales Ablegatos nostros

deputare visum fuerat, medioque illorum uniendis dissidentium affectibus, omni industria cooperari. Quemadmodum etiam, quamvis non facile, dictis Ablegatis honorem suum gravi injuriâ laesum, adeoque ubi laesio intercessit, ibi restituendum esse obvertentibus, communibus attamen Statuum et OO. Cottus nostri votis desiderata et laboribus procurata pax, eo ordine ac successu reparata est, quod intuitu quarumcunque inter dissidentes emergentium iisdem Dominis, Cottus istius nostri Commembris emissa fuerit mutua deprecatio, Modalitateque praemissa cuncta et universa materiam hanc respicientia acta publica Universitatis nostrae satisfactione et applausu sopita atque terminata haberi. Quibus, uti gesta sunt, eidem Excelso Consilio Regio in vicem genuinae informationis demisse perscriptis nosmet pollenti devovimus Patrocinio et debito Venerationis Cultu persistimus ex grali Congregatione nostra die 16. Julii 1753 in oppido Veszprém continuative celebrata Exc. Consilii Regii Ltis humill. obligmi et obsqmi servi Universitas Cottus Veszprimiensis.

XVI.

Zbiskónak utasítása.

Orsz. Ltár. kerl. oszt. No 53. ex Sptbr. 1753.¹⁾

Instructio Pro Dominis Commissariis, videlicet Carolo Zbisko Episcopo Vegliensi, et Consilii Regii Locumtenentialis Hungarici Consiliario, Barone Joanne Tolvaj Tab. Septem Viralis Assesore et Paulo Fehérváry Comitatus Albensis Tabulae Assessore ad Comitatum Veszprémiensem Suprema Regia Autoritate clementer exmissis.

Posteaquam Dominus Episcopus Veszprimiensis, qua Comitatus huius Nominis Supremus Comes Suae Majestati SSmae humillime repraesentasset, se in Regulatione Diurnorum Ablegatis ad novissima Regni Comititia praescriptorum, ob factionem, et Renitentiam antelati Comitatus Ablegatorum Alexandri nempe Kis Vice-Comitis, et Casparis Csuzy Tabulae Assessoris progredi prorsus nequivisse, ac una etiam talia in eodem Comitatu geri

¹⁾ A Zbiskóhoz szóló kísérő levél ugyanezen szám alatt, 1753. IX. 17. kelettel; benne Zbiskó jelöltetik ki a bizottság elnökeül.

detexisset, quae Benignis Regiis Mandatis, Bono publico, ac recto in agendis Rebus ordini e Diametro adversantur, et proprie in Contribuentis miserae Plebis aggravium tendunt; clementer visum fuit Suae SSmae Majestati ejusmodi Delationis Puncta Consilio suo Locumtenentiale communicare in finem, quatenus medio prae-fati Comitatus auditis etiam praevis praedeclearatis duobus Incusatis, circumstantialem capiat Informationem una cum Voto suo tandem humillime submittendam.

Hanc dum memoratum Locumtenentiale Consilium a prae-libato Comitatu Vicibus iteratis expetiisset, ac ultro citroque adur-sisset, tantum abest, ut Comitatus huic benignae Suae Scrmæ Majestatis Intentioni, et Commissioni morem gessisset, ut potius causando eosdem Ablegatos, cum antelato Episcopo jam in Pacem, et unionem rediisse, Diurnaue superflua refusa esse tandem re-scripserit se non censere factae per Supremum Comitem Reprae-sentationis specificam Disquisitionem esse admittendam.

Hac igitur dicti Comitatus Tergiversatione summe-fatae Suae Majestati demisse relata, cum tanta in exequendis Benignis Regiis Jussis Inobedientia, et pervicacia tolerari nequeat, sed debita correctione coerceri debeat, ne Impunitate hujus in aliis etiam Scandalum generetur, ut nempe altissima jussa Regia alias in Bonum publicum directa pro Inventionibus Suis eludere pergant, cum praeterea prae-fati duo Incusati successive huc Viennam pro-fecti, coram Cancellario Regio Hungarico Aulico, et Cancellariae Hungariae Commembris complures Supremi dicti Comitatus Comitiss in Administratione publicorum Comitatus Negotiorum graves Excessus, et abusus oretenus detexissent; clementer decrevit altefata Sua Majestas praelibatam Commissionem in gremium ejusdem Comitatus exmittere; cui proinde pro Directione sua sequentia Instructionis Puncta dantur.

Primo: praeattactam per Episcopum Vesprimiensem factam Repraesentationem et Delationem Consilio Locumtenentiale Regio in Originali transmissam, abinde Commissarii una cum ibidem exhibita Delatorum Instantia excipient, ac tandem sine ulteriori Mora in Medium antelati Comitatus se conferent, ibidemque

2-do: In Autores praedeclearatae in Executione benigni Regii mandati Inobedientiae, et Morositatis inquirent, eosque de nomine rescire omnimode satagent;

3-tio: Universa per Supremum Comitem exposita, et re-spective repraesentata per omnes Circumstantias investigabunt, in

illorum Veritatem inquirent, unaque indagabunt etiam: an Diurna et Honoraria per Ablegatos superflue levata illis, quibus competiit, plene adaequate, et qualiter restituta sint? praeterea

4-to: Quemlibet praemissorum duorum Ablegatorum primo quidem singillatim, dein vero etiam insimul constitutos sub Nomine Regio serio monebunt, ut ea, quae contra Supremum Comitem coram Cancellario Regio Hungarico Aulico, ac Cancellariae membrbris oretenus detexerant, scripto iisdem Commissariis exhibeant, per hos subinde pariter per omnes circumstantias investiganda, et perquirenda.

5-to: pervestigabunt: qualiter publica Comitatus Negotia pertractentur? an omnia in Congregationibus assumantur? et in his quae, qualisve reverentia Regiarum Dispositionum? an benigna Regia Mandata sive circa publicam Rerum Administrationem, seu vero ad privatas nonnullorum Instantias expedita rite, et debite in Congregationibus publicentur, vel illorum Publicatio in longius tempus etiam post intermedias Congregationes prolongetur, cuius facto haec intercesserunt? quo in Passu

6-to: Protocolla comitatus sibi produci facient, exindeque combinanda combinabunt, praeterea

7-mo: Indagabunt Repartitiones tam Quanti Portionalis, quam et ad domesticas Comitatus Necessitates quomodo institui solent? quae harum Idaea? an omni anno debite, et tempestive fiant? qualis sit inter contribuentes Proportio? quando, et quomodo elaborata fuit?

8-vo: An tam ad Legum, quam et benignorum Regionum Mandatorum Tenorem omnes in hoc Comitatu Ignobiles cujusvis tandem generis, ac ubicunque tam videlicet in Praediis, quam et Curiis degentes Contributioni, ferendisque Oneribus publicis subiecti? an aliqui adhucdum immunes? an omnia Loca per Ignobiles inhabitata in numerum Contribuentium relata, vel potius sub praetextu Curialitatis exempta sint?

9-no: An Nobiles Armalistae conformiter ad Legem Taxae subiecti? quae et quanta ab his Taxa penditur? aut per quod tempus, et per quem ab hac immunitati fuerint?

10-mo: Cum Pecuniis tam ad Cassam Quanti Portionalis, quam et Domesticam confluentibus an dispendiose agatur? cuius Facto? qualive cum Dispendio? an non in usus nonnunquam quorumpiam privatos aliquid convertitur? an contribuens Plebs per gratuitos, et cui praestitos Labores, gratuitasque Vecturas, aut etiam Intertentiones gravetur?

11-mo: Perceptor Comitatus quomodo cassam Comitatus administrat? an fideliter, conformiter ad factas abhinc, et per Consilium Regium Locumtenentiale publicatas Dispositiones, vel secus? an Rationes omni Anno reddiderit, vel non? pro quot Annis restat Rationum ejusmodi redditio? quo fine necessarium erit: ut Cassae etiam Visitationem peragant, et ejus actualem Statum in scriptum redigant; demum

12-mo: Justitiae Administratio an rite procedat? an Judicum Interessentia, vel alio quocunque ex Capite Causae prolongentur, vel alia alicui Injuria facta sit?

Haec, et alia, quae pro re nata sese offerent, praedeclarati Commissarii sedulo, circumstantialiter, et accurate pro Sua Dexteritate perquirent, et indagabunt, ac tandem omnia suo modo in scriptum redacta, una cum Voto, et Opinione sua quoad singula danda Suae Sacratissimae Caesareo-Regiae Majestati pro altissima ejusdem Discussionem, et impertienda clementissima Resolutione humillime referent. Per Sacram Caesaro-Regiam Majestatem Viennae 10-a Septembris 1753.

XVII.

A huszonkilencz vädypont.

(Prot. Eppale 1753. VIII.)

Series Punctorum, in quibus Cottus Veszprimiensis ejusque Supremus Comes de mala Administratione culpari dignoscitur.

Primo: Benignum Mandatum Regium illud: in quo omnium, cujusvis sortis et conditionis Ignobilium Contributio commissa fuit, licet anno 1751, 20-a Octbris per Consilium Locumtenentiale emanasset, sero nimium et quidem nonnisi 20-a Jan. 1752 Supremus Comes publicari fecit, eo non obstante, quod intermediae quatuor Congregationes, una Gralis et tres particulares intercesserint.

Secundo: Eidem huic Mandato Cottus morem non gessit et illud se deprecaturum protocollariter determinavit.

Tertio: Hanc determinationem Supremus Comes scivit, interim tamen Consilium Reg. Locumtenentiale sinistre informavit, rescribendo: Quoad hoc Punctum nullam factam fuisse Determinationem.

Quarto: Alia etiam Benigna Mandata Regia, ut in specie quo ad supprimendum, et in quantum vulgatus fuisset, repetendum

notum Librum illum 'Enchiridion' solito tardius publicari curavit idem Supremus Comes, et quidem in Particulari dumtaxat Congregatione, cui pauci intererant, neque per solitas Litteras Publicatorias: Currentales dictas, in omnium, uti opportuisset, notitiam deduxit.

Quinto: Sub ultima Restauratione Jobum Bezerey, actualem Judicem Nobilium contra praescriptum legis e serie Candidatorum exmisit idem Supremus Comes, et eius loco Joannem Nagy exterum, in Cottu inpossessionatum, quia sibi Affinitate junctus fuit intrusit; ante Restaurationem vero Officia Cottus diversis se collaturum promisit.

Sexto: In Comparatione Domus Cottensis diversa impedimenta adhibuit, Cottum jam ad possessionem suam Város-Lőd, in medio sylvae Bakony sitam, et propterea incommodissimam invitando, jam in oppido Weszprim domum alienam nominando, ob quod nec in praesens Domus ejusmodi comparari potuit.

Septimo: Cum Personis Magistratualibus et Nobilibus crude agere consuevit, per Tu et Te.

Octavo: Intimata Consilii Regii et Mandata Regia, secundum quae dispositiones necessariae fieri debeant, ad horum effectum tempestive V.-Comiti non transmisit.

Nono: Contribuentes suos colonos ob excessivas suas exactiones in parte dissipavit, et hoc modo in pravam aliorum exemplum Fundum contributionalem diminuit.

Decimo: Satrapam et Militem Cottensem penes se habitum ad privata sua servitia adhibuit, qui posterior Ipsi itineranti praeequitare debuit.

Ultra haec praemissa, quae tam Supremum Comitem, quam Cottum pariter gravant, sunt sequentia:

Undecimo: In Protocollo Cottus de repartitione Diaetaliū Diurnorum nulla fit determinatio; et tamen extra Congregationem clam facta.

Duodecimo: In Installationem Supremi Comitis praeter magnam Naturalium consumptionem insuper praecise in parato aere expensi sunt 5000 fli, qui per distinctam Impositam contribuentibus adrepartiti, nec rationes ingressi sunt.

Decimotertio: Cottus Supremo Comiti in reparationem domus illius, in qua Congregationes celebraret administravit 300 currules et 600 manuales Laboratores, quibus tamen ad eppalis Diversorii aedificium conversis, nec defacto in eadem domo Congressus suos habere potest.

Decimoquarto: Vecturae et praeiuncturae per Supremum Comitem, et hujus exemplo Officiales Cottenses, ac quod plus est, Supremi etiam Comitatus officiales a miseris contribuentibus passim desumptae fuerunt, qui ipsis in condescensionibus saepe-numero Intentionem etiam subministrarunt.

Decimoquinto: Ignobiles plures diversae sortis, ut sunt: Aeditui catholici, Vitriarius in possessione Eppali Pille (qui una Educillator est), Ductores Cottenses, Spani et Servitores Dnor. Terrestrium, Custodes sylvarum, Tegularii, inhabitatores praedii Dégh et Molitores a contributione vel penitus, vel in parte immunitati, vel denique leniter duntaxat taxati sunt.

Decimosexto: In repartitione Quanti Portionalis gravis excessus tum in eo: Quod dum hoc florenos 38652 nonnisi constituebat, in Contribuentes tamen repartiti fuerint 65088 floreni; — cum vero quod repartitio isthaec saepe tardissime, nempe post transactos currentis Militaris Anni sex, septem et etiam octo menses facta fuerit. Praeterea libelli Contribuentium locorum in Perceptoratu diutissime detineri solebant.

Decimoseptimo: Incolis deserta impopulantibus ultra etiam lege admissos libertatis annos, plures concessi sunt.

Decimooctavo: Salaria Officialium Cottensium aucta; Andrea Högyészy Notario et Jacobo Torkos, Perceptoris Officium resignantibus insimul e Cassa Cottus titulo Discretionis 200 Aurei dati.

Decimonono: Ex eadem cassa Casparo Csuzy Cottum cum reliquis Deputatis conscribenti praeter 4 flor. Diurnum et gratuitam, a Contribuentibus ubique praestitam intentionem, insuper in Honorarium 200 eidem Aurei soluti.

Vigesimo: Possessio Eppalis Város-Löd, utut ferendi prae reliquis Quartirii Officialis Militaris capax, agente Supremo Comite ab hoc immunis relicta, ob cuius etiam respectum alteri Possessionis itidem Eppali Bor-Szörcsök dictae, nullum Militare quarterium impositum.

Vigesimoprimum: Agente Supremo Comite cuiuspiam Clerico pro sumptibus ad actum Defensionis Thesium ex Cassa 100 fli, Seminario vero Alumnorum 24 orgiae lignorum praestiti. (igy.)

Vigesimosecundo: Viduae Josephi Kun, ex ratiocinio Mariti restantes 414 floreni 20 xr. relaxati et absolutionales impertitae.

Vigesimotertio: Armalistae, quorum taxa olim 3300 florenos exaequavit, impraesens ab omni hujus solutione immunes conservati.

Vigesimoquarto : Rationes Perceptorum illinc ab anno 1743, prout et Replicae ad Difficultates Consilii Regii in Rationibus ab anno 1730 usque 1742 formatis expositas in praesens Consilio Regio non submissae.

Vigesimoquinto: Nobilitatem quacunque ratione legitimantes, absque Benigna Regia approbatione illico e statu portionali exempti, onere illorum in alios redundante. Item investigatio Nobilium adaequate Consilio Regio non submissa. Demum Fundi per Nobiles a Contribuentibus aere comparati, illico e statu portionali immunitati.

Vigesimosexto: Occasione Conscriptionis per Csuzum peractae, desumpti in Contribuentibus, facultates suas occultantibus in aere 408 floreni.

Vigesimoseptimo: Acta Officii per officiales ad Archivum Cottus non resignata; Archivum Cottus sine omni ordine disiectum.

His accedunt duo adhuc Puncta gravioris momenti, utpote:

Unum, quod quamquam Diaetales Ablegati diurnorum superfluitatem nec in praesens Cassae reddiderint, Cottus tamen in binis suis repraesentationibus Consilio Locumtenentiali rescripserit: illam jam effective renumeratam et restitutam fuisse; et hoc modo falsas fecerit repraesentationes.

Alterum: Quod praeter Quanti Portionalis et praeter domesticas Impositas tertia insuper Imposita Contribuentes gravati sint, illa nempe, quam fundum Fumigationis vocant, quae per diversos officiales exigitur, in Rationes Perceptoris non ingreditur, pro arbitrio Magistralium in Donaria convertitur.

XVIII.

Birónak 1753. XII. 28. k. levele Szegedyhez stb.

(Prot. Eppale VIII. ex 1753.)

Spblis et Grose Dne, Amice sigler Clssme! A tudva levő kir. Commissio után, mingyárt Bécs felé nyomban menvén, mivel itt Veszprémben oly nagy titkossan vala a vizsgálódás, hogy még csak azt is, hogy kicsoda miben vádoltatik és a Bizonyságok mire kérdeztetnek, vagy mit felelnek, meg nem tudhatánk, addig esedeztem fölséges Asszonyunknál, hogy mind azon Punctumokat, melyek ellenünk vannak, nékem Ő felsége Kegyelmessen ki-adattatta,

a végre, hogy mi is elegendőképpen meg halgattatván feleletképpen mind azokra Replicálhatnék. Ezt az Urnak, mint Vrgyénk első és fő-Assessorának s pedig halgatásnak kötelessége alatt azon hites kötelességre, mellyel a Vrgyéhez tartozik, bizodalmassan írom, hogy senkinek ezeránt semmit nem szóllván, a jövőendő esztendőnek megesendő Januarius Havának 5-dik napjára Veszprémbe által jöni el ne mulassa. Erre kérem és mint fő Ispány kötelezem is az Urat. Sümeghini 28. Decbr. 1753.

Jegyzet: Similes sunt expeditae Dno Grali Perceptoru Paulo Rohonczy et D. Nicolao Somogyi Tblae Jud. Assessori Cottus Veszpr.

XIX.

Beck ügyvédnek 1754. I. 13. k. levele a kancellárhoz.

Orsz. Ltár, kanczl. oszt. ad Nr. 30 ex Aprili 1754; praezentálva 19. jan. 1754.

Excellentissime Illustissime Domine Comes, Regni Hungariae Cancellarie, Domine Dne Gratosissime! Excellentissimo Domino Episcopo et Supremo Comite Veszprimiensi, ex benigna Suae Mattis Smae resolutione, punctorum, quibus deferebatur communicationem habente; inter alios ejusdem Comitatus Tabulae Judiciae Assessores pro die quinta Januarii in Oppidum Veszprim me quoque comparere ex Auctoritate Officii sui jussit. Hac occasione facta punctorum exhibitione visum est: Suam Excellentiam Bona Episcopatus dissipasse, et per hoc fundum Contributionalem debilitasse, cujus intuitu retulit ejusdem Fiscalis, qui etiam Cottus Fiscalis est, locorum et possessionum recognitionibus augmentasse potius quam dissipasse semet probaturum. Illud etiam positum est: quod Diurnorum superflue per Ablegatos levatorum effectivam restitutionem et renumerationem Excelso Consilio Regio Cottus bis false repraesentasset. In priori subversatur fidele servitium Principis, in posteriori fidedignitas Universitatis.

Horum intuitu, ne resolutioni punctorum, hac forma assumptae, tamquam memoratae, Die quinta Januarii tentae¹⁾ conferentiae socius consentisse videar, et ideo aliquando subsummar, dignetur Excellentia Vestra humillimae informationi meae gratosas aures praebere.²⁾

¹⁾ Ugylátszik valami germanismus-féle e helyett: habitae, celebratae — „eine abgehaltene Conferenz.“ —

²⁾ Érdekes, hogy Csúzy e levél íróját Bíró „főbb Consiliariussának“ nevezi, — ez az ur tehát, két udvarban kívánt — szolgálni.

Quoad primum. Verum est Excellentissimum Dominum in aliquibus bonis suis quae in hoc Cottu sunt, (utpote Rendek, Kislöd, Városlöd, Eösi, Hajmáskér, Vanyola, Gecse totales possessiones et portio in Borszöröcsök) numerum personarum et domuum auxisse, illud tamen in malefícium potius, quam beneficium contribuentis populi cessisse; quia Primo: Nova planta in Rendek est gens extera et miserrima, omnibus facultatibus destituta, domunculam, quae vento facile rapi potest, hortos Colonorum, licet aestimatione mediante occupavit, diaetim ex silva, quae nunc praedae exposita est, per cinerum exustionem vivit et corpus tegit. Secundo: in Kiss Löd etiam nulla est reflexio, quia haereditarii Coloni *acatholici*, optimi hospites abire jussi, amore libertationis, pro qua etiam solvere paratus est, facultates et domos suas perperam distraxerunt tandem vero, mutata Suae Excellentiae intentione, domos novas aedificare coacti sunt. Tertio: Haereditarii Coloni in Eösi, (haec possessio antea non multis in Cottu cessit) *acatholici* circiter viginti excidium sunt passi, et domos, nunc servilibus, et migratitiis personis repletas deseruerunt, vineas quoque, nunc in parte per Dominium possessas, dereliquerunt.

Excellentissime Domine! Non ab advenientibus hospitibus, et novo fundo, sed ab exhaustis facultatibus priorum colonorum metianda est deterioratio; si enim Tabellam Cottus anni 1744 quo prior Episcopus obiit Sua Majestas Ssma reproduci et cum moderna combinari benigne mandaverit, ultra centum Dicas, non fatalitate, sed aliter, quod misera plebs, quae nunc tacere debet, referre optaret, decrevisse manifeste prodibit. Amplior deterioratio apparet in silvis, quae multis Episcopis fructificarunt, has Excellentissimus Dominus Eppus pro sex circiter mille florenorum arenda judaeis tradidit circumscindendas et devastandas, ita quod inter clangores et strepitus transiens populus vivas et sanissimas arbores, quae violenter mori debent, deploret, quarum si una tantum a duobus florenis computaretur, non sex millibus, sed infinita summa compensari deberet.

Alia aliorum fidei relationi relinquo et ad secundum membrum humillimae informationis meae, ubi Cottus falsas facere repraesentationes ausus est, transeo. O Tempora! O mores! Avi et Abavi nostri gloriosae reminiscentiae Principibus de more suo obediverunt. Coram Rege et illius Consiliariis vera locuti sunt; nos inobedientes, nos falsi sumus. Nihilominus loco Universitatis, quae certe nunquam false egit, Excellae Vrae humillime inservio.

Protocolla nostra diurna Ablegatis superflue soluta per eosdem restituta et renumerata fuisse non referunt; si repraesentatio eisdem terminis facta est, vere nunquam constitit Universitati, sed per Ordinarium Notarium cum Dno Supremo Comite, uti sub hoc conferentiali consessu die quinta celebrato idem retulit et communicatum Excelso Consilio Regio submittebatur.⁷⁾ Ideo, si Tutor Cottus, qui Supremus Comes est, et tutelato semper prodesse, obesse autem nunquam potest, facto Notarii consensit, utrum tutelatus luere possit? altissimo Excellantiae Vrae submittitur Iudicio. Insimul in profunda humilitate dicere audeo, quod nisi Sua Mattas SSma Benigno remedio succurrere dignata fuerit, Haereditas sua, stante moderna providentia pessumabit. Subjecta enim et membra hujus Cottus majora et digniora, per quae publicum administrabatur, adeo per Dnum Supremum Comitem sunt divisa, ut homo homini lupus sit et nonnisi malevoli unus alteri machinetur. Quomodo ergo Comitatus, in se divisus non desolaretur, quando Regnum in se ipso divisum desolari debet.

Haec Synt, quae Exclae Vrae in profunda animi mei subjectione, humillima deprecatione praemissa, non delationem suscepturus, sed vera locuturus propono, perseverando Exllae Vrae Pestini 13. Jan. 1754, humillimus servus Alexander Bék (sic) indignus Assessor Cottus Veszprim.

Külön mellékleten, mintegy utóirat gyanánt:

Accedit etiam: quod licet Sua Mattas SSma medio Excelsi Consilii Locumtenentialis Magistratualibus officia privatarum personarum benigne interdixisset, nihilominus Excellmus Dnus Supremus Comes Fiscalem Cottus, qui vi officii contra saevientes de Actione Magistratuali cogitare debet, proprio etiam servitio devinctum teneat.⁷⁾ Ita etiam Vice-Notarius Cottus, ejusdem Dni Supremi Comitatus Aulae Praefectus et Secretariae Director est. Priori, utpote Fiscali, si alterutrius resignatio fuerit imposita, retinebit Cottus servitium; nihilominus tacite conjunget cum servitio Dominicali, quod interum foret Comitatus damno et ruinae.

⁷⁾ Az egész mondat hibás ugyan, értelme azonban világos: Birót akarja a hamis felterjesztésért okolni.

⁷⁾ Rosos János; 1. „Specificatio Libellorum Pagalium I. Cottus Weszpr. in Archivio repositorum,” a többször idézett iratcsomóban. Rosos különben Csuzynak rokona volt. Ennek köszönhető, hogy ez is kimélte, nemcsak Biró, akinek úgy látszik, hű embere volt.

XX.

Csuzynak 1754. I. 24. k. levele a kancellárhoz.

Orsz. Lt. ad Nr. 30 ex Aprili 1754. pr. 28. I. 1754.

Nagy Mélytóságu Gróf és Magyar Országi Cancellarius ; Nagy jó kglmes Uram, Uram.

Mélysgos Weszprémi Püspök és Feő Ispán Ur eő Excella a F. Comissionnak általunk bé adott, s-rész szerént pedig a titulált Comissionnak szorgalmatos disquisitiójából ellene ki jött s-eléggé comperiáltatott Punctumoknak vele való Communicatióját per indirectum Canalem¹⁾ (amint maga eő Excella mindeneknek beszéli) eő fölségétől megnyervén, Bécsből lett vissza jövetelével ennyihány (sic) napok mulva maga belső titkos tanácsit (kiket úgy hiszem Excellentiádis jól ismer) Veszprémben magához nagy titkossan egyben híván, s-azokkal egyetemben két nap egymás után consultálódván in replica danda ad puncta secum communicata olly szorgalmatosan dolgoztanak, hogy a fönt irt Consiliariussi Vizköröszt napján még csak szent Misét sem hallgattak, megfelekezvén azon közmondásrul: non tardat missa diaetam, vagy azért is Isten eő szent fölsége azt, amit leg inkább titokban kívántak tartani, még az nap világosságra hozta, mert azon a napon három

¹⁾ Ha Csuzy e szóval azt akarta jelezni, hogy Bíró a pontozatokat illetéktelen módon, kerülő utakon kapta, rágalmazza őt. Ennek bebizonyítására elég azon kísérő levélnek kezdő sorait ide iktatni, melylyel Bíró az e pontozatokra adott válaszát közvetlenül M. Teréziához terjesztette be: „Sacratissima Caesareo-Regia Majestas, Domina Domina Clementissima! Jugi quiete nihil mihi exprobandis conscientiae meae securus humillime cum Replcis meis *ad Puncta clementer mecum communicata*, seriatim ac in omni candore appromptatis compareo et tacitus ad pedes Mattis Vrae SSmae demissime provolvor: ego me nec excuso, ne incuso, loquantur producta, perorent pro nobis Acta, jam Excelsae Mattis Vrae SSmae Aulico-Hungaricae Cancellariae exhibita.“

Ha bíró a pontozatokat „görbe csatorna“ útján vette volna, bizonyára nem emliti azt közvetlenül a királynőhöz felterjesztette egy iratban s nem emliti ezt maga az 1754. IV. 3. kelt kir. leirat sem. Következőleg nem is volt oka, sőt önnönmagát kisebbitette volna, ha ezt „beszéli“. Különben is Becknek leveléből kiderül, hogy a közönség is tudta, mikép Bíró „*ex benigna S. Mattis SSmae Resolutione*“ kapta a pontozatokat.

Helységbe, nevezet szerint: Váras-Lőd, Kis-Lőd és Ajka-Rendek hozzám küldvén követeiket, valósággal beszéllették, hogy eő Excellentiájának Répássy Ferencz névő (sic) Veszprémi Tisztartója valamelly Juratussal hozzájok menvén, minden uttál móddal és és ígéretekkel arra kívánta eőket disponálni, hogy fölösleg és Contractusokon kívül való hajtogatásokkal és adózással a Dominium nem terhelné őket, hanem a Nemes Vmegye, s-ha ezt hitek után az inquirens Juratus előtt vallyák, minden vecturákat és praejuncturákat, melyeket Contractusokon kívül az Uraság részére tettenek, instantanee megfűzeti, ha M. Püspöknek egy pénze nem maradnais, s-erre az öregét és előljáróit a nevezett Helységeknek semmiképen sem disponálhatván, csupán csak azokat mind az három Helységből, kik Birói hivatalt eő Excell. Uraságának ideje alatt viseltenek citálta maga elejben először is, hogy azokat valamikép arra disponállya, aminthogy mindannyira törte őket, hogy corrupált ígéretekkel némellyeket, s-amidőn az inquirens Juratus által reá kérdezettek az Uraság ébeli (sic) keménységét és Excessusit ugyan csak elhalgatták hitek le tételévelis. Ez így végben menvén, azonnal kérték mindannyian a Tisztartót, hogy igyekezete és ajánlata szerint fizetné meg, de még jó szót sem adván nékik elpírongatta és szitta előle eőket.

Ezen dologban tanácsat kérni jöttek a megírt követek hozzám, én pediglen mi tanácsat adtam légyen nekik, aztis Excellentiád előtt sincere adaperiálom, azt tudniillik: hogy adnának a M. Uraságnak egy Instantiát bé ezeránt és kérnék eő Excellentiáját, hogy a Tisztartója által meg ígért excessiva praejuncturáknak és vecturáknak refusióját ne difficultálná, hanem fizettetné meg mert lehet, hogy a Tisztartó eő Excell. hire s-akarattya nélkül és csak magátul cselekedte ezt, s-evel el mentenek tőlem, declárlván mindazon által aztis előttem, hogy ha eő Excella sem fogja nekik meg fűzettetni, a N. Vrgyéhez s-ha ot meg nem orvosoltatik, eő fölségéhez is kéntelenitettnek fölösleg és Contractusokon kívül való hajtogatásiknak és adózásoknak¹⁾ leendő meg orvoslása véget folyamodni. Bizonyosan referálták arról, hogy eő Excellais azoknak bonificatióját meg ígérte s-bé kívánnya venni Sz. György napkor a Kontraktusokban. Ha ezt ily nagy Mélysgu Papi ember-

¹⁾ Érdekes, hogy a „tanácsadás“ után a paraszt már azt is tudja, hogy a kellőnél többet adózott. Kezdetben nem volt szó arról. Különben csak az ajkarendieket lehetett rá venni, hogy panaszt tegyenek.

nek s-mellette Feő-Ispánnak maga és többeknek lölki veszedelmével illet-e? s lehetett-e, kivált eő fölsége előtt levő dologban elkövetni, Excellentiád bölcs ítéletének substernálom minden alázatossággal. Hogy pedig valósággal így történt, meg bizonyodik elége tegnapi napon itt Pápán tartott, gralis Gyűlésen a N. Várgyének bé-adott Ajka-Rendeki Helységnek Instantiájábulis, melyet in vidimatis paribus alázatossan accludálok. Bizonyos azis, hogy a több Helységeiből a fölleb meg irtt ígért alát Testimonialisokat szedet, talán mondhatom extorqueált, Veszprém városán kívül, ki ad iterata etiam mandata denegálta, s-ki sem adta erül kért Testimonialissát,') s-denegálván a Várás, utób magátul a Város Birájátul sub privato sigillo kérettetett, de még a' sem adott, ezt tégnap magok fide dignè referálták előttem.

Amint fül hegygyel hallom, a több Helységiis Instantiát akar-nak azeránt bé adni igyenessen eő fölségének,') ezt maga Aulae Praefectussátul (ki egyszerismind ezen Várgyének V. Notariussa) tudom; mind ezeken kívül Juratus által conscribáltotta az egész jószágiban ujjonán épült Házokatis evvel azt kívánván megmutattani, hogy jószág Püspökségétől fogva nem hogy fogyot és pusztult volna, sőt inkább szaporodott és gyarapodott; ezt ki tanultam a maga leg főb Consiliariussának, Bek Sándor Urnak e napokban hozzám bocsájtott Leveléből, melyet in ipso originalo kívántam alázatossan a végre Excellenciádnak megküldenem, hogy eő Excellentiájának ezen dologban a Consiliariussival tartott és több egyéb titkos, de valóban kárhozatos proceduráit s-más dolgokatis, melyek benne foglyaltattnak, jó kegyelmes Uram Excellentiád láthassa, s valósággal tapasztalhassa.

Conscribáltotta ugyan az új házakat még azokatis (amint informáltatom) amelyek azelőtis voltak épen csak újra reperáltattak, de mért az Házakat és nem a Gazdáknak Facultásait, melytől eő fölségének adóznak s nem conscribáltatta azokat a jó gazdákatis, akik Össi és Hajmáskéri s-több Helységből el-mentek s-el széllettek') s azoknak el-menetelekkel leg inkább a megnevezett két Helységek személyekben, mint szintén Dicájokban notabiliter

') Természetes, mert épen a város ellen huzamosb idő óta perelt, az uri jogok védelme érdekében.

• ') Az iratok közt ennek nincs nyoma.

*) Ősiben aligha Biró volt az állítólagos fogyatkozásnak okozója; mert ott is pere volt a szomszédos birtokosokkal; Hajmáskéren pedig, a protestánsok kivándorlása okozhatta azt, talán Ősiben is.

decrescáltak s-apon ként decrescálnak, melyek akkor, mikor eö Excellja apprehendálta jó és notabilis Helységek voltak. Nem tudnám, mikép lehet mondani, hogy a Püspökségnek jószága szaporodot és gyarapodot volna, holot világossan ki teczik a Repartitionis Quanti Tabellákból, hogy a tempore ultimae gralis Conscriptionis egyült egyült minden Helységek tam in personis quam in Dicis, decrescáltak'), in personis az egész jószágiban Nro 110, in Dicis vero Nro 63 és 'a fogyatkozás vagyoni. Mi légyen pedig oka naponként való fogyásoknak és pusztulásoknak, kérdeztessenek csak et extra omnem timorem tétessenek a Jobbágyok, meg mondgyák magokis.

Haec in ordine ad punctum 9-um, quoad reliqua autem hiteles relatiobul tudom, hogy némely emendicált Testimonálisokkal fog elől jönni, mellyek merisquivocis Terminis maga által többire concináltattak, hasonlót subscribáltatott Káptalanyávalis, ex pracedanea ratione némelyek a Kananak Urak közül¹⁾ azt nemis subscribálták. Aztis alázatossan irhatom Excellentiádnak, hogy a próbáival nagyon biztattyá magát, passim azt beszéli, quod puncta cum ipsa communicata praeter tria ad summum, sint solum muscae et merae imperfectiones humanae.²⁾ Mind ezekről hogy Excellentiádat alázatossan informállam, szükségesnek ítélem, tudván Excellentiádat igasságszerető Mélysgos Urnak lenni. Ezzel midőn hosszas alkalmatlanságamrul minden alázatossággal követem egyült esedezem, hogy ítéletben ezért ne essem kegyelmes Gratiájában és hathatós patrociniumában dolgaimat mint szintén magamat igasságamban alázatossan recommendalom, s-örököszen maradok Excellentiádnak, jó Kegyelmes Uramnak, Papae 24-a Januarii 1754 Alázatos Szolgája Csúzy Gáspár.

¹⁾ Megjegyzendő, hogy ezt az utolsó összeírást maga Csúzy vezette; s ezért az illetéktelen honoráriumnak kifizetését, Bíró ellenére, épen ezen tárgyalások alatt ki tudta magának járni.

²⁾ Ha Dubrinczain kívül más is megtagadta volna aláírását, ez, levelei valamelyikében bizonyosan említi.

³⁾ Dubniczai is ezt hozza fel; látszik, hogy ez a két ur egyetértett Bíró ellen.

XXI.

Dubniczay levelei Zbiskóhoz.

Orsz. Lt. krl. oszt. ad Nr. ex Aprili 1754.

Illustrissime ac Rendisse Dne Episcopo, Dne mihi Gratosissime! Dominus noster 19-a hujus aut 20. pro certo Viennam parat ad enodandum se, viis et modis diversis conquisita, concinnata et consarcinata scripta allaturus, quae inter a Capitulo quoque nostro unum expetiit testimonium, quod, advertens, me 13. hujus Papam discedere velle, per Ceremoniarium suum et ad me misit, et meum quoque superinde annutum et votum expetiit. Ego aequivocum, astutum, non verum, imo nec parte ex omni verosimilem advertens, Ceremonario ejusdem reposui, ut dicat Domino Excellentissimo, quod mecum communicaverit, ego quod illud relegerim, et sciam quid intus sit, et sic discessi.

Credo tamen alios hoc testimonium eidem non denegasse. Testimonio hoc nihil aliud, nisi suam quaerit gloriam, merita sua allegat, et quod Episcopales proventus in optimos convertat fines. In ipso inter caetera stat, quod pro Dioecesi Clericos jam ad 30 auxerit, quod Veszprimii ante non existentes, modo 18 alantur, quod Seminario hortum non parvis sumptibus comparaverit, quod ad 80 Parochias novas erexerit etc. Interim Proventuum Episcopaliū nec in clericos, nec in hortum, nec in neoerectas parochias vel unum obulum profudit. Caeterum haec omnia aliunde cum Vra Dne Illma communicanda spero, eousque nihilominus fors non nocebit, ut Excell. Dnus Cancellarius haec resciat, et ei perscribatur, ut aequivoca haec, astuta, ne fors plurima emendicata scripta bene examinentur et inspiciantur.

In reliquo stb. Papae 18 Jan. 1754, Steph. Dubniczai (idegen kéz írása).

II.

Ugyanaz ugyanahhoz.

(Sajátkezűleg).

Ex nuperrima, quam ob pessimum pro tunc valetudinis statum ipse scribere non poteram, exmiseram sequentia: Dnus noster dolenter ubique conqueritur, quod tempore Commissionis, se Supremo Comite in loco existente, non requisito, nec interrogato, cum summo illius praejudicio, homines comitatenses ad domum Dubniczaiā citati sint, et huius citationis Formulam undique con-

quirit, quid cum ea agere velit, adhuc rescire non potui. Puncta secum communicata passim coram aliis recenset, et praeter duo vel tria, quae asserit graviora, reliqua omnia solum imperfectiones humanas et muscas esse asserit, adnectendo: „Aliter ego sciam meum regere et dirigere Comitatum, dummodo citius in his me purgem, quod modernis testimonialibus, inquisitionibus, fassionibus et attestatis fide dignarum Personarum certo efficiam.“

Rogo, singula haec bene pensentur, examinentur et excutiantur; certo certius diversus ab his omnibus prodibit sensus. Priori hebdomada ex fundo Patribus Piaristis, ad interpositionem Illmae D. Vrae confirmato et subscripto semiquintam orgiam ademit, et ne secundum subscriptam illam delineationem aedificent, absolute inhibuit.

Ecce Dne Illme, nonne dicebam, haec non fore diuturna! Calamo nec concredere, sed nec brevibus exprimere possum, quae umbratilis pugna, quae inter ipsum et Bek mutae modo agantur scaennae, omnia fiunt tantum ad excaecandos homines, et ad imponendum loco illi, a quo judicandus veniet. Ideo obsecro et supplico, aperiatur haec ibi, ubi aperiri debent, ut technae ac doli detegantur; Iustitiae introductor, abactis calamitatibus audiet Illma D. Vra, si opitulatricem tam oportuno tempore admoverit manum. Certo impossibile est, ut injustitias diutius sustineat Deus. Si Deus ad nos Illmam D. Vram tulerit, quod ex corde advoveo, longe adhuc mirabiliora audiet, quam prius audiverit (igy) quia commota jam foetet Mephitis. Caeterum stb. Vesprimii, 21. Januarii 1754. St. Dubniczai.

XXII.

Zbiskó levelei a kancellárhoz.

Excllme et Illme Domine Comes Cancellarie, Dne Gratosissime! Praesummo humillime Excllae Vrae submittere duas epistolas ad me proximo cursore in negotio Dni Eppli Veszprimiensis datas, de veritate expositionis *non multum ambigo*; cognitum enim utcunque habeo Viri istius procedendi modum. Accedit praeterea quod is continuo gloriatur praevalida Excllmi Dni Comitissae Palatini protectione, qua etiam fretus ait se caetera parum curare. Deus det bono viro meliorem mentem et animum! Queis gratis stb commendatus, Galgóczii 25. Januarii 1754 Jos. Car. Zbiskó, Eppus Vegliensis.

II.

Ugyanaz ugyanahhoz.

Tendimus jam sensim ad operis consummationem et spero, quod intra octo dies finis totius sit futurus dilationis. Ubi interim opus in purum redactum fuerit operiar gratiosa ExclaeVrae mandata, an istud ipsemet Viennam adferre et ExclaeVrae humillime famulari debeam.

Caeterum, quid iterum de negotio Veszprimiensi acceperim primum humillime accludere, ne vel minimum eorum celem Exclae Vrae. Videtur bonus Dnus Eppus jam et acta commissionis velle lacessere, horum tamem rationem dare paratus sum et coram Deo et coram mundo. Queis pretiosis gratiis stb comm. Galgóczii die 2-a Febr. 1754, Jos. Car. Zbiskó, Epp. Vegliensis.

XXIII. a)

Királyi leirat a megyéhez.

Dcto 1754. IV. 3., mely Klimó kiküldetését jelenti.

Maria Theresia, Reverendi, Honorabl. Spectabiles ac Magnifici, Magnifici item Egregii et Nobiles Fideles Nobis Dilecti. Posteaquam Commissio Nostra Regia nuper ad Cottum isthunc exmissa, suam de operationibus suis Mtti Nrae humillime exposuisset relationem, *pro corrigendis defectibus*, qui in administratione publica in eodem isthoc Cottu intervenerunt, inducendoque bono et recto rerum agendarum ordine Fidelem Nostrum, Nobis Dilectum Reverendum *Georgium Klimó*, Eppum Quinque-Ecclesiensem Cottuumque Baranyens. et Tolnens. Perpetuum Supr. Comitem et Consiliarium Nostrum in Commissarium Regium Nostrum clementer nominavimus in gremium Vestri proxime compariturum, ea quae ipsi in Mandatis data sunt, fideliter una ac industriosè executurum ac etiam Magistratum Cottus huius restauraturum.

Quod ipsum, quemadmodum Vobis hisce benigne significamus, ita clementer juxta ac serio comittimus et mandamus, quatenus Vos praelibato Commissario Nostro debitum Honorem et Reverentiam ac praeterea in iis, quae Supremo Nomine Nostro in medio Cottus huius propositurus, acturus et dispositurus est,

omnem fidem, paritionem et obedientiam pro debito homagialis obligaminis Vestri exhibere debeatis et teneamini. In reliquo Vobis gratia Nostra Caes.-Regia benigne propensae manemus. Datum in Archi-Ducali Civitate Nostra Viennae Austriae die 3. mens. Aprilis Ao Dni 1754. M. T. m. p., Comes Leopoldus de Nádasdy m. p., Bernardus Koncsek m. p.¹⁾

XXIII. b)

Ugyanez ügyre vonatkozó kir. leirat Biróhoz.

M. Theresia etc. Reverende etc. Demisse relata fuit Matti Nrae repraesentatio, una et exculpatio, post communicationem punctorum illorum, in quibus tam Fidelitas Vra, quam et Magistratus Cottus Veszprimiensis, ejusdem Fidelitatis Vrae moderationi concrediti de defectibus in administratione rei publicae commissis ex relatione Commissionis Nrae Reg. nuper exmissae culpabatur, humillime exhibita.

Quo in genere quandoquidem praeattactorum defectuum et abusuum sublationem, bonique ac recti rerum administrandarum ordinis inductionem et publici boni et servitii nostri Regii ratio summopere exposcat, in hunc igitur finem fidelem nostrum, Nobis dilectum Rdm Georgium Klimó Eppum Quinque-Ecclesiensem, Cottuumque Baranyaens. et Tolnens. perp. Supr. Comitem ac Consiliarium Nostrum Reg. clementer nominavimus, in gremio Cottus hujus proxime compariturum, Benignamque Resolutionem Nostram uberius expositurum, ea, quae sibi in mandatis data sunt fideliter executurum ac etiam Magistratus Cottus hujus restauraturum.

Quam vero B. dispositionem veluti antelato Cottui notam reddidimus, ita hisce Fidelitati quoque Vrae clementer significamus, ea B. cum commissione, quatenus memorato Commissario nro Regio Sua etiam ex parte debitum honorem, ac in iis, quae in gremio ejusdem Cottus Supremo Nomine Nostro propositurus et dispositurus est non modo omnem fidem et paritionem exhibere, ast etiam assistentiam debitam praebere noverit, neque intermittat eadem Fidelitas Vra, cui in reliquo. Viennae 3. Aprilis 1754. Eppo Veszprimiensi Ex Offo.

¹⁾ Az aláhuzottak csak az egyhm. Protocollumban vannak aláhuzva; — a fogalmazványban nem.

XXIV.

Klimónak utasítása.

Maria Theresia etc. Rende etc! Ex-communicatis Vobiscum ternis per Cancellariam nrām Rm. hung. Aul. Matti nostrae demisse exhibitis propositionibus Vos percepisse, ac praeterea ex aliis etiam hic adnexis, in hanc rem influentibus actis uberius adhuc percepturos esse non ambigimus, quanti defectus in Administratione publica in Cottu Vesprimiensi intervenerint, per Commissionem nostram Rm in facie loci inquisiti et comperti.

Cum autem ex antelatae Commissionis nrae R. relatione pateat, malae Administrationis illius causam fuisse tum ipsum Supremum Comitem, tum Magistratum, ac idcirco inter tantas collisiones et animorum alienationes restauratio Magistratus quantocyus peragenda Supremo Comiti in hoc casu concredi non possit: Vos igitur hoc in passu pro Commissario nro Regio clementer nominamus, unaque Vobis injungimus, ut restorationem illam quantocyus peragatis idoneisque subjectis ad officia candidatis Magistratus Cottensis talis constituatur, cui ejus administratio tuto concredi possit. Quo facto cum resensus Nostri expressione malam administrationem, et in exequendis B. Resolutionibus Nostris negligentiam serio improbabit et stante Congregatione efficaciter disponetis, ut hactenus neglecta immediate corrigantur, in futurum autem omnia rite et exacte pertractentur.

Porro ulterius investigabit, an ea, quae diversis vicibus salutariter praescripta, et per postremam Commissionem Nomine Nro ordinata fuerunt, in effectum sint deducta et an Instructio Supremo Comiti non ita pridem data debite observetur. Quodsi aut B. Mandata Nostra aut regiae Constitutiones in toto vel in parte nondum impletas fuisse compereritis, earum effectuationem mox praecipietis, modum demum et formam cum Cottu elaborabit, ac insuper circa justam proportionem observandam, accuratam contributionis praestationem et intemeratam justitiae administrationem stante eadem Congregatione quam maxime providas dispositiones facietis, Nomineque Nro Cottui injungentes, ut qua ratione et quando praemissa seriatim effectui mandata fuerint, sub authentico Cottus sigillo, nec non Supremus Comes in particulari, Nobis exactam submittat Relationem.

Caeterum Supremo Comiti Nomine Nostro significabit, ut omnia et singula pacate, ea cum moderatione ac gravitate,

quam negotia exigunt, pertractet, Cottum vero ejusque membra commonefacietis, ut Supremo Comiti debitum respectum et obedientiam exhibeant, et a quibusvis tumultuariis conclamationibus et concitationibus sub gravissima poena, actione fiscali immediate vindicandis abstineant.

Noveritis proinde ad praemissorum omnium effectum pro debito obligaminis Vestri accurate et fideliter procedere, ac tandem, quidquid per Vos dispositum effectumque fuerit, per circumstantialem relationem, una cum remissione Actorum Vobis hac in parte concreditorum. Matti Nrae humillime exponere.

In reliquo etc. Viennae 3. Aprilis 1754. (a többi idézendő irat mind ezen 30. számhoz van beosztva).

XXV.

Klimó bejelenti magát a megyénél.

1754. IV. 15.

Excllmi, Illmi, Rssmi, Spectles ac Magnifici, Pertes item ac Grosi Dni Nobis obseqdmi. Benignum Suae Mttis Ssmae Mandatum, quo mihi in medium Praettarum Dn. Vrarum Gremium, quippe Incltyi istius Cottus Veszpr. negotiorum inibi uberius contentorum causa proxime accedendi provincia delata est, praettas Dnes Vestras percepisse nullus dubito. Quare ut benignissimae Suae Mttis Ssmae voluntati morem, pro homagiali obligatione mea quantocyus geram, Praettis Dnbus Vstris hisce significandum, unaque diem 14-am affuturi mensis Maji pro celebranda Grali I. Cottus istius Congregatione in Civitate Eppali Veszprém praestituendam duxi. Confidens Praettas Dnes Vestras eo frequentiori numero pro dicto die sequentibusque, quibus eandem Galem Congregationem continuari in praefata Citte continget, ibidem affuturas quo majoris momenti negotia, altum utpote Servitium Regium, pacem et tranquillitatem, rectumque in administratione Publicorum Ordinem inducendum atque Restaurationem quoque Magistratus I. Cottus concernentia pertractanda occurrent.

Quas dum in reliquo sanas et incolumes et ad promovendas B. intentiones Regias in bonum Publici istius I. Cottus unice tendentes promptissimas reperire cupio, interea etiam Earundem Gratiis et favoribus impense commendatus persevero Quinque-Ecclesiis 25. Aprilis 1754. Praettarum D. Vrarum humill., obsqmus et obligmus servus G. K. Eppus Quinque-Eccl. m. p.

XXVI.

Veszprémmegyének Klimó kiküldetése alkalmából a Királynéhez intézett köszönő felirata. 1754. V. 14.

Sacratissima Cao-Reg. Majestas, Dna Dna Nobis Clementissima! Benignam eamque vere Maternam Majestatis Vestrae SSmae provisionem, qua in gremium Cottus istius Vszprm. iteratis Cao-Regiis Commissionibus ad defectus publicae administrationis Magistratus Nostri corrigendos exmissis Nos ad debitam gerendorum pro futuro publicorum Negotiorum regulam reducere, ac una notabili jam temporis spatio variis dissensionibus laceratos SS. et OO. Unittis hujus animos in desideratam unionem et pacem revocare Ssma Majestas Vra Clementissime dignata fuit, in omni, tamque pia ac benignae Principi a fidelibus subditis debita animi nostri subjectione agnoscentes, pro altissima eadem sollicitudine, eas, quas profundissima possumus concipere Mente agimus, praesentique perdemissa repraesentatione Nostra exprimimus gratias, spondentes, pro fideli obligamine Nostro illa universa, quae nobis benigna hacce Mattis.Vrae provisione districtim injuncta, et exposit observari demandata habentur, omni exactitudine et obedientia quam solertissime inposterum curaturos ac observaturos; ad sacros Mattis Vrae SSmae pedes devoluti demisse precantes: dignetur Mattas Vra SSma nos ulterius quoque praealta Cao.-Ra Clementia ac protectione sua benignissime complecti, qui profundissima, homagialique cum subjectione emorimur. Ex Grali Congr. Nostra die 14-a Maji 1754 Vszprii continuative celebrata, SSmae Mttis Vrae humillimi, perpetuoque fideles Capellani et subditi Universitas Cottus Veszprimiensis.

XXVII.

Nova Puncta Delationis

Domnum Eppum Veszpr. gravantia quae per Illmum D. Commissarium disquiri, in quantum fieri potest accomodari, et Sua Matti Ssae referri debebunt.

Primo: quod ipse (Biró) post mortem parochi Apáthiensis, Ioannis Herencsevis notabilem pecuniae summam, Josepho Perczel elocatam, per Fiscum Regium quidem apprehensam, sed tandem ex Benigna Suae Mattis SSmae Resolutione eidem Eppo, in finem ut

in emolumentum Seminarii convertatur, cessam, non huc converterit, sed cum assignatione Litterarum obligatorialium affini suo Gaspari Gál donaverit.

Secundo: quod Fundum Curialem in oppido Veszprém, (quem tamen ibidem dari nec ipse, nec sui in Eppatu praedecessores olim admiserant) post praevidam 6000 mille florenorum in aedificiorum investitionem, cum gravi Eppatus praepjudicio alteri affini suo, Antonio Medgyessy perennaliter fassus sit, curialia beneficia adjiciendo. Molam praeterea unam Eppatus eidem inscripserit, quod denique hic Antonius Medgyessy, ita volente et mandante Eppo, uberioris successionis causa in Bonis Eppalibus grassetur.

Tertio: quod Fundum Colonialem in Eppali possessione Bor-Szőrcsök, pulso praevid abinde contribuyente Rustico, tertio suo Affini, Joanni Nagy, dum in Officium Judlicium locatus fuit, aedificandum et inhabitandum assignaverit.

Quarto: quod in natali loco *Paddny* dicto, aedificium illustrius structurus ex territorio Novaiensi Eppali, quod 20, ex Lődiensi vero, quod 12 milliariibus distat, ligna, quae numerari non possunt, per suos Eppales Subditos, extra obligationem contractualem, qua pollicitationibus variis, qua comminationibus inductos, cum pecorum illorum interitu et vitae etiam periculo (siquidem unus in Danubio submersus exstitit,) devehi curaverit; denique:

Quinto: quod debitorum passivorum contractione, aedificiorum non tam necessitati, quam luxui servientium structurâ, continuarum litium prosecutione, indecente pecorum quaestu, prodiga in Cognatos liberalitate, mutabilitate denique et inconstantia sua, qua rem, hodie conclusam cras denuo resuscitat, nec unquam deduci sinit, Bona Ecclesiae summopere oneret, involvat et respective depopuletur. (Prot. Epp. VIII. ex 1753; 339 l.)¹⁾

¹⁾ Szükségesnek tartjuk itt megjegyezni, hogy a protocollumok stb. évszáma nem mindig az abban foglalt iratok keletkezési idejével.

XXVIII.

A Herencsevecs-ügyre vonatkozó iratok:

a) végrendelkezése.

Infrascriptus praesentibus recognosco et testor quod Rndus Dnus Michael Herencsevecs vita functus condam Parochus Somogy-Variensis circa ultimam vitae suae Terminum existens, bene tamen sibi praesens, ultimam voluntatem saepius mihi revelando, hanc verbalem de sua tam pecuniaria, quam alia substantia, coram me, Confessario suo, fecerit dispositionem: Ut quidquid haberet, (praeter expensas pro statui suo competenti sepultura) cederet juxta Ordinationem Superiorum suorum pro refrigerio Animae suae, animarumque Parentum, Consanguineorum et animarum in Purgatorio existentium, quarum specialis memoria non datur et pro Gloria Dei. Hanc autem ultimam voluntatem praeattacti pie defuncti fuisse, ut Confessarius eius usque ad ultimum halitum assistens, ad puritatem Sacerdotalis Conscientiae meae testificor. In cuius itaque majorem fidem, has propria manu subscriptas, proprioque usuali sigillo roboratas Testimoniales litteras dedi in Oppido Karád die 22. Aprilis 1746; Adamus Péntek, parochus Igaliensis m. p. (L. S.)

2. Quemadmodum praesentis recognitionis hic exhibetur expositio, ita etiam antea subscripto Fassionem horum exponente me audisse testor. Ladislaus Solymossy, parochus Karádiensis. V.-Archidiaconus m. p.

3. Praeattacti hic fatentis verba eadem, quae ponit, ex ore et voluntate pie defuncti nominati Testantis, de omnibus suis mobilibus et habitibus, sibi in Conscientia imposita exsequenda audiui in Domo adhuc Schotiana, statim post obitum huius defuncti intra unam ejus defunctionis horam, ita testor. Joannes Franciscus Domaniczky, parochus Sziliensis, Vice-Archi-Diaconus. m. p.

4. Praesentem Copiam ex Protocollo Episcopali Vesprimiensi extractum in omnibus suis punctis et clausulis conformem esse attestor. Stephanus Bolla, I. Cottus Jurassor. (Vörös viasz-pecsét.)
(A pécsi pp. levéltárban igt. sub 161756.)

XXVIII. b)

A Herencsevis-testvérek nyugtája.

Ego infrascriptus praesentium per vigorem notum facio, quibus expedit Universis: Quod licet ex clementissima Suae Mttis Sacratissimae Ordinatione, Excellmus, Illmus ac Rssmus Dnus Dnus Martinus Biró de Padány (stb. czime) post mortem et decessum Rdi Michaelis Herncsevich, parochi sui condam Somogyváriensis, contra molimina etiam fisci Regii, qua Ordinarius et Dioecesanus, medio Excelsae Camerae Hungarico-Aulicae Legitimus Successor definitus sit, consequenter ubicunque haerentis remansae substantiae liberam incassationem, ac desuper dispositionem obtinisset in solidum; motu nihilominus proprio, habita consanguineorum reflexione, posteaquam me Georgium item et Mathiam nec non Barbaram Herncsevich Fratres et Sororem Carnales et uterinos mediantibus Literis Inquisitionalibus per Dnum Iudlium Cottus Zagrabiensis Georgium Dragonovich peractis, subscriptioneque et sigillo firmatis fidedigne remonstrassem, nos quoque substantiae illius participes reddere volens, certas chartabiancales Nobis consignandas gratiose decrevit. Considerando tamen, quod circa strepitum juris profusionemque Expensarum ac magnorum fatigiorum, implementum ipsarum consequi haud valeret, et quod ex Croatiae Regno, iteratis jam vicibus cum gravi sudore ac fractione corporis finem in huncce iter fecissem, paterne commotus, ex pura benignitate inter me et reliquos fratres et sororem meam distribuendos florenos Ducentos, idest fl. 200 resolvere dignabatur. Quos etiam in instanti numerari, manibusque meis defectu absque omni assignari fecit.

Proinde et ego, tum nomine meo, quam reliquorum praerecensorum Fratrum et sororis, a modo in posterum, quovis sub titulo aut praetextu, intuitu remansae praedicti Rndi Fratris Nostri Michaelis condam Herncsevich substantiae movendam quaestionem aut praetensionem, tamquam requisitus frater natiu major casso, annihilato et mortifico. Praetitulatum Excellmum Dnum Praesulem super praespecificata summa Praesentibus quietando. Sümeghini, die 19. mensis Maji anno Dni 1749. Franciscus Herndsevich, (sic) parochiarum OO. Sanctorum et S. Vitti Martyris, Canonice Unitarum Dioecesis Zagrabiensis parochus m. p. (L. S.) Praesentem Copiam stb., mint fönt. Pécssett igtatva sub 16/1756.

XXVIII. c)

Beck ügyvédnek nyugtája.

Quietantia super florenis mille quadringentis viginti, den. 16¹/₂, qui secundum specificationem dorsalem, (nincs meg) mihi restitutarum chartabiancarum Herencseviczianarum medio Dni Provisoris Christophori Armpruster a spli Dno Josepho Perczell levati et mihi admanuati sunt. Sümegh, 23 Junii 1747. Id est 1420 fl. 16¹/₂ d. Alexander Bek. m. p. (p. h.)

Praesentem Copiam stb.

A pécsi püspöki levéltárban iktatva sub Nr. 16—1756, a honnan a többi itt közlött iratokkal együtt Ő méltóságának a boldogult püspök urnak kezéből kaptuk.

XXVIII. d)

Biró levele Klimóhoz a Herencsevicz-ügyben.

Excellme, Illme a Rndme Domine Episcopo, Perpetue Supr. Comes, Dne et Frater mihi singul. Colendissime! Recenti adhuc memoria tenere dignabitur Excellentia Vestra, occasione illa, qua a Summa et Apostolica Principe Nostra, et Domina Domina Clementissima ex altissimis suis principiis sibi concreditam provinciam Wesprimii exerceret, mihiq[ue] inter quinque illa puncta privatim gratiose communicata specialiter certae cuiusdam pecuniae Hrenchevichianae (sic) Seminario Annaeo obligationem accomodationemque autoritate qua tunc pollebat summa, et viro etiam constanti, quamquam semper, in illis tamen vel maxime circumstantiis ad omnem nutum homagialis paritionis Summo Principi debitae propendenti metum indente, imponere, obligatoriasque de florenis 2500 pro parte ejusdem accipere dignabatur, iterato me ad scripta mea isthic habita provocasse, penes Decretum Camerale illius dispositionem mihi et Arbitrio meo relictam, quin insuper etiam Cognatos ejusdem per me excontentatos fuisse.

Excussis proinde Archivalibus meis venit ad manum, ut sub A. Confessarii ejusdem Recognitio, ultimam Michaëlis Hrenchevich voluntatem pandens. Penes hanc plures quingentis sacris pro anima ejusdem celebrari curavi, cognatosque, ut sub B. exsolvi.

Praeterea porrecta mihi sunt per Provisorem meum Quietantiae Alexandri Beck ex eadem summa ut sub C. Florenos

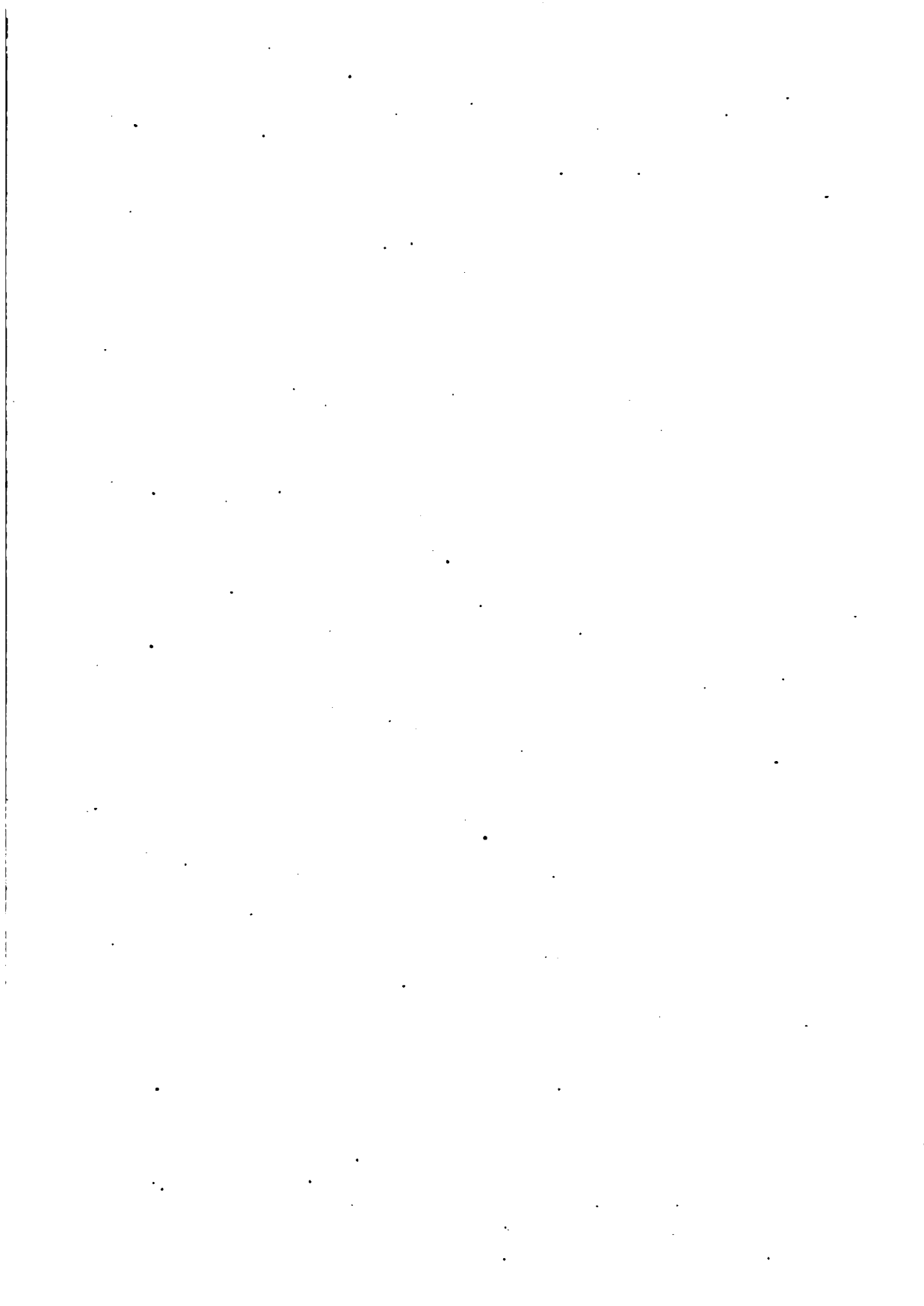
1420, d. 16 % levantis. Intuitu huius summae etiam Processum sed sub litis pendentia existentem suscitavi. Praeinsinuatam illud Camerale Decretum, sicut et reliquae Literae debita Hernchevichiana tangentes, fine eo, ut incasset ad manus Bekianas devenit, neque illud impraesentiarum usque rehabere potui; satagam tamen ubicunque demum exquirere, et fine edocendi id: quod eadem summa non sit directe Seminario applicata, consequenter illud per me nullatenus defraudatum se habere.

Ex his proinde gratiose informari dignabitur Excellentia Vestra, quod ex eadem pecunia Hernchevichiana exiguum plane aut nihil ad manus meas pervenerit; summam vero Caspari Gál datam, per statuae SSS. Trinitatis, recte eo tempore Weszprimii factam erectionem, quadruplo etiam et amplius compensatam esse.

Hinc pro reparando honore meo, ne dicar quemquam defraudasse, vel vero, poenitendo Seminarium locupletare, sed potius ut ea, quae eum in finem facturus sum, ex arbitrio meo processura videantur, fiducialiter oro et obtestor Excellenciam Vram, dignetur tot vicissitudines per me toleratas cordi sumere, et in reparationem existimationis meae Capitulo Weszprimiensi scribendo restitutionem obligatorialium mearum demandare, ac una pro exculpatione mea ad altiores instantias eapropter recurrenti necessitatem gratiose suffere.

Qui gratosus favoribus Excellentiae Vestrae commendatus constanti cum veneratione persisto stb. stb. Sümegh 11. Martii, 1756.

A pécsi püspöki ltárban iktatva: 16—1756, 756. 11. Martii: Excellmi Dni Eppli Weszprimiensis legitimatio super exsolutis Hernchevichianis fl. 2500. Veszprémi Lev. K. XII. 650 l. az összes mellékletekkel.

VI.

BIRÓ MÁRTONNAK A RÓMAI SZENTSZÉKHEZ

1752- és 1757-ben TETT JELENTÉSEI

DE STATU DIOECESEOS.

Biró Márton e két rendbeli jelentését a római Szent-székhez, a Congregatio Concilii levéltárában levő eredetije után azért adjuk a következőkben, mert nem csak az egyházmegye akkori terjedelmére, vallási, népesedési s egyéb viszonyaira, hanem tüzetesen Birónak püspöki működésére nézve is érdekes mozzanatokat szolgáltatnak, minélfogva a megelőző dolgozatnak mintegy kiegészítő részét képezik.

(Copia ex originali desumpta)

MARTINI BIRONIJ PADANI

EPISCOPI WESZPRIMIENSIS

VILICATIONIS

RATIO, ET RELATIO

De Institutione, Constitutione, Statuque integrali Ecclesiae, Cleri,
Populi, totius denique Sibi concreditae Dioecesis Sacrae Sedi Apo-
stolicae, ac modo Ecclesiam providentia Dei feliciter gubernanti

BENEDICTO PAPAE XIV

reddita.

AD SACROSANCTA LIMINA
ROMANA PIE LIBER ACCEDERE
INSPICE SACRAS AEDES ET TEMPLA
FLECTENDO PONTIFICEM
ADORA, ET SIC FAC RELATIONEM

Beatissime Pater !

(1) Statim in exordio Pastoralis Officii mei Anno quippe 1745 in locum bonae memoriae immediati Praedecessoris Episcopi condam Weszprimiensis Adami Acsady, ad Sacratos Beatitudinis Vestrae Pedes medio R. in Christo Patris Innocentij a D. Thoma Aquinate, Ord. Scholarum piarum, eorum Romae qua Assistens Generalis, Residentis, (per quem etiam Sacrosanctas Beatorum Petri et Pauli Apostolorum Basilicas, praescripto Anno Millesimo septingentesimo quadragesimo quinto Veneratus sum) prostratus, in quantum, ex priori adhuc Vicariali cognitione, et experientia innotuerat, quantumve in primis huiusmodi officii liminibus constituto, primordialia regiminis admiserant, exposueram, tam in materialibus, quam et specialiter in spiritualibus miseram, ac iam (2) iam ad extremam ferme desolationis abominationem et ruinam vicissitudine et iniuria temporum tyrannide Barbarorum, ac potissimum rabie ac furore haereticorum devolutum Statum Ecclesiae et Dioecesis Weszprimiensis. Haec enim multitudine perversorum huiusmodi hominum inundata, eorumque violentis modis et mediis pressa, Templorum et Parochorum Catholicorum penuria, Sacrarum vestium et vasorum defectu, rerum et exercitiorum divinorum neglectu populi ruditate, ac perversitate, diu, multumque gemebat afflicta. Civitas ipsa Veszprimiensis, quae olim Arx fidei, et Asilum religionis fuit, scatebat Lutherano et Calviniano-Haereticis, qui dum praevaluissent, triviales etiam Scholas eo inducebant. Seminarii, in quo semen Cleri enutrir, et ad Sacras operationes succrescere (3) potuisset, nec erat vestigium. Episcopium tam Veszprimii quam Sümeghini exiguum et ruinosum quod absurdus est Sümeghiensis Residentiae tertia pars, eaque ipsi habitationi et

cubili Episcopi proxima, pro publica popina et taberna fuerat applicata. In Cathedrali Ecclesia quae sine apparamentis ad exercenda Pontificalia necessariis, sine Faldistorio Episcopali, sine Canonicorum Stallis, sine Cruce Capitulari haerebat, omnia distorta et disordinata. Decimae tandem, et Jura temporanea Episcopatus per saeculares convulsa et confusa.

Pro his et similibus, pluribusque aliis inenarrabilibus Ecclesiae et Dioecesis meae tollendis defectibus, reparationisque reparandorum Succursu ex Paternis Sanctitatis Vestrae repetito eodem 1745 anno die 15 Xmbris, exarari iussis, atque per Eminentissimum D. Cardinalem Pentili ad me datis Literis sensi quidem in eo Adiutricem Sanctitatis Vestrae (4) manum quatenus apud Augustam Aulam Viennensem pro tunc Sanctitatis Vestrae negotiorum gestore cooperante, ex denique Eiusdem Augustae Aulae indultu 4.m fl. illos, quos annue ad Cassam Parochorum pendere deberem, pro necessitatibus Dioecesis meae convertere possem; consequi tamen potuimus nihil; Imo dum fiducia huius Instantiae persolutionem Summae illius tantisper differrem per Consilium Regium Locumtenentiale in Verbo Regio comminatione etiam Sequestrationis Bonorum Episcopaliū aliorumque severiorum mediorum, tam ad hos 4.m pro Cassa Parochorum, quam pro extraordinario quinquennali Subsidio ad fl. 338 xfer 38 indilate solvendo adstringebar, continuoque stringor. In hoc tamen adhuc maiorem (5) disconsolationem sentio, quod licet condolens praenarratis desolationibus, ruinis et defectibus, spatio sex annorum, quibus Ecclesiae Weszprimiensi praesum, pro gloria Dei, et decore Domus eiusdem sumptuosas fecerim erogationes: tam enim Cathedralē Weszprimiensem, quam vero alias in ruinis et abominationibus gementes, nonnullas funditus erigendo, alias autem restaurando, ac omnes omnino, praesertim magis indigas necessariis ornatibus et ecclesiasticis supellectilibus condecorando Parochiales Ecclesias: Sed et ad augendum SSae et Individuae Trinitatis cultum, pro praeleganti eiusdem Statua in medio fori Ecclesiae Cathedralis erecta flnos 28647 xfer 56 expendi, eosque taliter expensos fide dignis, et authenticis Testimonialibus Quietantiis et recognitionibus evidenter comprobavi, demisse orans Suam Matrem Regiam, quatenus tantas, et in finem tam Sanctum et Salutarem factas expensas meas clementer cordi sumere, et aliquam saltem illarum partem, in sortem Quottae per me ad Cassam (6) Parochorum annue pendendae imputare et acceptare dignetur; repulsam

tamen, ex ea solum ratione, quod cum sumptus illi per me impensi cum Cassa Parochorum, adeoque etiam cum fl. 4/m eo per me annuatim pendendis, nullam haberent connexionem, passus sum.

Iam ergo in omni patientia et doctrina, inter millenas ab Haeterodoxis et nonnunquam etiam a frigidioribus quin in charitate Dei et proximi prope gelidis Catholicis illatas adversitates et opprobria, ope tamen divina feliciter peracta, atque etiam consummata Canonica totius Dioecesis Visitatione, plenissimam capiens rerum cognitionem quid super est? nisi ut Sacrae et Apostolicae Sedi transcribam, ac Sanctitati Vestrae referam. Sum Creatura veneror Creatorem, agnosco Patrem filius, Patronum Cliens, Pontificem Summum minimus Episcopus: In dubiis Directorem, in controversiis Judicem, in pressuris Consolatorem, contra inimicos Defensorem, in questis et licitis Protectorem, (7) ac in necessitatibus Adiutorem Summum, Sanctitatem Vestram.

Sequitur Series Relationis, et quidem:

Pars prima.

Primo De Origine, Praerogativa, Privilegiis Ecclesiae Weszprimiensis et Conterminio Dioecesis eiusdem.

Mater reliquarum Ecclesiarum, seu Cathedra Ecclesia haec Weszprimiensis sub speciali Tutela, Titulo et Patrocinio S. Michaelis Archangeli constituta, instituta et fundata est Ao 1009 ab ipso Protho-Rege Regni Hungariae Sancto Stephano, aedificata tamen a Regina Hungariae Gysela Conthorali eiusdem Sancti Regis. Indeque statim ab his institutionibus, diversis et amplissimis donis et iuribus temporaneis dotata et locupletata concomitanter a pluribus eorum Successoribus, Hungariae Regibus et Reginis peculiaribus donis et praediis adornata praerogativam Cancellariatus Reginalis, Reginasque coronandi meruit Jus continere. *Ut sicut ipsa Weszprimiensis Ecclesia* (ait Bela IV Rex Hungariae in quodam Privilegio Suo Ao 1269 emanato) quae caeteris Regni nostri Ecclesiis singularis (8) Privilegii praerogativa, meruit obtinere Reginarum Celsitudinem Sacro Diademate insignire. Sic et Ipsarum Aulae Cancellaria connexa, Sibi realiter et possessa, hactenus inconcusse cum quingentarum marcarum salario de Reginalibus solvendo redditibus, annuatim ob tam solemnem

officij consentaneam et benemeritam repensivam gaudere debeat et perpetuo gratulari. Et hoc ipsum plurimorum Hungariae Regum et Reginarum, imo Pontificum Romanorum Decretis, Diplomatribus et Privilegiis, continuatoque centenorum annorum usu et exercitio confirmatum exstitit. Unde Episcopus Weszprimiensis caractere, Titulo, honore et praerogativa (quae etiam Lege municipali stabilita est) Cancellarii Reginae Hungariae, hodie etiam gaudet, pacificeque utitur quidem absque tamen actuali exercitio Coronationis et absque perceptione eidem officio destinatae pensionis et haec praerogativa ob (9) praeattactas temporum vicissitudines non longo abhinc tempore obscurata est.

Latifundium Dioecesis istius Weszprimiensis ex primaeva institutione consistebat quidem e quinque respective Comitatus seu Provinciatis, utpote Weszprimiensi, Szaladiensi, Simighiensi, Alba-Regalensi et Pilisiensi; et conterminatur Jaurinensi, Vacziensi Quinque-Ecclesiensi, alterius Regni Croatiae, Zagrabiensi et in certa particula cum amplissima Archidioecesi Strigoniensi; sed quia per capitales Christiani Nominis hostes Turcas, tota ferme Hungaria, maxime autem terra nostra subjugata adeoque etiam triginta sex Canonici Weszprimienses (Ao enim adhuc 1556 tot numerabantur) qui olim in hac Cathedrali S. Michaelis Angeli Ecclesia Deo famulabantur una cum Episcopo suo exterminati fuissent, taliterque Ecclesia suo viduata Pastore centum, et quod excedit annos (10) gemere debuisset, alii vicini in suo flore consistentes, aut saltem citius suis restituti Sedibus Episcopi signanter Zagrabiensis et Jaurinensis notabilem, Quinque-Ecclesiensis minorem partem, seu plurimas Parochias hinc avellentes Suae adiunxerunt Diocesi.

Ex hac limitum Dioeceseon confusione frequenter oriuntur collisiones, et nonnunquam etiam scandala; quibus obviare volens, pro accomodatione accomodandorum sub novissimis generalibus Regni istius Comitatus expetii Regiam Commissionem seu Delegationem Judicium; prouti etiam Sua Majestas Regio-Reginalis Clementer iam resolvit D. Archiepiscopum Colocensem, et Episcopum Quinque-Ecclesiensem afferentiam accomodationem.

Dioecesis haec Weszprimiensis habuit olim Civitates utpote Metropolim Hungariae Budam, initioque constitutas Ecclesias in specie ad Beatam Mariam Virginem in Coelos Assumptam adhuc (11) ex Fundatione et dispositione memorati Belae IV. Regis Hungariae: Ad S. Joannem Evangelistam, ad S. Gerardum, ad S.

Sigismundum, ad Calidas Aquas. Item vetero-Budae, Albae Regali ad S. Nicolaum extra muros, in Vissegrád aliaque Loca nominatiora; quae licet testantibus ad ipsum Decretis etiam Apostolicis, Dioecesis haec in gremio sui, sinuque contineret, ob prae-repetita tamen disturbiorum tempora una cum jurisdictione spirituali, Decimis et aliis proventibus (excepta certa parte Decimarum vini Budensis) diversis, subinde etiam violentis mediis avulsa ad Archiepiscopatum Strigoniensem cuius Suffraganeus est Eppus Weszprimiensis, sub praetextu exemptionis possidentur.

Secundo De Reductione Capituli, Restauratione Cathedralis, Numero Canonorum, Dignitatum et aliorum servitio divino addictorum.

Post funestam cladem, et barbaricam non minus et haereticam Regni istius devastationem, postquam Regnum a tyrannico Turcorum jugo nonnihil respirare coepisset, respexit tandem Deus hunc quoque pusillum gregem, et familiam suam (12) eique Pastorem et Episcopum animarum suarum misericorditer Ao 1629 Stephanum Sennyeyum misit, qui spiritu principali confirmatus illico huic tam grandi operi manum admovens incoepit dispersos Sanctuarii Lapides colligere eversae enim, ac fere solo aequatae *Cathedralis Ecclesiae* pro tunc solummodo Sanctuarium reparandae, ex memoratis triginta sex Canonicis, sex introduxit; Capitulum reduxit. Locum Credibilem effecit Sigillumque authenticum Ao 1647 pro publicis, et fide dignis Regnicolarum Expeditionibus, in generali Regni Dieta recuperavit; ac demum proprio aere fl. decem millibus pro Congrua Canonorum subsistentia, Capituli Bona olim etiam ad Se spectantia, e manibus Fisci Regii, seu Camerae Reginae Hungariae redemit. Columnae (ut hic vocantur) seu Dignitates sunt quatuor: Praepositus Maior, Lector, Cantor et Custos, reliqui autem duo cum ordinaria et simplici praebenda Canonicali. Horarum Canoniarum ordo, psalmodia, sive Chorus in Capitulo nullus. Missa etiam Conventualis (quae diebus Dominicis et Festis hora nona, ferialibus autem hora media decima incipit) frequenter (13) tissime, maxime die feriali per Sacerdotes extraneos potissimum Regulares (Patres Piaristas) siquidem e Clero Saeculari alii divino servitio destinati non adessent, persolvitur. Theologalis etiam aut Poenitentiaria nulla penitus est instituta. Ipsa tamen Ca-

thedralis, quantum muros eius et picturas attinet intus et foris, duplicique turri cuprio tecta, maioribus autem praetiosissimis mire consonantibus campanis, minoribus vero duabus, in alia minori turricula supra Sanctuarium stante locatis eleganter est constructa cum praescriptione: *ple ConDeCorata sVM eX rVInIs*.

Porro Canonici huius Cathedralis (hic et nunc enim in hoc Episcopatu nulla extat Collegiata) ipsimet Sacrum Conventuale celebrantes applicant forsitan pro Fundatoribus et Benefactoribus; verum dum alii requisiti Sacerdotes extranei hoc munus peragunt, applicatio communiter fit ad libitum ipsius celebrantis. Habent etiam aliqua obsoleta, sed sine ulla authentia expedita, inter scripta et Signaturas Sui Archivii inventa Statuta. Est simplex transumptum, nudum par, sine subscriptione et Sigillo Episcoporum et Canonicorum. Sed etsi legitime expedita forent, praesertim cum nec (14) illa usu roboraverint, adhuc immutari et modificari deberent et ad normam aliorum bene ordinatorum Capitulorum reduci. Cum enim praetensa illa Statuta circa annum 1652 pro circumstantiis Turcici illius et turbulenti temporis, in quibus nec divina debito modo peragi poterant condita fuissent, mutatis iam circumstantiis, almaque reddita pace, iure merito, pro ampliori Cultus divini incremento maioriq[ue] decore Domus Dei et Christi fidelium aedificatione alia Statuta nova substituenda essent, idque eo a fortiori quod prouti me longa experientia docuit, haec quoque Statuta praetensa paucis in punctis observarent.

Demum Cathedralis haec Regio-Reginalis Ecclesia (pro Maiestate tantorum Fundatorum et pro insigni pietate munificorum aliorum Benefactorum) rationibus omnino, auro, gemmisque refulgentibus variis et praetiosissimis ditata, dotata et ornata gloriabatur olim sacris suppellectilibus ast proh dolor! cum per barbaros maxime autem in novissimis Regni istius intestinis (15) *Kuruczonicis* (ut vocabantur) bellis, signanter Ao 1708 per Haereticos et Schismaticos Raczianos, haec terra et Regio nostra longe lateque devorata, et pene consumpta et exterminata fuisset. *Domus etiam Sanctificationis nostrae et gloriae nostrae, ubi laudaverunt Deum Patres nostri, facta est in exustionem ignis et omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinas, ipsa quoque tota Civitas nostra derelicta est, ut umbraculum in vinea et sicut tugurium in cucumerario.* Ecclesia quidem, ut iam attigeram, successu temporis, quantum muros, turres et campanas attinet, Ao 1723 eleganter et magnifice reparata est, absque tamen

ullo fundo conservationis, sartorum, tectorum, sineque ullis, aut exiguis, iisque communibus, et iam valde attritis sacris haerens apparamentis; a foris etiam, ubi aream, sive forum habere debuisset, duabus ruinosis, sibi fere contiguis domunculis non modicum obfuscabatur. Et quod summum est: Viva Dei Tempia collapsa, cultus divinus diminutus: Decor (16) Domus Dei, Sacrorum ordo, Adulorum pietas, et parvulorum Christiana educatio neglecta. Omnia denique (in Veritate loquor) per totam Dioecesim in spiritualibus et temporalibus inveni (O infelix inventarium) convulsa, confusa, et desolatione desolata.

Ad tot ergo et tantarum deveniens desolationum abyssum, vix quo me verterem, aut unde inciperem, inveneram. In Dei tamen gratia et adjutorio, qui facientibus quod in se est non denegat gratiam, imo omnibus conantibus et petentibus dat affluenter, intentum et spem meam defigens, praesumebam, quia etiam mihi sufficientem, et talem tribuet facultatem ut etsi nequeam omnibus omnino Ecclesiae et Dioecesis meae necessitatibus succurrere singulis defectibus mederi, et rectum in cunctis ordinem inducere, attamen in nomine et adiutorio Sanctae Trinitatis, quae unus solus, verus et bonus est Deus ea saltem exequi valeam, quae ad rationem verae fidei consolationem et salutem populi, decorem Domus Dei, atque ad conservationem, aut vero revindicationem Jurium Ecclesiae magis proficua forent et opportuna.

(17) Tali itaque praeprimis, Sponsae meae, Cathedralis Ecclesiae indigentiae succurendi ardens desiderio posui in ea imprimis Thronum meum, Faldistorium, seu olivario-nuceam, diversis caelaturis ac cirradis, quasi depictam, atque in nonnullis locis etiam inauratam, affabre factam Sedem Episcopalem; cuius prae-tium levi calculo exurgit ad fl 333.

Non absimiliter rudibus, et nudis Canonicorum scamnis, sex solum Personarum capacibus, eiectis, alia pariter nuce et oliva vestita, decem Personarum capacia aequali ferme forma et decore constitui Stalla, seu Sedilia pro Canonicis . . . fl 400.

Argenteam pelvim pro ablutione manuum fl 120.

Calicem argenteum fortiter inauratum cum simili patena fl 180.

Urceolos argenteos cum bacili pariter inauratos . fl 210.

Vasculum pro aqua benedicta, aspergillum et thuribulum cum navicula omnia argentea fl 130.

Argenteam lampadem fl 234.

Argenteam magnam Crucem in publicis Processionibus praeferendam fl 333.

(18) Buggyam argenteam fl 40.

Baldachinum pro deferendo Sacrosancto Eucharistiae Sacramento fl 650.

Integrum, potiori in parte aureum acu pictum pro solemniori functione Pontificali, Ornatum integrum fl 1911—27.

Item aliam Casulam cum Stola, manipulo, velo, bursa et palla, aequae maiori in parte auream, et totaliter acu pictam fl 420.

Tertiam item Casulam cum omnibus requisitis . . . fl 310.

Quartamdemum Casulam pariter cum omnibus requisitis fl 100.

Pro his omnibus, accommodas Sacras vestes linteas uti sunt : Albae, amictus, cinguli, Rocheta, superpellicea; nec non ad altaria mappas et Tobaleas plures, circiter fl 240.

Praeattactis luridis et ruinosis duabus Cathedrali fere contiguis domibus, sed et tertia in proxima harum vicinitate una cum lapidea sua cinctura, pro ampliando foro et decore Ecclesiae funditus demolitis, huc ad maiorem Dei gloriam et ad augendam (19) Christi fidelium devotionem, praegrandem ac sublimem, in splendore ac magnificentia, vix in Hungaria secundam constitui Sanctissimae Trinitatis statuam cum hac inter reliquas inscriptione: IVbILate et eXVLtate hoMnes atqVe angeLI Del, qVla Iste annVs est IVbILael.

Praenarratae etiam haeterodoxorum triviales, pro informandis suis parvulis, violenter introductae scholae, quamvis variis tam amicis quam iudiciariis viis et modis Praedecessores mei Episcopi, egoque tentassemus tolli non poterant; tandem tamen ego auctoritate Dominali, conventionequae mediante, eo cum successu redemi, ut Domum illam scholarem recipiendo inque eam Catholicum Ludi-Magistrum illocando hoc quoque religionis ipsorum exercitium hic penitus cessaverit; quin imo ipsi etiam A catholici, suas pro hauriendis et imbibendis primis literarum rudimentis proles eo iam mittitare soleant fl 500.

Summa summar. 14121·27.

Haec interim ad rationem et pro decore Cathedralis: expensae autem sive pro iuribus denuo Ecclesiae acquisitis, sive vero in hac Civitate et Sede Episcopali iure revindicatis, ubi de similibus actum fuerit, deducetur inferius uberius.

*Tertio De Monasteriis, Conventibus, Residentiis, deque Ordine
instituto et disciplina Regularium.*

In praespecificatis quinque Comitatibus, seu Provinciatis, quas Episcopatus et Dioecesis haec in gremio (20) suo tenet, sunt diversa Monasteria, Conventus et Residentiae diversique Ordines et Instituti Religiosi et quidem :

In Comitatu Szaladiensi.

Sűmeghini in mea Civitate aequae Episcopali Conventus P. P. Franciscanorum strictioris Observantiae, Provinciae Marianae ingremiatus: Habet Ecclesiam amplam, totam sub fornice per Georgium olim Szecseny Episcopum Weszprimiensem Ao 1652 aedificatam sub invocatione Beatae Mariae Virginis Elisabeth Visitantis. Haec Ecclesia ab anno 1699 dieque 6-a Februarii mirae pietatis Icone Thaumaturga D. Mariae Virginis Dolorosae Dulcem Suum Natum Jesum Christum e Cruce depositum, maternis brachiis complectentis gloriatur: medio cuius in Summo Altari inque aureo Throno collocatae e benignis et munificentissimis ipsius Protothypi manibus, gratiae curationum, aliaque dona et beneficia in dies et incessanter copiose effunduntur, adeo ut quotidiana teste experientia ad Se fiducialiter et devote confugientes de plenitudine maternae pietatis, petitam Sibique proficuum et salutarem corporis et animae benedictionem et gratiam (21) accipiant universi. Quibus abunde compertis per latepatens hocce Hungariae regnum, imo et ad exterarum provincias fama et existimatio loci huius, et Iconis lignae illius adeo increbuit et divulgata est, ut ad Sui venerationem, gregatim aut singulatim, aestivo maxime, vernali et autumnali tempore, fere innumera hominum psallentium et orantium multitudo conflueret. Patres isti Franciscani ex antiqua adhuc consuetudine sunt etiam Administratores Parochiae huius Sűmeghiensis.

Sunt adhuc in hoc Comitatu Szaladiensi alii duo eiusdem Instituti et Provinciae P. P. Franciscanorum Conventus, nempe in territorio Nobilium de Hetes ad S. Ladislaum Regem Hungariae, et in oppido Keszthely ad S. Regem Osvaldum. Ad S. Ladislaum aequalis ferme, sicut ad Sűmegh, devoti populi multitudo concurrere solet; et huic pariter Administratio curae animarum annexa est.

Alterius etiam Provinciae Croatico-Ladislaianae PP. Franciscanorum de Observantia sunt in hoc Cottu duo Conventus, in

Oppidis Kanisa, et Csak-Torna: Ille quidem sub iurisdictione Episcopatus Weszprimiensis, (22) hic vero ob repetitas temporum vicissitudines una cum Insula Mura-Köz dicta ac aliis circiter quinquaginta parochiis ab hac Dioecesi Weszprimiensi avulsus, est sub Jurisdictione Dioecesis Croatico-Zagrabiensis. Kanisienses aequè sunt Administratores Parochiae loci illius.

Adhuc in hoc eodem Comitatu sunt praeterea duae Residentiae Religiosorum Ordinis S. Benedicti in Tichon, quae est filialis Conventus S. Martini de Monte Panoniae, et in hac sunt ordinarie octo, et subinde etiam decem Personae Religiosae: Et in Szala-Vár, quae est filialis ad Conventum Godvicensem in Austria, et haec habet duas et subinde tres Personas. Ibi est Abbas infulatus: hic vero solum Administrator bonorum temporalium. Tertia est Ord. S. Norberti in Türje, quae est filialis ad Conventum Praepositurae de Csorna et habet ordinarie tres Personas hodie vero solum duas.

Horum Ordinum praedeductae Residentiae praeter locum suae denominationis, habent etiam alias Villas, possessiones et iura temporanea, vi tamen suae praetensae exemptionis, etiam in locis, in quibus cura animarum viget: Jurisdictionem Ordinarii Episcopi (23) Dioecesani spiritualem non modo nullibi admittere volunt, verum ubique in bonis suis Episcopalem absolutam et independentem in spiritualibus etiam Sibi Jurisdictionem vindicantes, cum dispendio et vilipensione Legum et Sanctionum Ecclesiasticarum laesione conscientiae suae, et scandalo populi despiciunt. Hoc ipsum tam a meis hominibus, quam et illorum Superioribus, dum Ao 1746 ipsemet in Persona Canonicam peragerem Visitationem praevie olfaciens, antequam accederem tale ad ipsos (ne sim tamen taedio) misi insinuatam:

„Supra Speculam Domini Dei exercituum divina illius bonitate et misericordia constituti, diei et noctis vigilias custodientes „super gregem nostrum, ubi, ut cum Ezechiele Propheta loquar: „*Sicut Pastor visitat gregem suum in die quando fuerit in medio „ovium suarum dissipatarum, sic Nos visitare intenderemus oves „nostras in omnibus locis in quibus dispersae fuerant*, non sine „magni Paterni nostri animi sensu tam a VArchidiacono, medio „cuius Canonicam (24) hanc Visitationem intimaveramus, quam a „nonnullis Vestris localibus Superioribus intellexissemus, per vos „virtute cuiuspiam Praetensae exemptionis Vestrae non obstante „eo quod in vestris Residentiis duae vel tres solummodo sint

„vestri Ordinis, eaeque curam animarum exercentes Personae,
„contra benigni eatenus emanati Caesareo-Regii mandati tenores
„ad peragendam Canonicam Visitationem haud Nos esse admit-
„tendos, ad removendum huius Sancti et salutaris Instituti obsta-
„culum, ex superabundanti adhuc nolentes vos obligaminis vestri
„res latere, Pastoralis pietate hortamur in Domino. Sed et ex
„suprema qua pollemus auctoritate Episcopali, uti etiam Sedis
„Apostolicae Delegatus committimus et mandamus, quatenus, tam
„Lib. 6. Decret. Tit. 7. Cap. 7. §. Finalis. Concil. item Trident.
„Sess. 7. cap. 7. de Reform. et Sess. 25. cap. 11 ac desuper
„factarum Declarationum, quam et Bullae Greg. XV Pontificis,
„quae incipit: *Inscrutabili Dei providentia* dispositionibus in
„virtute Sanctae et salutaris obedientiae obligantibus vos acco-
„modantes, ad praecavendum etiam Christiani populi scandalum,
„ab illegali vestro intento (25) supersedeatis, nosque ubi ad vos
„venerimus uti Ordinarium Episcopum Dioecesanum, in tali func-
„tione agentem decet debito cum honore, et veneratione susci-
„piatis, in Ecclesiam vestram, quae modo simul est Parochialis,
„reverenter introducatis, rationem de animabus, quae sub cura
„vestra sunt, sincere reddatis, omniaque demonstranda obsequiosi
„demonstretis. Secus enim, nisi sensu 6 Decret. Lib. 5. Bonifacii
„VIII. Tit. 7. cap. 7. quod incipit: *Cum personae ecclesiasticae*,
„his in circumstantiis, in quibus nimirum curam animarum exer-
„centes constituimini, exemptionem vestram authentice, actutum,
„et stante pede edocueritis, auctoritate nostra ordinaria, tam ab
„Apostolica Sede, quam et Caesareo-Regia Matte Nobis attributa
„mediante, id sumus facturi, quod iuris et iustitiae dictaverit ordo.
„Datum in Kis-Görbö sub actuali exercitio Canonicae Visitationis
„Ao 1746 die 10 Octobris.“

Tantum tamen abest, ut his et similibus praenuntijs, iisque
Canonicis in lenitate et mansuetudine Christi propositis disposi-
tionibus sese conformassent, quin potius timore Domini, et honore
Patris postergatis ne in villis quidem (in tantum iam invaluit
imaginaria illa Regularium Exemptio) et Possessionibus etiam in
quibus (26) nulla est provisio de animabus, minime autem in locis
Suae habitationis, salutare meas in tam extrema animarum deso-
latione necessarias dispositiones, imo in Abbazia S. Adriani de
Szala Var nec personam meam admiserunt. Non quidem ipsimet
PP. Benedictini, in hac enim Abbazia et omnibus eo pertinenti-
bus bonis nec unicus aderat ex hoc Ordine et Abbazia Presbyter

ita ut nisi ex vicina mea possessione Pahok Parochus meus his quoque Szala Variensibus pauperculis hominibus invigilaret, curam salutis eorum ex charitate gereret, ac Sacramentis provideret, sicut pecora perire deberent; non inquam ipsi Religiosi, verum ipsorum Officialis Dominalis laicus, quem pariter praevis requisieram, ex mandato sui Principalis ut referebat, antequam illuc accederem (Ao 1746 die 15 Octobris) e loco dicto omnes ferme incolas ad campos et sylvas sub gravi poena eisdem comminando expulit. Clavim Ecclesiae ad se recepit, excussit, eripit, sicque populo summam in spiritu tristitiam, disconsolationem, et scandalum mihi vero Dioecetano Episcopo despectum fecit et opprobrium. Hic idem officialis laicus praesumpsit et id, ut dum ex mandato Regio Officiales Magistratuales dicti Comitatus Szaladiensis, (27) adiuncto etiam meo Archidiacono Rurali bona, Ecclesias, sacra suppellectilia, residentiam aliaque aedificia connotassent despecto ibidem ex arte Sacerdote, memorato Archidiacono sacra illa suppellectilia, ac tandem Sacrarium, SS. Reliquias, Tabernaculum, imo quasi quidam temerarius Oza Calices, Ciborium, in se Sacrosantum Venerabile Eucharistiae Sacramentum continens, profanis suis manibus tangere, tractare, remonstrareque, dummodo contra Dioecetanum Episcopum Abbatis Principalis sui praetensam exemptionem conservaret, non reformidavit.

Accedit his Regularium exempti Ordinis excessibus, quod ipsimet molliter et indisciplinate in dissolutione vitae viventes frequenter etiam scandalose, in iis, quae animarum salutem, et servitium divinum tangunt, parvum aut nihil operentur, ad excutendam tamen spiritualem Dioecetani Episcopi iurisdictionem, ad bona sua vel PP. Franciscanos, vel vagabundos ex Dioecesibus, unde ad suscipiendos Sacros Ordines Titulum Mensae habebant, dimissos Presbyteros Saeculares applicant (28) iisque qua Dioecetani Episcopi, pro administratione Sacramentorum, uti suis Correligiosis impertiuntur facultatem.

De iisdem Regularium, Monasteriis, Conventibus, Residentiis etc.

In Comitatu Weszprimiensi.

In Episcopali Civitate Weszprimii, inque Provincia Mariana est Conventus Patrum Franciscanorum Strictioris Observantiae, et Residentia Patrum Piaristarum, qui ex munere et vi Instituti sui

erudiunt iuventutem hic usque ad Syntaxim inclusive. Praeterea Clericis Alumnis meis numero duodecim et nonnullis etiam saecularibus tradunt Theologiam Speculativo-Dogmaticam et respective Moralem. Porro in eodem Comitatu Weszprimiensi est Conventus Patrum Ordinis Cisterciensis, paucos ante abhinc annos extractus, una cum magnifica Ecclesia. Ibi pariter vi suae exemptionis nec in Villis et pagis suis, minime autem in loco habitationis suae Dioecesanum, licet ipsimet tum ob Locorum distantiam, tum vero ob linguae ignorantiam (29) insufficientes sint ad serviendum animabus ullo pacto admittunt iurisdictionem. Hic locus PP. Ordinis Cisterciensis, vocatur Zirciensis, seu de Zircio.

In Comitatu Simighiensi.

Sunt duo Conventus PP. Franciscanorum, unus in Provincia Mariana strictioris observantiae, ad Beatam Virginem Mariam in Coelos Assumptam in loco Andacs dicto, bonis quippe meis Episcopalibus existens. Haec etiam Ecclesia ante aliquot abhinc annos bene eleganter extructa Gratiola prae fulget Imagine B. Mariae Virginis in Coelos Assumptae; in cuius veneratione praesertim Titulari Ecclesiae festivitate ingens hominum multitudo confluere solet. Isti pariter a tempore suae illocationis sunt Administratores Parochiae loci et filiarum eius. Alter Conventus Patrum de Observantia alterius Regni Provinciae Ladislaianae ingremiatus in Szigeth-Vár una cum hoc Oppido quo ad iurisdictionem spirituales est sub lite cum vicino Episcopatu Quinque-Ecclesiensi. Residentiae etiam eorundem Ordinum sunt duae: Una novissime per Inclitam familiam Hunyadianam in Mesztegyo fundata in infrascripta Provincia Mariana Strictioris (30) Observantiae: Alia vero de Observantia alterius Provinciae Ladislaianae in Següsd et Atád.

In Comitatu Alba-Regalensi.

Directe quidem atque immediate sub iurisdictione Episcopatus Weszprimiensis nullum Monasterium Conventus aut Residentia est Regularium, in ipsa tamen libera Regiaque Civitate Albensi constituti Provinciae Mariana Conventus Patres Franciscani, ex quo extra muros Civitatis eiusdem iam per longum et latum esset iurdictio Episcopatus Weszprimiensis, etiam ab hoc Dioecetano Episcopo iurisdictionari solent, et pro exigentia necessitatum, pro consolatione animarum diligenter et utiliter cooperantur.

In Comitatu Pilisiensi.

Ex fundatione Excellmi ac Illmi Domini Comitis Nicolai Zichi de Vasonkö in Eremo ad *Quercum* dicta est Residentia Patrum Ordinis SS. Trinitatis de Redemptione Captivorum. Huius quoque Eremitae Ecclesia noviter exstructa, a quadam gratiosa B. Mariae V. effigie non parum commendari, et frequentatione devoti populi (31) in dies incipit celebrari.

Est demum in hoc eodem Comitatu Pilisiensi Ord. Benedictinorum Monasterii Viennensis ad Scotos Filialis Abbatiola de Telki sine Ecclesia, sine Residentia, et excepto unico Patre Bonorum temporalium Administratore Maximiliano Jacob, sine Personis Religiosis. Ordinarius Abbas modo dicti Monasterii Viennensis certam possessionem nomine Jenő in isto Pilisiensi Comitatu situatam, in pignore prae alienis manibus longiori tempore habitam, ad subscriptam Abbatiam Telkensem iure revindicando, illico vi suae exemptionis iurisdictionem meam Episcopalem ab immemorabili per Antecessores meos Episcopos Weszprimienses etiam pacifice exercitam, praefatus Pater Administrator ex mandato et commissione sui Principalis turbare, et legitime investitum Parochum meum in munijs et functionibus parochialibus impedire, ac inconvenienter tractare coepit. Imprimis enim Parochum coram subditis et parochianis suis contemptibilem faciendo. Severe et sub (32) gravi poena eisdem demandavit ne Parcho amplius quidquam solverent, nec Sacramenta perciperent, neque vero Missam aut conciones illius audire praesumerent. Quod cum efficere nequisset, miserum Parochum ad hoc induxit, ut si iuri suo cedendo Parochiam sibi resignaverit, septuaginta florenos illos, quos parochiani pro mercede sui servitii debent, exolvere velit. Arte tali excusso animarum Curatore, ubi rursus alium eo misissem, ipsumque Patrem Administratorem tam Literatorie quam vero medio Districtualis Archidiaconi Ordinaria Dioecessana auctoritate qua etiam Sedis Apostolicae Delegatus, quatenus a similibus via facta attentandis, et viro praesertim Religioso indignis excessibus desisteret, obsecrassem et increpassem, sanam tamen doctrinam non sustinendo, a veritate auditum avertit, atque ad Privilegia exemptionis Sui Benedictini Ordinis semet alligans, eaque allegans noviter submissum Parochum longe (33) adhuc maiori cum opprobrio, et contumelia expulit; dum enim Domum parochialem, inde vero, relictis ibidem suis reculis et Breviario ad Ecclesiam sumptibus Parochianorum extructam adeoque proprie Parochialem (erat enim dies Dominicus) accedere

voluisset, hoc rescians Pater Administrator (Ao 1750 mense Xmbri) per Provisorem et Spanum Officiales Dominales Laicos, imprimis Parochialis Domus, dein vero Ecclesiae portas (quoniam iam utriusque claves Parochus novus prae manibus habuisset) confringi, Vectes decuti prius, inde reculas, et Breviarium Parochi ejici et nova alia sera claudi: hic vero a celebratione Missae cum summa populi ad audienda divina confluentis consternatione, et scandalo impediri, ac ne huc quoque cum ordinaria clavi amplius accessus pateret, pariter alia nova sera communiri fecit, taliterque hac turpi, et scandalosa modalitate eluso et excluso Parocho meo, Vienna ex praescripto Monasterii Sui Ordinis Patrem sine Dioecessani (34) iurisdictione substituit.

Quarto De Seminario, et de numero, studiis, educatione ac disciplina Clericorum.

Seminarii uti supra n-o 2-o attactum est in Civitate, totaque Dioecesi Weszprimiensi, sed nec studii Philosophici aut Theologici ullum extabat vestigium. Plorabant et plorando petierant parochi panem: et non erat, qui consolaretur panemque frangeret et daret eis. Condolui lamentis et singultibus, vidensque semen frumenti electorum defecisse, electos deesse, aut si essent, neminem eos elegisse, neque qui praeteribant eis benedixisse imo nec dixisse: Benedictio Domini super vos: Benedicimus vobis in nomine Domini: exiguus licet et infirmus, divino tamen, in quo omnia possumus, confortatus auxilio, alioquin laboribus assuetus, coepi seminare in benedictionibus. Unde Deo Adiutori sint aeternae laudes, iam albescentibus ad messem segetibus, sensim meditamus in benedictionibus. Messis quidem multa, operarii autem adhuc pauci, aucti tamen; quos etiam ex seminibus coelestis Patrisfamilias inter plurima obstacula et tempestates missis succrescentes (35) et maturos, veluti incrementa frugum iustitiae, quasi duodecim manipulos veniens venio, et cum exultatione apporto duodecim alumnos clericos meos Weszprimienses.

Decreveram statim in principio Officii Weszprimii Seminarium instituere et Clericos implantare, ast Domicilium deerat pro incolatu. Quid ergo agendum? Contraxi memet in Domo, quam adhuc Praelatus Tabulae Regiae Judiciariae, et Praepositus maior, non contemnendis sumptibus funditus erexeram, et ad Residentiam proprie Episcopalem, pro commoditate similium

adaptatam, et modificatam, nova haec germina, seu Alumnos meos illocavi. Hodiedum ibi manent, et plurimum ex mea mensa Episcopali aluntur.

Domesticas leges et regulas quo ad pietatem et sanctimoniam vitae Clericalis; quo ad modestiam, honestatem, studia Literarum, omnemque disciplinam ad instar Collegii Rubrorum Tyrnaviensium (cuius olim incola fui) ex viginti septem punctis constantes, pro directione sui ipsemet elugubravi, et manibus meis descripsi. Pro moderatione et educatione ipsorum Canonicum Titularem, (36) virum doctum et exemplarem: pro eruditione vero Theologiae (ut supra pag. 28) Professorem Patrem Piaristam erga salarium 100 fl per me annue pendendum constitui.

Habet praeterea Dioecesis haec Weszprimiensis in Collegio Rubrorum Tyrnaviae alumnos Clericos octo, quinque quidem ad rationem bonorum, ex corpore bonorum, adeoque Mensa Episcopali acceptorum et cum consensu Regio pro intertentione et educatione Alumnorum Dioecesis istius Weszprimiensis applicatorum: Tres vero ex fundatione Acsadiana; et intuitu horum trium a delectu iuvenum ad Titulum Dioecesis meae suscipiendorum per Patres Societatis Jesu Tyrnavienses (sub quorum cura est Collegium illud Rubrorum) turbor, prouti anno praeterito 1750 praeclarum a literis et virtutibus commendatum iuvenem examinatum, et iuxta calculum a meis examinatorebus pro eo datum, approbatum atque ad dictum Collegium Rubrorum missum rejicientes, et alium ineptum et stolidum contra meas dispositiones substituentes ad Titulum meae Dioecesis intruserunt. Tandem in Seminario S. Stephani Protho-Regis Hungariae ibidem Tyrnaviae (37) habet duos ex fundatione Merciana Alumnos.

*Quinto De antiquis aut novis vel restauratis Ecclesiis:
de Archidiaconatibus, eisque ingremiatis Parochiis et curae
animarum Administrationibus etc.*

Quemadmodum in conformitate pagina 9 praemissorum, ex quinque Archidiaconatibus, nempe: Weszprimiensi, qui est Archidiaconatus Cathedralis: Szaladiensi, Simighiensi, Albensi et Pilisiensi tota haec consistebat Dioecesis Weszprimiensis. Quia vero hoc tranquilliori et pacifico tempore, quo Regnum Hungariae, e procellis bellorum, devastationibus et depopulationibus emergens quiescit, et populus bene numerosus et notabiliter accrevisset, et Sacra Fides ac Parochiae specialiter, cum benedictione et gratia

Dei sub gubernio et regimine meo multiplicarentur, praescriptos quinque in plures subdivisi Archidiaconatus, et quidem Comitatum Szaladiensem, qui in hac Dioecesi est amplissimus, in quatuor Archidiaconatus seu Districtus: propterea etiam Archidiaconatus hi vocantur Districtuales. (38) In hoc Szaladiensi Cottu est:

Archidiaconatus Szala-Egerszeghiensis

Archidiaconatus Kanisiensis

Archidiaconatus Kesztheliensis

Archidiaconatus Tapolczensis

Archidiaconi hi Districtuales omnes resident in gremio Sui districtus et simul sunt Parochi, et nonnulli etiam Titulares Canonici, curam animarum exercentes. Ex his

Districtus Szala-Egerszeghiensis

Archidiaconus Szala-Egerszeghiensis residet in oppido meo Episcopali Szala-Egerszegh et habet vicinas, spatio circiter mediae horae distantes Filiales: Csacs Benedictinorum de Szala-Var (ubi, ut signo folio 26 pariter vi exemptionis suas faciunt confusiones) Besenyo cum Ecclesiola, Sagod autem Kaszahaza, et Teskand parvi pagelli sine Ecclesia. In ipsa Matre seu oppido Szala-Egerszegh praeter duas lapideas sat amplas Sanctae Crucis cum Calvaria, et lapidea cinctura, et S. Joannis Nepomuceni M. (haec iam sub meo regimine aedificata (39) est) Capellas, est quidem lapidea Parochialis Ecclesia S. Mariae Magdalenae, sed respectu multitudinis domestici etiam populi exigua, in cuius locum pro alia ampliori et nobiliori extruenda iam in alterum annum desudamus. Status et Constitutio huius Parochiae Egerszeghiensis ex Canonica Visitatione eruta: In qua cum filialibus universim sunt:

Hospites Domos habentes	480
Confessi et confessionis capaces	1222
Confirmati	360
Confessionis incapaces	501
Puberes et Coelibes	329
Impuberes	476
Vidui	8
Viduae	70

Isti omnes sunt Catholici, nec est in hoc toto Districtu publicum Religionis Aatholicorum exercitium nisi in unica nobilitari Possessione Bölcs Völgye Calvinistarum; quod interpretatum est: Vallis sapientiae.

(40) *Antiquae Ecclesiae et Parochiae, quae in hoc Districtu Szala-Egerszeghiensi, dum Episcopus constitueret repertae sunt:*

In Possessione Bagod.

Est Parochia et Ecclesia honori S. Stephani Regis Hungariae sacrata; et huic annexa Filialis, ex proxima vicinitate exigui Pagelli: Folso-Bagod, Vitnyéd, Kis-Kutas, Andrashida, et Apatfa: Universalis autem Status et numerus animarum in hac Parochia

Hospites Domos habentes	296
Confessi et confessionis capaces	1279
Confessionis incapaces	20
Puberes et Coelibes	561
Impuberes	206
Vidui	14
Viduae	51

In possessione Szalaszent-György.

Est Parochia et Ecclesia S. Georgii Militis et martyris: Filiales in proxima vicinitate Vithuliae; Bode, Kavas, Mihályfa Berönd et Cseb: Universalis autem Status et numerus animarum in hac (41) Parochia:

Hospites Domos habentes	211
Confessi et confessionis capaces	804
Confessionis incapaces	209
Puberes et Coelibes	197
Impuberes	413
Vidui	10
Viduae	46

In possessione Salomvár.

Est Parochia et Ecclesia S. Joannis Apostoli et Evangelistae. Filiales eidem annexae in proxima vicinitate sunt Mindszent, Lövd, et Szala-Pataka: Universalis autem status et numerus animarum:

Hospites Domos habentes	240
Confessi et confessionis capaces	681
Confessionis incapaces	6
Puberes et Coelibes	166
Impuberes	78
Vidui	4
Viduae	40

In Possessione *Milej*.

Est Parochia et Ecclesia honori S. Patris Francisci Seraphici dicata; in hac Parochia, quoniam eliminato Praedicantē Calviniano, solum ante annos circiter 28 ab haereticis illis revindicata esset, sunt adhuc haeretici Calviniani, et quidem disparis religionis coniugati, atque ex eorum coniugio (42) progenitae, ac haeretici Parentis errori adhaerentes proles circiter 68

Catholici autem Hospites	282
Confessi et confessionis capaces	960
Confessionis incapaces	322
Puberes et Coelibes	156
Impuberes	311
Vidui	7
Viduae	21

In Possessione mea Episcopali nomine *Nova*.

Est Parochia et Ecclesia B. Mariae Virginis in Coelos Assumptae: Filiales annexae in vicinitate sunt exigui Pagelli: Tarnok, Kozma-Dömjen, Mikefa. Universalis autem animarum status, et quidem:

Hospites Domos habentes	119
Confessi et confessionis capaces	628
Confessionis incapaces	112
Puberes et Coelibes	152
Impuberes	203
Vidui	8
Viduae	20

In Possessione *Hahóth*.

Est Parochia et Ecclesia SSae et Individuae Trinitatis. Filiales eidem annexae in vicinitate sunt: Szent Balás, Kaczorlak, Pölöskefa, Szerdahely, Bocska et Fakos. (43) Universalis autem status animarum sunt:

Hospites Domos habentes	163
Confessi et confessionis capaces	704
Confessionis incapaces	76
Puberes et Coelibes	149
Impuberes	164
Vidui	4
Viduae	7
Calviniani et Lutherani	31
Disparis religionis coniugati	2

*In Archidiaconatu
Districtus Kanisiensis.*

Antiquae Parochiae et Ecclesiae sunt et quidem

In possessione *Nemes-Apáti*.

Est Parochia et ruinosae Ecclesiae S. Nicolai Episcopi et Confessoris. Filiales eidem annexae Vöczkönd, Szent Iván, Henye, Alibánfa: Et universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	227
Confessi et confessionis capaces	845
Confessionis incapaces	18
Puberes et Coelibes	146
Impuberes	71
Vidui	5
Viduae	30

(44) In Oppido *Kanisa*.

Est Parochia ut supra folio 22-o sub cura et administratione PP. Franciscanorum et Ecclesiae Conventualis eorumdem Patrum sub invocatione S. Josephi Confessoris, quae simul est Parochialis: Praeterea in Coemeterio Capella parva S. Joannis Nepomuceni Martyris. Universalis status animarum in hac Parochia, et Filialibus: Kis-Kanisa, Mihald, Szent Miklós, Liszszó, Ujudvar, Recse, Hospites et Szigeth:

Hospites Domos habentes	674
Confessi et confessionis capaces	3250
Confessionis incapaces	845
Confirmati	1010
Puberes et Coelibes	1060
Impuberes	1169
Vidui	14
Viduae	164

In Possessione *Kis-Komárom*.

Est Parochia et Ecclesiae SSae Trinitatis. Filiales eidem annexae Karos, Komár-Város, Magyaród, et Galambok. Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	236
Confessi et confessionis capaces	669
Confessionis incapaces	10
Puberes et Coelibes	76
Impuberes	28
Vidui	10
Viduae	33

(45) In Possessione *Merenye*.

Est Parochia et Ecclesia S. Michaelis Archangeli. Filiales annexae: Galambok, Uilak, Garaboncz. Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	153
Confessi et confessionis capaces	437
Confessionis incapaces	14
Puberes et Coelibes	66
Impuberes	41
Vidui	7
Viduae	36

In Possessione *Pacsa*.

Est Parochia et Ecclesia S. Matthaei Apostoli et Evangelistae: Filiales annexae: Szent Péter-Ur, Igricze, Vörs, Nemes-Szer, Szent Marton et Totos exigui pagelli sine Ecclesia. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	139
Confessi et confessionis capaces	356
Confessionis incapaces	103
Puberes et Coelibes	210
Impuberes	49
Vidui	12
Viduae	34

In Possessione *Szala-Bér*.

Est Parochia et Ecclesia Sanctissimae Trinitatis. Filiales annexae Pakod, Batyk, Veged et Dotk. (46) Universalis autem Status animarum:

Hospites Domos habentes	294
Confessi et confessionis capaces	907
Confessionis incapaces	199
Puberes et Coelibes	188
Impuberes	292
Vidui	6
Viduae	38

In territorio Nobilium de *Hetés* ad S. Ladislaum.

Est Parochia et Ecclesia S. Ladislai Regis Hungariae. Haec Ecclesia, ut supra folio 21. PP. Franciscanorum Conventualis simul est Parochialis. Filiales eidem annexae: Szent Mihaly, Pölöske, Bucsa Hetes, Sandor Haza, et Szent Andras: Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	271
Confessi et confessionis capaces	1183
Confessionis incapaces	447
Puberes et Coelibes	235
Impuberes	621
Vidui	8
Viduae	68

In Possessione *Szala Apáti* Benedictinor. de Szala Var.

Est quidem Parochia et Ecclesia Sanctorum Angelorum, sed potissimum sine Parocho, aut si adest, est (47) aut Pater Franciscanus, aut, uti supra declaratum habetur folio 26 et 27 propter scelera ex alia Dioecesi dimissus scandalosus Presbyter saecularis. In hoc etiam loco, ne defectus observentur, motivo repetitae exemptionis, Officiales dominales Visitationem Canonicam impediverunt. Et hinc evenit, quod salutaribus meis dispositionibus non absque magno populi offenculo praepeditis, Status etiam animarum resciri et connotari haud potuit. Quod aegre ferens devotus populus gemebunde referebat sui in spiritualibus desolationem, et quod passim homines ibidem sine finali consolatione, confessione, nempe et communione moriantur.

In Archidiaconatu

Districtus Kesztheliensis.

Antiquae Parochiae et Ecclesiae sunt, et quidem

In Oppido Keszthely.

Est Parochia et Ecclesia S. Martini Episcopi et Confessoris sine Filialibus. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	716
Confessi et confessionis capaces	1731
Confessionis incapaces	383
Confirmati	462
Puberes et Coelibes	484
Vidui	17
Viduae	123

(48) In Possessione *Zsid.*

Est Parochia et Ecclesia S. Dominici Confessoris sine Filialibus. Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	139
Confessi et confessionis capaces	493
Confessionis incapaces	194
Confirmati	16
Puberes et Coelibes	125
Vidui	4
Viduae	17

In Possessione *Rezi*.

Est Parochia et Ecclesia S. Lucae Apostoli et Evangelistae.
 Filiales eidem annexae Karmacs et Nemes Buk. Universalis autem
 status animarum:

Hospites Domos habentes	208
Confessi et confessionis capaces	736
Confessionis incapaces	269
Confirmati	108
Puberes et Coelibes	240
Vidui	22
Viduae	45

(49) In Possessione *Szeg-Vár*.

Est Parochia et Ecclesia sub veneratione quinque Vulnerum
 Christi. Filiales eidem annexae Hosztoth, Rigacs, Uk, et Patsa.
 Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	175
Confessi et confessionis capaces	629
Confessionis incapaces	379
Confirmati	281
Puberes et Coelibes	160
Impuberes	8
Vidui	30
Viduae	43

In Possessione mea Episcopali *Csehi*.

Est Parochia, et Ecclesia Sancti Michaelis Archangeli:
 Filiales eidem annexae, Possessiones pariter Episcopales Basi et
 Praga. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	107
Confessi et confessionis capaces	351
Confessionis incapaces	139
Puberes et Coelibes	138
Impuberes	42
Confirmati	851
(50) Vidui	7
Viduae	28

In Oppido *Szent Gróth.*

Est Parochia et Ecclesia B. V. Mariae in Coelos Assumptae:
Filiales eidem annexae Polgár Szent Gróth, Udvarnok, Csaford,
Szent-Péter, Also, et Fölső Aranyod, et Tekenye. Universalis
autem status Ecclesiae:

Hospites Domos habentes	335
Confessi et confessionis capaces	1275
Confessionis incapaces	286
Confirmati	112
Puberes et Coelibes	178
Impuberes	122
Vidui	22
Viduae	71

In Possessione *Szántó.*

Est Parochia et Ecclesia SS. Cosmae et Damiani: Filialis
eidem annexa: Lak. Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	122
Confessi et confessionis capaces	487
Confessionis incapaces	109
(51) Confirmati	227
Puberes et Coelibes	110
Vidui	3
Viduae	8

In Possessione *Fölső Páhok.*

Est Parochia et Ecclesia Inventionis Sanctae Crucis: Filiales
eidem annexae: Also-Páhok, Boldog-Asszonyfa, Egregy, et Szent-
András. Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	143
Confessi et confessionis capaces	470
Confessionis incapaces	110
Confirmati	98
Puberes et Coelibes	53
Vidui	5
Viduae	16

*In Archidiaconatu
Districtus Tapolczensis.*

Antiquae Parochiae et Ecclesiae sunt, et quidem

In Oppido Tapolcza.

Est Parochia et Ecclesia sub veneratione Beatae Mariae V.
in Coelos Assumptae: Filiales (52) eidem annexae: Raposka, et
Kis-Apáti. Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	400
Confessi et confessionis capaces	2727
Confessionis incapaces	1989
Confirmati	825
Puberes, Coelibes ac Impuberes	1219
Vidui	25
Viduae	52

In Possessione Gyula Keszi.

Est Parochia et Ecclesia Sancti Joannis Baptistae: Filialis
eidem annexae: Csobáncz. Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	146
Confessi et Confessionis capaces	851
Confessionis incapaces	175
Confirmati	19
Puberes, Coelibes et Impuberes	509
Vidui	10
Viduae	18

In Possessione *Súmeg Rendek* est etiam Parochia cum Filiali-
bus Gyömöre et Gogánfa, et habet animas universim circiter (?)

(53) *In Possessione Káptalan Tóthi.*

Est Parochia et Ecclesia S. Martini Episcopi et Confessoris:
Filiales eidem annexae Gulacs et Kekkut. Universalis autem status
animarum:

Hospites Domos habentes	205
Confessi et confessionis capaces	962
Confessionis incapaces	365
Confirmati	19
Puberes, Coelibes et Impuberes	457
Vidui	12
Viduae	18

In Possessione Szent Benedek et Uzsa.

Est Parochia et Ecclesia sub invocatione B. M. Virginis ab
Angelo Salutatae: Filiales eidem annexae: Monostor-Apati, Mind-
szent-Kállya, et Kis-Falud. Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	342
Confessi et confessionis capaces	1312
Confessionis incapaces	567
Confirmati	12
Puberes, Coelibes et Impuberes	754
Vidui	15
Viduae	18

In Possessione Episcopali Nyírád.

Est Parochia et Ecclesia sub invocatione SSae et Individuae
Trinitatis. Universalis autem (54) status animarum:

Hospites Domos habentes	61
Confessi et confessionis capaces	341
Confessionis incapaces	98
Confirmati	21
Puberes, Coelibes et Impuberes	165
Vidui	6
Viduae	7

In Possessione Vita.

Est Parochia et Ecclesia S. Andreae et Benedicti MM.:
Filiales eidem annexae: Ederics et Györök. Universalis autem
status animarum:

Hospites Domos habentes	158
Confessi et confessionis capaces	646
Confessionis incapaces	471
Confirmati	13
Puberes, Coelibes et Impuberes	322
Vidui	4
Viduae	10

In Possessione Tördemicz.

Est Parochia et Ecclesia S. Michaelis Archangeli: Filiales:
Szigligeth, et Badacson-Tomai. Universalis Status animarum:

Hospites Domos habentes	121
Confessi et confessionis capaces	634
Confessionis incapaces	190
Confirmati	15
Puberes, Coelibes et Impuberes	354
Vidui	6
Viduae	9

(55) *In Comitatu Simighiensi*

Ex Rationibus et motivis supra folio 37-mo allegatis in Archidiaconatus Kaposiensem et Segtúdsiensem subdiviso et quidem

In Archidiaconatu

Districtus Kaposiensis

Antiquae Parochiae et Ecclesiae habentur

In Oppido Szill.

Parochia et Ecclesia S. Stephani Protho-Regis Hungariae: Filiales Bússú, Kasok, Patalom, et Rác Egres, omnes praeter ipsum Oppidum possessiunculae mixtae religionis: haereticis Calvinianis ubique, multitudine et facultatibus praevalentibus. Universalis status animarum catholicarum:

Hospites Domos habentes	260
Confessi et confessionis capaces	848
Confessionis incapaces	222
Confirmati	158
Puberes et Coelibes	186
Impuberes	182
Vidui	13
Viduae	61

In hac Parochia universim sunt:

Calvinistae	313
Lutherani	5
Disparis religionis Parentum depravatae proles	22

(56) *In Possessione Gelle.*

Est Parochia et Ecclesia sub veneratione Transfigurationis Domini Nostri Jesu Christi: Filialis eidem annexa: Gyallán. Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	91
Confessi et confessionis capaces	567
Confessionis incapaces	131
Confirmati	21
Puberes et Coelibes	105
Impuberes	111
Vidui	3
Viduae	31

In Possessione *Attala*.

Est Parochia et Ecclesia S. Joannis Baptistae : Filiales eidem annexae: Pulya, Csoma, Szabadi, Berki, Mosdos, et Kercseligeth. Universalis starum animarum:

Hospites Domos habentes	240
Confessi et confessionis capaces	1285
Confessionis incapaces	365
Confirmati	152
Puberes et Coelibes	237
Impuberes	268
Vidui	12
Viduae	73

In Oppido *Kapos-Vár*.

Est Parochia et Ecclesia sub veneratione SSae Trinitatis: Filiales eidem annexae: Toponár, Feszerlak, Praedium (57) Mère, Ujlak, Füred, Juta, Hetés, et Csombárd: Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	404
Confessi et confessionis capaces	1741
Confessionis incapaces	358
Confirmati	164
Puberes et Coelibes	174
Impuberes	342
Vidui	23
Viduae	108

In huius Parochiae Filialibus universim et dispersim sunt:

Calvinistae	84
Lutherani	70
Diversae religionis homines coniugati	9

In Oppido meo, respective Episcopali *Koppány*.

Est Parochia et Ecclesia S. Catharinae V. et M.: Filiales eidem annexae: Németh-Egres, et Praedium Kara. Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	143
Confessi et confessionis capaces	671
Confessionis incapaces	205
Confirmati	167
Puberes et Coelibes	153
Impuberes	134
Vidui	5
Viduae	42

(58) In Oppido *Igall*.

Est Parochia et Ecclesia S. Martini Episcopi et Confessoris.
Filiales eidem annexae: Atád, et Ráksi Possessio mea Episcopalis.

Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	207
Confessi et confessionis capaces	949
Confessionis incapaces	274
Confirmati	84
Puberes et Coelibes	191
Impuberes	225
Vidui	8
Viduae	64

In hac Parochia universim sunt:

Calvinistae	239
Disparis Religionis coniugatus	1

In Possessione mea Episcopali *Kiss-Bár*.

Est Parochia et Ecclesia S. Antonii Patavini: Filiales eidem
annexae: Bonnya, Gamas, Fiad. Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	187
Confessi et confessionis capaces	961
Confessionis incapaces	318
Confirmati	151
Puberes et Coelibes	186
Impuberes	180
Vidui	11
Viduae	42

(59) In Possessione *Mernye*.

Est Parochia et Ecclesia sub veneratione B. M. Virginis
Elisabeth Visitantis: Filiales eidem annexae: Geszti, SzentGálos-Kér,
Praedia Eors et Somodor, nec non Aszalo, Magyar-Egres, Varda
Jad, Polány et Mocsolad. Universalis autem status animarum:

Hospites et Domos habentes	191
Confessi et confessionis capaces	957
Confessionis incapaces	8
Confirmati	3
Puberes et Coelibes	156
Impuberes	10
Vidui	11
Viduae	50

In hac Parochia universim sunt:

Calvinistae	75
Disparis religionis coniugati	4
Apostata	1

In Possessione *Somogyvár.*

Est Parochia et Ecclesia S. Mariae Magdalenae: Filiales:
Vámos, Sztopany, Pamuk et Edde. Universalis autem status
animarum:

Hospites Domos habentes	227
Confessi et confessionis capaces	1238
Confessionis incapaces	343
Confirmati	3
Puberes, Coelibes et Impuberes	553
Vidui	17
Viduae	54

(60) In Possessione *Lengyel Tóthi.*

Est Parochia et Ecclesia S. Jacobi Maioris Apostoli: Filiales:
Toth-Gyugy et Kiss-Bereny. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	127
Confessi et confessionis capaces	111
Confessionis incapaces	55
Confirmati	62
Puberes, Coelibes, Impuberes	252
Vidui	11
Viduae	34

In Possessione *Látrány.*

Est Parochia et Ecclesia S. Michaelis Archangeli: Filiales
Szöllös-Györök, Szöllös Lak, Orda, Praedium Boglár, Lolle, Tur
et Radd. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	339
Confessi et confessionis capaces	1191
Confessionis incapaces	4
Confirmati	65
Puberes, Impuberes, Coelibes	299
Vidui	20
Viduae	65

In Oppido meo Episcopali *Karád.*

Est Parochia et per me funditus extructa Ecclesia S. Ladislai
Regis Hungariae: Filiales: Kokcse, et Possessio mea (61) Csepely.
Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	206
Confessi et confessionis capaces	1098
Confessionis incapaces	283
Confirmati	300
Puberes, Impuberes, Coelibes	484
Vidui	15
Viduae	58

In Possessione mea Episcopali *Andacs*.

Est sub Administratione PP. Franciscanorum Provinciae
Marianae Parochia et Ecclesia (ut praeinsinuat est pagina 29)
B. M. Virginis in Coelos Assumptae, Pretiosa eiusdem SSmae
Virginis Imagine praeulgens, et pia hominum plurimorum eo
confluentium devotione celebris: Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	210
Confessi et confessionis capaces	825
Confessionis incapaces	245
Confirmati	317
Puberes, Impuberes, Coelibes	318
Vidui	11
Viduae	43

Filiales vero ad hanc Parochiam Andacsiensem annexae
sunt: Nagocs, Miklosi et Zich.

(62) *In Archidiaconatu*

Districtus Següdsiensis

In Oppido *Kéthely*.

Est Parochia et Ecclesia SS. Cosmae et Damiani. Filiales
Keresztur, Uylak et Sári. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	390
Confessi et confessionis capaces	311
Confessionis incapaces	179
Confirmati	122
Puberes, Impuberes, Coelibes	154
Vidui	10
Viduae	14

In Possessione *Marczalli*.

Est Parochia et Ecclesia sub veneratione B. M. Virginis
Annuntiatae. Filiales: Nagy-Gomba, et Kis-Gomba. Universalis
status animarum:

Hospites Domos habentes	527
Confessi et confessionis capaces	1029
Confessionis incapaces	212
Confirmati	184
Puberes, Impuberes, Coelibes	230
Vidui	29
Viduae	41

In Possessione *Nagy-Bajom*.

Est Ecclesia sub adoratione Sacrosancti Sacramenti Eucharistiae; (63) et Parochia cum Filialibus Saárd et Kutas. Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	438
Confessi et confessionis capaces	603
Confessionis incapaces	219
Puberes, Impuberes, Coelibes	133
Vidui	1
Viduae	2

In Possessione *Tapsony*.

Est Ecclesia SSae Trinitatis et Parochia cum Filialibus: Zenyér, Gadány et Szakácsi. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	694
Confessi et confessionis capaces	704
Confessionis incapaces	165
Confirmati	7
Puberes, Impuberes, Coelibes	167
Vidui	17
Viduae	30

In Possessione *Vörs*.

Est Parochia et Ecclesia S. Martini Episcopi et Confessoris: Filiales: Bereny, Szent-György, Tikos, Hollad et Bottyan parvae villulae. Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	316
Confessi et confessionis capaces	372
Confessionis incapaces	144
Puberes, Impuberes, Coelibes	94
Vidui	15
Viduae	10

(65) In Possessione *Buzsak*.

Est Parochia et Ecclesia S. Rosaliae Virginis. Filiales: Lok et Taska. Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	998
Confessi et confessionis capaces	1629
Confessionis incapaces	626
Puberes, Impuberes, Coelibes	406
Vidui	30
Viduae	56

In Possessione *Tóthszent-Pál*.

Est Parochia et Ecclesia S. Pauli Apostoli. Filiales: Varjas Ker, Nikla et Boronka. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	606
Confessi et confessionis capaces	922
Confessionis incapaces	288
Puberes, Impuberes, Coelibes	173
Vidui	12
Viduae	25

In Possessione *Nagy-Atád*.

Est residentia PP. Franciscanorum de observantia Provinciae Croatico-Ladislaviana, et Parochia sub administratione eorundem Patrum: Ecclesia Sanctae Crucis. Universalis autem cum Filialibus: Henyés et Bodvicza, status animarum:

Hospites Domos habentes	495
Confessionis capaces et confessi	558
Puberes, Impuberes, Coelibes	194
Vidui	8
Viduae	12

(65) In Oppido *Següsd-Vár*.

Est etiam Residentia PP. Franciscanorum eiusdem Provinciae Croatico-Ladislaviana, sub quorum administratione est Parochia: Ecclesia item S. Catharinae V. et M. cum Filiali Alsó-Següsd. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	1002
Confessi et confessionis capaces	956
Confessionis incapaces	277
Puberes, Impuberes, Coelibes	172
Vidui	18
Viduae	39

In Possessione Episcopali Csököly.

Est quidem Parochia, Catholicusque Parochus circa annum 1718 per Episcopum eiusdem temporis Comitem Joannem Baptistam a Wolkra illocatus. Tota autem possessio exceptis nonnullis, medio tempore conversis, est, una cum Filialibus actu etiam Praedicantes habentibus Calviniana. Sublato abinde Ministro haeretico religionisque exercitio, Oratorium etiam pro usu Catholicorum applicatum et in honorem S. Thomae Apostoli reconciliatum et benedictum est.

Sunt autem iam Catholici.

In Matre Csököly 70

In Filialibus haereticae pravitatis sordibus infectis:

Gige	40
Kadarkut	20
Hedrahely	24
Nagy Korpád	18
(66) Szilas	30
Kis Bajom	19
Szomajom	37
Szent Benedek	43
Kis Aszond	12
	313

In Comitatu Weszprimiensi

In quo Praeter Privilegia, et Praerogativas supra folio 7-o et 8-o descriptas, Episcopus pro tempore existens praeferet honore etiam, Dignitateque et Officio supremi ac perpetui Comitis. In hoc Comitatu

Est Archidiaconatus Cathedralis

Districtus Weszprimiensi

Et hoc Comitatu Weszprimiensi ob praeattactas pagina 10-a rationes maior pars, ultra dimidium in spiritualibus Jaurinensi involuta est Dioecesi, totus tamen et integer hic Cottus haereticorum potissimum Calvinianorum multitudine adeo infectus est, ut vix unam aliamve Parochiam habeat (ut infra patebit) pure Catholicam.

(67) *In hoc Archidiaconatu*
Districtus Weszprimiensis

In Oppido *Mező-Komárom* est Parochia et mater iam sub meo regimine erecta SS. Petri et Pauli Apostolorum: Ecclesiae Filiales: Váras et Falu Hidvég, Enying et Bozok. Hic tam in Matre quam in Filialibus praeter Bozok ubi catholicus solummodo Ludi Magister est, sunt Ministri etiam seu Praedicatores Calviniani, una cum Ludi Magistris eiusdem sectae, habentque publicum suae religionis exercitium. Universalis autem in hac Parochia status animarum catholicarum:

Hospites Domos habentes	212
Confessi et confessionis capaces	177
Confessionis incapaces	218
Puberes, Impuberes, Coelibes	32
Vidui	16
Viduae	29

Haeretici in hac Parochia multitudine et facultatibus longe praevalent catholicis. Disparis autem religionis coniugati sunt circiter 24

(68) *In Possessione Nagy-Berény.*

Est nova per me erecta Parochia. Calvinianus Minister et Ludi Rector eliminati, consequenter exercitium suae religionis de plano sublatum. Et est Ecclesia S. Emerici Ducis Regni Hungariae. Filiales: Som et Ádánd, atque Ságvár. In Filialibus utique Minister, Ludi Rector et publicum Calvinianae sectae exercitium. Universalis status animarum catholicarum:

Hospites Domos habentes	131
Confessi et confessionis capaces	72
Confessionis incapaces	210
Puberes, Impuberes, Coelibes	15
Vidui	2
Viduae	17

In hac quoque Parochia (haeretici?) numero et viribus longe superant Catholicos, et disparis religionis coniugati sunt circiter 14

In Oppido Fok.

Est Parochia et Ecclesia sub invocatione Beatae Virginis Mariae sine labe Originalis peccati Conceptae. Filiales: Kiliti, Fok-Szabadi, Juth et Maut. (69) In Matre sunt quidem Hospites

et Inquilini una cum prolibus utriusque sexus Calviniani, et Lutherani absque ullo tamen Ministro, Ludi-Rectore et exercitio suae religionis. Ab adverso autem in Filialibus, ubique Calvinistae cum Praedicante, Ludi Magistro et publico suae religionis exercitio. Sunt etiam pauci eisdem intermixti Catholici, pro quorum solatio spirituali ad Fok-Szabadi et Kiliti Ao 1747 illocatus est etiam Catholicus Ludi-Magister. Universalis autem status animarum catholicarum:

Hospites Domos habentes	128
Confessi et confessionis capaces	77
Confessionis incapaces	265
Puberes et Coelibes	25
Vidui	9
Viduae	14
Disparis religionis coniugati	21

In Oppido meo Episcopali *Váras-Löd.*

Est Parochia et Ecclesia S. Michaelis Archangeli. Filiales: Kis-Löd et Ajka-Rendek, atque Possessiones meae Episcopales. Item Polány, Noszlop, Ajka, Berin et Tosok cum Csekut. Mater est pure (70) Catholica fovens in sinu suo omnes germanicae nationis et linguae homines germanos. Ex Filiali Kis-Löd Ao 1747 eliminatus est Ludi-Magister Calvinisticus cum toto haereticae confessionis exercitio. In Filiali Berin quae fine Terrestrali spectat ad Conventum PP. Cisterciensium de Zircz, Tósok autem ad Conventum PP. Benedictinorum de Tichon: Utrobique (uti supra pag. 22—23 et 28-a attactum est) licet animae in summa sint desolatione, ipsique religiosi nullam curam et provisionem habeant animarum, vi tamen repetitae suae exemptionis periculo damnationis animas committentes, omnem erga Dioecesanum Episcopum reverentiam et subordinationem excutiunt, adeo ut PP. Cistercienses in praefata Berin per suos subditos alios Catholicos praevie instructos, ad Canonicam Visitationem peragendam exmissos Visitatores in locali Ecclesiola ne quidem Sacrificium Missae celebrare permiserint.

In Tosok autem Benedictinorum, ubi inter Calvinistas intermixti Catholici sine ullo spirituali solatio gemunt, est Ludi-Magister (71) Calvinianus, qui cum ex instituto suae religionis qua talis baptizare, copulare, et coenam administrare non posset, vicinus Praedicans itidem Calvinianus ex Possessione Padrag Bono quippe

PP. Jesuitarum munia illa Parochialia obit et supplet. Salutares tamen Dioecesani Episcopi dispositiones (eadem ratio est horum et similium Bonor.) haud admittuntur. Universalis status animarum in Parochia Váras-Lödiensi Catholicarum:

Hospites Domos habentes	215
Confessi et confessionis capaces	478
Confessionis incapaces	890
Puberes, Impuberes, Coelibes	340
Vidui	30
Viduae	89
Disparis religionis coniugati	16

In Oppido *Palotha*.

Est Parochia et Ecclesia in Castello Comitum Zichy de Vasonkő constructa sub Titulo et invocatione B. V. Mariae in Coelos Assumptae quae est Domestica eorundem Comitum et simul (72) Parochialis. Praeter hanc Ecclesiam Catholicam in hoc Oppido sunt adhuc duo Oratoria Lutheranorum nempe et Calvinistarum, simul cum Ministris et Ludi-Rectoribus ac publico exercitio utriusque religionis. Filiales Inota et Thees. Universalis autem status animarum catholicarum:

Hospites Domos habentes	202
Confessi et confessionis capaces	300
Confessionis incapaces	119
Puberes, Impuberes, Coelibes	90
Vidui	8
Viduae	19
Disparis religionis coniugati	11

In Possessione *Eöskü*.

Est Parochia et Ecclesia sub veneratione Sanctae Crucis. In hoc loco est etiam Praedicans et Ludi-Magister Calvinisticus (paucis Catholicis intermixtis) pariter cum Oratorio et publico sectae suae exercitio. Universalis status animarum Catholicarum:

Hospites Domos habentes	58
Confessionis capaces et confessi	79
(73) Confessionis incapaces	101
Puberes, Impuberes, Coelibes	56
Vidui	3
Viduae	15
Disparis religionis coniugati	5

In Possessione *Vörös-Tó*.

Est Parochia et Ecclesia Omnium Sanctorum. Filialis: Barnagh; utrobique sunt germanicae nationis et linguae eiusdem homines omnes catholici. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	45
Confessi et confessionis capaces	67
Confessionis incapaces	140
Puberes, Impuberes, Coelibes	7
Vidui	2
Viduae	8

In Oppido *Vásonkő*, seu *Nagy-Váson*.

Est Parochia et Ecclesia in Castello praefatorum Comitum Zichy de Vasonkő constructa sub Titulo et Patrocinio Sanctae Helenae, et est Domestica (74) eorundem DD. Comitum, et simul Parochialis. Praeter hanc Aulicam ac una Parochialem, est etiam extra Oppidum alia Ecclesia iam sub meo regimine aedificata in honorem S. Stephani Protho-Regis Hungariae. Sunt praeterea duo Lutheranorum et Calvinistarum distincta Oratoria simul cum Praedicantibus et Ludi-Magistris, ac publico utriusque Sectae exercitio. Filialis: Eöcs et Mencsel. In illa est Ludi-Magister Catholicus, et homines mixti Catholico Lutherani, in hac vero solummodo Calvinistae. Universalis status animarum catholicarum:

Hospites Domos habentes	103
Confessi et confessionis capaces	131
Confessionis incapaces	84
Puberes et Coelibes	31
Vidui	7
Viduae	15
Disparis religionis coniugati	12

In Episcopali Civitate *Weszprém*.

Est Cathedralis Ecclesia S. Michaelis Archangeli, quae simul est Parochialis. Vide dicta supra a folio 1-o usque ad fol. 12. Flendum potius quam aliquid dicendum (75) foret, dum recordamur miseri et devastati indeque abominabilis status huius Loci et Ecclesiae Weszprimiensis, nam ut in exordio etiam huius relationis attigi, Barbarorum tyrannide, ac detestandorum rabie haereticorum eversa, et quasi mapalia facta est Donius Dei, Pastor

lethaliter percussus, dispersae oves, Curiones trucidati, populus corruptus. Quibus malitia hominum taliter consummatis, Episcopo a sua Cathedrali devortiato, ac ad alia bona sua Sümeghinum transposito, Curialem et consuetam suae habitationis et Residentiae domum Weszprimiensem Capitaneus confiniariae militiae nationalis occupavit: Bona Episcopatus temporalia ad Weszprimium existentia, ex dispositione Regia (haec omnia contigerunt circa annum 1552) ad Praesidium Palotense, Turcis Albam Regiam occupantibus appositum pro sustentatione officialium militarium et Gregariorum applicata. Hinc evenit ut haeterodoxi alioquin frequenter prudentiores filijs lucis, non per ostium sed aliunde intrandi occasionem nanciscentes, in hanc Civitatem penetrantes, adeo irradicati sunt, ut non modo sui erroris, ac perversi dogmatis solidas, lege etiam Regni stabilitas ac pene inextirpabiles fixerint radices, verum etiam amplum, (76) pro more suo solemne lapideum Oratorium, Domos Parochiales cum appertinentiis, et scholas etiam altiores, seu Academiam erigendo, in locum Sümeghinum transmigrantis Episcopi Catholici, Suae sectae Superintendentem, seu Pseudo-Episcopum, duo praeterea animarum perditores et mactatores falsi dogmatis, sequaces maiores et minores, studiosos seu scholares illocarunt, atque adeo praevaluerunt, ut prae multitudine et pressura zizaniorum semen coelestis patrisfamilias ferme opprimi et defecisse videretur. Impleta est tandem Ao 1717. mensura iniquitatum ipsorum, nam ut in Enchiridio meo anno 1750 Sanctitati Vestrae humillime praesentato a pag. 174 usque pag. 182 fusius declaratum est, autoritate Regia sublati Ministri, Magistris, Scholis, Oratorio ac omni prorsus religionis suae exercitio, omnes omnino, nisi Praedicantes et Magistri privatam, alii autem eiusdem sectae homines sub cura Catholici Parochi quietam vitam vivere voluerunt, amandati sunt. Hac modalitate publicum quidem exercitium exterminatum est, adhuc tamen multitudine, viribus et nequitia praevalentes, ingenitis suis technis et fraudibus pro parvulorum suorum informatione triviales Scholas subinduxerunt, a quibus cum nec autoritate Terrestralis (77) Dominii, nec mediis iudiciariis magistratualibus impediri potuissent, tandem ut supra folio 19 demonstratum est, eiusmodi corruptelam parvulorum sufferendo innocentiam ipsorum quingentis florenos redemi. In hac Civitate praeter Cathedralem, sunt adhuc publicae Ecclesiae. Subtus Sanctuarium medio dictae Cathedralis, est Ecclesia S. Georgii Militis et M., in qua PP. Piaristae

propriam Ecclesiam nondum habentes divina peragunt: Erga hanc Christi fideles magno affectu et devotione feruntur, in hac enim facta est S. Emerico Duci, filio S. Stephani Protho-Regis Hungariae divina revelatio dum in statu coniugali virginitatem elegeret. In Arce prope Cathedrali, Ecclesia PP. Franciscanorum sub invocatione pie memorati S. Stephani Protho-Regis: In suburbio autem Ecclesia S. Annae et S. Ladislai Regis Hungariae. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	715
Confessi et confessionis capaces	1518
Confessionis incapaces	620
Confirmati	1200
Coelibes, Puberes, Impuberes	531
Vidui	125
Viduae	193

(78) *In Comitatu Alba-Regalensi*

atque in Archidiaconatu Districtus nominis eiusdem

Est Parochia et Ecclesia Beatae Mariae V. in coelos Assumptae

In Possessione Vaall.

Filiales eiusdem potiori in parte haereticis refertae: Vereb, Szent Péter: Tordas, Gyuro, Tabaid, et Doboz. Universalis autem status animarum catholicarum:

Hospites Domos habentes	187
Confessi et confessionis capaces	621
Confessionis incapaces	329
Confirmati	26
Impuberes, Puberes, Coelibes	507
Vidui	2
Viduae	28
Disparis Religionis coniugati	12
Apostata	1

In Possessione Pázmánd.

Est Parochia et Ecclesia B. Mariae V. Immaculate Conceptae. Filiales: Velencze et Sukoro. In his filialibus, sicut et in omnibus proxime praemissae (79) Parochiae Vaallensis sunt Ministri, Ludi Rectores Oratorium et publicum exercitium Acatolicorum. Universalis autem status animarum catholicarum:

Hospites Domos habentes	175
Confessi et confessionis capaces	565
Non confessi et confessionis incapaces	325
Confirmati	11
Impuberes, Puberes, Coelibes	407
Vidui	1
Viduae	4
Disparis religionis coniugati	5
Apostata	1

In Possessione *Iszka Szent György*.

Est Parochia et Ecclesia SSmae et Individuae Trinitatis. In hoc loco est etiam Praedicans, Ludi Magister, Oratorium et publicum exercitium Calvinianorum. Filiales aequae cum Ministris, Oratorio, et publico Calvinianae sectae exercitio : Moha, Keresztes, Csurgo et Magyar-Almás.

Universalis autem status animarum catholicarum :

(80) Hospites Domos habentes	106
Confessi et confessionis capaces	318
Non confessi et confessionis incapaces	131
Confirmati	17
Puberes, Coelibes et Impuberes	237
Vidui	5
Viduae	11
Disparis religionis coniugati	13

In Possessione *Csákvár*.

Est Parochia et Ecclesia. Hic loci pariter est Minister, Ludi-Rector sectae Calvinistarum. Filialis : Praedium Torna. Universalis status animarum :

Hospites Domos habentes	96
Confessi et confessionis capaces	380
Non confessi et confessionis incapaces	121
Confirmati	9
Impuberes, Puberes, Coelibes	307
Vidui	6
Viduae	14
Disparis religionis coniugati	7
Apostatae	3

(81) In Possessione *Szár.*

Est Parochia et Ecclesia S. Josephi Confessoris. Haec Parochia sine Filiali pure est Catholica. Universalis status animarum :

Hospites Domos habentes	102
Confessi et confessionis capaces	370
Non confessi et confessionis incapaces	129
Impuberes, Puberes, Coelibes	274
Confirmati	280
Vidui	5
Viduae	5

In Possessione *Bicske.*

Est Parochia et Ecclesia SSmae et Individuae Trinitatis. In hac etiam Parochia tam in Matre quam vero in Filialibus: Many et Fölcsut sunt Ministri, Ludi-Magistri, Oratoria et exercitium sectae Calvinistarum. In Praediis noviter impopulatis: Barok et Csabdi sunt quidem homines Calviniani, absque tamen Ministro, Oratorio et exercitio suae sectae. Universalis status animarum Catholicarum :

Hospites Domos habentes	147
Confessi et confessionis capaces	431
(82) Non confessi et confessionis incapaces	198
Impuberes, Puberes, Coelibes	312
Confirmati	12
Vidui	2
Viduae	7
Disparis religionis coniugati	7
Apostatae	3

In Possessione *Etyek.*

Est Parochia et Ecclesia B. Mariae Virginis Elisabeth Visitantis. Filialis eiusdem: Praedium Bod: Hic loci quoque est Minister, Ludi-Rector, Oratorium, et publicum Helveticae confessionis exercitium. Universalis status animarum Catholicarum :

Hospites Domos habentes	43
Confessi et confessionis capaces	133
Non confessi et confessionis incapaces	75
Impuberes, Puberes, Coelibes	119
Confirmati	67
Vidui	1
Viduae	5
Disparis religionis coniugati	1

(83) In Possessione *Erd.*

Est Parochia et Ecclesia S. Michaelis Archangeli, sine ulla
Filiali. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	163
Confessi et confessionis capaces	418
Non confessi et confessionis incapaces	93
Confirmati	144
Impuberes, Puberes, Coelibes	182
Vidui	4
Viduae	13
Schismatici circiter	20

In Possessione *Erchin.*

Est Parochia et Ecclesia B. Mariae Virginis in Coelos
Assumptae sine ulla Filiali. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	193
Confessi et confessionis capaces	609
Non confessi et confessionis incapaces	193
Confirmati	4
Impuberes, Puberes, Coelibes	227
Vidui	2
Viduae	14
Schismatici	5

(84) In Possessione *Adony.*

Est Parochia et Ecclesia B. Mariae ad Nives, sine ulla
Filiali. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	209
Confessi et confessionis capaces	636
Non confessi et confessionis incapaces	238
Confirmati	7
Impuberes, Puberes, Coelibes	423
Vidui	5
Viduae	21

In Possessione *Perkáta.*

Est Parochia et Ecclesia B. Mariae Virginis Purificatae cum
annexis Praediis quasi Filialibus: Szolga-Egyháza, Sárosd, Kis-
Venying, Nagy-Venying, et Daja. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	285
Confessi et confessionis capaces	910
Confessionis incapaces et non confessi	444
Confirmati	51
Impuberes, Puberes, Coelibes	767
Vidui	7
Viduae	20
Disparis religionis coniugati	2

(85) *In Comitatu Pilisiensi*

seu Archidiaconatu Districtus Budensis

In Oppido Zsambek.

Est Parochia et Ecclesia in Castello Comitis Nicolai Zichy de Vasonkő Domestica et simul Parochialis constructa, seu potius reparata Ao 1725 in honorem S. Francisci Xaverii sine Filiali. Est quidem in proxima vicinitate Possessio Tökk pure Calviniana. quia vero praetenderetur esse exempta ac ad Archidioecesim Strigoniensem abinde derelicta, in spiritualibus improvisa haeret. Universalis status animarum.

Hospites Domos habentes	230
Confessi et confessionis capaces	755
Confessionis incapaces	237
Confirmati	353
Puberes, Impuberes, Coelibes	251
Vidui	9
Viduae	19

In Possessione Jenő.

Est Parochia et Ecclesia SS. Petri et Pauli Apostolorum. Haec Possessio spectat ad Abbatiam B. M. V. (86) PP. Benedictinorum de Telki ut supra fol. 31, 32, et 33 declaratum est. Universalis status animarum.

Hospites Domos habentes	67
Confessi et confessionis capaces	217
Confessionis incapaces	64
Confirmati	150
Puberes, Impuberes, Coelibes	63
Vidui	1
Viduae	10

In Possessione *Csaba*.

Est Parochia et Ecclesia sub veneratione Nominis B. Mariae Virginis. Filialis eiusdem Szanto. Universalis autem status animarum:

Hospites Domos habentes	146
Confessi et confessionis capaces	581
Confessionis incapaces	99
Confirmati	5
Puberes, Coelibes et Impuberes	242
Vidui	8
Viduae	19

(87) In Possessione *Vörös-Vár*.

Est Parochia et Ecclesia omnium Sanctorum cum Filiali Szent-Iván. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	203
Confessi et confessionis capaces	727
Confessionis incapaces	139
Confirmati	403
Impuberes, Puberes, Coelibes	345
Vidui	9
Viduae	11

In Possessione *Veindorff*, seu *Boros-Jenő*.

Est Parochia et Ecclesia S. Viti M. Filiales: Öröm ac Possessiones Raczian. Schismaticae: Csobanka, Káloz et Pomáz suum ubique Poponem Schismaticum habentes cum exercitio graeci ritus. Universalis autem status animarum catholicorum:

Hospites Domos habentes	131
Confessi et confessionis capaces	545
Confessionis incapaces	217
Confirmati	407
Impuberes, Puberes, Coelibes	222
Vidui	7
Viduae	21

(88) In Possessione *Solmár*.

Est Parochia et Ecclesia S. Joannis Baptistae sine ulla Filiali. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	99
Confessi et confessionis capaces	425
Confessionis incapaces	125
Impuberes, Puberes, Coelibes	230
Confirmati	206
Vidui	5
Viduae	19

In Possessione *Kovácsi*.

Est Parochia et Ecclesia B. Mariae Virginis sine labe Originali conceptae sine Filiali. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	109
Confessi et confessionis capaces	529
Confessionis incapaces	148
Confirmati	393
Impuberes, Puberes, Coelibes	271
Vidui	4
Viduae	19

(89) In Possessione *Buda-Keszi*.

Est Parochia et Ecclesia B. M. Virginis ad Nives, sine ulla Filiali. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	186
Confessi et confessionis capaces	738
Confessionis incapaces	225
Confirmati	569
Impuberes, Puberes, Coelibes	280
Vidui	2
Viduae	30

In Possessione *Kis-Torbdgy*.

Est Ecclesia B. Mariae Virginis sub veneratione et invocatione Nominis eiusdem cum Filiali Bia potiori in parte haereticis Calvinianis referta. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	97
Confessi et confessionis capaces	358
Confessionis incapaces	86
Confirmati	258
Impuberes, Puberes, Coelibes	174
Vidui	3
Viduae	9

(90) In Possessione *Török-Bálint*.

Est Parochia et Ecclesia B. M. Virginis in Templo Praesentatae sine ulla Filiali. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	125
Confessi et confessionis capaces	536
Confessionis incapaces	93
Confirmati	308
Impuberes, Puberes, Coelibes	220
Vidui	4
Viduae	19

In Oppido *Rácskevi*.

Est Parochia hic et nunc per PP. Dominicanos administrata, et Ecclesia B. M. Virginis Natae Reginae Angelorum. Filiales: Lore, Makad et Szigeth-Szent-Miklos. Quia vero Officiales Dominales Canonicam Visitationem sua debita modalitate peragi impediissent, certus et determinatus animarum numerus resciri haud potuit, ex orali tamen praefatorum PP. Administratorum, sunt circiter:

Hospites Domos habentes	235
Confessi et confessionis capaces	539
Confessionis incapaces	810
(91) Puberes, Coelibes et Impuberes	900
Vidui	10
Viduae	45

In Possessione *Tököli*.

Est Parochiae et Ecclesia B. M. Virginis Natae Reginae Angelorum cum Filialibus: Csepely, Szent Marton et Ujfalú. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	112
Confessi et confessionis capaces	1033
Confessionis incapaces	277
Confirmati	173
Vidui	14
Viduae	34

In Possessione *Bogdány*.

Est Parochia et Ecclesia S. Joannis Nepomuceni Martiris sine Filiali. Universalis status animarum:

Hospites Domos habentes	113
Confessi et confessionis capaces	478
Confessionis incapaces	118
Confirmati	300
Puberes, Impuberes, Coelibes	194
Vidui	3
Viduae	12

(92) *Pars Secunda.*

*Primo De Numero novarum Parochiarum et Ecclesiarum
in bonis Episcopalibus.*

De novis iam sub gubernio et per meam industriam erectis et erigibilibus Parochiis: ac sub idem tempus noviter aedificatis, aut restauratis. Item ab A catholicis revindicatis, et subinde etiam demolitis illorum, ac funditus deletis templis: baptizatis Iudaeis et Arianis; ac demum de numero ab haeretica pravitate ad fidem catholicam conversorum, non modo vulgarium verum etiam Ministrorum seu Praedicantium et Ludi-Rectorum Helveticae et Augustanae confessioni addictorum.

*Series Parochiarum et Ecclesiarum decursu praescripti temporis
in meis bonis ac in praediis meis erectarum et ornatarum.*

Ex Possessione mea Episcopali *Hagymás Kér* Ministro, Ludi-Rectore, et publico ac ferme ab immemorabili practicato Calvinianae Sectae exercitio eliminatis, Oratorioque funditus demolito, catholicum Parochum et Ludi-Magistrum cum plena exercitii divini et Sacrorum Romano-Catholicorum auctoritate introduxi, et rationis elegantiae ac magnificentiae (93) Ecclesiam in honorem SSmae et Individuae Trinitatis e fundamentis erexi fl 5944 xfr 36
Pro eadem Ecclesia duas campanas emi . . . „ 155 „ 38
Calicem cum patena, Ciborium, Monstrantiam,
Casulam et alia magis necessaria supellectilia . „ 106 „ —
Tria Altaria in honorem eiusdem SSae Trinitatis
sub figura Abraham, Isaac et Iacob . . . „ 1050 „ —
fl 7256 xfr 14

Ex Possessione mea Episcopali *Eősi*

Pariter Ministro, Ludi-Magistro et publico Calvinianae sectae exercitio excussis domoque (quam) pro incolatu Praedicantis, et Oratorio habebant, pro dominio applicata, aequae Catholicum Parochum, et Ludi-Rectorem, ac sacra nostra Catholica implantavi, desolatamque Sanctae Annae diu ibidem gementem Ecclesiam restaurando nova Cathedra, Calice cum patena, Ciborio, Monstrantia, Missali, campana et aliis ornatibus condecoravi fl 185

Ex Possessionibus meis *Kis-Lőd*, Filiali Parochiae Váras Lődiensis Calvinisticum, ex Gecse Filiali Parochiae Vaszariensis Dioecesis Jaurinensis Lutheranicum Ludi-Magistros sine Praedicantibus suae confessionis (94) ibidem latitantes ejeci, et utrobique Catholicum Ludi-Magistrum introduxi. Hae praescriptae possessiones Episcopales omnes sunt in Comitatu Veszprimiensi.

In Comitatu Szaladiensi pro Ara et Throno supra

folio 20 memoratas B. M. Virginis Thaumaturgae fl 884 xf —

Item in pictura Sanctuarii Ecclesiae eiusdem „ 253 „ —

Item pro nova Possessionis meae Episcopalis Monostor-Apáti Ecclesia „ 1200 „ —

Item pro erectione novae Parochialis Domus, et restauratione Ecclesiae Possessionis Episcopalis Csehi „ 700 „ —

Item pro Capella Domestica Residentiae Episcopalis Simighiensis funditus erecta „ 3997 „ —

Item pro pictura et inauguratione Arae maioris Ecclesiae Episcopalis Possessionis Nyirád „ 132 „ —

In Comitatu Simighiensi pro nova Ecclesia Oppidi Episcopalis Karád „ 3996 „ —

Adhuc pro pictura et inauguratione Arae B. M. Virginis in Ecclesia S. Georgii M. Veszprimii „ 92

(95) Tandem pro novo Ecclesiae Collegij Societatis Jesu Jaurinensis Ambone „ 1480 „ —

Jam si his addatur Summa supra folio 19 posita „ 14121 „ 27

expensae praecise ad pias causas, ac pro gloria Dei decoreque Domus eiusdem faciunt . . . fl 34296 xf 41

Secundo De Bonis et Juribus Episcopatus Wieszprimiensi revindicatis, acquisitis et applicatis.

Homines vident, quae patent, Deus autem intuetur cor. O utinam ea, quae patent, et maxime ea quae aeternae Saluti congruunt recto corde viderent! Nam etsi lucerna ardens ponatur supra candelabrum, indeque praesertim qui in Domo sunt, possent lumen seu bona opera videre, consequenter glorificare Patrem nostrum qui in Coelis est, coecutiunt tamen, imo et luminis splendorem extinguere, aut si extinguere non valent, ad minus obfuscare atque in malam partem interpretari nituntur. Pungit oculos, et vix non livore contabescunt perversi homines, si potissimum in statu nostro Ecclesiastico quem pro omnium peripsemate habere vellent, aliquem pro futuro convenientiam, aut decorem ingerent, quasi suae claritati aliquid per hoc deficeret, neque ingenuum odium, quo statum hunc Ecclesiasticum premunt, sugillant et persequuntur, nisi objectione et vilipendio exsaturari potest. (96) Exsaturata fere iam fuerat feritas et malevolentia ipsorum in hoc Episcopatu Wieszprimiensi: nam ut supra fusius passim declaratum est, praeterquam quod omnia illius Jura confusa et convulsa fuerint, ad eum desolationis statum devenit, ut in Sede quoque mea Episcopali Locum quo caput Episcopus reclinaret et Wieszprimii Dominus Terrestris vix tantum terrae spatium haberet quo vel unicus gallinae pullus recludi posset. Domino servi dominabantur: esto enim omnia tenuta et totum latepatens terrenum Saeculares et potissimum A catholici usuarent, tota tamen in concreto sunt: Civitas, Jura et dispositiones per diuturnum abusum sibi vindicans, nihil etiam ex terrae nascentiis, et fructibus, Decimam utpote et Nonam, verum in redemptionem harum aliorumque censuum Dominalium fl 30, idest triginta annuatim, et quidem duodecim Nobiles, octodecim vero ignobiles praeterea quae nihil praestabant.

Clarum et manifestum est, nec ulla indiget explanatione, quam durum et arduum erat, hos efferatos, hocque modo liberati, et licentiositati assuetos homines ad sanam frugem, debitum et legalem ordinem, atque ad disciplinam christianam reducere (97) (hoc opus, hic labor est). Divino tamen suffultus auxilio aggre diebar opus, et quidem penes Benignum Mandatum Regium eo cum successu, ut finaliter in Excelsa Curia Regia Judiciaria feliciter triumpharim, talem accipiendi sententiam totius Civitatis

regulatoriam ut tota haec Ignobilis Communitas Weszprimiensis perpetuis futuris temporibus Episcopo Weszprimiensi pro tempore existenti, qua Principali Domino Terrestri, subdilem subiectionem et obedientiam exhibeat: Ex omnibus terrae nascentijs Decimam et nonam praestet, quavis septimana duas in gremio Comitatus Weszprimiensis Vecturas seu Currulisationes administret, et annue pro duobus terminis septingentos florenos solvat. Ex his tamen septingentis florenis, iam concluso in favorem mei finaliter Processu, cum certa particula saepe praefatae Civitatis Weszprimiensis *Tizenhárom-Váras* dicta, trecentos florenos Capitulo meo Weszprimiensi benevole cessi. Ad hunc Processum (98) levi calculo expendi fl 4500.

Juribus taliter in Loco Sedis Episcopalis revindicatis, et stabilitis, ad oeconomicalia quae et decori Status, et domesticae necessitati adeoque honestati et utilitati congruunt, comparanda me converti. Imprimis ergo pro Diversorio unam lapideam amplam Domum emi fl 1000 proque eius ad formam Diversorii reductione florenos 500 expendi, facit fl 1500

In contiguitate eiusdem Domus diversorialis, pro erectione novi horti Dominalis, diversis hominibus hortos suos ibidem tenentibus assolvi fl 810

Hortum hunc ex pluribus in unum corpus componendo in eumque millenos et millenos currus terrae aliunde congerendo, circum circa solido lapideo muro cingi, atque in quatuor eiusdem cornibus distinctas quatuor turres erigi, scandulis tegi, tecta rubeo colore tingi, ac tandem in loco eiusdem commodiori Vitriariam, et alteram sub eodem tecto pro conservandis hortensibus eidem contiguam domum, et conservatorium exstrui feci. Pro quibus facile expendi fl 8200

(99) Ibidem contigue extra cincturam horti, stabulum, conservatorium curruum, Pistrinam ac alia pro domestica et quotidiana necessitate requisita aedificia, quadraginta orgiarum longitudinis, omnia sub fornice, et respective ad columnas lapideas fieri feci fl 5600

Qua adhuc Canonicus circa annum 1733 in Arce Weszprimiensi elegans domicilium, cui eotum Weszprimii par non erat, funditus erexi, illudque, dum ad Episcopatum promoverer Capitulo, per id vero Praeposito suo Maiori, actualiter etiam possidenti et inhabitanti donavi fl 3025

Aliud vero Domicilium aequè in Arce Weszprimiensi, cuius etiam in priori relatione mentionem feceram, iam per me pro Residentia Episcopali applicatum pariter funditus erexi fl 5150

Pro arboribus Italicis fructiferis diversae speciei solvi fl 1200

Ad Processus Metales Iudiciarios, quibus territoria Bonorum
Episcopatus e manibus saecularium, in diversis locis occupata,
revindicavi, expendi facile fl 7000

Sűmeghini in locum popinae supra folio 3-o declaratae aliam
in remotiori et aptiori loco domum comparavi fl 500

(100) Eandem Domum reparando, reliquam vero partem cum
triplici cellario per quodnam pro Diversorio, et respective pro incolatu
Officialium Dominalium funditus erigendo solvi circiter fl 5500

Ibidem Sűmeghini, loco quippe etiam tempore bellorum
longe tutiori, quia et inter meros Catholicos, et a periculis hostilitatis
maxime turcicae, quibus Regnum Hungariae obnoxiiatur, remotius
constituto, ut scilicet, si, prouti circa annum 1552 supra folio 75
attactum, contigit, Episcopum Weszprimio migrare contigerit, ad
tutiora se recipere posset, magnificam, et fere adhuc in Hungaria
invisae pulchritudinis et elegantiae, ac adeo splendidam ut omnibus
videntibus admirationi esset, iam potiori in parte perfectam, nondum
tamen plene consummatam Episcopalem construxi Residentiam.
Cuius materialia imprimis Tegulae, lapides, calx, arena et
horum vectura fl 8409 x 30

Labor Murariorum fl 11114 „ —

Manualistarum fl 4948 „ 30

Tectum cum quatuor turribus rubeo colore tinctis,
duo canales cerei cum suis requisitis, ligna, fer-
rum, clavi et labor Fabrorum lignariorum . fl 5535 „ 34

Pro interno apparatu, ligna: Oliva, nux, quercus,
pinus, sorbus terminalis, radix alni, ac asseres,

listae aliaeque secturae earundem specierum fl 15373 „ 34 '.

Labor Arculariorum et Tornatorum fl 8302 „ 24

Labor Fabrorum Serariorum fl 1158 „ —

Pro gypso fl 500 „ —

Labor Gypsatorum fl 2932 „ —

Labor Pictorum fl 295 „ —

Aurum et labor Inauratorum fl 2360 „ —

Incrustatio et marmorizatio fl 1691 „ —

Item ibidem Sűmeghini solidum ad quadraginta

quinqueorgiarum longitudinem, totum sub fornice

et respective ad columnas lapideas exstructum im-

bricibus tectum aedificium, ac super illud triplicis

contignationis granarium fl 8650 „ —

Pro iisdem aedificiis: Vehicula, carrucae, ligones,			
ferreae et lignae palae, ferreae ligaturae, labor			
fabrorum ferrariorum, pegmata etc			
	fl	7000	x —
Pro PP. Franciscanis Sümeghiensibus certum aedi-			
ficiam			
	fl	395	" —
Item supra folio 95	fl	34296	" 41
Item infra folio 105	fl	12000	" —
Summa summarum	fl	167946	x 13 ¹ / ₂

(102) *Tertio, De Numero novarum Parochiarum iam sub gubernio meo, et industria erectarum.*

In supra, folio 6-o memorata Canonica Visitatione plene cognito infelici desolationis animarum statu omnem illico curam et sollicitudinem impendi, ut quo meliori modo salutis ipsarum providere et succurrere possem, undique enim praevalentibus haereticis adeo per Dioecesim hanc dispersi sunt, ut ipsi in quovis ferme Vico Ministrum, Catholici vero (rari) et subinde ad octo vel novem etiam solida millia Curatorem animarum suarum non habentes, Oratorium ipsorum frequentare, doctrinam audire, et Sacramenta, signanter Baptismi et Matrimonii ab haereticis Ministris percipere necessitarentur. Huic tam grandi malo occurrere volens, penes Mandatum Regium Visitationis, quod praevis expetieram, assumpsi ad Latus meum Magistratuales Comitatus, in quibus Visitatio Canonica agebatur, Officiales: Oratoria A catholicorum intravi, ibidem praedicavi, Ministrum helveticae vel Augustanae confessionis de variis, et in specie utrum ad baptizandum secundum institutionem Christi omnia requisita adhibeat? examinavi: quot inter ipsos sint Catholici, aut disparis religionis coniugati? (pariter fecerunt penes idem Mandatum Regium Archidiaconi) indagavi; quot item horum et cuius aetatis utriusque sexus proles? Et haec omnia Libro Visitationis (103) inscripsi. In locis etiam pure Catholicis in quibus animae sine Pastore spiritali oberrabant, parem feci disquisitionem, ut sic oves meas cognoscendo, de congruo eidem pascuo providere possem. His praemissis, antequam modo praevio seriatim ad Archidiaconatus Districtuales procedam, praemittendam censui, Weszprimio semialtera hora distantem, usque tempus Episcopatus, per me possessam, atque etiam in Beneficium curatum effectam Praeposituram B. Mariae Magdalenae flentis de Fölső-Eörs.

In hac Possessione, Cottui Szaladiensi ingremiata *Fölső-Eőrs*

Erat olim Praepositura infulata B. Mariae Magdalенаe Flentis cum diversis iuribus et beneficiis fundata, tractu tamen et vicissitudine temporum fere omnibus iuribus per haereticos exuta, nihilque iam praeter nudum Nomen amplius iuris habens: Calvinistae enim totam hanc Possessionem occupantes Ecclesiam Praeposituralem expilarunt, ruinarunt, et ferme solo aequaverunt, sicque in ruinis flentem despexerunt ultra ducentos annos. Fundum Praeposituralis Residentiae sibi vindicantes appropriarunt, ibique pro suo Praedicante et Ludi-Magistro Domos, pro exercitio vero suae religionis Oratorium extruxerunt. Molam, agros, prata, vineas et nonnullam (104) partem etiam Decimarum abripiantes pro sui Ministri et Ludi-Rectoris usu et sustentatione applicuerunt. Enormem hanc Juribus Praeposituralibus illatam iniuriam circa annum 1575 vindicare ijsque saltem contradictionis et protestationis remedio Martinus Sobri eius temporis Praepositus prospicere cupiens, vix non animam ponere debuit pro iuribus suis; haeretici enim in eum irruentes immaniter verberarunt, et trusione ac tunsione plurima laethalibus vulneribus affectum, semivivum reliquerunt. Sicque triumphum et gloriam de iniquitate sua reportantes iuribus his alienis temerario ausu pertinaciter utebantur; donec tandem divino Numine ita disponente, Praepositura haec Ao 1729 ab Excelsa Domo Battyaniаna Collatrice in me translata fuisset.

Installatus, auxilio, a fine usque ad finem fortiter agentis, et omnia suaviter disponentis Dei, inter mille vitae meae et meorum pericula opportune importune, omnique cum conatu, et solitudine operando in tantum profeci ut ex fundo illo Praepositurali Praedicantem et Ludi-Magistrum exturbare, domos eorum, prouti et Oratorium evertere, ac funditus deleri facere potuerim. Ecclesiam iam penitus extinctam (105) e cineribus resuscitando ad eum splendorem deduxi, ut maior sit gloria Domus istius novissimae, plusquam primae. Residentiam in antiquo Praepositurali fundo, unde haeretici excussi sunt, cum cellario, ac aliis necessariis aedificiis, et horto Residentiae coniuncto honestissimam, magnam et characteri Praepositurali convenientem funditus exstruxi, molam, agros, prata, vineas et alia iura abalienata ad Praeposituram, cuius olim erant, sumptuosis iuridicis Processibus, fatigiis, laboribus et periculis, Deo tamen adiuvante, bono cum successu, et feliciter reduxi. Ac tandem rebus taliter compositis Catholicum

Parochum pro pusilli Catholici gregis inter A catholicos degentis solatio introduxi. Pro restauratione etiam huius Beneficii Prae-posituralis, absque meis et meorum laboribus et fatigiis expendi plusquam fl 12000

Series Parochiarum Neoerectarum

in Archidiaconatu

Districtus Szala-Egerszeghiensis

Prima In Possessione Háshágy cum Filialibus: (106) Egyházas-Buk et Vaspör.

Secunda In Possessione Kehida cum Filialibus: Koppány et Kallos.

Tertia In Possessione Gelse cum Filialibus: Also, et Fölső Rajk.

Quarta In Possessione Szabar cum Filialibus: Rhada et Oroszton.

Quinta In Possessione Kapornak cum Filialibus: Bezeréd et Misefa.

Sexta In Possessione Puszta Magyaród cum Filialibus: Sötör, Tófej et Puszta Sz. László.

Septima In Possessione Csany cum Filialibus: Kis-Tilaj et Bakaháza.

Octava In Possessione Bakonak cum Filialibus: Fölső, et Also Recse, et Ujudvard.

Nona In Possessione Csatár cum Filialibus: Bak, Botfa, Boczfölde et Sárhida.

In Archidiaconatu

Districtus Kesztheliensis

Prima In Possessione Szala Szent György cum Filialibus: Szénye, Gyülevész, et Szöllös.

(107) *Secunda* In Possessione Csehi cum Filialibus: Prága et Basi.

Tertia In Possessione Kis-Görbő cum Filialibus: Nagy Görbő, Mihályfa, Ohid et Döbröcze.

Quarta In Possessione Gogánfa cum Filialibus: Kis-Vásárhely, et Dobroncz.

Quinta In Possessione Sárosd cum Filiali: Galsa.

Sexta In Possessione Szala Szent László.

In Archidiaconatu
Districtus Tapolczensis

- Prima* In Possessione Szent-Istvand cum Filialibus: Lesencze-Tomai et Németsfalú.
Secunda In Possessione Ederics cum Filialibus: Vita et Meszes Győrök.
Tertia In Possessione Monostor-Apáti cum Filialibus: Kaposcs et Diszel.
Quarta In Possessione Halimba cum Filialibus: Szőcz, Padrag, Csekut, Tosok et Berény.
Quinta In Possessione Petend, cum Filialibus: Dörögöd, Eöcs, et Pula.
Sexta In Possessione Kaptalanfa, cum Filialibus: Hany, Bodorfa, Kajanföld et Gyepü.

(108) In Archidiaconatu
Districtus Kaposiensis

- Prima* In Possessione Taszar; cum Filialibus: Homok, Fonyó, Bathé, et Zimán.
Secunda In possessione Tab; cum Filialibus: Zala, Kapoly, Bálványos, Bábon, et Torvaj.
Tertia In Possessione Szent-Balás; cum Filialibus: Kereszt-Ur, Szent Jakab, Szantos, Cserenfa, Gálosfa, Gyarmath, et Bőszenfa.
Quarta In Possessione Szólád; cum Filialibus: Szárszó, et Szemes.
Quinta In Possessione Kis-Bár; cum Filialibus: Bonnya, Gamás et Fiad.
Sexta In Possessione Szent-Gál; cum Filialibus: Kis-Lak, et Töröcske, una cum Simonfa.
Septima In Possessione Szőlős-Győrök; cum Filialibus: Orda, Csehi, et Szőlős Lak.
Octava In Possessione Hetes; cum Filialibus: Jutha, Csombárd, et Füred.
Nona In Possessione Magyar-Atád; cum Filialibus: Szent-Galosker, Patalom, Rácz-Egres, et Sandor.
Decima In Possessione Kőrös-hegy: cum Filialibus: Endréd, et Szamárd.

(109) *In Archidiaconatu*

Districtus Següdsiensis

Prima In Possessione Mesztegnyő, in qua per Inclitam Familiam Hunyadianam Anno 1746 fundati et illocati sunt PP. Franciscani strictioris observantiae Provinciae Marianae. Haec fundatio, antequam Regia auctoritate stabiliretur, diversas patiebatur difficultates. Imprimis contradictio aliorum in proxima vicinitate praeexistentium Ord. Mendicantium, et ex quaestuatione, et pura eleemosina viventium Religiosorum. Deinde cum Seraphicus PP. Franciscus Altissimam, sine glossa, absque ulla unquam interpretatione praescripserit paupertatem ita ut ostiatim et ex incertis eleemosynis suam filii sui vitam sustentare teneantur, hoc Sacro-Sancto Patrimonio se se exuere praefixam et determinatam in parato aere, et victualibus substantiam et provisionem habere non possent. In parato enim aere habent 20000 fl 40 c. Urnas vini, Laridum, butirum, frumentum, salem etc. in certa et notabili quantitate. Interim hac praeallegata ratione non obstante Diplomate Regio stabiliti sunt.

Secunda In Sámson cum Filialibus: Zitva, Feiregyhaza et Sávod.

Tertia In Vid cum Filialibus: Csákány et Dencs.

Quarta In Lad cum Filialibus: Czepléd, Kalmancza, Tóth-Szent-György, Szomajom, et Merenye.

Quinta In Csoknya.

(110) *In Archidiaconatu*

Districtus Weszprimiensis

Prima Juxta praedecarata folio 104 et 105 in Possessione Fölső Eörs; cum Filialibus: Also Eörs, Szent Király-Szabadi et Lovas.

Secunda In Possessione uti folio 68 praescriptum est, Nagy-Berény, cum Filialibus: Som, Adánd et Ságghvár.

Tertia In Possessione Szabad-Bottyán, cum Filialibus: Falu-Bottyán, Szent-Mihály et Kis-Keszi.

Quarta In Possessione Lepseny cum Filialibus: Mező-Szent-György, Kajár et Bosok.

Quinta In Possessione Fok-Szabadi, cum Filiali: Maros et Juth.

Sexta In Possessione Dörgicse, cum Filialibus: Vaszoly, Szent-Antalfa et Udvari.

Septima In Possessione Csopak, cum Filialibus: Palaznak, Köves, Aracs, et Fűred.

Octava In Possessione, folio 92 praenarrata Hagymáskér cum Filialibus: Ratholt, Kadartha, Soly et Liter.

(111) *Nona* In Possessione Suúr, cum Filialibus: Csatka, Aka, et Csernye.

Decima In Possessione fol. 93 descripta Eősi cum Filialibus: Ladány, Peremarton, Berhida, et Kovácsi.

Undecima In Possessione Füle, cum Filiali Polgárdi.

Duodecima In Possessione Márko sine Filiali.

10 tertia In Possessione Káloz cum Filiali Soponya.

10 quarta In Possessione Sáágvár, cum Filialibus ex Parochia Nagy Berenyensi et Fok Szabadiensi huc transferendis: Adand et Juth.

In Archidiaconatu

Alba-Regalensis Districtus

Prima In Possessione Tarnok sine Filiali.

Secunda In Possessione Ráczkeresztur cum Praedio Marton-Vására et Baracska.

(112) *Tertia* In Possessione Pentéle, cum Filiali: Rácz-Almás.

Quarta In Possessione Vajtha, cum Filiali: Czece.

Quinta In Possessione Patka, cum Filiali: Pákozsd.

Sexta In Possessione Csak-Bereny, cum Filiali Zámoly.

Septima In Possessione Kozma, sine Filiali.

Octava In Possessione Csóór, sine Filiali.

Nona In Possessione Sooskut, sine Filiali.

Decima In Possessione Móór, cum Filiali Ondod.

Undecima In Possessione Bodajk, sine Filiali.

Duodecima In Possessione Lovas-Berény, cum Filiali: Nadap.

10 tertia In Possessione Acsa, cum Filiali: Alcsuth.

In Archidiaconatu

Districtus Budensis

Prima In Possessione Perbal, cum Filiali Tinnye.

Secunda In Possessione Pocs-Megyer, cum Filialibus: Toth-Falu, et Monostor.

Tertia In Possessione Szent László cum Filiali: Pomáz.

Quarta In Possessione Hideg-Kut, sine Filiali.

*Quarto, De Numero Templorum sub gubernio meo exstructorum
vel restauratorum.*

(113) Series novarum Ecclesiarum Catholicarum per totam
Dioecesim Weszprimiensem.

1. In Szala-Egerszegh S. Mariae Magdalenae.
2. Ibidem S. Joannis Nepomuceni Martyris.
3. Ibidem S. Annae.
4. In Salomvár S. Joannis Apostoli et Evang.
5. Ibidem B. Mariae V. Elisabeth Visitantis.
6. In Lövő S. Michaelis Archangeli.
7. In Szala-Pataka S. Annae.
8. In Mindszent OO. SS.
9. In Háshágy SSS. Trinitatis.
10. In Vaspör S. Emerici Ducis Hungariae.
11. In Buk Ascensionis Dni Nostri J. C.
12. In Csatár B. Mariae V. Immaculatae.
13. In Boldogfa B. M. V. Natae Reginae Angel.
14. In Bonczodfölde S. Annae.
15. In Kaloczfalva B. M. V. Annuntiatae.
16. In Nemes-Apáti S. Nicolai Episcopi et Confessoris.
- (114) 17. In Kemend S. Christophori M.
18. In Véged S. Georgij M.
19. In Kehida B. M. V. Natae Reginae Angel.
20. In Csány OO. SS.
21. In Koppany B. M. V. in coelos Assumptae.
22. In Kallos S. Annae.
23. In Szerdahely Ascensionis D. N. J. C.
24. In Kaczorlakja S. Margaritae V. et M.
25. In Pölöskefa S. Annae.
26. In Börzöncze S. Laurentij M.
27. In Rajk S. Annae.
28. In Szent Mihály S. Michaelis Archangeli.
29. In Kapornak Sanctissimi Salvatoris.
30. In Bezeréd S. Georgij M.
31. In Rád SSS. Trinitatis.
32. In Csehi S. Michaelis Archangeli.
33. In Ohid OO. SS.
34. In Prága S. Elisabeth V.
35. In Tagyon S. Mariae Magdalenae.

36. In Szegvár in memoriam et cultum 5 vulnerum C.
(115) 37. In Fölső Pahok S. Crucis.
38. In Egregy B. M. V. Purificatae.
39. In Szent András S. Andreae Apostoli.
40. In Sarmellyek S. Sebastiani M.
41. In Mihályfa B. M. V. Natae Reginae Ang.
42. In Hegymagos in honorem Nominis B. M. V.
43. In Kapolcs SSS. Trinitatis.
44. In Badacsony S. Stephani Regis Hungariae.
45. In Istvand S. Jacobi Maioris.
46. In Meszes-Györök S. Michaelis Archangeli.
47. In Lesencze-Tomaj S. Annae.
48. In Diszel S. Martini Episcopi et Confessoris.
49. In Kaptalanfa B. M. V. sine labe Conceptae.
50. In Sümegh-Rendek S. Laurentii M.
51. In Gyömöre Inventionis S. Crucis.
52. In Salfölde S. Matthaei Apost. et Evang.
53. In Monostor-Apáti Conversionis S. Pauli Ap.
54. In Hegymagos S. Laurentii M.
55. In Petend S. Francisci Seraphici Confess.
56. In Szepezd S. Andreae Apostoli.
57. In Saska S. Matthaei Apost. et Evang.
- (116) 58. In Csekut S. Antonii Patavini Confessoris.
59. In Szőcz S. Emerici Ducis Hungariae.
60. In Hagymáskér SSS. Trinitatis.
61. In Eősi S. Annae.
62. In Mező-Komárom SS. Petri et Pauli Apostol.
63. In Marko S. Joannis Nepomuceni M.
64. In Kis-Lőd S. Vendelini Confessoris.
65. In Nagy-Vason S. Stephani Regis Hungariae.
66. In Barnag S. Sebastiani M.
67. In Karád S. Ladislai Regis Hungariae.
68. In Andacs B. M. V. in coelos Assumptae.
69. In Sáágvár S. Josephi Confessoris.
70. In Adánd SSS. Trinitatis.
71. In Kethely SS. Cosmae et Damiani.
72. In Mesztegnyő S. Joannis Nepomuceni M.
73. In Tab Sanctissimae Trinitatis.
74. In Szemes S. Josephi Confessoris.
75. In Kőröshegy S. Antonij de Padua.

76. In Nagy-Berény S. Emerici Ducis Hungariae.
77. In Kozma SS. Cosmae et Damiani.
78. In Szolád S. Stephani Regis Hungariae.
79. In Lepsény Immaculatae Conceptionis B. M. V.
- (117) 80. In Csoór S. Ladislai Regis Hungariae.
81. In Ondod seu Pusztá-Vamos S. Antonii de Padua.
82. In Bodajk B. M. Virginis natae.
83. In Csak-Berény S. Martini Episcopi et Confess.
84. In Perbaly S. Annae.
85. In Rácz-Almas B. M. V. Dolorosae.
86. In Pentele SSSae et Individuae Trinitatis.
87. In Vajtha S. Mihaelis Archangeli.
88. In Suúr B. Mariae V. sine labe Conceptae.
89. In Palaznak S. Stephani Protho-Martyris.
90. In Csopak Solemnis ingressus Christi D. in Jerusalem.
91. In Szabad-Bottyán S. Ladislai Regis Hungariae.
92. In Nadap S. Rochi Martiris.
93. In Satka S. Annae.
94. In Káloz S. Joannis Nepomuceni M.
95. In Zámoly S. Laurentii Martiris.
96. In Hesa Exaltationis S. Crucis.
97. In Soóskut B. M. V. natae.
98. In Nána SS. Trium Reg C. M. B.
99. In Milley S. Francisci Seraphici.
100. In Pusztá-Csatár Dedicat. B. M. V. ad Nives.
101. In Csakvár S. Michaelis Archangeli.
102. In Szabar B. M. V. in coelos Assumptae.
103. In Bakonák S. Michaelis Archangeli.
104. In Ollard SS. Petri et Pauli Apostolorum.
- (118) 105. In Oppido Zambek S. Joannis Baptistae.
106. In Perbaly S. Annae.
107. In Monostor SSSae ac Individuae Trinitatis.

*Quinto, De Numero Ecclesiarum ab Aatholicis pro Catholicis
revindicatarum vel vero funditus demolitarum.*

Series Templorum et Oratoriorum
ab Aatholicis pro Catholicis vel revindicatorum vel demolitorum.

In Comitatu Szaladiensí
Et Archidiaconatibus eidem ingremiatis.

In Possessione Padrag Ao 1749 acceptum est Templum a
Calvinistis et pro usu Catholicorum applicatum.

In Palaznak pariter Ao 1750.

Item in Petend Ao eodem.

Et in Csopak Ao 1751.

Aatholicorum Oratoria funditus demolita

In Jakabfa.

In Zanka Ao 1751.

Item in hoc Comitatu Ludi-Magistri Catholici ad Loca adhuc
haereticis mixta, in quibus a duobus ferme saeculis, huiusmodi
Magistri non fuerunt, et nec facile de commoda introductione
vel spes etiam paucos ante annos concipi poterat, introducti
sunt videlicet: Ad Kapolcs, Petend, Tagyon, Palaznak, Csopak,
Vaszoly et Kóvágó-Eörs.

(119) In Comitatu, eique ingremiato
Archidiaconatu Districtus Weszprimiensis

In Possessione Hagymáskér a Calvinistis Ao 1747 acceptum
est Templum illudque, uti fol. 92 dictum est funditus deletum;
Praedicans, Ludi-Magister et exercitium adversae religionis sublatum.

In Eösi similiter Ao eodem.

In Füle occupatum et pro Catholicis applicatum Templum,
Praedicans, Ludi-Rector et exercitium Calvinianorum sublatum
Ao 1750.

In Nagy Bereny pariter Ao 1748.

In Padrag solummodo Templum receptum Ao 1749.

In Puse Anno eodem.

In Liter Ao 1752 novissime.

In Theés Ao 1751.

Ludi-Magistri Catholici introducti ad Loca Acatholicis referta
Ad Gecse, Kis-Löd, Litér, Fok-Szabadi, Saághvár, Kiliti,
Enying, Rátholt, Adand, in Bank, haec est in Dioecesi Jaurinensi,
Cottu tamen Weszprim.

In Comitatu eique ingremiato

Archidiaconatu Districtus Albensis.

In Possessione Csakvár a Calvinistis Ao 1750 receptum
Templum.

(120) In Lovas-Berény Ao eodem 1750.

In Csurgó Ao eodem.

In Patka Ao 1749.

In Csoór Ao eodem.

In Csak-Berény Ao eodem.

In Sooskut a Raczis Schismaticis receptum.

In Vatha a Calvinistis et aliud a Lutheranis acceptum.

Demolita Acatholicorum Oratoria.

In Oppido Moór Ao 1748.

In Bodajk Ao 1752.

In Vajtha 1746.

In Csak-Berény 1749.

Ludi-Magistri Catholici introducti

In Csoór, in Csurgo, in Magyar-Almás, in Bodajk.

In Ondód seu Puszta-Vámos, in Tordas, in Soóskut.

In Comitatu Simighiensi

eique ingremiatis Archidiaconatibus.

In Possessione Szolád a Calvinistis acceptum et pro Catho-
licis applicatum Templum Ao 1748.

In Szárszo Ao eodem.

In Kőkcse Ao eodem et simul sublatum Lutheranorum
exercitium.

(121) In Túr Ao. 1749.
In Udvarhely Ao eodem.
In Torvai
In Udvarhely
In Bolhás
In Böönye
In Kapoly
In Bábony

} Ao. 1749.

Funditus diruta A catholicorum Oratoria.

In Csepely
In Büssü
In Orczi
In Lad.

Loca autem mixtae religionis in quibus nimirum publicum est, et Catholicae, et adversae religionis exercitium, sunt sequentia :
Váson, Palottha, Iszka-Szent György, Csakvár, Bicske, Lovas-Berény, Eöskü, Mező Komárom, Kaloz, Pátka, Suur.

(122) *Pars tertia.*

Primo, De Numero Judaeorum Weszprimii in Cathedrali Ecclesia per memet baptizatorum.

Series Judaeorum

Spiritus Sancti gratia illustratorum, atque Judaica superstitione abjurata, et abrenuntiata, sponte ad gremium S. Romanae Ecclesiae, ac signanter ad me convolantium, qui interim de adventu Messiae ac aliis praecipue necessitate medii ad consequendam aeternam salutem necessariis sufficienter instructi, Weszprimii in Ecclesia Cathedrali solemniter baptismo adultorum baptizati ac ad illa verba : *Accipe vestem candidam* ex integro per me apparari iussis et curatis vestibus induti sunt.

Anno 1746 Die 11-ma Novembris baptizatus est Jacob Farkas cum Uxore sua et quinque prolibus, et vocati sunt:

Martinus
Anna, Maria

} Parentes.

Filii :

Petrus.
Joannes.
Stephanus.
Franciscus.
Michael.

(123) Anno 1748 Die 8-va Sabbatho Sancto ex novo fonte baptizati sunt et vocati :

David Horvath. Joannes
Filius eius. Joseph
Joseph Abraham. Franciscus.

Anno eodem 1748 Die 1-ma Junii baptizati et vocati sunt :

Moyses Majer. Joannes
Isaac Farkas. Josephus
Jacob Lebel. Paulus.

Anno 1749 Die 5-a Martii et die 5-a Aprilis baptizati sunt :

Abraham sui Parens. Joannes
Filia eiusdem Sara. Magdalena
Filius Jacob Alexander
Anna Lavatier. Franciska.

Anno eodem 1749 Die 15-a Augusti baptizata et vocata est :
Barbara Moyses. Anna

Anno 1750 Die 22-a Novembris, quaedam Orfana puella hebraea, sed tamen catholice educata, baptizata et vocata est :

Anna. Elisabeth.

Anno praescripto 1749 Die 5-a Aprilis baptizata et vocata est :
Rebecca Andesz. Julianna.

Anno pariter praescripto 1748 die 14-a Januarii baptizatus et vocatus est :

Jolu Assec Abraham. Michael.

(124) Anno 1751 die 21 Septembris baptizata et vocata est :
Susanna Pejerin. Anna.

Anno 1752 die 6. Februarii Seniculus ex Marchionatu Anspachensi post varias et diuturniores spiritus anxietates, postquam ab anno aetatis suae 14-to Praeceptorem in Synagogis Judaeorum egisset Weszprimium accurrens baptizatus et vocatus est :

Jacob, Abraham, Joannes. Josephus
Item Salamon David. Franciscus.

Anno praeterea praescripto 1749 die 20 Junii. Claudiopoli ex Principatu Transilvaniae Acziadro (?) Unitarius Jos. Bajnozzi cum eiusdem sectae Uxore sua Anna, ambo baptizati sunt et vocati:

Ille Stephanus

Haec vero Catharina.

Anno currenti 1752 die 15 Februarii, seu in Festo P. Matthiae Apostoli baptizata est Sara ex Parentibus: Joseph Moyses et Maierl Riffkee, et in baptizmate vocatum est Nomen eius:

Anna Maria

In confirmatione

Magdalena

26

Item extra Weszprimium, et quidem in Districtu

Budensi Judaei baptisati: Elisabeth, et filius eius

Nicolaus, et Juliana Mo

3

29

(125) *Secundo, De Praedicantiis seu (sectae) Calvinianae aut Lutheranae Ministris, religionem et fidem Catholicam amplectentibus.*

Series Haereticorum Ministrorum.

Singulari gratia Dei qui non vult mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat, praeventorum ac postquam erroris plene convicti fuissent, praemissa Sacramentali confessione et Communione, solemnique in Cathedrali Ecclesia, inque sinu Meo, attacto Sacro Evangelio, emissa fidei professione, haereticam pravitatem, cuius Antesignani et Magistri erant, abjurantium.

Anno 1747 Die 29 Martii, Valentinus Hubaj actualis Praedicans Calvinianus in Possessione Nemesdéd Cottui Simighiensi ingremiata, iam in diversis Locis, continuis viginti annis Ministrum agens. Eodem Anno 1747 die tamen 30-a Aprilis

Eiusdem Conthoralis Catharina Kádas

et duo filii

Stephanus

Et Paulus.

Anno 1748 die 15-a Februarii Georgius Bicskey actualis Praedicans in Possessione Barnag Cottui Weszprimiensi inclusa,

iam in diversis locis prius Ludi-Magistrum Calvinianum 12, Praedicantem vero 16 annis agens. Hos ambos a tempore conversionis una cum Uxore et prolibus ego alo et vestio. Huius Georgii Bicskey uxor obstinata manet in errore, de duabus tamen filiabus Sara et Susanna spes affulget proxime faciendae conversionis.

(126) Anno 1749 Die 29 Junii Jonas Katona actualis Minister helveticus in Possessione Hoboly Cottui Simighiensi ingremiata, annorum circiter 80, in diversis locis, continuis 57 annis Praedicantium agens.

Anno 1750 die 13 Septembris Stephanus Szakmáry sine functione in Possessione Palaznak latitans, qui cum in diversis locis 26 annis Praedicantem helveticum egisset, conversus est.

Anno 1751 in Mense Octobri Stephanus Csóó actualis Praedicans in Bodaik, qui cum in diversis locis, continuis annis 35 Praedicans fuisset helveticus, circa finem vitae suae conversus est.

Anno praeterea 1746, die 10 Decembris actualis Ludi-Magister Lutheranicus Kőkcsiensis Joannes Harmonia.

Anno tandem currenti 1752 die 16 Ianuarii publicus Notarius Kaiariensis ex Calvinismo cum Uxore et quatuor prolibus proprio motu Weszprimium venit et ibidem conversus est

Stephanus Katona.

Elisabeth Takács.

Proles.

Elisabeth.

Catharina.

Stephanus.

Joannes.

(127) *Tertio, De Numero animarum ex diversis erroribus ad fidem Catholicam opera et industria Episcopi conversarum.*

Series animarum conversarum.

Statim in exordio Pastoralis officii pro fundamento et quasi primo lapide Domus familiae Dei, Catecheticum de Misterio et dignitate cultus Sanctissimae et Individuae Trinitatis, Librum hungarica lingua diversis precibus, orationibus, canticis novis, novaque Angelici Rosarii recitandi methodo aliisque christianae veraeque pietatis exercitiis refertum elugubravi. Contenta ipsius saepissime, maxime occasione Canonicae Visitationis subinde per

diem (Testes sunt Cooperatores mei) tribus, subinde et quatuor vicibus praedicando enuntiavi, Cantica nova praecinui, et Angelicum Rosarium alta et intelligibili voce praeoravi, ac ut populus etiam sic caneret, et oraret, interpolatis exhortationibus, allegando praemia Deum colentibus et laudantibus destinata, stimulavi. Et Deo sint aeternae laudes, eo cum successu, ut maxime, a quo gratiae (128) et Indulgentiae fidelibus Dioecesis meae haec pietatis opera, et modo praescripto exercentibus paterne concessae, accesserunt, tota Dioecesis (narrent hi qui sentiunt) resonaret laudibus Sanctissimae Trinitatis. Cum autem Dioecesis istius magnam Illyricae et Teutonicae Nationis homines partem occuparent, praeattactum Librum ex Hungaria, ut scilicet in omnibus Tribubus, et populis, et linguis, et nationibus laudetur Deus Trinus et Unus, etiam ad illorum idiomata transponi feci. Haec opera nostra bona videntes, ipsi quoque adversae religionis homines, ipsa dulcedine et consolatione spiritus rapiuntur quodammodo ad amplectendam veritatem, et consequenter ad laudandum et una nobiscum glorificandum Patrem nostrum, qui in coelis est; taliterque increbuit et diffamata est haec dulcedo consolationis, ut Judaei et haeretici ex longissimis etiam et dissitissimis partibus pro conversione accurrant Wesprium. Accurrentes (129) continuo veritatem inquirunt, ingemiscunt et corde puro et sincero errorem suum detestantes informari, principiis salvificae Romano-Catholicae fidei imbui ac sic in gremium Sanctae Ecclesiae cum suspiriis recipi petunt. Tanto subinde numero concurrunt ut dum publice cum illis in Ecclesia professionem fidei elicerem, evangelium in sinu meo existens tangere omnes insimul non valentes, nonnunquam ex utroque latere meo cum simili Evangeliorum libro iam quatuor, iam quinque sacerdotes (ut pariter in sinu eorum existens evangelium tangere, et mecum professionem fidei dicere possint) collocare debeam.

Nomina, cognomina, aetas, tempus et locus conversionis omnium connotata sunt quidem diligenter, ast quoniam huiusmodi circumstantialis descriptio volumen efficere et facile taedium causare posset, censebam sufficere, si numerus talium conversorum solummodo generice exponatur.

Praeter praeexpositos Judaeos, Arianos, Helveticae et Augustanae confessioni addictos Praedicantes, Ludi-Magistros diversae sortis, conditionis et aetatis homines, nobiles et ignobiles per meas privative operationes conversi sunt 145

(130) *Quarto, De Numero animarum Weszprimii et per totam Dioecesim conversarum.*

Coniungendo autem suas meis operationibus per alios per Dioecesim Sacerdotes et Cooperatores meos fidei et devoto populo Dei annumerati sunt et quidem

Latus translat	145
In Civitate Episcopali Weszprim	468
In Comitatu Szaladiensi	520
In Comitatu Weszprimiensi	301
In Comitatu Simighiensi	308
In Comitatu Alba-Regalensi	298
In Comitatu Pilisiensi et Districtu Budensi	80
Summa	2120

Quinto, De numero per me confirmatorum et tam minoribus quam maioribus ordinibus insignitorum.

Confirmati	11452
Prima Tonsura et 4 minores collati	48
Subdiaconatus	62
Diaconatus	59
Presbyteratus	60
	229

(131) *Sexto, De Numero sacrorum vasorum per me benedictorum.*

Campanae	71
Calices	68
Patenae	52
Ciboria	8
Monstrantia	7
Pixides pro Viabili Sacramento et sacris liquoribus ad infirmos deferendis	4
	210

Ex Praeviis expositionibus deducta humillima postulata.

Hic est modernus Ecclesiarum Parochiarum, Cleri populi, totiusque Dioecesis Weszprimiensis status, haec norma et forma Regiminis, ac exinde hi sunt fructus laborum et operationum mearum: Quos inter diversas licet, ac pene innumeras persaepe a potentioribus positas adversitates, millenaeque obstacula ingesta, Deo tamen adiuvante, superata, collectos, dum Benignum San-

ctitatis Vestrae conspectum (In persona etenim non licet ire mihi) medio Domini Josephi a Merenda pro hoc actu specialiter activitati et Deputati Procuratoris mei subiens, ac Basilicas SS. Petri et Pauli Apostolorum perlustrans (132) in Paternum Eiusdem Sanititatis Vestrae Sinum effunderem, humilline supplico, quatenus iam summa mihi benignitate oblatam pientissimam innumerisque gratiis auxiliis et benedictionibus refertam adiutricem manum suam in me extendere (velit.)

De alleviatione onerum et tributorum.

Est imprimis summam illam 4^m. fl annue ad Cassam Parochorum (cui usque in praesentiarum iam solvi fl. 26988 xfer. 53^{1/2}) pendendam intra tempus decennij tam in Benignis Literis Regis Collationalibus, quam vero concomitanter in Confirmationalibus Sanctitatis Vestrae, restrictae definiti continere,*) ita ut si Deo volente decennium illuc supervivere et superare valero, per amplius ab eiusmodi pensionis obligatione habear immunis; hocque modo tantisper a gravissimo isto onere respirando, pecunias quoque illas pro Deo, Ecclesia, et pauperibus dispergere, ac sic Dei gloriam populiue salutem et consolationem magis et magis augere et procurare possim.

Non potest sufficienter explicari in Ecclesiastica nostra libertate, et immunitate, quas pressuras et angores sustinere cogamur. Cum enim praeprimis Deum, eiusque Ecclesiam (133) in tantis, ut praenarratum est ruinis et desolationibus constitutam, ac Jura eiusdem Ecclesiae Sanctae Dei temporalia respiciendo, primariam curam et sollicitudinem pro eorum reparatione cum maxinia mei enervatione convertissem, consequenter recte ad designatum temporis instans praefatam Parochorum Cassam excontentare nequidem, tales adversum me ab Augusta Aula Viennensi ad Inclytam Iudiciariam Districtualem Tabulam Ginziensem dati sunt ordines:

„Maria Theresia Dei Gratia Romanorum Imperatrix ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae Slavoniaeque Regina, „Archidux Austriae etc.“

„Egregii Fideles nobis Dilecti. Quandoquidem Episcopus „Wesprimiensis sub comminatione etiam Sequestri ad complandandas semet concernentes Generalis Parochorum Cassae Resistantias saepius hactenus commonitus easdem non modo non

*) Ezen hibás mondat értelve a következőkből eléggé kiderül.

„depuraverit, sed novas etiam in dies accumulet. Hinc ne saluberrimum (134) praefatae Cassae Institutum nimia quorumpiam morositate pessumeat, qua Supremus Ecclesiarum Patronus, ea „Fiscum nostrum Regium praemunivimus autoritate ut ipse fundamento Articuli 71, anni 1723 memoratum Episcopum, velut in pluribus Regni Comitatibus Possessionatum coram vobis Actione conveniat, et servatis de iure servandis, iudiciali mediante sententia vestra Proventum Bonorum seu Decimarum in sequestrum sumi et ad contentationem dictae Parochorum Cassae effective applicari procuret. Quam benignissimam dispositionem nostram, ut eidem vos conformare valeatis, vobis praevis hisce clementer significandum esse duximus. In reliquo etc. Datum in Archiducali Civitate nostra Viennae Austriae. Die 31 Januarii Anno Dni 1752. Maria Theresia. Comes Leopoldus de Nadasd. Andreas Morier.“

Idipsum ex benigno Eiusdem Altaefatae Suae Mattis SSmae (mandato) intimavit mihi Excelsum Consilium Regium Locumtenentiale Ao eodem dieque 3-a Februarii.

(135) Praeveni interim has dispositiones: quamvis enim exemplo nonnullorum Hungariae C. Episcoporum sperassem ex summa illa supra folio 5-o specificata, atque unice pro gloria Dei, et necessitatibus Dioecesis meae impensa aliquam saltem partem ad rationem Quottae meae huic Cassae Parochorum annue pendendae acceptum iri, omnem tamen interea conatum et sollicitudinem adhibui, ut solutis iam praevis viginti millibus fl. residuum etiam, si quo casu ex praeattactis piis meis erogationibus nihil acceptaretur; pro rato temporis Cassam illam excontentare possim; prouti etiam adhuc ante incaminationem memorati Processus Fiscalis, ex allodiatura potissimum, et privata industria mea congestis fl. 6988 xf. 53 ¹/₂, in toto autem fl. 26988 xf. 53 ¹/₂ usque ultimam Decembris Anni 1751 plene eidem Cassae satisfeci.

*De Praecellentia, Privilegio et Praerogativa
Ecclesiae Weszprimiensis.*

Singulari quidem (ut supra folio 7. et 8.) Privilegio et praerogativa, prae ceteris Regni Hungariae Ecclesiis gaudebat olim, et respective hodie dum gaudet Ecclesia Weszprimiensis: quemadmodum enim (136) Archiepiscopus Strigoniensis Regiam in Regno Hungariae Majestatem, ita Episcopus Weszprimiensis singularis

Privilegii praerogativa meruit obtinere Reginarum Celsitudinem Sacro Diademate insignire. Ex quo autem longaeva fatalitas et vicissitudo temporum hanc singularis Privilegii, Praerogativae, decoris et praecellentiae claritatem obscurasset, Beatissima Pater-nitas Vestra apud Caesario-Regiam Mattem, Dnam Dnam nostram Clementissimam Mariam Theresiam paterne se se interponere, ut postliminio Regio-Reginalis haec Ecclesia Weszprimiensis, primariis suis et avitis Privilegiis et praerogativis in integrum restituatur. Ac insuper, quoniam in manibus suis abundarent divinae boni-tatis, in iisque non unam sed plurimas in alios dispertiendas haberet paternas benedictiones praededucto hac vice mihi concre-ditae Ecclesiae Weszprimiensis decori in indigna etiam Persona meâ pro Suo beneplacito Apostolica benignitate aliquid superad-dere, novaeque gratiae et dignitatis caractere cumulare.

De Cathedrali Ecclesia et eiusdem Canonicis

(137) Ecclesia Cathedralis (ut supra folio 13) intus foris eleganter reparata, pieque condecorata est ex ruinis, vivi tamen Lapidis San-ctuarii, seu Canonici in hoc aedificio non ad Christi compagem, verum confuse, dispersim et distorte iacent, non enim, ut principalis portio huius Sacrae structurae, seu Clerici primi Ordinis, iugi servitio, nempe frequentatione Templi verbo, exemplo, et diligenti cultus divini exercitio Domum, seu familiam Dei aedificarent, quin potius a sollicitudinibus huius saeculi abrepti temporalibus im-mergi, spiritualia etiam ex stricta sibi obligatione (Beneficium enim est propter servitium) incumbentia servitia negligere, Templum rarius et solum pro commoditate adire, de choro nec velle audire, nun-quam Deum cum cantu laudare, psallere; odia inter se fovere, invicem mordere, subinde etiam in Ecclesia, inque Stallo suo contentiones excitare, Missam Conventualem, exceptis diebus Dominicis et festis, alia autem Ecclesiae officia, uti sunt Vesperae, ac Adventu et Qua-dragesima completorium non (138) per se ipsos, verum per sub-stitutos non Canonicos obire, Praelatum suam Ecclesiam Cathe-dralem adeuntem non associare, eidem Sacra Pontificaliter agenti non assistere, piis et legalibus eiusdem dispositionibus non ob-temperare, imo temerario ausu ad scandalum saecularium vexare et iudicialiis Processibus coram Iudice laico fatigare in pessimam iam sibi sumpserunt consuetudinem. Et quamvis his et similibus defectibus et excessibus per Episcopos tollendis, corrigendis, et emen-dandis ab Ecclesia abunde provisum esset, quia tamen his et simili-

bus indisciplinatis ac iugum Domini excutere nitentibus discolis hominibus ad componendos animos, suique conformationem Apostolicae Sacrae Sedis auctoritas maximum pondus, ac energiam addere soleat, dignetur Beatissima Paternitas Vestra ea me auctoritate munire, specialique Rescripto et Decreto mihi inviando committere, quatenus in (139) conformitate Legum et Sanctionum canonicarum vi muneris etiam et obligationis Episcopalis non modo praenarratos Canonicorum meorum defectus, et excessus tollam aut corrigam, verum, etiam per seriem hebdomadatim ad quotidie celebrandam, atque pro Benefactoribus et Fundatoribus applicandam Missam Conventualem, aliaque Ecclesiae officia per se et non per substitutos extraneos, non canonicos obeunda adstringam: Chorum ad normam aliorum bene regulatorum Capitulorum inducam: Statuta Capituli cum mutua secum cointelligentia, antiqua in quantum ad modernas circumstantias idonea forent, restaurem, in quantum vero obsoleta, una cum circumstantiis suae conditionis evanuisent, atque incongrua essent, nova substituam: Ac demum siquidem a tempore reductionis Capituli bona et proventus sui adeo aucti et ampliati forent, ut (140) facile congruam duorum Canonicorum praebendam superarent, duos adhuc Canonicatus ad praebendam nempe Theologalem et Poenitentialem superinducam. Illi denique sicut decet Sanctos mutuam invicem, erga omnes autem maxime verò erga domesticos fidei, sinceram dilectionem et charitatem habentes, quod est vinculum perfectionis ad amussim Dei, et Ecclesiae praeceptorum quasi a Deo ad se laudandum et colendum electi fideliter et devote serviant, iussaque a Deo constitutae Superioritatis reverenter et obedienter observent.

De Regularibus, curam aminarum et administrationem. Sacramentorum exercentibus.

Regulares praesertim ab omni omnino Dioecesani Episcopi iurisdictione et subordinatione semet exemptos esse praetendentes, non obstante eo, quod in bonis suis cura animarum exerceatur, in his quae ad curam et administrationem Sacramentorum pertinent, Ordinario Suo subiacere nolunt.

(141) Et licet sub comminatione et severitate Legum poenali, et Constitutionum Apostolicarum, in ipsa actuali Canonica Visitatione, nonnulli in hac Dioecesi Wieszprimiensi degentes (uti supra folis 23, 24 et 25 videre est) praemoniti, et respective

praerequisiti fuissent, comminatione tamen et commonitione huiusmodi nihil permoti, imo renitentes, cum dispendio et ruina plurimarum animarum (ut supra folio 26, 27, 31, 32 et 33 declaratum est) Dei et Ecclesiae ordinationi resistunt.

Quamvis autem in hac ipsa materia fineque tollendorum horum et similium per Regulares exercitorum abusuum recurrendo, Anno adhuc 1746 dieque 15 Februarii tale Rescriptum accepissem: „Die 12 Februarii Anno 1746 Sacra Congregatio S. R. E. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum rescripsit, quod Orator „utatur Jure suo ad formam Constitutionum Apostolicarum et „Decretorum S. Congregationis;“ — quia tamen cervicositatem et pertinaciam horum subinde laicam etiam Potestatem ad haec et similia (142) involventium, ipsos deponere et componere frustra tentassem, profunda cum veneratione supplico ut Suprema Sanctitatis Vestrae autoritate Regulares isti Ecclesiasticarum Legum et Regularum observatores, ac Constitutionibus Apostolicis, secus canonicis poenis et censuris puniendi, obsequentes efficiantur.

Recte dum haec concludere vellem, praesentata sunt mihi nonnullorum recentius conversorum nomina et quidem:

In Civitate Episcopali Weszprimii	46
In Archidiaconatu Szala-Egerszeghiensi	54
In Archidiaconatu Alba-Regalensi	76
In Archidiaconatu Kaposiensi	115
In Archidiaconatu Budensi	19
In Archidiaconatu Següdsiensi	8
In Archidiaconatu Weszprimiensi	15
In Archidiaconatu Kanisiensi	72
His coniungatur numerus supra specificat.	2120
facit	2524

(143) Et revera prouti supra fol. 127—128 et 129 praeinsinuatum est, in virtute et benedictione Deificae Trinitatis Patris, et Filii et Spiritus Sancti, messis nostra adeo coeperat multiplicari ut ex horreo haereticae pravitatis, plurimi manipuli, de loliis et zizaniis segregatae purae segetes, ad conservatorium coelestis Patrisfamilias, gratia eiusdem inducerentur.

Prodierat benignum modo gloriosissime Regnantis Dominae et Reginae nostrae Clementissimae, de Apostatis Enchiridio etiam meo inchoative sub pagina 154 insertum Mandatum; vi cuius, non potest explicari quam copiosus Ecclesiae Catholicae accre-

verit fructus. Interim omnis boni inimicus diabolus, membra sua concitando, tam copiosa et tam crassa puro huic tritico superseminavit zizania ut nullos ferme aut saltem exiguos fructus amplius percipere valeamus. Mandatum autem priori contrarium, seminarium nempe zizaniorum, sic sonat.

„Illustrissimi Rndissimi etc. Sacra Sua Maiestas Caesareo-Regia ex nonnullis Processibus contra Apostatas in Regno hoc institutis, ac sibi denique repraesentatis, inter reliqua est illud, „quod occasione talismodi Apostatarum investigationis, (144) etiam „tales, qui a Parentibus quidem Catholicis nati, nuspiam tamen „fidem Catholicam confitendo publice professi, verum vel Augu- „stanam vel Helveticam confessionem amplecti, in tali etiamnum „perseverent, in Jus attracti, et etiam ad carcerum poenam con- „demnati habeantur, benigne observando, sub 13-a huius Clementer „resolvit, ut amodo in posterum nemo apostasiae criminis, per „quemcumque apud Jurisdictionalem Magistratum inaccusatus, „ab eorum Magistratu prius in iudicium citetur, quam colla- „teralis adversus talem inaccusatum aut denuntiatum Inqui- „sitio, per exmittendas eatenus Personas Magistratuales fuerit „peracta ac processuro Magistratui exhibita. Ex quali inquisitione, „si omnino pateat apostasiae criminis insimulatum fidem catholicam „professum nunquam fuisse, talis ad indicium nunquam citetur.“

„Quod ipsum ad servandam eatenus uniformitatem per totum „Regnum publicari quemadmodum praefata Sua Maiestas benigne „iussit, ita Consilium hoc Regium Locumtenentiale pro debita „deinceps illorum observatione praesentibus insinuandum habuit. „Datum Posonij die 18 Novembris Ao 1749.“

Haeresiarchae eorumque Asseclae, et omnis haereticae pravitatis (145) Ministri otiosam et carnalem semper vitam ducentes domi ad fornacem stertunt, et nunquam pro gentium paganorum aut infidelium salute, et conversione laborant, verum sicuti lupi rapaces, circa ovile Christi, ut inde rapere, mactare et perdere possint, insidiantur, ideoque nos catholici, in Regnis et Provinciis mixtae religionis sumus, sicut oves in medio luporum.

De Adultis et grandibus suis utcumque secura est Mater Ecclesia, hi enim viribus valentes, fortiter resistunt in fide, et ab huiusmodi luporum morsibus cavere, seque tueri possunt, ast vero teneriores, piissimae huius Matris foetus, seu Catholicorum parentum nati facile discerpandi in unguis et fauces istorum incidere poterunt. Frequenter conspicimus catholicos,

pios Parentes singultire et allachrimari, quia proles suae haeretica societate depravatae, hacque mediante adversae religionis virus imbibentes pereunt; et ubi ad Religionem catholicam reducere, aut per alios reduci facere vellent, hac ratione, quod apud catholicos necdum fuerint sacramentaliter confessi, minus autem publice professionem (146) fidei fecerint, impedimento confessionis alterius Religionis a fide Parentum abstrahi, et aeternum perire debent. Imo nonnunquam, maxime in locis ubi haeretici praevalent, parentes quoque catholici, qui solum hoc nomen, praeterea nihil habent pariter depravati, proles suas ipsimet quodammodo ad fauces luporum intrudunt. Et haec malitia maxime viget inter coniugatos disparis religionis. Illa etiam magna perversitas et corruptela est catholicorum parentum, quod filias suas usque tempus nubilitatis indifferenter sine ulla certa religione educant, et dum iam ad nubendum maturae sunt cuiuscumque religionis sint, sponsi Lutheranae nimirum, vel Calvinianae, sponsae etiam eandem sequantur.

Filii etiam Divi olim Reges Hungariae et signanter Leopoldus primus Anno 1701, et Carolus Sextus Ao 1731 Sanctissima de Apostatis ediderunt Decreta. Et quidem Ille, eiusdem Decreti puncto tertio: *Quando, inquit, in quibusdam locis articulariter nominatis concessum est exercitium Augustanae (147) et Helveticae confessionis, non ideo censi debet concessum ut ullus e catholicis Apostatam agat, et ad Acaatholicorum confessionem transeat, maxime talis, qui ab Augustana vel Helvetica Confessione per fidei Catholicae professionem aliquando recesserat; contra tales enim, qui a fide catholica defecerunt tanquam Iurisiurandi violati reos, iure in patriis legibus praescripto procedi poterit.* Hic vero Decreti sui puncto sexto: *Apostatae demum praecipue dum quis ex Augustanae et Helveticae confessioni addictis catholicam fidem praeprimis amplecteretur dum vero ab eadem resiliendo rursus eo redire attentaret gravi arbitraria poena per Jurisdictionatum saecularem Magistratum sunt puniendi.* Per pientissima haec et similia Regum Hungariae Decreta et vere sanctas Sanctiones, diversitas Apostatarum ita classificatur et maxime per particulas *Maxime et Praecipue*, ut oraculo etiam Regis, Apostatae diversae classis et speciei esse debeant. Alii enim sunt, qui ex Parentibus catholicis nati fidem Parentum deserunt, et siquidem Apostasia defectionem, et veritatis derelictionem (148) significaret, ejusmodi autem etiam,

fidem, in qua nati et usque usum rationis educati sunt, derelinquant, criminis apostasiae, saltem latepatenter rei efficiuntur, consequenter Ecclesia Catholica, a qua, sive sponte, sive ab haereticis seducti recesserunt, ad eos reducendos, ius suum semper in salvo retineret. Alii autem in praeattactis etiam Regiis Decretis expressi sunt stricte tales Apostatae: qui nimirum semel aliquam haeresim solemni et publica fidei catholicae professione mediante abiurarunt quidem, rursus tamen ab hac deflectentes priorem ex qua conversi sunt, vel aliam catholicae religioni contrariam sectam amplectuntur. Et contra hos veluti iurisiurandi violati reos iuxta sensum etiam clausulae Regiae: *Maxime* et *Praecipue*, saecularis Magistratus criminaliter procedere poterit. Reliqui autem, vili opinione mea, quam tamen altissimo Sacrae Sedis Apostolicae iudicio humillime submitto, ex catholicis Parentibus nati, ad Matrem Suam Catholicam Ecclesiam, unde miseri, fere sine culpa sua deviarunt, reduci deberent; secus enim magna exhinc Catholicae Ecclesiae strages, praesertim in Regionibus mixtae religionis, adversae vero confessioni incrementum magnum insensibiliter accedet. Humillime (149) proinde de genu supplico Sanctitati Vestrae quatenus subtitulo denuntiatoris nomine, apud Apostolicum Regni Hungariae Regem, Dominam et Reginam nostram Clementissimam, Apostolicae Sacrae Sedis, et supremam Suam Pontificiam Auctoritatem interponendo, divinitus data Sua potestate, ita rem hanc moderari et disponere dignetur Sanctitas Vestra, ut Altesata Regia Majestas Regina Hungariae, sensu etiam primaevi sui benigni Edicti Ao 1749 die 17-a Januarii editi, posterius hoc superius descriptum Decretum interpretari et universaliter ad *minorenes etiam* ex Catholicis Parentibus, aut disparis religionis coniugatis progenitos *quacumque ratione* (verba sunt praeattacti primaevi Regii Edicti) *a fide catholica deficientes*, ita ut hi quoque nomine Apostatarum saltem minus stricte talium veniant, consequenter in eis reducendis etiam, sicut in Apostatis per clausulas Regias: *Maxime* et *Praecipue* stricte talibus Magistratus saeculares Dioecesanis, et horum Parochis cooperentur, seduloque incumbant, clementer extendere dignetur.

De Libro sub titulo Enchiridii de fide etiam Haeresiarchis etc. edito.

Arte et machinatione haereticorum et livore nonnullorum frigidiorum Catholicorum magnam (150) etiam Libellus meus sub titulo Enchiridij de fide Haeresiarchis etc. Ao 1750 editus, et

anno eodem Sanctitati etiam Vestrae humiliter praesentatus pressuram patitur, ita ut ex ratione solum illa, quod antequam ederetur, Repetitaque Suae Altefatae Regiae Matti dedicaretur, praesinuatio omissa fuerit, publico Decreto per omnes Suae Mattis Sacratissimae supprimeretur Ditiones. Ex hac tamen pressura (veritas enim premi, sed opprimi non potest) sicuti palma cum lemmate: Suppressa resurgo, gloriosior in dies assurgit, quicumque enim opusculum illud in Sacra scriptura SS. Ecclesiae Patrum Sententiis, municipalibus Regni istius Hungariae legibus, et Regiis resolutionibus fundatum vident, aut legunt, subinde etiam ipsi adversarii vix sufficienter aestimare et laudare, indeque hausta documenta depraedicare possunt.

De genu veneror Sanctitatis Vestrae Paternam Libri eiusdem acceptionem, et conformiter ad illam inter plurima sapientissimorum Ecclesiastici Religiosi ac Saecularis status virorum sensa sufficiat Illmi ac Rndissimi Dni Ladislai Szörényi Episcopi Syrmienensis plusquam octuagenarij grandaevi (151) viri apprime Docti, Pij, integrique et maturi iudicii testimonium afferre, qui inaudiens Libri eiusdem vellicationem, et intentam suppressionem Ao 1750 die 3-a Decembris Nitria mihi taliter scribit:

„Excellme Illme ac Rndissime Dne Frater et Collega dilectissime. De bono opere te lapidamus Frater amantissime dum te „propter Libellum contra novas Haereticorum machinationes nuper „editum carpimus. Sed macte animo! At si fractus allabatur orbis, „impavidum feriant ruinae.

„De duobus (uti audio) culparis. 1-mo Quod opusculum tuum „contra haereticam pravitatem et novas ipsius machinationes, et „molimina editum sine praevia insinuatione Regiae Matti dedicaveris. 2-do Quod hoc ipsum praemature praestiteris. Ast quoad „primum: Cui ergo magis decebat mentionatum opus deferri quam „Apostolico Regi, veluti fidei Catholicae in Hungaria defensori, „et summo Ecclesiarum Patrono? Quod autem praeviae insinuationis omissio contigerit, id tibi vitio verti non debet; illa siquidem ab „iis duntaxat fieri solet, et debet, qui a Regia Maiestate ob id „aliquam remunerationem et regratitudinem expectant. Quoad „secundum vero: Quis fidem catholicam contra haereticos ipsorumque impia et occulta molimina (post Regiam Mattem) tuebitur, „si non Episcopi quos Deus humani generis constituit Custodes „fecitque speculatores animarum: Neque officit, quinimo consultum est, ut similibus haereticorum technis et fraudibus mature,

„et quantocius obvietur, ne venenum ultro serpat, iuxta illud :
„Principiis obsta, sero medicina paratur, dum mala per longas
„invaluere moras.“

„Caeterum ego opusculum tuum, esto non a te mihi missum,
„zelo (uti credi par est) defendendae orthodoxae fidei a te elu-
„gubratum collaudo, aestimo et iam tertium lego. Deus te confortet
„Frater amantissime! Confortare et esto robustus, et dabit tibi
„Deus petitiones cordis tui.“

Ex praedeclarata hac Libri illius supressione omnes boni augurant, fore ut haereticis gaudium et exultatio, Catholicae vero Ecclesiae maxime in Hungaria, consternatio, et detrimentum eveniat, quod ipsi non modo domestici seu Patriae huius filii verum etiam (153) Exteri dolorose sentiunt et experiuntur. Vix potest exprimi quanta cum contestatione et aestimationem Libri illius, nescio a quo recepti, et condolentiam ob damnum ex eius depressione emergens, Regni Poloniae Antistites et Praelati medio Rndissimi Dni Fancisci Perikovszky Abbatis B. Mariae Virginis de Poroszló, Officialis Sandacensis depromant, iterum iterumque obtestantes, quatenus ad confundendos in Regno etiam illo scattentes haereticos et Catholicos in veritate confirmandos aliquot sibi exemplaria transmitterem, prout et misi. Mira profecto Dei providential! ubi enim suppressio quaeritur, gloria et exaltatio procuratur; unde sequitur quod malevoli suppressores, nunquam eidem tantum profuissent obsequio, quantum possint odio, adeo enim iam fama et existimatio illius increbuit (quod alias vix factum fuisset) ut qui illum habent summo in pretio servant, qui autem (154) nondum habent, solícite quaerant, et habere desiderent, imo nonnulli etiam magni viri vel pro ipsa descriptione exposcant.

Concludo iam: et ubi pro huius etiam defensione, ne scilicet sub modio haerere cogatur, quin potius purae veritatis lucem spargens ab omnibus qui in Domo sunt, videatur, adiutricem Sanctitatis Vestrae dexteram invocarem, in osculo Sacrorum Pedum emorior

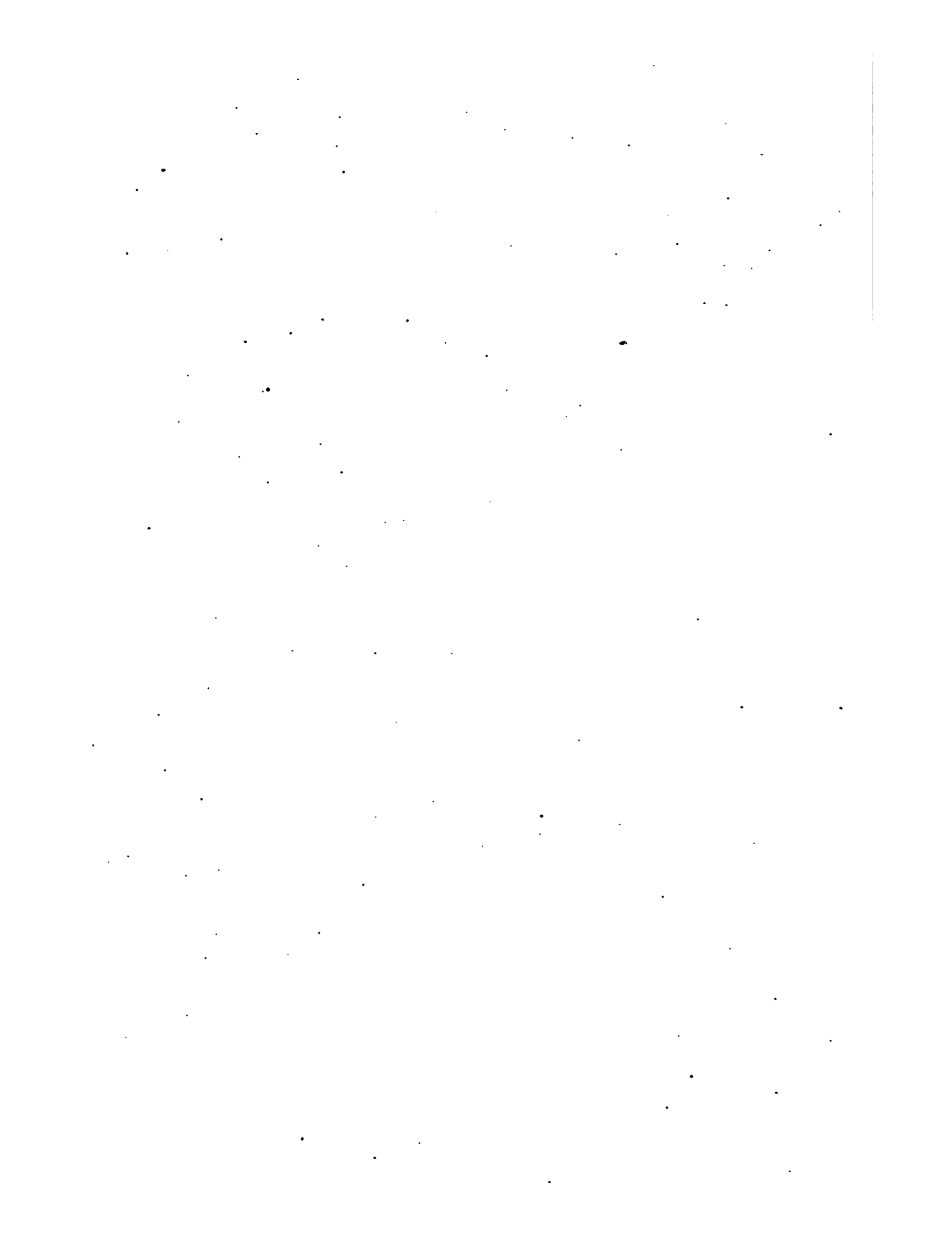
Sanctitatis Vestrae

Weszprimii Dei 21 Martii Anno 1752

Humilissimus et devotissimus Servus et Creatura

Martinus Bironius Padanus

Episcopus Weszprimiensis.

LIBELLUS

MARTINI BIRONIJ PADANI

Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopi Weszprimiensis,
Locique, et Comitatus nominis eiusdem Supremi ac Perpetui
Comitis, Sacratissimarum Caesareo-Regiarum Maiestatum
Actualis Intimi Consilarii, et Regii Serenissimae Reginae
Hungariae Cancellarii
Sanctae Sedi Apostolicae
factae Relationes.

ITERATO IN GLORIOSO NOMINE
BENEDICTAE SANCTAE TRINITATIS
MARTINI BIRONIJ PADANI EPISCOPI
WESZPRIMIENSIS IN HUNGARIA
VILlicationis Ratio et Relatio

De integrali Ecclesiarum, Saecularis et Regularis Cleri Populi
totius denique Dioecesis sibi concreditae Statu, cum reflexione
ad primaevam Relationem in quantum aliquid novi accessit,
Sacrae Sedi Apostolicae, et modo Ecclesiam providentia Dei
feliciter gubernanti

BENEDICTO PAPAE XIV

REDDITA ANNO QUO

Ad Sacrosancta in Urbe Limina pie iterum Liber accedens,
inspicias Sacras Apostolorum Aedes, et ibi sincere Deum coles,
Pontificemque et Cardinales in humilitate et condecenter reve-
rendo, sic postea facies Relationem.

Parve quod invideo, sine me Liber ibis in Urbem
Heu mihi, quod Domino non licet ire tuo.

Gratulatio et applausus pro recta valentia Summi Pontificis.

Beatissime Pater !

(1) Primum et ante omnia flecto genua ad Patrem Deum Omnipotentem, eique cuius misericordiae non est numerus, et bonitatis infinitus est thesaurus, gratias ago, quod pro Sanctae Universalis Ecclesiae suae ulteriori Sapientissimo aequae ac Sanctissimo Regimine, atque aeternae, in congregatione iustorum fidelis Populi sui salute, morbos repellendo, Beatitatem Vestram Summum Patrem, Pastorem et Episcopum animarum convallescere, nobisque, in tam grandaeva etiam ac laboribus attrita aetate, sicut aquilae renovando iuventutem, sanitate valentior, uti cum ingenti gaudio et solatio intelleximus, restituere, ac per hoc, finem in istum oblata suspiria, et preces nostras in Sacrum pietissimae suae exauditionis misericorditer recipere dignabatur. (2) Et hinc omnes, specialiter autem Nos Creaturae et Clientes repleti gaudio, et consolatione superabundantes, effatum illud Apostoli merito pronuntiamus: „*Benedictus Deus, Pater Dni Nostri J. Christi, Pater misericordiarum et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in reconvalescentia Summi Pontificis et Patris Nostri Benedicti*“. Ego autem in particulari, ut Deus nobis in hoc mortali corpore longa annorum serie sospitet, ac benedicat Beatitatem vero et fidei pectore precor.

Humilis gratiarum actio facta S. Congregationi Concilii.

Pro eo etiam quod Eminentissimi Patres S. Congregationis Concilii precibus meis annuentes, mihi, hoc anno 1757, Deo ita disponente, gravi ac fere lethali morbo: in quantum autem viribus, et sanitate corporis valerem, arduis pro munere pastoralibus

(3) Sed et alias, in aliis ex officio incumbentibus muniis, et laboribus distento, connivere, adeoque obligationi meae in tempore satisfacere nequeunti gratiose favendo, Sacrorum Liminum peragendam visitationem, reddendamque Villicationis meae rationem prorogare, et de quadragesimo tertio, in quadragesimum quartum quadriennium decretaliter extendere, concomitanter per octennium me ab onere huiusmodi visitationis, reddendaque Villicationis ratione, ea tamen sub clausula, et conditione, ut intra novi prae-fixi termini spatium muneris mei partes (quod modo exequor) obeam, Eadem Sacra Congregatio gratosius Literis suis die 19 Novembris ann. 1757 expeditis, speciali favore et benevolentia immunem declarare dignabatur, grates debitas, et condecennes, devoto animo, et humili corde rependo.

Ingressus ad noviter instituendam SS. Liminum Visitationem, reddendamque Villicationis rationem.

(4) His in omni venerationis cultu praemissis: Ad Sacram Sedem Apostolicam veluti quoddam mare seu congregationem aquarum coelestium, unde omnes sitientes aqua sapientiae salutaris potantur, rursus, ut unde flumina exeunt, et fontes aquae salientis in vitam aeternam scaturiunt eo iterum fluentes revertantur, cum demissa Villicationis meae relatione per Pontem de Petra (Petra autem erat Christus) excisum, seu in soliditate Petrae Apostolicae Confessionis, in eaque firmatae altissimae sapientiae, et sanctimoniae Summi Pontificis nostri, Beatitatis Vestrae accedens, statim in limine Almae Domus Pontificiae, infimoque Sacrae Sedis Apostolicae gradu, ad Pedes Sanctitatis Vestrae provolutus, cordiali demississima salute, Patrem Patrum, meum creatura Creatorem, (5) indesinenter copiosissime fluentem gratiarum et benedictionum fontem, Summum in terris mysteriorum Dei dispensatorem, Consolatorem, Protectorem et fortem in omnibus oportunitatibus Auxiliatorem meum benignissimum, revereor Sanctitatem Vestram.

Ex communi SS. Patrum sensu, nomine aquarum mystice populi significantur; et ideo mare seu congregatio aquarum est multitudo populorum, purissima sive baptismi, sive doctrinae salutaris aqua utentium. In hoc mari Piscatores sunt Apostoli, eorumque Successores Episcopi: et ex illis, sicut Princeps Apostolorum S. Petrus ab ipsomet Christo homines capiens Piscator,

et suus in terris Vicarius, primus Pontifex Maximus, summa potestate praefuit: ita post eum, per legitimam successionem reliqui Pontifices Romae Sedem (6) figentes, universali ecclesiae, propterea Romanae dictae, quasi mari, universis quippe finibus terrae, universaeque ad Dominum conversae familiae gentium, a mari usque ad mare dominantes, congregationi aquarum multarum, Supremi Piscatores homines capientes praesunt. Et forsitan ex hac eadem ratione Apostolicae Summorum Pontificum Literae sub annulo Piscatoris expediuntur, quia ibi est fons signatus, de quo fonte ille fluvius manat, iuxta Joël, qui irrigat torrentem funium peccatorum quibus alligabamur. Omnia ergo sanae doctrinae fluenta quasi in mari, in hac Urbe Urbium, civitate sancta nova descendente de coelo, subsistunt, indeque per participationem potestatis et diffusionem gratiarum, praeclari hi fontes in universum orbem terrarum (7) effluere, ut rursus illuc (ut in vestigio primaevae Relationis meae uberius hicce rivulus influit) refluere non desinunt.

Brevis recapitulatio in priori Relatione expositorum.

Quamvis autem totum et integralem, Cathedralis et aliarum, tam in ipsa civitate Episcopali Wieszprimii et Sümeghini quam et alibi per Dioecesim existentium, antiquarum, una et novarum Parochialium, sub meo gubernio aedificatarum ecclesiarum et Oratoriorum: Saecularis item et Regularis cleri, prouti et Seminarii statum, et incrementum: Dioeceseos praeterea latifundia et confinia; Privilegia et Praerogativas Episcopatus: Civitates, Oppida, Locaque huic subiecta: numerum Canonicorum et Dignitatum Cathedralis, et eiusdem Servitorum: Diversi Ordinis Regularium, etiamsi legalem subiectorum numerum non habeant, ac curam animarum exerceant, Visitationi, et Dispositionibus Ordinarii subesse (8) nolentium cervicositatem: aliaque ad regendum populum sanctum Dei pertinentia: ac nonnulla humillima postulata mea in priori anno 1752 peracta Relatione circumstantialiter, per Capita distinctim quasi torrentem in conspectu Beatitatis Vestrae ac S. Sedis Apostolicae abundantius effuderim, quia tamen medio etiam tempore, gratia Dei in me qui gratia Dei sum id quod sum, vacua non fuisset, novissimas etiam operationes qualiter fructificantes prioribus relatis meis synoptice coniungendo, Beatitati Vestrae humillime et fideliter repraesento.

Pars prima.

*Primo. Quaedam accessio ad statum Cathedralis Ecclesiae
materiale.*

Materialis status Cathedralis Ecclesiae, quem in repetita priori Relatione Part. 1-a punct. 1. et 2-o fusius exposueram. Praeter id quod in illa anno 1754 duo collateralia altaria, unum S. Martini Epi et Confessoris, aliud vero S. Georgii Militis et Martyris sint erecta: ipsa vero Cathedralis per totum sit scandulis noviter tecta, tectumque (9) ipsius pariter per totum, suboscuro colore rubro tinctum in eadem permanet consistentia, una cum aliis Privilegiis et Praerogativis sibi olim inhaerentibus, de quibus et signanter de Cancellariatu et Coronatione Reginae Hungariae, siquidem ex Rescripto Emi quondam Cardinalis Mellini die 19 Maii anno 1753 edito, haec altiore requirere indaginem neque ad provinciam Sanctae Sedis Apostolicae pertinere intelligam, aliquid amplius loqui supersedeo.

*Secundo. Genuina et circumstantialis declaratio quoad 4 m: fl.
annue ad Cassam Parochorum pendendos.*

In eodem Gratioso Rescripto disertis verbis exprimitur etiam altefatos DD. Emos Patres, Apostolico Nuntio Viennae eotum commoranti, super eo Literas dedisse, ut Caenobitarum in mea Dioecesi existentium Praefectos moneret, ut debita Epo obsequia praestarent: ac Eundem simul rogavisse, quam ob causam executioni mandata non fuerit Pontificis Maximi voluntas, qua commissum fuerat annuos quatuor mille florenos Parochorum aerario pendendos (10) in levamen ac solatium meae dioeceseos erogare? Quia tamen medio tempore Eiusdem D. Excellmi Nuntii Apostolici mutatio intervenisset, nec ego eiusmodi religiosas Familias, quae mihi vim intulerunt significare, consequenter nec Ille mihi quoad pensionem 4 m fl. quidquam opitulari potuit. Quin imo intelligendo ab Excelso Consilio Regio Locumtenentiali hungarico Beatitatem Vestram ad preces Augustissimae Caes.-Regiae Maiestatis Dnae et Reginae nostrae Clementissimae obligationem pendendorum illorum 4 m floren. ad aliud decennium eo cum favore ut haec obligatio a die 18 Junii anno 1755 suum sumat initium, extendisse, me huic benignae dispositioni effective conformare

studui, prouti et conformari, inoperose tamen, quia ad prædeclaratatos 4 m fl. annue Cassae Parochorum pendendos non a dicta die 18 Junii 1755, verum a die 2-a Aprilis eiusdem ann. (11) ad huiusmodi obligationi satisfaciendum reductus extiti. Quod vel inde gravius accidit quod statim subsequo, Ann. quippe 1756 flor. 5230 xfer. 6, proxime præterito autem 1757 fl. 5361 xfer. 41 solvere debuerim et his, adhuc pro hoc eodem anno, calculo præfati Consilii Regii Locumtenentialis fl. 2000 superaddere debeam. Praeterea pro reparatione et conservatione praesidiorum Confiniarlorum Turcis oppositorum obligor quotannis fl. 378 xfer. 38 solvere.

Tertio. De Regularibus.

In filiali S. Adriani Abbatia de Szala-Var, ad Abbatiam Gothvicensem in Moravia existentem, per modum administrationis spectante, uti in saepefata praecedanea Relatione mea, Part. 1-a punct. 3. sub titulo: *De monasteriis, Conventibus, Residentiis Regularium*, §: *Adhuc in hoc eodem Comitatu Szaladiensis*. Et interlinealiter §: *Imo in Abbatia S. Adriani de Szala-Var* (12) uberius circumscripta, vigore benigni Mandati Caes. Regii. Paterno-Canonicam Visitationem anno proxime præterito 1757 die 27 Julii et sequentibus, et quidem cum interventu et assistentia nonnullorum modofati Incltyti Comitatus Szaladiensis eatenus Exmorum Dominorum Officialium Magistratualium, in persona sollemniter peregi, eo cum successu, ut spiritualement Episcopatus Weszprimiensis Jurisdictionem cum Patre Administratore, cum consensu sui Principalis Abbatis Gothvicensis tractando, omni meliori modo restabiliverim: Insimul praeterea hac vice id etiam effecerim ut Parochis Dioecesis meae secedimae, hactenus semper denegatae, in omnibus locis in quibus Abbatia haec decimas percipit a modo in posterum extradentur.

Reliquis vero Regularibus, prouti loco citato expositum fuerat, in sua cervicositate nisi fortiori manu convenientur, sine spe (13) emendationis permanentibus.

Quarto. De Seminario S. Annae Weszprimii erecto.

In favorem Seminarii Weszprimiensis in repetita priori Relatione hoc titulo ubertim de-a) circumscripti, medio tempore etiam nonnulla accesserunt. In primis enim Clerici Alumni ex residentia Episcopali, in qua per decem annos manebant, aliam

per me qua adhuc Canonicum ab heterodoxis Nobilibus Robozianis dictis emptam, et funditus reaedificatam, ac eotum adhuc coram Ven. Capitulo quasi modo provisorio, dum et quando scilicet Clerici inducentur, pro Seminario transscriptam, interim autem ex meo indultu per certum Canonicum inhabitatam, novissime autem per mortem Dni Praepositi Maioris, ultimi eiusdem domus inhabitatoris vacantem: Ab inde vero tandem paulo-post, in Beneficium et Officium Praepositi Maioris, Lectore huius Capituli, et Vicario meo Generali Stephano Lenthys succedente, eoque in Domum Praeposituralem (14) aequae per me funditus extructam; ac sibi benevole cessam semet transferente in domum illam, quam ille inhabitaverat, structuram et aream ampliores, iam in posterum pro Seminario perpetuo deservituras, realiter et effective translatae sunt. Praescripta autem domus per me pro Seminario destinata, pro Custode et Canonico Capituli huius per modum cambii assignata est moderno et futuris eiusdem successoribus possidenda. Attactam vero Domum ad formam Seminarii modificari et reduci facere actualiter incumbo. Hac modalitate Domicilio seu loco habitationis, capitali praeterea summa fl. 20150, Seminario Wespriemiensi proviso existente, eidem ad formam bene regulati Seminarii expensis meis reducendo, pro meliori alumnorum ac totius familiae domesticae subsistentia (15) molendinum quoddam per Renesianos et Oroszianos, aliosque cointeressatos Nobiles Calvini Sectatores in fundo Wespriemiensi extructum, longo litis processu, gravibusque expensis, fatigiis et molestiis, ab iisdem revindicatum (superaedificato mille circiter florenis exoluto) taliterque proprii mei Juris effectum: multis praeterea meliorationibus auctum; adiuncta noviter altera etiam rota cum cribro, ad perfectionem deductum, adeoque iam facile tria millia flor. valens, cum omnibus iuribus, utilitatibus, et pertinentiis, sicut ego possedi vel possidere potui, perpetuo tenendum et possidendum transferre statui, et eatenus cum consensu Capituli iam etiam testamentaliter disposui.

Habet quidem Seminarium istud certas duas vineas iam a sui institutione comparatas, unam in Promonthorio Fölsö-Eörsiensi a Domino Libero Barone Ignatio Babocsay (16) ad meam sollicitationem et requisitionem sibi donatam, totum quidem desolatam, nobilitarem tamen, et ideo iam ad statum meliorem reductam: aliam autem in Promonthorio Almadiensi propria Seminarii pecunia emptam, ambarum tamen procreatio pro necessitate Domus huius

minime sufficit, in maxima enim etiam fertilitate vix dant triginta urnas vini: Certus et determinatus numerus Clericorum hic adhuc non fuit: taxa etiam pro iis nulla statuta, nullumve beneficium eidem unitum; sed nec ullos alios praeter et extra praeexpositos redditus: nisi unum ex diversis per me coemptis hortis conflatum, et ideo amplissimum, opera et impensis meis, ad debitum ordinem statumque perfectum reductum, variis utpote rarioribus arboribus fructiferis implantatum, (17) honestoque aedificio et eidem adiacente piscina instructum, sibi per me perennaliter donatum hortum, habet.

Certus quidem, ut praemisi hactenus adhuc in hoc Seminario Clericorum Alumnorum numerus non fuit, intendimus tamen determinate ad duodenarium numerum reducere; quod fieri posse vel ex eo confidimus quod eidem notabile hoc beneficium praescripti molendini accesserit, pro eo ad rationem illius, per modum augmenti, per me unus Alumnus Clericus fundatus, et institutus habeatur.

Quinto. De numero Clericorum Tyrnaviae existentium.

Fundationi etiam Alumnorum Clericorum in Collegio Rubrorum Tyrnaviae educari solitorum, ac uti in prioris Relationis Part. 1 punct. 4 sub Eitulo: *De Seminario §: Habet praeterea*, expositum est hactenus in numero octavo subsistentium, annumerati sunt duo alumni: quos D. Cathedralis huius Ecclesiae (18) Praepositus Maior, et meus Vicarius Generalis Stephanus Lenthý ad rationem istius dioecesis Weszprimiensis anno 1754 fundavit. Duo autem alumni, prouti loc. cit. § — *Tandem in Seminario S. Stephani* insinuaveram, in suo statu et numero persistunt.

Sexto. De Statu, numero et aetate erectionis Archidiaconatum, iisque ingremiatarum antiquarum et novarum parochiarum.

Initio Pastoralis Officii mei, uti punct. 5-o Hoc titulo fusius in saepefacta Relatione mea descripsi, per totam hanc late patentem dioecesim, quinque solum fuisse Archidiaconatus, utpote *Weszprimiensem, Szala-Egerszegiensem, Kesztheliensem, Simighiensem* ac *Albensem* cum *Budensi* et *Pilisiensi*, et in eis dispersim nonnisi circiter septuaginta parochias, totidemque de statu Cleri saecularis

Curatores animarum. Cum autem indefesso labore, solertia, et solitudine nostra, clerus et catholicus (19) populus, gratia et benedictione Dei in dies notabiliter adauctus, Ecclesiae Sanctae Dei aggregaretur, sacraeque aedes ac Deo sacrata loca iam funditus erecta, iam restaurata, sacris vasis et supellectilibus sufficienter instructa, piis exhortationibus, et exemplo nostro multiplicarentur, necessarium fore in Domino censuimus, ut eo potissimum fine, quatenus medio huiusmodi Archidiaconorum (qui oculi sunt Episcoporum) omnibus omnino animabus, seu universo gregi Dominico debita vigilantia, cura, et attentio habeatur, plures Archidiaconatus instituere.

Praeexpositis itaque quinque Archidiaconatibus: Weszprimiensi, Szala-Egerszegiensi, Kesztheliensi, Simighiensi, Albensi cum Budensi: Ac praeterea novis iam sub gubernio meo erectis, inque priori Relatione declaratis Archidiaconatibus: *Budensi, Kaposvarensi, Següdsiensi, Kanisiensi, (20) Tapolczensi*, novissime, anno quippe 1754 accesserunt: *Raczkeviensis* et *Palotensis*. Universim ex quo in locum Simighiensis (quod comitatum indigitat) in eodem Comitatu duo Archidiaconatus, Kaposvariensis et Següdsiensis erecti sunt, per totam Dioecesim sunt Archi-Diaconatus undecim.

In Archidiaconatu Weszprimiensi

Parochiae antiquae

In civitate Episcopali Weszprimia, sine investito tamen saeculari sacerdote parcho, per Religiosos Franciscanos in spiritualibus ab immemorabili ex charitate administrata: in oppido Nagy Vason ab immemorabili: In Vöröstó anno 1732: in Váras-Löd anno 1720 erectae parochiae antiquae, novae

4 —

Parochiae neo-erectae

In Hagymáskér anno 1747; in Markó ann. 1746, (21) in Halimba ann. 1745, in Kis-Löd ann. 1752, in Csopak ann. 1750: in Aracs et Lovas anno 1754, in Fölsö-Eörs anno 1739

— 8

In novo Archidiaconatu A-o 1754 instituto

Palotensi

Parochiae antiquae

In oppido Palotha et Eöskü ab immemorabili: in Mezö-Komárom ann. 1727, in Fook ann. 1713 erectae

Parochiae neo-erectae

In locis: Füle 1749, in Eösi ann. 1746; in Nagy-Bereny ann. 1745, in Káloz ann. 1747, in Súr ann. 1744; in Szabad-Battyan, aliter Csikvár ann. 1750; in Lepsény ann. 1753

In altero novo Archidiaconatu

Raczkewiensi

Parochiae antiquae

In Oppido Ráczevi, in Törökbálint, in (22) Tökölyi: in Erd, post recuperatam a Turcis Budam circa annum 1690; in Perkáta ann. 1712, in Kis-Torbágy ann. 1714; inn Ercsin ann. 1701: in Adony 1723 erectae

Parochiae neo-erectae

In Locis: Sziget-Uifalu ann. 1746; in Vathá ann. 1747; in Pentéle ann. 1752; in Tetény ann. 1755; in Promonthorali Pago Csepely ann. 1757

Parochiae	
anti- quae	et novae
4	—
—	8
8	—
—	5

In Archidiaconatu Budensi cum Pilisiensi

Parochiae antiquae

In Oppido Zsámbék, post recuperatam a Turcis Budam ann. 1696, in Vörös-Vár ann. 1692; in Kovácsi ann. 1694; in Bogdány ann. 1702; in Csaba ann. 1705; in Veindorff 1710; in Buda-Keszi ann. 1715; in Solmár ann. 1724 erectae

(23) *Parochiae neo-erectae*

In Locis: Hideg-Kut ann. 1736; in Torbágy ann. 1755; proxime erigenda in Pócs, Megyer, vel Monostor; et in Sz.-László

In Archi-Diaconatu Albensi

Parochiae antiquae

In oppido Moór: et Bodaik ann. 1691; in Vaal ann. 1715; in Pázmánd ann. 1722; in Bicske ann. 1723; in Tarnok ann. 1725; in Csákvár ann. 1727; in Etyek ann. 1731; in Iszka-Szent-György ann. 1726 erectae

Parochiae neo-erectae

In Kozma ann. 1747, in Patka ann. 1746; in Csoór ann. 1747; in Csák-Berény ann. 1750; in Rác-Keresztúr ann. 1750; in Sós-Kút ann. 1752; in Acsa ann. 1754; in Lovas-Berény ann. 1755; in Szaár ann. 1736

(24) *In Archi-Diaconatu anno 1747 instituto*

Kaposvariensi

Parochiae antiquae

In Oppido Koppan, ab immemorabili: in Karád ann. 1705; in Igal ann. 1695; in Kaposvár ann. 1720; in Lelle ann. 1718; in Somogyvár

Parochiae	
anti- quae	et novae
8	—
—	4
9	—
—	9

ann. 1704; in Látrány ann. 1721; in Atala 1722; in Szil ann. 1726; in Mernye ann. 1728; in Lengyel-Tothy ann. 1702. erectae

Parochiae neo erectae

In Locis: Szólád ann. 1744; in Taszár ann. 1747; in Tab ann. 1746; in Kis-bár ann. 1743; in Szent-Balás ann. 1740; in Szöllös-Györök ann. 1753; in Kercseliget ann. 1756

(25) *In Archi-Diaconatu aeque A-o 1747 instituto*

Següdsiensi

Parochiae antiquae

In oppido Kethely, ab immemorabili; in Buzák ann. 1705; in Tóth-Szent-Pal ann 1711; in Nagy-Bajom ann. 1716; in Marczali ann. 1722; in Atád, et Següsd ann 1728; in Tapson ann. 1723; in Csököly ann. 1719. erectae

Parochiae neo-erectae

In Iharos-Bereny ann. 1748; in Lad ann. 1749; in Faisz ann. 1750; in Csokonya ann. 1749; in Sámson ann. 1745; in Nemes-Vid ann. 1748; in Mesztegnyő ann. 1747

In Archi-Diaconatu A-o pariter 1747 instituto

Tapolczensi

Parochiae antiquae

In oppido Tapolcza, in Gyula-Keszi, in Szent-Békállya, in Káptalan-Tothi, in Vita, ab immemorabili: in Sümegh-Rendek ann. 1731; in Nyirád ann. 1725

(26) *Parochiae neo-erectae*

In Tördemicz ann. 1746; Halimba ann. 1744; in Petend ann. 1750; in Káptalanfa ann.

Parochiae	
anti- quae	et novae
11	—
—	7
9	—
—	7
7	

1751; in Csicsó ann. 1754; in Kővágó-Eörs, et Lesencze-Tomaj ann. 1755; in Ederics ann. 1756; et in Hegy-Magos proxime erigenda

In Archi-Diaconatu aequae A-o 1747 instituto

Kanisiensi

Parochiae antiquae

In oppido Nemes-Apáti ann. 1700; in Fölső- et Alsó-Hahót, ab immemorabili; in Merenye ann. 1700; in Kiskomárom ann. 1702; in Szalabér ann. 1700; in Pacsa ann. 1720. erectae

Parochiae neo-erectae

In Locis: Gelse ann. 1746; in Szabar ann. 1745; in Kehida ann. 1754; in Csány ann. 1755; in Koppán ann. 1754; in Szent-Péterúr ann. 1755; in Kaparnak ann. 1745; in Szalavár ann. 1758

(27) In Archi-Diaconatu

Kesztheliensi

Parochiae antiquae

In oppido, Keszthely; in Zsid; in Rezi; in Szent-Gróth; in Csehi; in Szeg-Vár, ab immemorabili; in Szántó ann. 1728. erectae

Parochiae neo-erectae

In Locis: Kis-Görbő ann. 1748; in Karmacs ann. 1756; in Sarmellyék ann. 1757; in Fölső-Páhok ann. 1742; in Szala-Szent-László ann. 1755; in Szent-György-Vár ann. 1757; Item proxime erigenda in Mihályfa et Gogánfa

Parochiae	
anti- quae	et novae
—	9
6	—
—	8
7	—
—	8

In Archi-Diaconatu

Szala-Egerszeghiensi

In oppido Szala-Egerszeg; in Salomvár; in Bagod, ab immemorabili; in Nova ann. 1715; in Szala-Szent-György ann. 1719. erectae

Parochiae neo-erectae

In locis: Háshágy ann. 1745; in Pusztamagyarad ann. 1744; in Bonczod-földe ann. 1753; in Tárnok ann. 1756; in Csatár ann. 1756

(28) Proxime item erigendae sunt parochiae, et quidem in Archidiaconatu Tapolczensi in oppido Sümegh: in Archi-Diac. Kanisiensi, in Pakod, in Bakonak, et Szent-Iván

Item in eodem Archi-diaconatu in Pusztaszerdahely

Summa antiquarum et novarum Parochiarum

Parochiae	
anti- quae	et novae
6	—
—	5
	4
	1
79	82

Ex his luculenter apparet, qualiter ob peccata nostra, vel parentum nostrorum, Deo vindictam sumente, taliterque inter reliquas Regni Hungariae partes, in hac quoque Dioecesi, Pastores percuti permittente, dispersi sunt greges Domini: admodum enim pauci, vel ante, aut sub initium huius decimiseptimi (igy) saeculi erant, qui quod confractum fuit, consolidare, quod aegrotum, sanare, quod confractum, alligare, quod abiectum, reducere, (29) quod perierat, requirere potuissent. Eiusmodi autem parochiae, et Pastores animarum, ut ex praemissis deducitur, erant solummodo sequentes: In Palota, Eöskü, Raczkévi, Török-Bálint, Tökölyi, Erd, Zsámbék, Vörösvár, Kovácsi, Moór, Bodajk, Oppid. Koppan, Igal, Kéthely, Tapolca, Gyulakeszi, Szentbekállya, Káptalanatóthy,

Vita, Fölső- et Alsó-Hahót, Keszthely, Zsid, Rezi, Szent-Gréth, Csehi, Szegvár, Szala-Egerszeg, Salomvár, Bagod. Universim revera antiquae parochiae triginta id est 30. Has vero ex supra specificato numero 79 excipiendo, manent in hoc nostro saeculo erectae antiquiores parochiae 49: novissime autem iam, paucis exceptis, sub nostro gubernio institutae 82. Universalis ergo status antiquarum et novarum parochiarum in hac dioecesi subsistit.) His adhuc annumeratae parochiae per Patres Franciscanos (30) ex conventibus suis administratae: Andacs, Szent-László, et Kanisa: item in Villis: Aba, Sárkeresztur-Seregélyes etc. Item in Praediis Szent-Agatha, Pentele, Szerecseny, Sarod etc. eo per modum Missionariorum anno 1747 dispositos. Sunt praeterea non pauca loca, in quae quia eliminatis acatholicorum Ministris, eorumque religionis sublato exercitio, catholici Plebani adsistere non possunt, Ludimagistri catholici, pro consolatione catholicorum introducti sunt.

*Octavo.) De numero animarum in praedeclaratis
Archidiaconatibus et parochiis, confessionis capacium et ab anno
1752 ad Fidem Catholicam conversorum.*

Certum est in medio nationis pravae ob penuriam catholicorum sacerdotum, depressis, afflictis et depravatis catholicis, in hac Dioecesi valde pusillum fuisse gregem Domini; complacuit interim Christo et Patri eius dare illis regnum, ea cum benedictione et incremento, ut quamvis omnes prae-narrati Comitatus (si unum Szaladiensem excipiam) (31) Schismaticorum, Lutheranorumve et Calvinistarum, in superbia et abusione scaterent erroribus, tandem tamen respexit Dominus in orationem humilium, et taliter, tam in augmento fidelium, quam in conversione errantium, multiplicata est super nos misericordia Dei. Numerus conversorum in priori relatione expositus numero primo 2525

*) Hiányos mondat. A lap szélén következő összeállítás:
30 + 49 + 82 = 161 + 4 = 165. A számtételek régi mód szerint egymás alá állítva.

*) „Septimo“ hiányzik.

	Numeres confessio- nis capa- cium	Numerus conver- sorū
In Archidiaconatu Weszprimiensi, eique ingremiatis parochiis matribus et filialibus	7020	
Ex Lutheranismō		56
Ex Calvinismo		205
Ex Schismate		1
In Archidiaconatu Palotensi et Plebaniis et filialibus eius	4421	
Ex Lutheranismō		32
Ex Calvinismo		140
(32) In Archidiaconatu Raczkeviensi, et Plebaniis et filialibus eius	8858	
Ex Lutheranismō	—	22
Ex Calvinismo	—	32
Ex Schismate	—	4
In Archidiaconatu Budensi, et Plebaniis et filialibus eius	3660	—
Ex Lutheranismō	—	4
Ex Calvinismo	—	6
Ex Iudaismo	—	1
In Archidiaconatu Albensi. In hoc ergo Archi-diac. et Plebaniis ac filialibus eius	11615	—
Ex Lutheranismō	—	62
Ex Calvinismo	—	47
Ex Iudaismo	—	1
In Archidiaconatu Kaposiensi, et Plebaniis ac filialibus eius	15280	—
Ex Lutheranismō	—	24
Ex Calvinismo	—	42
Ex Iudaismo	—	4
Ex Anabaptismo	—	1
(33) In Archidiaconatu Segűsdiensi et Plebaniis ac filialibus eius	12990	—
Ex Lutheranismō	—	50
Ex Calvinismo	—	102

	Numerus confessio- nis capa- cium	Numerus conver- sorū
In Archidiaconatu Tapolczeni, et Plebaniis ac filialibus eius	12435	—
Ex Lutheranismō	—	68
Ex Calvinismo	—	66
In Archidiaconatu Kanisiensi et Plebaniis ac filialibus eius	18280	—
Ex Lutheranismō	—	113
Ex Calvinismo	—	31
In Archidiaconatu Kesztheliensi et Ple- baniis ac filialibus eius	10590	—
Ex Lutheranismō	—	29
Ex Calvinismo	—	14
In Archidiaconatu Szala-Egerszeg et Ple- baniis ac filialibus eius	9948	—
Ex Lutheranismō	—	24
Ex Calvinismo	—	39
Ex Judaismo	—	4
(34) Item in oppido ipso Kaposvár et filialibus eius		
Ex Calvinismo	—	14
Ex Lutheranismō	—	8
Ex Anabaptistarum errore	—	1
Ex Schismate	—	2
Ex Judaismo	—	1
Summa Summarum	115097	3774

Nono. De numero antiquiorum vel e ruinis reaedificatarum, aut funditus erectarum, vel vero ab heterodoxis receptarum ecclesiarum.

Haeresis, sive defectio a Catholica Sancta Ecclesia, est maxima et primaria causa abominationis desolationis Loci sancti, seu Templorum Dei: haec enim est illud abominabile idolum, ob quod, ex eo quod verum Dei cultum inique sibi vendicaret, Catholicis Regnis et Provinciis ingens ac fere irreparabilis desolatio,

imo persaepe etiam iugum Turcicum (35) inducitur, neque habet ille haereticorum coriphaeus primus Deo rebellis, primusque Apostata diabolus efficacius medium, validiusque instrumentum, fidelem Christi populum affligendi, atque a vero Dei cultu et pietate, consequenter ab aeterna salute impediendi, quam per huiusmodi alatores suos, templa aedesque sacras profanare, evertere, aut Dei Aras in aras suas convertere, Orbi et Urbi constat, immites, protervi, parentibus inobedientes in viscera matris, ex nobis enim prodierunt, saevientes homines isti, viribus subinde praevalentes, Deum (qui sacrilegia et violatam Numinis maiestatem, cultum et religionem ulcisci solet) ad iracundiam provocando, in diversis Regnis, et inter reliqua, in hoc quoque Regno Hungariae, quantas et quales, non solum vivis Spiritus Sancti templis, (36) sed et materialibus Deo sacratis aedibus, caedes, ruinas, excidia et abominationum desolationes, depopulationibus, occupationibus, spoliationibus, et expilationibus procuraverint, ita ut, nunc solummodo de meo Episcopatu et dioecesi loquendo, immediate post recuperatam a Turcis Metropolim Hungariae Budam, in tota hac ampla Dioecesi, in debito statu vix decem aut duodecim ecclesiae remanserint, sed partim per Turcos eversae, aut in alium prophanum usum conversae, partim per Heterodoxos, aut pro se et suae religionis exercitio occupatae, aut si sibi usurpare nequiverunt, expilatae, praedatae et ruinatae fuerint. Verum Turcicis bellis, eaque facto haeterodoxorum, quasi e vestigio subsequentibus intestinis motibus, (37) circa initium praescripti 1700 saeculi sedatis, almaque reddita pace, recordatus est Dominus misericordiae suae: ab eo enim tempore permultae Deo sacratae aedes, quarum videlicet aliae in ruderibus, aliae solo aequatae, aliae demum sine ullis fere vestigiis in ignominia sepultae gemebant, quia illud: Maior erit gloria domus istius novissima, plus quam prima, Dei misereantis ope, in multitudine pacis, auctae, maiori cum decore surrexerunt in gloria.

Series Ecclesiarum cum expressione anni quo vel ex fundamentis erectae, vel restauratae, vel ab haereticis receptae, vel eorum ministri ex hoc aut illo loco eliminati sunt.

In Archi-Diaconatu Weszprimiensi

A principaliore Domo Dei seu Cathedrali Ecclesia (38) incipiendo: Haec quidem Ecclesia fundata est ab ipso Protho-Rege S. Stephano 1009 et consequenter proxime circa illud tempus funditus erecta per Gyzelam Conthoralem eiusdem Sancti Regis, successive tamen vicissitudine et iniuria temporum, furore haereticorum et schismaticorum aureis et argenteis sacris vasis, clenodijs, pretiosissimisque ornamentis et supellectilibus spoliata ad tantam eamque extremam devenit desolationem, ut ultra centum annos debuerit gemere in ruinis, usque annum videlicet 1723. Quod ipsum cum hac inscriptione ipsamet confitetur: *Ple ConDeCorata sVM eX rVInIs.*

Antequam plura de Ecclesiis loquar, hic observari velim quod licet supra Punct. 7-o expositum habeatur antiquas in hac dioecesi triginta esse parochias, (39) per hoc tamen non sequi totidem etiam antiquas esse ecclesias: tempore enim praerecensorum disturbiorum sacerdotes pro cura animarum constituti solum in ligneis (prouti etiam nunc in dioecesi nonnulla habentur) interimaliter extructis Oratoriis, vel in privatis domibus divina servitia peragebant.

Praemittuntur in primis omnes Ecclesiae illae quae per totam dioecesim in Bonis Episcopalibus solitudine, industria et expensis nostris e fundamentis extructae, restauratae et ab Aca-
tholicis receptae sunt.

Sunt autem sequentes

E fundamentis erectae

In Karád, Sancti Regis Ladislai ann. 1747.
In Hagymás-kér, SSmae Trinitatis ann. 1747. In
Monostor-Apáti, S. Joannis ann. 1752. In Szala-
Egerszegh ann. 1756.

(40) In Sümegh ann. 1757: in Praedio
Deáki, Capella S. Wendelini cum Eremitorio
ann. 1755:

Item in Csököly, S. Adalberti in actu
reaedificationis constituta.

Ecclesiae e fundamentis erectae	Ecclesiae restauratae	Ecclesiae ab acatholicis receptae
4	—	—
2	—	—
1	—	—

Restauratae et ornamentis provisae

In Eösi, S. Annae 1746; In Csehi, S. Mihaelis Archangeli ann. 1757; In Praga S. Catharinae V. et M. ann. 1757; In Alsó-Páhok, S. Margaritae V. et M. ann. 1756; in Kis-Löd, S. Wendelini ann. 1752.

Ab Aatholicis receptae

In praescripta Hagymáskér ann. 1745; In Vanyola ann. 1751; in Gecse ann. 1752; In Csicsó ann. 1754; in Udvari ann. 1754; In Ajka-Rendek ann. 1752; in Jakabfa ann. 1753; et in (41) Csepely ann. 1754 demolita et solo aequata lignea Calvinistarum oratoria: item in Görgeteg a Calvinistis ann. 1756 recepta lapidea Ecclesiola.

Et ex his locis omnibus tam Lutherani quam vero Calviniani Ministri amandati sunt, et exturbati.

In praefato porro etiam Archi-Diaconatu

Weszprimiensi

E fundamentis erectae

In Vöröstó, S. Sebastiani ann. 1734; in Márkó, S. Marci Evangelistae anno 1754; in Suburbio Weszprimii, publica Capella S. Annae anno 1718

Restauratae

In Barnag, Omnium Sanctorum, ann. 1733; in Halimba, B. Mariae Virg. in Coelos Assumptae ann. 1735; (42) in Felső-Eörs, B. Magdalenae Poenitentis ann. 1737; in Nagy-Vázsony, S. Stephani Prótho-Regis; et in cinctura Caemeterii *Weszprimiensis*, publica Capella S. Ladislai Regis ann. 1741; in Palaznak, S. Stephani Protho-Martyris ann. 1750

Ecclesiae e fundamentis erectae	Ecclesiae restauratae	Ecclesiae ab acatholicis receptae
—	5	—
—	—	7
—	—	2
3	—	—
—	2	—
—	6	—

Ab A catholicis receptae

In praefata Palaznak, ann. 1748; in Csopak, ann. 1751; in Lovas et in Aracs, ann. 1754; in Soly ann. 1749. Et ex his locis omnibus Calvinisti et Praedicantes eliminati sunt.

In Archi-Diaconatu Palotensi

In ipso oppido Palota est quidem antiqua B. Mariae V. in Coelos Assuptae ecclesia, non tamen publica, verum in Castro Zichiano-Dominali (43) constructa, quasi domestica Capella, et ab immemorabili etiam pro Parochiali applicata: in Thés, S. Michaelis Archangeli anno 1725; in Eöskü, S. Crucis 1726, in Csatka, B. Mariae V. Visitantis ann. 1738, in Súúr, S. Michaelis Archangeli, 1741; in Szabad-Battyán, aliter Csikvár, S. Ladislai Regis ann. 1738; in Fok, Immaculatae Conceptionis B. M. V. ann. 1739; in Mező-Komárom, SS. Petri et Pauli Apostolorum ann. 1745; in Káloz S. Joannis Nepomuceni M. anno 1743; in Adánd, SS. Trinitatis ann. 1747; in Lepsény, Immaculatae Conceptionis B. M. V. ann. 1740; in Ságvár, S. Josephi Confessoris ann. 1756.

Ab A catholicis receptae

In Nagy Berény S. Emerici Ducis Hungariae ann. 1746; in Füle, S. Joannis Baptistae anno 1749. Et ex utroque loco Calvinisthi Praedicantes eiecti sunt.

*(44) In Archi-Diaconatu Ráczeviensi
E fundamentis erectae*

In Ercsiny, B. M. V. in Coelos Assumptae ann. 1712; in Csepely ann. 1723; in Ráczevi ann. circiter 1717; in Adony, B. M. V. Elisabeth Visitantis, ann. 1721; in Vajtha, S. Michaelis

Ecclesiae e fundamentis erectae	Ecclesiae restructatae	Ecclesiae ab a catholicis receptae
—	—	5
12	—	—
—	—	2

Archangeli ann. 1730; in Coemeterio Ercsiniensi ann. 1733; in Erd, SS. Rochi, Sebastiani et Rosaliae ann. 1728; in Szigeth-Ujfalu, S. Leonardi ann. 1740; in modo fata Érd, in Monte Calvariae Christi patientis, ann. 1749; in Bial, Capella publica ann. 1743; in Promonthorio Csepliensi, Sacellum SS. Petri et Pauli Apostolorum ann. 1746; Itidem parochialis ecclesia S. Leopoldi Confessoris ann. 1754; in Perkáta, SSmi Rosarii B. M. V. ann. 1757; in Tökölyi B. M. V. Natae-Reginae Angelorum, ab immemorabili.

(45) Item in eodem Archi-diaconatu: in Pentele SSS. Trinitatis ann. 1749; et in Rácz-Almás, B. M. V. Dolorosae ann. 1746.

Restauratae

In praefato Oppido Ráczkevi, Exaltationis S. Crucis ann. 1723; in Kistorbágy, in honorem Nominis B. M. V. ann. 1730; in Tétény, B. M. V. in Coelos Assumptae ann. 1755; Alia in praescripta Érd, S. Nicolai E. ann. 1720.

Ab Acaholicis receptae

In Vaitha, ann. 1746, ubi Lutheranorum et Calvinistarum oratoria demolita: et utriusque sectae Praedicantes amoti sunt.

(46) In Archi-Diaconatu Budensi

E fundamentis erectae

In Szántó, S. Antonii Paduani ann. 1715; in Szent-Iván ann. 1743; in Solmár, B. M. V. Auxiliatricis ann. 1745; in Vörös-vár, Omnium Sanctorum ann. 1705; in Tinnye S. Annae ann. 1736; in Csata, (Csaba?) in hon. Nom. B. M. V. ann. 1748; in Monostor SSS. Trinitatis ann. 1751; in Perbály, S. Annae ann. 1747; in Zsámbék, S. Joannis Baptistae ann. 1753.

Ecclesiae e fundamentis erectae	Ecclesiae restauratae	Ecclesiae ab acatholicis receptae
14	—	—
2	—	—
—	4	—
—	—	1
9	—	—

Item in territorio Budakesziensi, B. M. V. ad Quercum dictae, sub cura PP. Trinitariorum ann. 1745.

Restauratae

In praescripta Solmár, S. Joannis Baptistae ann. 1720; in Üröm, S. Georgii Martyris, ann. 1710; in Hideg-kút, B. M. V. Elisabeth Visitantis ann. 1729; Item ibidem ecclesia parochialis, ann. 1753; in Budakeszi, B. M. V. ad nives ann. 1734; (47) In Bogdány, S. Joannis Nepomuceni M. ann. 1747; in Veindorff, S. Viti Martyris ann. 1755.

In Archi-Diaconatu Albensi

E Fundamentis erectae

In Ráczkeresztúr, S. Crucis ann. 1725; in Marton-vásár, S. Annae ann. 1735; in Bodaik, B. M. V. Auxiliatricis ann. 1742; Ibidem Sacellum Christi in carcerem trusi, ann. 1744; in Praedio Arkj, S. Joannis Nepomuceni M. ann. 1745; in Ondod, S. Antonii Patavini, ann. 1748; in Iszka-Szent-György, SSS. Trinitatis ann. 1731; in Zámoly, S. Laurentii Martyris ann. 1745; in Magyar-Almás, Sacellum ann. 1748; in Aba, SSS. Trinitatis ann. 1753; in Szent-Agatha, S. Agathae Virginis et Martyris ann. 1754; in Szár, S. Joannis Baptistae ann. 1757.

(48) *Restauratae*

In Tarnok, SS. Rosarii B. Mariae V. ann. 1737; in Bicske, SSS. Trinitatis ann. 1736; in Pátka, S. Annae ann. 1748.

Ab Haeterodoxis receptae

In Etyek, B. M. V. Elisabeth Visitantis, ann. 1723; in Móór, S. Crucis ann. 1704; in Csák-Berény, S. Martini Episcopi 1746; in Csurgó a Calvinistis ann. 1748; in Csák-bereny a Cal-

Ecclesiae e fundamentis erectae	Ecclesiae restauratae	Ecclesiae ab aetholicis receptae
1	—	—
—	5	—
—	2	—
12	—	—
—	3	—

vinistis accepta, et pro Catholicis, licet Calvinistae absque indultu tamen Regio curaverint exstrui, applicata, 1750; in Csák-vár, 1748; in Lovas-Berény, 1749; in praedicta Móór 1746; et in Bodaik ann. 1751, funditus demolita sunt Calvinistarum oratoria.

(49) *In Archi-Diaconatu Kaposiensi*

E Fundamentis erectae

In Osztopány, Oratorium ligneum S. Michaelis Archangeli ann. 1726; in Nágocs, Oratorium ligneum S. Georgii M. 1728; in Vámos, Oratorium ligneum S. Antonii Abbatis 1730; in Somogyvár, S. Mariae Magdalenae 1731, pariter Oratorium ligneum: in Ráksi, Oratorium ligneum S. Bartholomaei Apostoli ann. 1745; Ex solidis materialibus: in Kaposvár, SSS. Trinitatis 1737; in Csehi, SSS. Trinitatis, ann. 1721; in Szöllös-Györök, B. M. V. Natae-Reginae Angelorum 1728; in Szil, S. Stephani Protho-Regis 1734; in Büssü, SSS. Trinitatis 1744; in Andacs PP. Franciscanorum, B. M. V. in Coelos Assumptae ann. 1748; in Szent-Gálos-Kér S. Donati M. et Epi 1749; in Karád, S. Ladislai Regis 1747;

(50) In Szemes S. Josephi Con. 1740; in Igal S. Annae 1749; in Gölle, Transfigurationis Dni 1755; in Kapos-Füred, S. Ladislai Regis 1756; In Juttha, ab immemorabili: in Lölle, S. Donati M. et Epi 1754.

Restauratae

In Geszti, S. Joannis Baptistae ann. 1700; in Varda, S. Catharinae V. et M., et in Tóth, S. Jacobi Apostoli 1732; in Mernye, B. M. V. Elisabeth Visitantis, 1728; in Teleki, S. Catharinae V. et M. 1753; in Kis-Bár, S. Antonii

Ecclesiae e fundamentis erectae	Ecclesiae restauratae	Ecclesiae ab acatholicis receptae
—	—	9
13	—	—
6	—	—

Patavini 1745; in Zala, S. Joannis Baptistae ann. 1754; in Kőröshegy. 1750; in Hétcs, S. Georgii M. et in Tab, SSS. Trinitatis ann. 1756; in Lengyel-Tóthi, S. Jacobi Apostoli 1753; in Torvaj S. Michaelis Archangeli, 1755

Ab haeterodoxis receptae vel demolitae

In Látrány a Calvinistis, Praedicanthus amotus, et sublatum religionis (51) ipsorum exercitium, ann. 1720; A Calvinistis: in Tur 1743; in Teleki, oratorium demolitum, et Praedicanthus amotus 1745; in Csepely pariter 1751; in Szársód, 1746, in Szólád 1750; in Orczi et Büsstü 1751; A Lutheranis: in Kökcse, ann. 1746

Adhuc in eodem Archi-diaconatu Kaposváriensi: E fundamentis erectae: Atala, S. Joannis Baptistae 1754, haec ex solidis materjalibus: Reliquae lignae: in Szabadi, S. Jacobi Apostoli 1745; in Fonyó, S. Martini Epi et C. 1749; in Ziman, S. Annae 1746; in Gálosfa, S. Lucae Evangelistae 1738; in Szent-Pál, SS. Simonis et Judae Apostolorum 1739; in Németh-Egres 1749

Restauratae: in Pulya, SS. Petri et Pauli Apostolorum ann. 1737; in Taszár B. M. V. Natae-Reginae Angelorum: (52) Et in Baté, S. Ladislai Regis 1741; in Szent-Balas, S. Michaelis Archangeli 1743; in Török-Koppán, S. Catharinae V. et M. 1734; in Kercse-Liget, S. Stephani Protho-Regis 1756.

In Archi-Diaconatu Següdsiensi

funditus erectae

Lignea Oratoria: in Sámson, OO. Sanctorum 1726; in Czegléd, B. M. V. Natae Reg. Angel. 1734; in Buzak, S. Rosaliae V. ab immemorabili; in Nemes-Vid, S. Emerici Ducis Hung. 1735.

Ecclesiae e fundamentis erectae	Ecclesiae restauratae	Ecclesiae ab acatholicis receptae
—	12	—
—	—	9
7	—	—
—	2	—
—	4	—

Ex solidis materialibus: in Kethely SSS. Trinitatis 1746; in Keresztur, Exaltationis S. Crucis 1757; in Nagy-Gomba S. Margaritae V. et M. actu erigitur: in Tapsony, S. Joseph Confess. 1753; in Lak, S. Annae 1754; in Mesz-tegnye, S. Joannis Nepomuceni M. actu erigitur: in Fölső-Següsd, B. Mariae Virginis Dolorosae 1743; (53) In Nagy-Atád, Exaltationis S. Crucis 1746; in Csokonya, S. Ladislai Regis. 1747; in Lad, S. Josephi Confess. 1748; in Taska, S. Martini E. et C. 1728; in Tóth-Szent-Pál, S. Antonij de Padua 1735.

Restauratae

In Sári, S. Demetrij M. 1730; in Marczali, B. M. V. Annuntiatae 1737; in Sárd, Transfigurationis Domini 1731; in Keleviz, B. M. V. Natae Reg. Angel. 1755; in Nikla, S. Nicolai E. et C. 1755; in Vörs, S. Martini E. et C. 1743; in Berény, S. Joannis Baptistae 1747; in Szenyér, SS. Petri et Pauli Apostolorum 1745; in Gadány, S. Joannis Baptistae 1747; in Szent-Benedek, S. Benedicti Abbatis 1742; in Alsó-Següsd, S. Catharinae V. et M. 1735; in Hosz-szúfalu, Septem Dolorum B. M. V. 1748; in Bükkös, B. M. V. ad Nives, 1754; in Csakany 1755.

(54) *Ab Haeterodoxis receptae*

A Calvinistis, et simul sublato religionis eorum exercitio Praedicantij amoti: in Nagy-Bajom 1730; in Csököly 1717; in Tapsony 1725; in Nagy-Korpád 1744; in Szob, 1746; in Hosz-szúfalu 1729; in Görgeteg 1757. A Lutheranis: in Inke 1747; in Iháros 1748.

Ecclesiae fundamentis erectae	Ecclesiae restauratae	Ecclesiae acatholicis receptae
11	—	—
5	—	—
—	13	—
—	—	8

In Archi-Diaconatu Tapolczeni

E fundamentis erectae

In Szent-Bekállya, B. M. V. ab Angelo salutatae, ab immemorabili: in Csobáncz, S. Michaelis Archangeli 1712; in Szigliget, Immaculatae Conceptionis B. M. V. 1725; in Káptalan-Tóthi, S. Martini E. et C. 1714; in Kékut, S. Demetrii M. 1716; in Gulács, S. Antonii de Padua 1708; in Vita, SS. Andreae et Benedicti MM., ab immemorabili; in Ederics, S. Joannis (55) Baptistae 1737; in Gógánfa, lignea et ruinae proxima; in Németh-falu, 1745; in Istvándi, S. Jacobi Maioris, antiqua, sed renovata et ampliata ann. 1746; in Gyömrő, S. Crucis, 1749; in Kapoly, lignea SSS. Trinitatis 1749; in Petend, actu aedificatur: in Dörög, actu aedificatur; in Káptalanfa B. M. V. sine labe originalis peccati conceptae 1746; in Szent-György-Hegy, S. Antonii Paduani 1756; item in Haláp, S. Josephi Confessoris ann. 1731.

Restauratae

In Tapolcza, B. M. V. in Coelos Assumptae, antiqua, sed exigua, et ideo in corpore una cum lapidea turri ampliata ann. 1757; ibidem B. M. V. Dolorosae, ann. 1750; in Hegy-magos, S. Laurentii Martyris 1755; in Raposka, S. Michaelis Archangeli 1724; in Kis-Apáthi Inventionis S. Crucis 1723; (56) In Gyula-Keszi, B. M. V. Natae, Reginae Angelorum 1748; in Diszel, S. Martini E. et C. 1717; in Tördemicz, S. Michaelis Archangeli 1747; in Badacsony-Tomaj, S. Stephani Protho-Regis ann. 1740; in Salföld, S. Matthaei Evang. 1756:

Item in Eöcs actu reparatur

Ecclesiae e fundamentis erectae	Ecclesiae restauratae	Ecclesiae ab aetholicis receptae
18	—	—
—	10	—
—	1	—

Ab Haeterodoxis receptae

In Petend recepta lignea a Calvinistis, et simul demolita 1752; in Fölső-Dörgicse, ann. 1754; Alsó-Dörgicse 1756:

Item ex praedicta Eöcs eliminatus est Minister Lutheranus ann. 1756.

Adhuc in eodem Archi-diaconatu Tapolczeni: Restauratae: In Nyirád 1725; in Mindszent-Kállya 1729; in Sümegh-Rendek, 1743; in Lesencze-Tomaj 1754.

(57) *In Archi-Diaconatu Kesztheliensi*

E Fundamentis erectae

In Keszthely, S. Martini E. et C. antiquissima, turri tamen et horologio decorata 1749; Item, ibidem, in Coemeterio S. Nicolai E. et C. 1713; Altera vero ad radicem Promonthei, S. Annae 1748; in Karmacs, Omnium Sanctorum 1715; in Szegvár, quinque Vulnerum Christi 1745; in Hosztoth, B. M. V. in Coelos Assumptae 1728; in Rigacs, B. M. V. Purificatae, 1729; in Sárosp, S. Emerici Ducis Hung. actu aedificatur: in Ukk SSS. Trinitatis 1725; in Ohid, Omnium Sanctorum 1752; in Mihályfa B. M. V. Natae-Reginae Angelorum, Sanctuarium extructum erat 1740, corpus vero actu aedificatur: in Szent-Groth, S. Emerici Ducis Hung. pariter Sanctuarium extructum est 1756, corpus autem actu aedificatur: in Tekeny B. M. V. ad Nives 1748; in Nagy-Görsb, S. Margaritae V. et M. 1722.

(58) *Restauratae*

In Zsid, S. Dominici Confess. antiquissima, restaurata tamen, eique nova Sacristia adiecta est 1755; in Rezi, S. Lucae Evang. multum

Ecclesiae e fundamentis erectae	Ecclesiae restauratae	Ecclesiae ab aetholicis receptae
—	—	3
—	—	1
—	4	—
14	—	—

ampliata 1756; in Csehi, S. Michaelis Archangeli; et in Prága, S. Catharinae V. et M. actu aedificatur: in Kis-Görbő, S. Jacobi Apostoli 1726; in Külső-Váras dicti oppidi Szent-Groth, S. Gertrudis V. 1757; in Szala-Szent-Laszló, S. Ladislai Regis 1737; in Szent-György-Vár, S. Georgii M. 1755; in Sármedlyék, S. Joannis Baptistae 1735; in Szántó, SS. Cosmae et Damiani 1736; in Fölső-Páhok, S. Crucis 1734; in Egregy, B. M. V. Purificatae 1747.

In Archi-Diaconatu Kanisiensi

E Fundamentis erectae

In Nemes-Apáthi, S. Nicolai E. et C. 1754; in Csány, Omnium SS. 1755; in Szent-Peterúr, S. Petri Apostoli 1752; (59) in Kehida, B. M. V. Natae Reginae Angelorum, 1754; in Homok-Komárom, B. M. Virginis 1750; in Véged, S. Georgii M. 1748; in Pölöske, 1753; in Pusztá-Szerdahely, S. Stephani Protho-Regis 1754; in Szent-Balás 1754; in Pakod 1719; in Kis-Komárom, SSS. Trinitatis 1722; in Galambok lignea 1757; Kanisae in Coemeterio, S. Joannis Nepomuceni M. 1748; in Szőpótk ann. 1756; in Kemend, S. Christophori M. 1757; in Merenye, S. Michaelis Archangeli, et in Halibanfa, S. Joannis Baptistae actualiter aedificantur.

Restauratae

In Gelse, B. M. V. Elisabeth Visitantis 1746; in Fölső-Raik, S. Annae 1750; in Szabar, B. M. V. in Coelos Assumptae 1753; Ibidem Capella S. Wendelini 1757; in Szent-Iván, S. Joannis Baptistae 1746; Szala-Koppány, B. M. V. in Coelos Assnmptae 1755; in Szala-Bér, SSS. Trinitatis (60) 1735; in Kapornak Sanctissimi Salvatoris 1740.

Ecclesiae e fundamentis erectae	Ecclesiae restauratae	Ecclesiae ab acatholicis receptae
—	12	—
18	—	—
—	8	—

In Szala-Egerszeghiensi Archi-Diaconatu

Ex Fundamentis erectae

In praefato oppido Szala-Egerszegh, S. Mariae Magdalenae; Ibidem S. Annae, 1755; item Sacellum S. Joannis Nepomuceni M. 1750; et aliud S. Crucis 1756; in Salomvár S. Joannis Apostoli et Evangelistae 1718; in Csatár, 1738; in Bagod, ab immemorabili; in Nova 1710; in Szala-Pataka, S. Annae 1753; in Szala-Szent-György, S. Georgii M. 1756; in Besenyő S. Catharinae V. et M. 1720; in Millei S. Francisci Seraphici 1726.

(61) *Restauratae*

In Háshágy, SSS. Trinitatis, 1746; in Pusztá-Magyarad 1747; in Bonczod-földe, 1751; in Tarnok 1755; in Söjtör, s. Jacobi Apostoli 1757; in Petri-Keresztur, S. Crucis 1735; in Bak, S. Bartholomaei Apostoli 1740; in Börönd, Ss. Petri et Pauli Apostolorum, 1754; in Boldogfa, S. Joannis Baptistae: et in Kaloczfa, B. M. V. Elisabeth Visitantis, 1755; in Andrásida, B. Mariae Virginis 1746; in Bollahida 1757.

Ab Haeterodoxis receptae

In praedicta Háshágy; in Egyhazas Bük; in Vaspör a Lutheranis, et Ministri eiusdem sectae foras missi 1757

Item in oppido Sümegh

B. M. V. Elisabeth Visitantis, Patrum Franciscanorum.

Summa summarum

Ecclesiae e fundamentis erectae	Ecclesiae restauratae	Ecclesiae ab aetholicis receptae
11	—	—
—	12	—
—	—	3
1	—	—
164	103	50

(62) *Pars secunda*

*De illis quae directe pertinent ad Personam et
Officium ipsius Eppli.*

Primo. De Residentia et Visitatione dioecesis.

Actualis Eppus Weszprimiensis Residentiae praeceptum a Sacris Canonibus, Concilio Tridentino et Constitutione Urbana praescriptum omni meliori modo adimplevit, neque a tempore adepti Officii exceptis Regni Comitiorum, aut in bonum publicum de Mandato Regis praestiti servitii temporibus, continuative, ne quidem uno- mense, imo raro una aliave septimana abfuit. Et quamvis, ut supra pag. 7. de Seminario attactum est, Weszprimii alumni clerici per decem annos, ab anno 1746 computando, Residentiam Episcopalem incoluerint: Altera residentia Sümeghini tota desolata, et particula etiam illa, quae olim extructa erat ruinae proxima fuerit, adeoque nec hic nec ibi Epus locum idoneum ubi caput reclinaret, habuerit, ut tamen, illucusque etiam, donec in neo-structura Simeghiensi aliquot cubicula apparerentur penes gregem suam semet contineret in vili aliqua et (63) lacera gazula vix decem passibus ab hac residentia iam tunc in labore constituta (et ideo iam demolita) distante, continuis tribus annis se una cum familia sua constrinxit. Indeque excurrendo, sed et alias fere quovis anno in diversis dioecesis suae etiam magis dissitis partibus, iuxta illud Ezechielis Prophetæ: Sicut visitat Pastor gregem suum in die, quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum: ita visitabo oves meas et liberabo eas de omnibus locis in quibus dispersae fuerant; Dioecesis suae Visitationem in Persona explevit.

*Secundo. De Praedicatione Verbi Dei, sacris ordinationibus, et
administratione Sacramenti Confirmationis.*

Praededucti praeterea Archi-Diaconatus quovis anno visitare, et acta Visitationis Epo referre tenentur. Verbum Dei tam in Cathedrali Ecclesia saepissime, quam et in aliis suae dioecesis ecclesiis, quandocunque contingit tempore divinorum aliquem locum catholicum accedere si adsit congregati populi capax ecclesia, intra ambitum Ecclesiae, si vero vel nulla, vel valde parva, ideoque populi (64) incapax sit in hoc vel illo loco ecclesia, sub dio extra Ecclesiam: Subinde autem in locis mixtae

religionis, et quidem in illis, in quibus adversae religionis, Catholici vero nullum Oratorium habent, cum praevia illis facta insinuatione, durae alias cervicis, maximaque zelotypia erga errorem suum affectis hominibus, D. Epum in pacifico ingressu suo honorifice recipientibus, Epus in Oratorio ipsorum, praesente Praedicantio, eique adhaerente populo suo, Cathedram pestilentiae conscendens, non tamen ibi sedens, unde sanam Christi doctrinam (cum fine sermonis id ipsum recognoscente, in medio populi sui exurgente, et pro eruditione gratias agente Praedicantio) spargere: Specialiter autem in actu Canonicae Visitationis (quod nonnulli Canonici, Plebani, alique Sacerdotes in testimonium annuntiatae Evangelicae Veritatis ex industria adsciti fateri possunt) per diem tribus quatuorve vicibus, aperiens os (65) suum eloqui et praedicare hactenus consuevit.

Munus Sacrae Ordinationis, iure Ordinario, solis consecratis Epis incumbens, tam Minores videlicet quam Maiores seu Sacros Ordines, eosque tam suis quam extraneis de lege, vel per suos Dioecesanos vel si Regulares fuerint per legitimos Superiores suos dimissis conferendo, Idem Epus persaepe exercuit. Coniungendo itaque in prioris Relatione transcriptis ab anno 1752 inclusive, cum distinctione Ordinum susceptorum ab eo tempore sunt serie et numero sequenti.

	Initiati in prima tonsura et quatuor minoribus ordinibus	Promoti ad Subdiaconatum	Promoti ad Diaconatum	Promoti ad Presbyteratum
In priori Relatione transcripti	48	62	59	60
Anno 1752	18	8	15	15
Anno 1753	—	5	7	13
Anno 1754	17	24	15	7
Anno 1755	6	10	10	21
Anno 1756	10	8	4	8
Anno 1757	5	8	7	4
Anno 1758	3	5	3	1
Summa summarum .	107	130	120	129

(66) Series et numerus per praeactum modernum Epum Weszprimiensem, ad recipiendam Septiformem Spiritus Sancti gratiam in frontibus suis unctione crismatis delinitorum, et signo S. Crucis in Nomine Sanctissimae et Individuae Trinitatis, Patris

et Filii et Spiritus Sancti Signatorum seu in fide Confirmatorum:
Consecratarum item Ecclesiarum, Calicum cum vel sine patena, et
Campanarum, nec non benedictorum Ciboriorum et Monstrantiarum

	Confir- mati	Campanae	Calices	Patena	Ciboria	Monstran- tiae	Calices sine patena	Pixides pro infirmis
Iuxta in Priori Relatione factam specificationem	11452	71	68	59	8	7	—	4
Anno 1752	1117	11	15	15	2	—	3	—
Anno 1753	1030	9	3	3	4	2	8	—
Anno 1754	3688	35	2	2	1	1	1	1
Anno 1755	1357	—	18	18	1	4	1	—
Anno 1756	482	3	3	3	1	—	—	—
Anno 1757	779	—	3	3	—	—	—	—
Anno 1758	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa summarum .	19805	129	112	103	17	14	13	5

(67) *Consecratae Ecclesiae*

In Archi-diaconatu Kaposvariensi, Ecclesia Conventualis PP. Franciscanorum in Andacs in honorem Beatissimae V. Mariae in Coelos Assumptae, Dominica tertia Adventus in diem 17-um Decembris incidente, anno 1747: In Archi-diaconatu Següdsiensi in Kethely, in honorem SSSae et Individuae Trinitatis, die 28 Junii anno 1753. In Archi-diaconatu Budensi, in Zsámbék, in honorem Nativitatis S. Joannis Baptistae die 24 Junii anno 1754. In eodem Archi-diaconatu Budensi, in Tétény, in honorem B. M. V. in Coelos Assumptae, die 5 Octobris anno 1755, omnes omnino ecclesiae istae, una cum cuiuslibet Ara maiori solemniter

Deo sacratae sunt 4

Item in Zircz aequae in honorem B. M. V. in Coelos

Assumptae anno 1748 1

5

Altaria Portatilia consecrata

Anno 1746. Die 15 Maii Weszprimii 64

Anno 1753. Die 16 Martii Sümeghini 50

Summa Summarum 114

(68) Ecclesiae autem tam ab Epo quam vero cum eiusdem facultate ab aliis sacerdotibus ordinaria benedictione benedictae, permultae.

Tertio. De Celebratione dioecesanæ aut Provincialis Synodi.

Episcopus Weszprimiensis est Suffraganeus Archiepiscopi Strigoniensis, Synodus tamen, circiter iam a centum annis, hic in Hungaria nec Provincialis, minus autem Dioecesana more consueto solemni celebrata.

Quarto. De Exercitio Episcopalis officii et iurisdictionis ecclesiasticæ

In hoc Mariano et Apostolico Hungariæ Regno prædominantis Catholici Religioni (quod ipsum Domina et Regina nostra clementissima in benignis resolutionibus et decretis suis frequenter exprimit) non exiguus maxime sub glorioso Altefatae suae Matris SSmae Regimine est profectus et incrementum, præcipue tamen inter reliqua duo sunt, (69) nempe disparis religionis hominum coniugia et apostasia a fide, in quibus Episcopalis officii et iurisdictionis ecclesiasticæ exercitio obstacula ponuntur.

Quoad primum, exemplo sit quidam Gregorius Szigyarto haereticae confessioni addictus, homo alias rusticus, Catharinae Lakatos Catholicae sub spe conversionis matrimonium promittens. De quo, dum iteratis Excelsi Consilii Regii Locumtenentialis intimatoriis mandatis tum in eo ut ambobus in sua religione relictis, a viro de prolibus in fide Catholica educandis Reversales acciperem, cum vero in eo ut idem ad ducendam quidem aut vero dotandam illam cogi possit, ad amplectendam tamen Catholicam fidem nullatenus cogi debeat, urgerer, taliter Ordinem Excelso Consilio Regio Locumtenentiali: Die 13 Octobris anno 1757 rescripsi:

(70) Quinto. De Disparis religionis hominum coniugiis

„Gratiosas duplicis ordinis intuitu Gregorii Szigyarto Incolae „Ratóthiensis helveticæ confessioni addicti Exc. Cons. R. Locumtlis „Litteras, primas quidem die 19 Septembris in quibus Excelsum „C. R. L. ad meam eatenus submissam informationem, gratiose „reintimare dignatur, ut pro casu quo idem Szigyarto Catharinam „Lakatos ducere vellet, circa Reversales respectu prolium in „Catholica fide educandarum extradandas, cum eodem agerem.“

„Secundas vero die 30-ma eiusdem mensis Septembris in „quibus vi B. Caes. Regii Rescripti intimat, quod quantumvis „idem Szigyarto vel ad ducendam vel ad dotandam praescitam

„sponsam cogi possit, ad amplectendam tamen Catholicam fidem
„nullatenus cogi debeat, ad me exaratas solito cum respectu
„percipiens partium mearum, Episcopalis officii et obligationis (71)
„meae qua obstrictus coram tremendo Christi Pastorum Optimi.
„Pastoris tribunali fidenter dicere queam : Pater quos dedisti mihi
„facto et incuria mea ex eis non perdi qui quemquam, esse censui,
„de huiusmodi disparis religionis hominum coniugiis, raro aut
„numquam absque proximo partis Catholicae et prolium deprava-
„tionis et perversionis periculo (etiamsi mille Reversales dederint)
„initis, S. Scripturae et SS. Patrum sensa, Constitutionesque
„Ecclesiasticas, atque ex his deductas rationes et reflexiones
„Excelso C. R. L. transcribere.“

„Certum est ac fide divina credendum, Matrimonium esse
„verum novi Testamenti Sacramentum, legitime contrahentes ex
„meritis Christi sanctificans : et ideo ob mysterium coniunctionis
„Christi cum Ecclesia, duorum corporum sacramentaliter facta
„coniunctio, a S. Paulo apostolo in Christo et Ecclesia sacramentum
„magnum esse dicitur : Cum (72) autem haeterodoxi novissimorum
„temporum, matrimonium, contractum Sacramentalem, gratiam
„sanctificantem, legitime contrahentibus conferentem esse negarent,
„eiusmodi disparis religionis hominum coniugia, alterutra scilicet
„parte acatholica existente (indignis enim et indispositis eo magis
„Christi et Ecclesiae institutionibus pertinaciter reluctantibus,
„siquidem panis Angelorum non esset mittendus canibus) absque
„periculo irreverentiae admitti non possunt.“

„Porro Sacramentalis illa duorum corporum coniunctio
„significat illam unionem, et dilectionem, qua Christus diligit
„Sponsam suam Ecclesiam iuxta illud D. Pauli : *Viri diligite*
„*uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam.* Ex illo praeterea
„eiusdem Apostoli textu : *Salvabitur autem per filiorum gene-*
„*rationem, si permanserit in fide et dilectione et sanctificatione,*
„*cum sobrietate,* triplex matrimonii fructus et obligatio inducitur ;
„(73) et quidem *primo* fides seu debita invicem fidelitas, purus et
„sincerus amor ut scilicet connubium eorum sit honorabile, et torus
„immaculatus. 2-o Bonum prolium, ut nimirum eas ad servitutem,
„gloriam et honorem Dei generent et pie educent. 3-o Bonum
„Sacramenti, ut nempe coniuges ipsi in mutua dilectione coniugali
„sobrie pie et iuste vivant in hoc saeculo.“

„Iam autem in disparis religionis coniugibus (si excipiatur
„caecus ille carnalis, brutis etiam animalibus communis impetus)

„raro aut numquam est ad institutionem Dei dirigibilis vera coniugalis dilectio, concordia, quies et pacifica cohabitatio: frequenter enim intra se controversias fidei contentiose excitant, falsitatem dogmatis unus alteri obiicit, seque iustificat, ac in sua fide semet salutis aeternae certissimum esse asserens, partem alteram condemnat: Vir cum filiis suis ad hanc, mulier cum filiabus ad aliam, quivis suae religionis pergit Ecclesiam, ibique audita referentes, novam arripiunt rixandi materiam, et saepe de verbis etiam ad (74) verbera prolabantur; modum orandi et Deum deprecandi diversum habent, adversae enim religionis Coniux sub speciebus panis et vini realitatem Corporis et Sanguinis Christi, cultum item B. Mariae V. et Sanctorum explodit, atque ad haec et similia condemnanda etiam prolibus spiritum erroris instillat: Diebus prohibitis una pars carnibus vescitur, alia abstinet, vel etiam haec ad comedendas carnes inducitur; aut certe, maxime ubi vix est A catholicus, cum remorsu conscientiae etiam minis et castigatibus compellitur.“

„Eadem ratio est prolium, de quibus etsi nonnumquam in fide catholica educandis dentur Reversales, quia tamen praecipue in locis ubi et plures et fortiores sunt A catholici, sed neque residens Catholicus Parochus habetur, consequenter nec ipsis continuo semper attendere et invigilare posset, perfacile corrumpi, depravari, atque ad A catholici parentis religionem (75) seduci possunt; vel vero si ob metum ex ratione datarum Reversalium talia palam facere et attentare non praesumerent, nec calidi nec frigidi adeoque pessimi, semperque ob rationem in teneriori aetate imbibitorum principiorum, ad religionem A catholici parentis propensi, et solum nomine catholici fiunt. Immo saepissime talismodi Reversales proxima causa, ansa sunt discordiarum et contentionum. Pars enim A catholica parti Catholicae semper obiicit et impropere se fuisse causam et motivum datarum Reversalium et a sua religione amissarum prolium.“

„Ob haec et similia incommoda, maleversationes et pericula ex disparis religionis hominum matrimoniis emergentia, in Veteri Testamento Auctor et Institutor matrimonii Deus electo populo suo Idololatriae intermixto praeceperat per Moysen: *Non initis cum eis foedus, neque sociabis cum eis coniugia: filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam eius accipies filio tuo, quia seducent filium tuum ne sequatur me, et ut magis serviat* (76)

„*diis alienis*. Interim dura cervice et incircumcisis cordibus Spiritui „Sancto resistentes, divinisque praeceptis et institutis haud obtem- „perantes, praesumptuose commixti sunt inter gentes, didicerunt „opera eorum, servierunt sculptilibus eorum, et factum est illis „in scandalum, taliterque ex prohibitis matrimoniis progenitos filios „suos et filias suas immolaverunt daemioniis.“

„Ex his ipsissimis rationibus, in novo Testamento Ecclesia „Catholica ab huiusmodi diversae religionis hominum matrimoniis „semper abhorruit, prohibuit et detestabatur, neque unquam nisi „subinde inter Magnos Principes, vel honoratas personas, aut „ubi maius Ecclesiae Catholicae bonum, vel hominis alterius „Religionis ex certis indiciis proxime futura conversio infalli- „biliter sperari potest, admittit. Ecclesia siquidem, ait Clemens „PP. XI. ab huiusmodi coniugiis, quae plurimum deformitatis, „nec parum spiritualis periculi prae se ferunt, abhorret. Mo- „derni etiam Ecclesiam Dei sanctissime aequae ac sapientissime „(77) gubernantis Benedicti PP. XIV Bullarium, huiusmodi ma- „trimonia sic exaggerat et detestatur: *Dolens imprimis quam „maxime Sanctitas Sua, eos esse inter Catholicos qui insano amore „turpiter dementati, ab his detestabilibus coniugiis, quae S. Mater „Ecclesia perpetuo damnavit atque interdixit, ex animo non ab- „horrent, et prorsus abstinendum non ducunt; Laudansque ma- „gnopere zelum illorum Antistitem, qui severioribus propositis „spiritualibus poenis, Catholicos coercere student, ne sacrilego „hoc vinculo se se haereticis coniungant, Episcoposque omnes, „Vicarios Apostolicos, Parochos, Missionarios, et alios quoscum- „que Dei et Ecclesiae fideles Ministros graviter hortatur, et monet „ut Catholicos utriusque sexus ab huiusmodi nuptiis in propri- „arum animarum perniciem adeundis, quantum possunt, abster- „reant, easdemque nuptias omni meliori modo intervertere, atque „efficaciter impedire satagant.*“

„His et similibus piis et salutaribus institutis (78) Decretis, „et Constitutionibus ego quoque firmiter et fideliter insistens, cum „alioquin etiam (vi) Municipalis Legis nostrae, matrimonium cum „omnibus accessoriis suis ad Forum pertineret spirituale, statim „ab exordio Episcopalis Officii mei, per totam Dioecesim meam, „ita ut ad notitiam etiam A Catholicorum deveniret, eiusmodi dis- „paris religionis hominum coniugia, omnibus Parochis et ani- „marum Rectoribus, ne talismodi sponsum matrimonii assistere, „neve eos benedicere praesumerent, interdixi eo cum successu ut

„bene multi utriusque sexus A catholici, abiurato errore, inconcus-
sam catholicae fidei veritatem professi, promptissimo animo et
cum consolatione spiritus ad gremium S. Matris Ecclesiae Ca-
tholicae accederent. Neque amplius huiusmodi sponsi et sponsae
multum recalcitrarent, aut tergiversarentur, sed eo ipso quod al-
terutra pars Catholica esset, vi huius Statuti dioecessani iam
cogitarent Catholicam fidem amplecti. Imo (79) nonnumquam,
prouti iam aliquot exempla habemus, pro medio termino suae
conversionis huiusmodi sponsalia studiose contrahunt. His revera
ita se habentibus.“

„Quomodo ergo de hoc in Christo et Ecclesia magno
Sacramento, cum hoc rudi, imperito, mysteriorum fidei incapaci,
rustico homine Calviniano Gregorio Szigyártó, circa Reversales,
respectu prolium in fide catholica educandarum agam? Vel
etiam si omnia sibi pro- et imponenda, servanda promiserit,
quomodo illi credam? Quomodo item per hunc actum, a
plurium annorum decursu, inter vana obstacula et adversitates,
magna solitudine introducto lucri animarum usu in favorem
istius vilissimi hominis haeretici recedam? hocque exemplo
in vilipendium et praevaricationem divinarum et humanarum
legum, plurimos ab agnitione veritatis saluteque aeterna
impediri sinam, alto Excelsi C. R. Locumtenetialis (iudicio)
humillime substerno.“

„(80) Ad hoc autem quod idem Gregorius Szigyarto Calvinista
ad amplectendam Catholicam fidem nullatenus cogi debeat, ille
ipse respondet et facto suo contrarium probat, Duplex enim est
coactionem inducens vel non inducens necessitas, antecedens
nimirum et consequens: Antecedenter, antequam scilicet Catha-
rinam Lakatos Catholicam, sub spe futuri matrimonii et quidem
cum praecognitione quod disparis religionis hominum ineunda
matrimonia, in hac Dioecesi sint prohibita, carnaliter cognovisset,
seque Catholicam fidem, hoc pacto amplexurum appromississet,
omnino quemadmodum alii A catholici in hoc Hungariae Regno
commorantes, similibus circumstantiis non involuti, sic nec etiam
iste ad amplectendam fidem Catholicam (cum sint tolerati) cogi
potuit, prouti nec cogeatur; At vero necessitate consequente
seu vi promissi sui Catholicae personae facti et quidem carnali
copula firmati, semet libertate exiit, (81) consequenter Catholicae
Ecclesiae, etiam mediis coactivis, ad promissis suis satisfaciendum,
se cogendi et compellendi quis (ius?) tribuit.“

„Coeterum SS. Patres, caeterique in Dno sapientes et
„Catholicae fidei Zelatores tradunt haereticos etiam in locis ubi
„impune grassantur, non modo praedeductis circumstantiis invo-
„lutos, sed generaliter omnes omnino ad agnoscendam veritatem,
„amplectendamque fidem Catholicam, sine qua nemo salvari
„potest, non obstantibus eorum garritibus, querelis et lamenta-
„tionibus, quibus se se in libertate conscientiae permitti et con-
„servari praetendunt, adstringi posse. *Isti* (ita loquitur S. Augustinus
„de sui aevi haereticis), *Isti clamare consueverunt: Liberum est*
„*credere vel non credere: cui vim Christus intulit? quem coegit?*
„*Ecce habent Paulum Apostolum: Agnoscant in eo prius Christum*
„*cogentem, et postea docentem, prius ferientem et postea (82) con-*
„*solantem. Mirum est autem, quomodo ille qui poena corporis*
„*ad evangelium coactus intravit, plus illis omnibus, qui solo*
„*verbo vocati sunt, in Evangelio laboravit. Quamdiu vos, ita*
„*eosdem idem S. Pater arguit, disserens contra Epistol. Gaudet.,*
„*Quamdiu vos haeretici non tenetis Ecclesiam, quam praenun-*
„*tiarunt Piscatores, Apostoli plantaverunt, tam diu Reges, qui*
„*eam tenent, rectissime ad suam curam iudicant pertinere, ne*
„*vos adversus eam rebelletis impune.*“

„Ad Officium haereticos compelli, ait Tertull., non illici
„dignum est, duritia vincenda, non suadenda est haeresis: multis
„enim profuit prius timore vel dolore cogi, ut possint postea
„doceri aut quod iam verbis didicerunt, opere sectari. Verum
„quidem est (concludo cum quodam Zelatore fidei) quod intelli-
„gendi vis in eo genere libera sit et salva sua libertate ad cre-
„dendum cogi nequeat, adeoque Dei solius esse videatur eum
„corrigere, qui secus de eo sentit, ac oportet; gravissima tamen
„inde sequerentur mala et incommoda si decisio de altissimis
„(83) fidei mysteriis libertati coecae et imperitae plebeculae com-
„mitteretur atque ideo valde convenit ligare subditos, ut quemad-
„modum veteres germani solebant, sanctius et reverentius ducant
„credere res divinas quam scire.“

„Ac proinde, quamvis praededucta haec omnia, universaliter
„ad omnes omnino A catholicos extendi, eosque ligare, consequenter
„ad intrandum in Domum Nuptialem, seu S. Dei Ecclesiam
„compellendos esse innuerent, quia tamen hac vice solum de
„repetito Gregorio Szizgyártó esset quaestio, illeque ad ducendam
„Catharinam Lacatos Catholicam, sed et eandem fidem quam
„illa profitetur, semet amplexurum appromississet, nisi per male-

„volos suae sectae homines persuasus, a pio hoc proposito et
„promissione sua advocatus fuisset: Cum omni pastoralis animi
„submission, omnique qua possum obtestatione, supplico Excelso
„C. R. Locumtenentiali, quatenus hoc in passu (84) efficaci sua,
„et praepotenti mediatione apud suam Maiestatem Sacratissimam
„agere, et hocce negotium, ut scilicet idem Gregorius Colonus
„Ven. Capituli Weszprimiensis, necessitate saltem consequente,
„seu vi suae promissionis, quam amplius, carnali etiam copula
„firmatam, revocare, et absque gravi neque aliter compensabili
„iniuria immutare non licet, ad conciliandam etiam maiorem
„dilectionem coniugalem, bonumque prolium, et reverentiam sacra-
„menti, tam ad ducendam Catharinam Sponsam suam, quam vero
„ad amplectendam fidem Catholicam omni meliori modo adstrin-
„gatur, gratiose Idem Titulatum Consilium R. Locumtenentiale
„promovere dignetur.“

Has ut praemisi, die 13 Octobris 1757 transcripsi, usque
in praesentiarum tamen nullum responsum recepi.

(85) *Sexto. De Apostatis, disparis religionis hominum coniugiis,
eorumque aut indifferenter educatis, aut periculo perversionis
expositis aut vero iam perversis prolibus.*

Iteratis quidem iam vicibus, novissime tamen anno 1756
die 30-a Augusti, certum de benigno Jussu Regis, per Excelsum
C. Regium Lle de iis qui naufragaverunt circa fidem seu Apostatis,
disparis religionis coniugiis, eorumque, aut indifferentes sine ulla
certa religione educatis, aut periculo perversionis expositis, aut
vero iam perversis utriusque sexus prolibus per totum Regnum
circulariter publicatum est *Intimatum*, huius tenoris:

„Sacratissimam Cao-Regiam Maiestatem displicenter sane
„intellexisse, quod impii Parentes Catholici eo prolapsi sint ut
„proles suas ex disparis religionis matrimonio progenitas, aut in
„fide orthodoxa educare, aut deviantes ad eandem reducere non
„conentur; tametsi ex antecedaneis benignis Resolutionibus Regiis
„nota sit ipsis benigna intentio et voluntas Regia, ut verus cultus
„divinus propagetur, et hoc fine circa prolium a Parentibus ab
„utrinque Catholicis, aut disparis religionis progenitarum in fide
„orthodoxa educationem, (86) deviantium vero ad eandem redu-
„ctionem, omnis possibilis cura per Magistratus Jurisdictionatos et
„Parochos Catholicos adhibeatur. Fine proinde praedecarato, Alte-
„fata Sacra Cao-Regia Majestas clementer resolvere dignata est:“

„*Primo*. Ut contra Parentes illos, quorum uterque Catholicus est, proles tamen eorundem iam sunt perversae, aut in damnato adhuc existunt indifferentismo, Actio Fiscalis Magistratualis erigatur, servatisque de iure servandis, sententia feratur, et ante publicationem Consilio huic R. Locumli, et abhinc Suae Maiestati SS. submittatur. Non secus

„*Secundo*: Contra eos qui Reversales dederunt, ad earumdem implementum procedatur, et ad tenorem Reversalium debito iuris ordine puniantur. Proles autem indifferentes, ut in fide catholica educentur, instruanturque, iam perversae autem in conformitate Ideae Anno 1749 elargitae, reducantur, tam Parochi, quam et locorum Magistratus omnem sollicitam per iteratas clementissimas Resolutiones (87) Regias eatenus emanatas, eisdem impositam curam, et sollicitudinem sunt impensuri.“

„*Tertio*: In casu vero illo quo parentes diversae sunt religionis, proles tamen utriusque sexus in Aatholicismo educantur, aut iam sunt educatae in conformitate Idealis Resolutionis, in favorem dominantis religionis tam quo ad educationem, et respective reductionem Magistratus Jurisdictionati et Locorum Dioecesani sibi incumbentia sunt acturi.“

„*Quarto*. Quo ad proles in indifferentismo existentes placidioribus modis, imo si uterque eorum Prens est Catholicus, magis etiam seriis et efficacioribus mediis ad orthodoxam fidem disponendos, Parochis sollicitam eatenus curam impensuris, Magistratus omnem debitam et necessariam praebere teneantur assistentiam.“

Et paucis interiectis sic concluditur haec Dispositio:

„Quemadmodum proinde praeductas B. Dispositiones Regias pro debita ac exacta et impartiali observatione et executione, observandaque cum (88) Parochis Locorum mutua cooperatione anteverendis denique omnibus eatenus occurrentibus obicibus et impedimentis, praestandaque in omnibus, Parochis Locorum debita et necessaria assistentia, et submittendis Consilio huic Locumtli Regio, pro omni necessario casu requisitis informationibus, Consilium hoc Locumtle Regium, sub hodierno Jurisdictionatis Magistratibus, per Regnum circulariter publicavit, ita Excellentiae Vestrae etc.“

Ingenue fateor, hancce Benignam Cao-Regiam, medio E. Consilii Sui Regii Locumtenentialis factam, ac per totum Regnum Comitatus et Dioecesianis Oppidis intimatam Dispositionem

tanta animi mei voluptate, gaudio et consolatione percepi, ut eandem sub titulo: *Benignae Caesareo-Regiae Resolutioni innixa Homilia Episcopalis ad Fratres*, Epistolae meae inserendo, pro maiori emphasi et energia, proque faciliiori et feliciiori eiusdem effectuatione typis mandari, et ad omnes animarum Curatores tali sub tenore expediri fecerim:

„(89) Martinus Epus Rndis, etc. Salutem in eo, qui est „vera salus et redemptio nostra. Ex ratione etiam, Dei benedictione, in hoc Mariano-Apostolico Regno praedominantis Romanae „Apostolico-Catholicae Religionis, medio Excelsi Consilii Locumtenentialis Regii, hanc Benignam Caesaro-Regiam Resolutionem „novissimis hisce diebus, intimo pastoralis animi solatio percipientes, Vobis Dilectissimi in partem curae et sollicitudinis nostrae „vocatis, non modo communicamus ad verbum praesentibus „inserentes per misericordiam Dei, ut animarum pretio magno, „Christi quasi Agni Immaculati Sanguine redemptarum salutem, „lenitate et mansuetudine Christi, omni tamen cum fervore, attentione et solertio, ita operemini ut desideratus Benignae huius „Regiae voluntatis, sanctaeque et salutaris intentionis quamprimum „et quam optime sequatur effectus.“

„Pie recordamini Dilectissime qualesnam dispositiones, „Statuta et Constitutiones statim in (90) exordio Pastoralis officii „nostri: (imo praevidere etiam, dum adhuc Vicarius Genlis Capitularis „essemus, anno 1744 die prima Decembris) in hac dioecesi „Weszprimiensi, tam de contrahendis diversae religionis personarum „matrimoniis, ea interdicendo: quam de prolibus utriusque „sexus, ex huiusmodi matrimoniis progeritis, easdem ad gremium „S. Matris Ecclesiae, unde innocenter exciderunt, omni possibili „modo reduci intendendo, vobis dederimus: Quomodo item Ministros A catholicos, ne, si alterutra pars Catholica esset, Sponsos „in matrimonium coniungere, neve Catholicos ad Oratoria sua, „minus autem ad panationem, seu, ut vocant, coenam suam, „sed nec disparis religionis coniuges, maxime vero proles ad „partem Catholicam spectantes admittere, minime autem seducere „praesumerent, per totam dioecesim inhibuerimus, in praevicatores, debito Juris ordine subinde animadvertendo: Quomodo „tandem indifferentissimum maxime eorum vigentem illum, quo „puellae usque statum nubilitatis, passim, sine ulla certa religione „educatae (91) dum nubarent, etiam ex Catholicis parentibus „natae, religionem Sponsi A catholici sequebantur, detestati simus

„huiusmodi Parentes, eorumque proles opportune importune in „omni patientia et doctrina arguendo et obsecrando, taliterque „non paucas personas cum gratia Dei ad agnitionem veritatis „reducendo.“

„Quae, ut impiorum parentum, frigidiorumque ac pene iam „gelidorum nonnullorum Catholicorum cordibus magis imprimi: „homines in timore et disciplina Domini contineri: haecque et „similia facilius resciri et caveri possent, id etiam constitueramus, „ut talismodi defectus vel excessus, ne dicam, malitiae hominum, „Puncta quoque et quaesita, seu Rubricas, Generalis Canonicae „Visitationis Dioecesis istius ingrederentur, hoc modo: *In hac vel „illa Parochia Matre aut Filiali singillative, viritim, quot hospites, „coniugati Catholici? Quot eorum utriusque sexus proles, totaque „familia domestica? Quot vidui et viduae? Quot iuvenes coelibes, „puberes, (92) et impuberes? quotve capaces confessionis? Quot di- „sparis religionis coniugati? et quot eorum proles utriusque sexus? „Quot Renegati seu Apostatae stricte, vel minus stricte tales? „Quot Confirmati? ac tandem quot ad fidem Catholicam et ex „quali Secta conversi?*“

„His omnibus vigore Benigni Mandati Regii Visitatorii, cum „concursu Officialis Magistratualis per omnes Districtus Archi- „Diaconales investigatis, connotatis et Libro cuiuslibet Archi- „Diaconatus inscriptis autumamus, quod quemadmodum circu- „lariter omnibus et singulis curam animarum gerentibus paterne „commisimus, ut nimirum quivis et singulus statum et numerum „animarum curae suae concreditarum cum praetacta classificatione, „Archi-Diaconi quidem sui Districtus, Parochi vero suae Ecclesiae „Matriculae, aut alteri in hunc finem destinato libro inscriberent, „taliterque vultum pecoris sui, seu omnes oves suas noscere, easque „nominatim vocare possent, paternis suasionibus, (93) iussisque „et commissis nostris devote et fideliter obtemperaveritis feceri- „tisque satis.“

„Ad plenam itaque et faciliorem sive in se sive in prolibus „a veritate aberrantium cognitionem, diebus dominicis et festis e „Cathedra, haec ipsa benigna Cao-Regia Dispositio publicetur: „Christi fidelibus energice denuntietur, ac pro gravitate rei, omnium „conscientia ea cum obligatione conveniatur, ut quemcumque et „ubicumque, intra vel etiam extra ambitum huius dioecesis, in „particulari autem in hac, cui subsunt, Matre vel Filiali Parochia, „Disparis Religionis Coniugatos, eorumque utriusque sexus proles:

„Ex huiusmodi Matrimonio, vel Parentibus ab utrimque Catholicis, „sed iam emortuis Natos, utriusque sexus, sive indifferenter ab „Aatholicis educatos, sive iam perversos: Praecipue autem Rene- „gatos, seu Apostatas stricte vel minus stricte tales: aut quomodo- „cumque, et in quacunque aetate a fide Catholica deflectentes, „prout quis noverit, nomine et cognomine-tenus, vobis, qua spiri- „tuali Patri suo (94) sincere et conscientiose revelare teneantur.“

„Vos autem rescitos et connotatos omnes, cum specificatione „et circumscriptione loci unde et ubi sunt, sexus item et aetatis, „nominis et cognominis expressione medio Districtualis Archi- „Diaconi Vestri Nobis genuine et fideliter transcribere noveritis, „et nec intermittatis. Eatis ergo Dilectissimi, fidelemque Christi „populum vobiscum ducatis de virtute in virtutem: Eatis et fruc- „tum afferatis et fructus vester maneat. — Sümeghini die 23 „Novembris ann. 1756.“

Et ecce dum taliter in effectuatione Benignae istius Cao-Regiae Dispositionis pleno spiritu sollicitarer, Eamdemque typis impressam Parochis ac pro sibi commissam eatenus danda assistentia Magistratibus Comitatum evulgarem, insperate talem saepe- fati Excelsi Consilii Locumtlis Regii die 16 Junii 1757 percepi intimationem: „*Innotuit Suae Majestati Cao-Regiae, quod Excella „Vestra certam B. Resolutionem Regiam in negotio religionis „circa Apostatas, et educationem prolium (95) elargitam recenter „imprimi curaverit. Cum autem negotium religionis Suae Maie- „stati reservatum sit, et circa eiusmodi Actorum negotium religionis „concernentium impressionem varii errores et confusiones facile „evenire possent, hinc factum hoc Excellentiae Vestrae iussu „Regis reprobatur, utque impressa praedecarata exemplaria haud „publicentur, verum Consilio huic Locumtli Regio submittantur: „hisce intimatur. Datum etc.*“

Quo percepto, ad comprobandum quod per impressionem Benignae huius Regiae Dispositionis in eadem nulla mutatio contigerit, et quod in conformitate illius Dioecesana mea expla- natio ex incumbenti Episcopali officio facta, consona sit veritati, huius meae ordinationis unum exemplar accludendo, Eidem Excelso C. Locumtli Regio Die 26 Novembris ann. 1757 taliter Rescripsi.

„Homiliam meam Eplem Benignae Cao-Regiae Resolutioni „circa Apostatas, et ab utrinque Catholicorum, prouti et disparis „religionis Coniugum (96) proles, per Excelsum Consilium Locumtle

„Regium expeditae innixam, ac ad Fratres seu animarum Cura-
„tores, Dioecesis meae Wieszprymiensis Parochos, anno proxime
„praeterito 1757, die 23 Novembris propositam, ut eidem ada-
„mussim (qui enim vult finem, debet velle et media) in omnibus
„punctis et clausulis, prout mandabatur, exacte semet conforma-
„rent, pro maiori solemnitate, ad exigentiam etiam gravitatis
„materiae, ac Venerationis Cao-Regiae Resolutionis, de verbo
„ad verbum absque ulla diminutione, augmento aut mutatione
„typis impressam, ad notitiam Suae Maiestatis SS. devenisse, ex
„Gratioso E. C. Locumtlis Regii Intimato, atque ex eodem id
„etiam intellexi, quod circa eiusmodi Actorum negotium religionis
„concernentium impressionem, et translationem varii errores et
„confusiones facile evenire possent.“

„Excelsum Consilium Regium Locumtle! praeter id, quod a
„potentia ad actum non valeret argumentum, verum quidem est, in
„rebus (97) fidei tam in impressione quam et praecipue in scriptione,
„varios errores et confusiones evenire posse, nuda enim scripta,
„ad tantam trutinam sicut ea, quae imprimenda sunt, raro aut
„numquam veniunt, neque scripta, antequam ad publicum veniant,
„discuti, examinari aut censurari possunt, impressiones autem
„debent. Ideo iuxta providentiam et dispositionem columnae veri-
„tatis S. Matris Ecclesiae, Decretum quippe Leonis PP. X. in
„Concilio Lateranensi editum et in Concilio Trident. sess. 4 de
„*Canonicis Scripturis* relatum, impressiones Sacrae Scripturae,
„Librorum Dogmaticorum, aut cuiuscumque operis et negotii
„fidem, animam et religionem concernentis, uti sunt, ex Declara-
„tionibus eiusdem Concilii Tridentini, Conciones, Annotationes,
„Disputationes, et alia similia: Nec non Tractatus ad devotionem
„et conscientiarum quietationem pertinentes nisi per Dioecesanum
„Episcopum, aut alios viros scientiae peritiam habentes, cum
„facultate Ordinarii revideantur, censurentur et approbentur, haud
„admittuntur. Manuductione proinde (98) huius Constitutionis
„Ecclesiasticae ex officio mihi incumbente, Benignam hanc ac
„vere benedictam Cao-Regiam Resolutionem eo praecipue fine
„et intentione (Deus scit) imprimi feci ut eandem felicius
„maiorique cum successu effectuantur, magis, et validius tam
„Parochorum quam Magistratuum Dominorum et Officialium
„quibus danda eatenus assistentia Nomine Regio committitur,
„mentibus omni meliori modo instillarem: Atque in virtute Benignae
„huius Cao-Regiae Resolutionis, pro facilitatione effectuationis

„eiusdem, praescriptis consilium darem tanquam misericordiam „consecutus a Domino, puto autem quod et ego Spiritum Dei „habeam. Datum etc.“

Neque ad hoc Rescriptum meum ullam adhuc responsionem accepi. Interim autem haec Dispositio sine ullo effectum, quasi sepulta manet.

His et similibus obstaculis Nos Epi hic in Hungaria detenti, vi illius per Excelsum (99) C. R. Locumt. supra pag. 40 adductae clausulae: *Cum autem negotium Religionis Suae Maiestati SS. reservatum sit*, maxime a tempore obitus Emerici Eszterházy quondam Archiepiscopi Strigoniensis, Primatis R. H. in exercitio episcopalis officii et iurisdictionis ecclesiasticae adeo coarctamur, ut etiam in iis (sicut vel ex praedeclaratis exemplis patet) quae spiritualia sunt, administrationem sacramentorum requirunt, immediateque salutem animarum tangunt, absque interventu, imo dispositione saecularium, libere et ex incumbenti officio semper operari non possumus. Cum tamen, ut notum est, Reges et Principes summa in terris potestate fulgentes, ideo a Deo, per quem regnant, ordinati sint, ut (Isidori verba sunt) ii qui intra Ecclesiam positi, contra fidem et disciplinam Ecclesiae agunt, rigore Principum conterantur, ipsamque disciplinam quam Ecclesiae humilitas exercere non praevallet, cervicibus superbiorum Potestas Principalis imponat: et quod non (100) praevallet sacerdos efficere per doctrinae sermonem, Potestas hoc adimpleat per disciplinae terrorem.

Septimo. De Piis operibus, per referentem Epum pro Ecclesia, pro populo et pro clero peractis, et quidem

Octavo: Pro Bono et decore Ecclesiae facta.

Aestimo, etiam ea iura temporalia, et emolumenta, quae industria, labore gravibusque expensis meis Episcopatu comparata aucta et acquisita sunt pro bono et decore Ecclesiae facta fuisse censi posse; cum enim crescunt iura, et bona temporalia, cum eorum adminiculo, etiam spiritualia crescunt, longeque maiorem faciliorem et feliciorem successum, fructum et emolumentum habere communiter solent. Ex huiusmodi itaque factis praeter inexplicabiles expensarum profusiones, in revindicationem et manu-

tentionem Jurium Episcopaliū, multifariosque adversus nos potissimum passive suscitatos processus Judiciarios factas, liceat pauca quaedam adducere.

(101) *Weszprimii*: Domus Diversorialis mille florenis empta exposit deinde parato aere, comparato fundo, area ac aliis necessariis aedificiis aucta: In huius contiguitate a diversis hominibus coemptis ex viginti quatuor particularibus hortis conflatus, muro lapideo circumdatus, sardis eo convenientibus aedificiorum structuris, italicis item et aliarum diversarum specierum arboribus et seminationibus ornatus, cum quatuor turribus rubro colore tinctis, duplex amplissimus hortus: Ibidem ad Calvariam, magnus aequè a diversis coemptus, et in unum redactus hortus foenilis. Allodialia praeterea quadraginta circiter orgiarum longitudinis solida aedificia, etiam pro granario deservientia; una cum horta oeconomico, quo foenum et frumentum in stramine comportari solet. Ipsa insuper civitas *Weszprimia*, quam vigore Benigni Mandati Regii (olim enim haec tota civitas pro Dominali censu simul cum redemptione decimae: ignobiles quidem octodecim, nobiles vero duodecim, in toto (102) f. 30 solverunt) Urbarialiter Juri et Jurisdictioni Epi cum obligatione solum ex parte ignobilium praestationis Nonae et Decimae et Septingentorum frum Dominio annue pendendorum, subiici feci: Porro in hoc Dominio, signanter in Possessione *Eősi tria* molendina e manibus saecularium haereticorum redemi, et Juribus Episcopatus reunivi; quorum unum *Szecső-malom* dictum, e ruinis cum alio aquaeductu reaedificandum actu iam est in labore. etc.

Sűmeghini Episcopium, seu Residentia Episcopalis, ubi praeter puros muros, eosque iam iam collapsuros fere nihil extabat, eo splendore et magnificentia e fundamentis extructa est, ut communi eam videntium opinione inter Residentias Episcopales in Hungaria vix sit secunda. In corpore praeterea huius structurae pretiosissima, rarioribus picturis ornata, per totum marmorizata, S. Martini Episcopi et Confessoris Capella domestica: (103) Ac coniunctim in contiguitate illius ornatissima Bibliotheca exquisitissimis variis libris per me comparatis referta: circumornatur haec Residentia horto domestico voluptuario, e terra inani et vacua quasi ex deserto, industria nostra efformato, variisque arboribus tam fructiferis quam sylvestribus adornato, et quidem communicative cum Residentia eadem: Adhuc ibidem *Sűmeghini*, in duobus allodiis, uno quidem pro equis (quod etiam in secunda

et tertia contignatione pro granario deservit) in alio autem pro cornutis pecoribus, una cum certis ergastulis, et repositoriis exstructa ampla et solida aedificia: Amplum item Diversorium extra muros, et duae fornices sub eodem tecto Institoribus in censu elocandae: ac tandem duo Praedia Ereke et Deaki (hic enim in Hungaria potior pars substantiae nostrae in oeconomia et agricultura consistit) pro augmento oeconomiae, huic Dominio Sümeghiensi applicata: Denique in eodem Dominio (104) in Praedio Csota, et in Villa Monostor-Apáthi duarum et duarum rotarum noviter exstructa molendina, et in territorio Sümeghiensi cum unius rotae mola triplices piscinae, duae pro piscibus, una vero pro testudinibus. etc.

Szala-Egerszeghini amplum in quadro ex solidis materialibus constructum Diversorium, inque corpore eius macellum publicum: novae item aliquot fornices Mercatoribus erga censum extradandae: Horreum pariter amplum et novum; novaque aut reparata molendina: ac demum Oenopolium Dominale, a nunc fato Diversorio distinctum, una et granarium scandulis noviter tectum: etc.

Nono. Pro Eruditione et devotione cleri et populi Instituta.

Ad Cleri, Dei quippe Altissimi Sacerdotum, seu in Vineam Domini desudantium Operariorum: ac per eos curae suae commissi populi Christiani fiendam eruditionem, devotionem (105) divinaeque dilectionis ardorem, pietatem et perfectionem, quas et quales pias et salutare dispositiones in hac Dioecesi mea, inter reliqua anno 1755 die 15 Augusti fecerim dispositiones in subinserta Pastoralis Epistola mea fuse et circumstantialiter expressas, pro complemento huiusce Relationis meae, Sanctitati Vestrae perdemisse et fideliter refero, taliter:

„*Martinus Eppus:* Rndis: Multa mihi fiducia apud vos, „multa mihi gloriatio in vobis, sciens opera bona, ac exinde „persuasus quod cognoscentes visitationis vestrae tempus, eaque „quae de mysterio, dignitate et efficacia cultus SSS. et Individuae „Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti Vobis, per vos autem „Christi fidelibus, in Libello primae editionis sub titulo: *Visitatio „custodiens Spiritum* instillanda diximus, memoria retinentes, „Canonico-Pastoralis Visitatio illa, ut scilicet digne ambuletis „vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate et mansuetudine,

„cum patientia supportantes invicem in charitate, solliciti servare
„unitatem (106) Spiritus in vinculo pacis; in iustitia et sanctitate
„nunc quoque custodiat Spiritum Vestrum.“

„Non facio pretiosiore animam meam, quam me ipsum,
„dummodo consummem cursum meum, (Vos quoque sic currite
„ut comprehendatis) et ministerium verbi quod accepi a Domino
„Jesu, testificari evangelium gratiae Dei: non enim subterfugi quo
„minus annuntiarem omne consilium Dei vobis, neque cessavi
„(sicut scitis) auxiliante nostramque infirmitatem misericorditer
„adiuvante Deo iam per decennium in dulcedine paterni affectus
„monere unumquemque vestrum obtestando, ut probetis, quae sit
„voluntas Dei bona et beneplacens et perfecta.“

„Charitas Dei et salus Proximi urgent nos, ideoque ecce
„rursus novum, vobis, manu mea, quasi quoddam Trisagion et
„compendium, necessitate medii et praecepti necessariorum myste-
„riorum, eo unice fine conscriptum, ea omnia quae praeter prae-
„dicta ad eruditionem, obligationem et perfectionem christiani
„hominis (107) requiruntur: in se continentem profero librum sub
„Titulo: *Commercium Angelicae Societatis*: ut praeceptis salu-
„taribus moniti et divina institutione formati, conversationem nostram
„in coelis figentes, cum Angelis et Archangelis, cum Thronis,
„Dominationibus et Principibus, homini psallenti, Deumque lau-
„danti coniunctis, cumque omni militia coelestis exercitus, in
„conspectu Angelorum psallere: ac infinitam Divinam Maiestatem,
„Sanctissimam Trinitatem quam in coelis laudant Angeli, adorant
„Dominationes, tremunt Potestates, Coeli, Coelorumque Virtutes,
„Cherubim quoque et Seraphim socia exultatione concelebrant:
„Nos quoque in terris una voce laudare, benedicere et glorificare
„sciamus, supplici confessione, sine fine dicentes: Sanctus, Sanc-
„tus, Sanctus:“

„Fratres mei Charissimi et desideratissimi! gaudium meum
„et corona mea, pie sobrie et iuste vivatis in hoc saeculo, pie quo
„ad Deum, sobrie quo ad vosmetipsos, iuste quo ad proximum:
„(108) Diligenter attendite vobis et universo vobis commisso gregi,
„in quo vos Rectores posuit Spiritus Sanctus, regere ecclesiam
„Dei quam acquisivit sanguine suo. Gaudium autem et Corona
„mea, quasi pretiosis unionibus, bonis nempe operibus ornata sic
„eritis, si Archi-diaconalem, quovis trimestri, congressum seu ut
„vocant, coronam Fratrum pro certa die, per Archi-Diaconos
„designanda, omnes Fratres in unum cogendi, celebraveritis,

„ubique casus conscientiae a duobus Fratribus praevis in tempore
„praemonitis proponendos conferre et decidere: defectus invicem
„in fraterna charitate proponere: Sed et eos qui in cultu SSS.
„Trinitatis per Angelicum Rosarium et Cantica spiritualia promo-
„vendo, christianaque doctrina parvulos et adultos erudiendo, ac
„ad pietatem motivis supernaturalibus incitando negligentes fuerint
„(quae omnia sub onere conscientiae cuiuslibet, specialiter autem
„Archi-Diaconorum (109) fieri, nobis circumstantialiter referri
„volumus) monere et corrigere perrexeritis. Itaque vocate Coetum,
„congregate populum (iam enim tota haec Alma Dioecesis Wiesz-
„primiensis magnis thesauris spiritualibus, seu plenariis et ordinariis
„indulgentiis ditata, Congregatio est SSS. Trinitatis) sanctificate
„Ecclesiam, coadunate Senes utriusque sexus, ad laudandum
„Deum, congregate parvulos: sic enim in unum congregati cum
„populo vestrae curae concredito, Angelico Rosario, novisque per
„nos compositis canticis spiritualibus Deo Triuno in Domo sua
„laudem dicentes, vos et populus vester, beati eritis in aeternum.“

„Insigne huius Dioecesanæ Congregationis seu Signum
„Triunus Dei Vivi Patris et Filii et Spiritus Sancti, est Eademmet
„SSS. et Individua Trinitas affabre effigiata portabilis, ea cum
„intentione per nos apud peritos constituta ut per totam Dioece-
„sim istam, ad rationem cuiuslibet ecclesiae parochialis, eiusmodi
„statua procuretur, ac in omnibus (110) Processionibus, per
„selectos quatuor iuvenes, quasi quatuor animalia apocalyptica
„dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens:
„qui erat et qui est et qui venturus est (alias autem statua illa
„semper publice in Templis servanda). Vestes triplicis coloris,
„et quidem talarem coerulei seu coelestini: in pectore crucem
„rubri et caerulei; cingulum vero ad latitudinem trium digitorum,
„rubri albi et flavi coloris (quae omnia expensis nostris procura-
„buntur et consueverunt) habituros, bajuletur. His adiicientur pro
„qualibet statua quatuor baculi maiores, in quorum apice erit
„triangularis lamina ac in eius una parte pingetur oculus provi-
„dentiam Dei denotans: in alia autem parte illud Isaiae: *Sanctus*
„*Sanctus Sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra*
„*gloria eius*, inscribetur: quatuor praeterea sarta: et tam haec
„quam modo dicti baculi triplici colore rubro albo et caeruleo
„dipingentur. Per haec signa externa eo collimantes ut triplices
„hos colores in una veste, (111) et tres effigiatas Personas in
„una Deitate, quasi unum Deum in Trinitate et Trinitatem in

„Unitate specularantes, omnes insimul congregati; in Templum
„introeuntes, eo ferventius, maiorique pietatis fervore alter ad
„alterum clamemus: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*. Orate ergo Fratres
„dilectissimi, huncce Librum noviter elugubratum dono recipientes
„atque Ecclesiae vobis commissae inscribentes una cum vobis
„credit, pro me misero peccatore, erga salutem tamen vestram
„et consolationem spiritualem dieque nocteque excubante: Ora-
„tiones vestras, sicut incensum in conspectu Dei, specialiter eo
„dirigentes, ut suscipiat Dominus hoc opus et Institutum nostrum
„ad laudem et gloriam Nominis sui, ad salutem aeternam populi,
„ad utilitatem nostram, totiusque Ecclesiae suae Sanctae.“

„Ut igitur gaudium nostrum sit plenum, obsecro vos per
„misericordiam Dei: Servite Domino in timore et exultate ei cum
„tremore: Apprehendite disciplinam Patris, (112) et ne dimittatis
„legem Matris Vestrae; ne quando irascatur Dominus; et de via
„iusta in qua et vos de virtute in virtutem progredi et vobis
„commissos, doctrina, monitione et exemplo ducere tenemini,
„haec omittentes (quod absit) pereatis. Quaeso ne obliviscamini
„legis Domini, et praecepta eius custodiant corda vestra.“

„Ea autem omnia quae in Libro hoc vobis transmissio
„praecipue autem quae in Prologo, primaque et secunda Partibus
„eius continentur, ut populum eo melius et fructuosius edocere
„valeatis, non modo in tabulis cordis vestri describite sed etiam
„instar Chori Angelici ut Christi fideles angelicae huic devotioni
„cum aliquam spiritali delectatione magis et magis asuescant,
„Deumque Trinum et Unum alternativa modulatione, alta voce,
„harmonice laudare addiscant, sedulo in id incumbite, ut tam ex
„parte Virorum quam ex parte mulierum, novem et novem aptiores
„et devotiores Personae quasi Sacrae huius Dioecesano-Trinita-
„riae (113) Congregationis Assistentes, cum cointelligentia Domi-
„norum Terrestrium aut Officialium eorundem eligantur (his in-
„cumbet etiam processiones dirigere praescriptarumque vestium
„et Statuae curam habere) quae reliquos in modo orandi suaviter
„informant, ipsisque Angelicum Rosarium praeorent, ac bono
„prae luceant exemplo. Ad hunc salutaris istius intenti finem
„plurimum conducet si vos Parochi Dominicis et Festis diebus,
„Iuvenes et virgines senes cum iunioribus, tempore catechesis ad
„orandum hocce Angelicum Rosarium informaveritis, illudque
„nonnumquam eis vos ipsi praeoraveritis. Et Ludi-Rectores prae-
„in Scholis innocentes scholares suos edocuerint. In reliquo vos

„et vobis commissos, commendo Deo et Verbo gratiae eius, qui „potens est aedificare et dare haereditatem in Sanctificatis omnibus. Benedicat vos Deus, Deus noster, benedicat vos Deus. „Amen.“ — Dabantur Sümeghini Anno et die ut supra.

(114) His ita dispositis, statim cum statuario, et pictore, pro utriusque labore a quavis statua in fl. 23: Pro vestibis autem ac aliis praenarratis requisitis fl. 12 et 17^{1/2} cum aliis opificibus conveniendo, eadem sine mora praeparari iussi. Quibus industria et expensis meis apparatis, Statuas quidem has portatiles iam numero 66 nonnullis et pluribus ecclesiis erga praescriptum pretium: nonnullas autem: prouti et vestes aliaque praespecificata requisita omnibus omnino ecclesiis gratis ego obtuli. Allaborabimus, ut reliquae etiam omnes Ecclesiae parochiales quae necdum habent, eiusmodi statuas vestes et alia praeordinata quamprimum accipiant.

Mirum est autem dum hae statuae sive in publicis sive domesticis, et Novilunaribus Processionibus, per quatuor illos praevia modalitate circumamictos, laureatos et baculos in manibus tenentes selectos viros circumferuntur, populo in medio sui, Triunius Dei sui effigiem conspiciente, in eaque verum Deum suum (115) una voce laudante et cantando vernacula lingua dicente: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*: omnes praesentes, quanta dulcedine spiritualis consolationis repleantur; ita ut persaepe prae magnitudine a Deo in se absconditae eiusmodi dulcedinis, in pias et intime solatorias lachrimas effundantur. Eadem est consolatio dum horis matutinis, quotidie, sub primo sacro, in omnibus Templis, alternative, a viris et mulieribus, alta voce, elevatis et compositis manibus, et flexis genibus, in omni modestia et pietate, Angelicum Rosarium oratur, et praecinente Ludi-Magistro, Laudes SSSae Trinitatis canuntur.

De operibus etiam misericordiae, maxime in egentiores, omni fere ope destitutos et pauperiores exercendis, cum his inter reliqua (omnibus praescripto Libro fusius insertis) motivis, rationibus et argumentis: *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in die mala liberabit eum Dominus: Dominus conservet eum, et vivificet eum, et beatum faciat eum in terra, et non tradat* (116) *eum in animam inimicorum eius: Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*: Argumento item illo S. Pauli qui opus charitatis et misericordiae, odorem suavitatis, hostiam

acceptam, placentem Deo esse dicendo, Benefactoribus suis sic benedictis: *Deus meus impleat omne desiderium vestrum, secundum divitias suas, in gloria in Christo Jesu*, in hac Dioecesi taliter constituimus, ut exemplo Templi Jerosolymitani (sicut narrant Marcus et Lucas Evangelistae) qualiter nimirum quadam vice Jesus in hoc templo ad gazophylacium sedens vidisset eos, qui et divites munera sua: quaedam autem pauper vidua duo aera minuta misissent in illud: in quavis Ecclesia parochiali instar gazophylacij istius procuretur una cistula triangularis, in superiori parte, ubi pecuniae iniici possunt, aperta: cum distinctis tribus seris, et totidem clavibus (117) ita ut una sine altera nequeat aperiri; et harum clavium, una servetur apud Plebanum loci, alia apud Aedituum Ecclesiae, tertia vero apud Officiale Dominalem.

Cum itaque ex oraculo Christi pauperes semper habeamus nobiscum, neque tamen pro illis iuvandis, vestiendis aut alendis ubique Xenodochia institui possent, sacris interim eleemosynis, pia Christi fidelium charitate et misericordia tales extrema potissimum egestate et miseriis gravatos, praeadducto templi Jerosolymitani exemplo sublevandos ordinavi, hoc modo: Semper, amodo, imposterum, praeterea Festa Sabaoth, uti sunt: Nativitatis, Paschatis et Pentecostes: Dedicationis item et Patrocinii Ecclesiae: omnibus Dominicis Novilunii, cum Venerabili et modalitate praescripta cum Statua SSS. Trinitatis circa Ecclesiam instituatur Processio. Hac finita, sub celebratione cantati sacri consueto tempore, instar piaae turbae Jerosolymitanae, quivis, Divites scilicet, viduae et pauperes eant ad Offertorium, (118) et ibidem flexis genibus effigiem Crucifixi reverenter osculando, pergant versus praeattactam triangularem cistulam eique tres denarios aut tres cruciferos plus vel minus sicut placuerit, quilibet pro sua pietate et commiserationis affectu iniiciat.

Hoc per circulum anni exercendo, Dominica SSS. Trinitatis convenient omnes tres praenominati Dispensatores, numerent hanc sacram pecuniam et inter eatenus convocatos talis loci mendicos ac summe indigentes, ut alii nuditatem seu corporis cooperire, alii autem famem repellendo, corpus reficere, aut alio omni meliori modo se se iuvare possint, conscientiose distribuunt. Deinde semper circa initium cuiuslibet anni quando Vice-Archi-Diaconus ad visitandum Districtum exire solet, coram ipso Dispensatores rationem reddant tum de eo quanta fuerit haec sacra pecunia, cum vero de eo, ex ea specificè quantum, et nomine tenus quibus

dederint, et haec postea Vice-Archi-Diaconus (119) Nobis sincere referre teneatur.

In priori Relatione mea feceram quidem mentionem certi cuiusdam Libelli, in exordio Episcopalis Officii mei de SSS. et Individua Trinitate: De modalitate orandi Angelici Rosarii: ac nonnullis aliis Christianae pietatis exercitiis: per modum praeparatoriorum Canonicae primae Visitationis sub titulo: *Lelket őriző Látogatás*, quod idemet: *Visitatio custodiens Spiritum*, pro brevitate temporis, succincte conscripti; ad incessantes interim Maiorum et Minorum Christi fidelium adorsiones rursum alium (cuius iam supra etiam memini), anno 1753 inchoatum, novum Librum vere omnia quae ad eruditionem, devotionem et perfectionem christiani hominis requiruntur, in se continentem, sub titulo: *Angyali Társaságnak Szövetsége*, quod idem est: *Confoederatio Angelicae Societatis*, ex octodecim tomis constantem, nempe: De mysterio, dignitate et efficacia cultus SSS. Trinitatis: (120) De Canticis Spiritualibus: De origine et methodo Angelici Rosarii: De matutinis et vespertinis precibus et *eotum* consueta ac debita christiani hominis obligatione, item de mentali et vocali oratione: De SS. Missae Sacrificio, eiusque mysteriis ac caeremoniis, De Indulgentiis et harum occasione de Purgatorio: De septem Sacramentis: De signo et mysterio S Crucis: De veneratione piarum imaginum: De invocatione Sanctorum: De observatione Festorum: De gravitate peccati blasphemiae, et de vita S. Wendelini Confessoris: De orationibus in variis necessitatibus adhibendis; ubique addita salutari doctrina, et orationibus ad mysteria Dei et Sacramentorum, ac merita Sanctorum applicatis, elugubravi. Tantumque Liber iste, etiam maioribus et peritioribus ingeneravit sui amorem et aestimationem, ut in tam brevi tempore, non solum hic in Hungaria, tribus, sed et extra Regnum, in Transylvania (ubi adhuc multi sunt Ariano-Unitarii) una, vicibus reimprimeretur, evulgareturque eo cum effectum, ut directione illius, Doctoris gentium adhortationis: *In omni oratione, et obsecratione, cum gratiarum actione petitiones vestrae innotescant apud Deum: Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes et componentes vosmetipsos, psalmis, hymnis et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo*: iam in omnes ferme, modo proprio non solum Hungariae, sed et Transylvaniae partes huiusmodi devotionis, et psalmodiae sonus exiverit, laudibusque SSS. Trinitatis non tantum

Sacrae Aedes, verum non raro et compita, imo ipsi quoque campi et deserta resonarent.

Conciones etiam pro Dominicis totius anni Ordinariis, ac Festis etiam solemnioribus, omnes omnino manu mea conscriptas: et quidem has tam in generalibus Regni Comitiis, quam et persaepe in aliis nominatioribus Locis coramque splendidiori Magnatum et Nobilium Auditorum (122) multitudine viva voce enuntiatis, prelo subiiciendas et non paucas iam etiam impressas sub Titulo: *Evangyliomi morzsalékok és Apostoli Kalászok* quod, idem est: *Micae et Spicae Evangelico-Apostolicae*, Deo dante proxime in lucem dare intendo. His, quo brevius fieri potuit, deductis

Pars tertia. Humillima Postulata

Primo. De concedendis novis Indulgentiis.

Primum et ante omnia humillime supplico Sanctitati Vestrae, quatenus praeter illas, in Paterno Apostolicis Literis Suis de anno 1750, 14 Novembris Romae emanatis alligato Rescripto declaratas, ut scilicet in hac Dioecesi Weszprimiensi populus Christianae pietatis veraeque religionis a me instituta officia peragens coelestium munerum thesauros, sicuti expetieram, per spatium cuiuslibet anni quatuor vicibus: utpote in aestate Dominica SSS. Trinitatis: In autumno Dominica tertia Septembris: In hyeme Dominica tertia Adventus: In vere Dominica tertia Quadragesimae, plenarias: In aliis vero (123) totius anni diebus quicumque eadem pietatis officia superius pag. 46 attacta, exercuerint, toties quoties septem annorum et totidem quadragenarum Indulgentias benigne paternaeque liberalitate concessas: distinctim illis etiam (ut ad huiusmodi pietatis exercitia magis et magis incitentur) qui ad praevis circumscriptam triangularem cistulam, sicut iam ego ad Weszprimiensem trecentos florenos destinavi Diebus Dominicis Novilunii ad Offertorium eundo, (vel etiam alias) aliquid pro sua pietate et misericordia erga pauperes dederint: Statuam SSS. Trinitatis in praeinsinuatibus vestibis portaverint; et in eiusmodi sive publicis sive privatis praesertim Novilunaribus Processionibus praesentes fuerint; vel ex his motivis quadraginta dierum Indulgentias concedere; hanc novam taliter institutam Dioecesanotrinariam Congregationem Apostolicis Literis suis confirmare, mihi et curae meae commissis Apostolica benignitate benedicere dignetur Sanctitas Vestra.

(124) *Secundo. De Insigniis Pontificalibus, nonnullis Ecclesiae Weszprimiensis Canonicis gratiose conferendis.*

Quandoquidem uti in priori Relatione mea fusius declaravi, Ecclesia Weszprimiensis, prae caeteris Cathedralibus, inchoative ab ipso Protho-Rege S. Stephano, et Contorali eius Gyzela Regina consequenter a compluribus Regibus et Reginis, diversis eidem Ecclesiae realiter iureque perpetuo adhaerentibus Privilegiis et Praerogativis uti sunt inter reliqua : Officium Supremi ac Perpetui Comitis Comitatus Weszprimiensis, Cancellariatus et Coronatio Reginae Hungariae, dotata. Sed et in materiali structura, aliisque sacris supellectilibus et ornamentis condecorata habeatur, nomine eiusdem vetustissimae Ecclesiae insignis, filiali (quia est obediens S. Sedis Apostolicae filia) cum demissione et reverentia, ego indignus eiusdem Sponsus ad Paternum illum amorem quo decorum Domus Dei diligit, interpello Benignitatem Sanctitatis Vestrae, in eo, ut exemplo Capituli Cathedralis Ecclesiae Jaurinensis, hanc quoque Cathedralem Ecclesiam Weszprimiensem tali favoris et benevolentiae privilegio et praerogativa ut e gremio Capituli Ecclesiae istius tres ex residentibus (125) Canonicis, ad Titulum seu nomenclationem per me semel pro semper designandam, et hac vice per me, futuris autem semper temporibus per legitimos successores meos Eppos Weszprimienses, digniores quippe prae minus dignis eligendos, etnominandos, ut nimirum Insignis Potificalibus cum Mitra uti possint, condecorare et hoc ipsum auctoritate Apostolicarum Literarum suarum benique indulgere dignetur Sanctitas Vestra. Erit exinde gloria Triuni Deo, decus et ornamentum Cathedrali, consolatio Capitulo, aedificatio populo et Sanctitatis Vestrae veluti tanti beneficii Auctoris primarii, gratae et perennis memoriae et recordationis perpetuum monumentum.

Tertio. De Diversitate Apostatarum et de modo eos tractandi.

In eo etiam humillime expeto directionem et manuductionem S. Sedis Apostolicae quid cum Apostatis a fide tam adultis quam minorennibus agere debeam. De Apostatis enim adultis etiam immediate a pure Catholicis Parentibus natis, hic in Hungaria medio Excelsi Consilii Locumtenentialis Regii talis est (126) dispositio: ut si huiusmodi, numquam catholico more, sacramentalem Confessionem peregerint, quinimo apud haeterodoxos laicum panem,

seu, ut illi vocant, coenam Domini iam sumpserint, in tali religionis statu tamquam A catholici non vero ut Apostatae habeantur, neque turbentur. Si autem huiusmodi aut vero a Parentibus A catholicis progeniti, semel Catholicam professi, iterum ad aliam Catholicam fidei contrariam sectam deflectant, contra tales per Magistratum Saecularem Processus Iudiciarius instituatur: Sententia feratur, eius interim, antequam Suae Maiestati SS. referatur, executio suspendatur: in tali tamen religionis statu imperturbate relinquendi, nullatenus ad amplectendam Catholicam fidem adigantur. Minorennnes e contra tam ex pure Catholicis quam vero disparis religionis Parentibus nati (uti supra pag. 36 et 37 declaratum est) seduci aut perverti nullo modo permittantur; aut si iam perversi essent, mediis etiam seriis et efficacioribus (127) cum assistentia, si necesse fuerit, etiam Magistratuali, ad fidem Catholicam reducantur.

Quod principium ex eo etiam subsistere non posse videtur quia cum apostasia a fide duplex esset, nempe stricte et minus stricte talis, etiam apostatae, quamvis diversimode, qua tales tamen tractari deberent. Diversitatem hanc apostasiae, pientissimae recordationis Reges etiam Hungariae et quidem Leopoldus anno 1701 per particulam: *maxime*, et Carolus Sextus per particulum *praecipue* in Resolutionibus suis clarissime expresserunt, per has nimirum Renegatos seu Apostatas stricte tales (quod et ego in *Enchiridio* meo seu Libro de fide, Haeresiarchis, Apostatis etc. ad instantiam haereticorum communi nomine Suae Majestati SSae Dnae et Reginae nostrae Clementissime porrectam, responsionis loco, potissimum ex S. Scriptura, SS. Patrum sentiis, Regiis Resolutionibus ac Patriis Legibus conscripto, ac Sanctitati Vestrae ann. 1750 humiliter submisso, hanc quaestionem Tract. 3-o de *Apostatis in genere* fusius exagitavi) tamquam ab agnita et professsa catholica (128) fide malitiose deflectentes, quisque iurandi violati reos reducendos, et per Magistratum Saecularem puniendos esse declarantes. Minorennnes autem, ex ea ratione, quod vel ex pure Catholicis, vel vero disparis religionis Parentibus nati alteram a Catholica fide distinctam sequerentur religionem, minus stricte tales esse Apostatas, Titulatum Excelsum Consilium Regium in suo Intimato supra pag. 36 adducto, ipsummet agnoscit. Alias enim si tales nullo modo essent Apostatae nec talium Parentes Catholici (sicut ibi praecipitur) ideo quia proles suas perverti sinat (quemadmodum pure A catholici has ob causas non puniun-

tur) argui, minus autem puniri possent. Nec videri rationem cur ex pure Catholicis vel disparis religionis parentibus nati minores, non vero adulti, ob perversionem puniri, aut ad amplectendam catholicam fidem cogi deberent. Imo vero quia minores quasi innocenter sine propria culpa, adulti autem (semper intelligendo ex pure Catholicis vel disparis religionis Parentibus immediate vel proximo gradu descendentes) cum cognitione (129) erroris, adeoque ex positiva malitia pervertantur et perversi cum pertinacia tueantur errorem, hi severius puniendi, mediisque efficacioribus ad Catholicorum Parentum suorum fidem reducendi et cogendi forent.

Hae sunt quo ad apostatas seu a Catholica fide quoquo modo deficientes, considerationes, et exilia argumenta mea quae an solidae et inconcussae veritati consona sint, altissimo. Sacrae Sedis Apostolicae, erga quam omnem fidelitatem, reverentiam et subiectionem semper profiteor, iudicio substerno ac una supplico, quatenus tum hoc, ut sicuti minores, ita et adulti ex pure Catholicis, aut disparis religionis Parentibus progeniti, cum praeducta classificatione, nomine apostatarum veniant, taliterque tractentur, cum vero illud ut praescriptus Liber meus *Enchiridion, de fide etc* intitulatus, quem S. Sedis Apostolicae discussioni, censurae, et iudicio reverenter et obedenter submitto, ne videlicet amplius ab haeterodoxis (130) mihi exprobetur, quod si, inquit, quae *de fide, Haeresiarchis, Apostatis etc.* scripsi, vera essent, Liber ille haud suppressus fuisset, neve hac persuasione in errore magis firmentur, e tenebris illis, in quibus iam per septennium sub modio delitescit, eliberetur, suprema coelitus data potestate, illud efficere, illa vero quae in Libro hoc traduntur, si veritati et sanae doctrinae consentanea esse reperientur, gratiosa approbare et confirmare, taliterque eum bonae famae et existimationis integritati ut boni uberiori repleantur consolatione, mali vero et qui ex adverso sunt nihil malum habeant dicere de illo, restituere dignetur eadem Altfata S. Sedes Apostolica.

Quarto. De certis bonis temporalibus PP. Jesuitarum et de Missionariis eorum.

(131) Tandem quasi quidam Onias Sacerdos, non quidem ut Civium aut Fratrum accusator, sed communem utilitatem et salutem aut memetipsum universae multitudinis considerans, ex-

cessus Patrum Societatis Jesu Collegii Jaurinensis, sub specie Missionis, et Administrationis bonorum temporalium commissos, S. Sedi Apostolicae repraesentare necessitor, sequentibus.

Erat olim in ipsa Civitate Weszprimia Conventus Sanctimonialium Ordinis S. Dominici, in thesseram et testimonium Paterni sui erga Charissimam filiam suam S. Margaritam V. eiusdem Ordinis professam Sanctimoniam affectus (quae postea anno 1259 ad alium Conventum ad Budam in Insula Leporum erectum translata est) a Bela IV. Rege Hungariae sub titulo Abbatiae B. Mariae V. de Valle Weszprimiensi fundatus, diversisque bonis temporalibus omnibus ad Weszprem, adeoque in Dioecesi Weszprimiensi existentibus dotatus: (132) disturbiorum interim temporibus, everso, ac plane solo aequato hocce Sanctimonialium conventu, omnia eiusdem bona, et iura temporalia ad Collationem Regiam reincidentia, et in specie, Villas Kenese, Vörösberény, Padrag, certam item portionem in Kajár et Vámos ac Praedium Mama, Ferdinandus Secundus Rex Hungariae eidem Societatis Jesu Collegio contulit.

Omnia haec loca iam taliter terrestri Dominio et potestati dictorum Patrum Societatis Jesu subiecta fere a meris Calvinistis ab immemorabili inhabitantur: publicoque suae religionis exercitio continuative actualiter etiam gaudent. Imo etiam templa per pios olim Catholicos extructa, quorum externa quoque forma, et nonnullorum, uti est Kenese (hic enim et Cathedra cum quatuor Evangelistarum imaginibus, et Mensa seu focus altaris hodie extant) interna etiam constitutio idipsum comprobant, per ipsos A catholicos inique usurpantur.

Patoralis quidem sollicitudo piorum meorum Praedecessorum Episcoporum Weszprimiensium cum haec Dioecesis nullam eorum pro Clericis (133) foundationem habuerit, aliunde et signanter ex Pazmaniano Viennensi Collegio ab illius temporis Archiepiscopis Strigoniensibus nonnullos sacerdotes expetendo, cum cooperatione credi par est, PP. Societatis Jesu, qua etiam Terrestrium Dominorum, nonnullos Parochos et quidem anno 1701 ad Kenese Michaellem Fabsics, qui postea factus est Canonicus Weszprimiensis: et circa illud tempus ex Fokszabadi ad Vörösberény, Andream Nagy, ad Kajár Joannem Mihalek, introduxerat, paulo post tamen in novissimis intestinis motibus Rakoczianis, sicut etiam in meo Enchiridio pag. 95 fusius descripsi, per haerodoxos tyrannice verberati, secti, et semivivi relict, eiecti sunt et proscripti, et ab illo tem-

pore his in locis, haeretici nimis invalescentes, Catholicos tanto odio persequantur, ut in praesentiarum, ut illos ne quidem in gremio sui domicilium figere permittant.

Ego interim tantis pauperum Catholicorum (134) pressuris et desolationibus condolens, ubi iam in Fölső-Eörs honestam residentiam et sumptuosam elegantem Ecclesiam honori S. Mariae Magdalенаe poenitentis (sub cuius tutela et patrocinio militat haec Praepositura) dicatam Praeposituralem, in alia Relatione Part. 2 Punct. 3 sub titulo: *De numero Parochiarum* etc. §: *In Possessione Conventui Szaladiensis ingremiata Fölső-Eörs*, uberius circumscriptam extrui et respective ex rudibus reaedificari fecissem, atque in beneficium curatum erexissem, et illuc effective etiam Catholicum Parochum introduxissem, praememorata quoque Loca vicina *Vörös-berény*, *Kenese* et *Vámos* pro Filiabus huc ad Fölső-Eörs adiungi constitui anno 1737 die 7 Septembris, nemine contradicente, imo praefati Collegii Jaurinenses Patres, pro hoc provisione, cura, solitudine mihi (eram enim tum Vicarius Generalis) gratias egerunt.

Interea Dei miseratione, ad opus et onus Eple (135) assumptus, resignavi Praeposituram alicui Stephano Horváth de Jakfalva, qui mihi anno eodem mei electionis 1745 succedens, quinque circiter annis Praeposituralem hanc novam Parochiam una cum Filialibus pacifice administravit. Et hanc ipsam in praescripta Loca extensam Epipi Weszprimiensis iurisdictionem speciali actu agnovit, et comprobavit saepefatum etiam usum Collegium dum certum Eremitam Sacerdotem nomine Josephum Csepela medio R. Patris Rectoris sui ad praedictum Praedium Mama pro administratione Sacramentorum nobis anno 1749 praesentando, demisse expetierit quatenus eundem ad hanc Dioecesim recipere, de vita moribus et scientia examinare, et si idoneum invenerimus, eidem sicut placuerit, iurisdictionem dare vellemus prouti praemissis praemittendis erga praesentationem Collegii medio Patris Rectoris factam, eidem acceptato examinato et approbato, per modum Investiturae in scriptis, pro circumstantiis status illius eremitici circumscriptam, (136) et limitatam dedimus iurisdictionem, illeque aliquot annis taliter cum nostra facultate exercuit.

Evenit interim, ut in Archiepiscopum Strigoniensem piae memoriae Nicolaus e Comitibus Csáky anno 1751 eligeretur, atque in taliter electi favorem, et gratiam PP. Societatis Jesu et signanter ille qui qua Rector Jaurinensis praescriptum sacerdotem

Eremitam nobis ad praedium Mámá praesentaverat, P. Joannes Szegedy, intimius insinualet, ita ut etiam in domum Archiepiscopalem pro Theologo et Aulae Familiari reciperetur, ibique maneret usque ad mortem praefati DD. Archiepiscopi. Medio interim tempore nescitur quo spiritu, quibusve rationibus ad id inductus coram Benignissimo illo D. Archiepiscopo praescriptam Abbatiam ac ad eam spectantia nominata Loca esse exempta, adeoque spectare ad iurisdictionem Archi-Episcopi Strigoniensis insinulavit in tantum ut Sua Celsitudo Archiepiscopalis id ipsum mihi Literatorie (137) significaret, informationemque desuper expecteret, quam cum genuinam et circumstantialem dedissem, sua Celsitudo ab hac quaestione supersedendo, nec interlocutorie, minus autem definitive quidquam hoc in passu egit amplius; ex confidentia nihilominus Literarum illarum mihi missarum Archiepiscopaliū, vel quacumque sibi optime nota ratione Boni Patres, non curatis meis paternis et canonicis monitionibus, iurisdictionem meam spiritualem, etiam illi qui sub titulo Missionarii (sicut est aliquis Pater Michael Sajtli cui anno 1755 die 13 Octobris in scriptis dederam) huiusmodi facultatem a me acceperant, penitus excusserunt, maioresque in dies, et maiores exorbitantias fecerunt.

Et ecce dum his avertendis aut remedendis sollicite incumbere, recte adveniunt Literae novi Patris Provincialis Ignatii Langeth die 6 Maii, anno 1757, Viennae exaratae, quibus se regendae Provinciae Societatis Jesu (138) Austro-Hungaricae admotum esse significat; hinc arrepta occasione, cum praevia honorifica de adepto hoc officio aggratulatione praescripti P. Michaelis Sajtli Missionarii excessus proposui sequentibus: „Ignoratur quo ausu: iuriumque parochialium involutione manifesta, non obstante per loci Parochum eatenus facta inhibitione, sepositoque omni metu incurrendae poenae per Concilium Trident. Sess. 24 cap. I. de Reformat. Matrim. contra eiusmodi temerarios, sanctionibusque canonicis contravenientes statutae, Anno nunc labente 1757 die 9 Januarii P. Michael Sajtli Missionarius ad id inductus, certas duas personas, de Filiali Parochia Lepseniensis Kajár dicta ad Vörösberény ubi idem Pater Missionarius actu se detinet iussu suo traductas, in matrimonium coniungere non sit veritus. Alium praeterea in manifestum Jurium Dioecesano-Parochialium praeiudicium vergentem illicitum actum attentare praesumpsit: cum enim Parochus Loci circa Epiphaniam (139) Domini benedictionem Domum in dicta

Filiali Kajár more solito peregrisset, atque inter reliquas, etiam Domus (hic enim ut memini etiam aliquot subditos habet) Jesu-iticorum subditorum benedicere ex officio voluisset, hi, ut aiebant, ex mandato DD. suorum Terrestrium, PP. quippe Jesuitarum Parochum neque admiserunt, verum cum reliquas Domus benedicendo cum confusione et plebis non exiguo scandalo proinde recessisset, illorum domus memoratus P. Michael Sajtli contra inhibitionem Parochi benedixit.“

„Haec quam illegalia, Juribusque Dioecetano-Parochialibus quam praeiudiciosa sint, quodve Personae istae ex defectu praesentiae proprii Parochi illegitime copulatae, actu quoque in peccato mortali versentur, qualiaque mala quo ad nascituras proles inde eveniant, necesse haud video ut pluribus declarem Eximiae Paternitati Vestrae cui haec alioquin constare nullus dubito. Scivissem equidem vi muneris mei qua Ordinarius et qua etiam Sedis Apostolicae (140) Delegatus quid cum illo P. Missionario alienorum subditorum matrimonio assistere, falcem suam in alienam messem immittere ac iuribus parochialibus tantum praeiudicium inferre praesumendo agendum fuisset, nisi me respectus et observantia quibus erga Almam Jesu Societatem feror, continuissent.“

„Haec proinde Eximiae Paternitati Vestrae, qua primario eiusdem Superiori, eo fine, ut in his excessibus congrua et canonica cum debitae quoque satisfactionis impensione ponantur remedia, secus spero futurum ut si ea, quae Juris et iustitiae ordo exegerint, egero, excusatus habear. etc. — Datum Sümeghini die 7 Junii anno 1757.“

Ad quas rescribit quidem die 15 Julii anni eiusdem 1757 Idem P. Provincialis haec formalia :

„Inquisivi, inquit, illico in illos, quos violati sacri Juris reos ab Excellentia V. acceperam ; cum vero didicerim illos in Archidioecesi Strigoniensi, auctoritate Primatis atque de huius venia actus illos exercuisse qui bona fide agentibus vitio dati sunt, in aequitatem et Paternam plane gratiam, Excellentiam (141) V. supplicare ausim ne fraudem aut culpam memoratis Patribus imputet“ etc. Verum hoc responso, alioquin meae insinuationi minime conformi haud contentus, rursus eidem die 7 Octobris 1757 taliter paucis praemissis, rescripsi : „Haec et similia negotia ipsam animam tangentia, prouti circumstantiarum gravitas exigit, tractanda veniunt, ideoque sicuti non parvi certe momenti sunt ex-

cessus, ita gravius etiam et ponderosius sunt assumendi. Pro maiori certitudine communico eximiae Paternitati Vestrae, in hoc substrato peractam Inquisitionem, Communitatisque illius Kajár et Parochi loci fide dignam attestationem, ex quibus plene informari valebit Eximia Paternitas Vestra, tam de commissis excessibus (quos quidem ipsamet in Literis suis exercitos fuisse affirmat) quam de non leviter laesa iurisdictione mea. Quare hisce adhuc Literis meis in lenitate et mansuetudine Christi, charitateve requirendam una et monendam esse duxi Eandem Paternitatem Vestram, quatenus rem placidioribus modis et mediis complanare (142) studeat; secus me declaro: Quantumvis quidem easdem Personas copulans, ipso facto suspensionis poenam incurrerit, sententia etiam declarativa mediante pro tali declaratum iri. Responsum quo citius praestolaturus" etc.

Ad iteratas has meas Die 28 Octobris 1757 respondet quidem, Contextus tamen Literarum suarum in hoc subsistit, quod ille, dum hic actus contigit, Provincialis non fuerit, adeoque supplicat ut eum ab hac controversia liberum esse velim. Tandem ad has etiam inter reliqua directe ad hancce praescriptam excusationem die 1-a Novembris 1757 sic reposui:

„Iam vero sicuti Praefecturae seu Provincialatui Eximiae Paternitatis Vestrae subiectum dictum Patrem Sajtli (quem ad convertendas et non perdendas animas vocatum et missum esse arbitror) ab excessibus ex eo quod iidem sub praesidio Eximiae Paternitatis V-ae commissi non sint, absolvere non potest, secus enim, si eiusmodi Praefecturae mutatio (143) attendi deberet, gravioribus adhuc excessibus committendis et pessimis consequentiis lata via aperiretur, ita et ipsae Literae Eximiae Paternitatis Vestrae stimulo mihi sunt, ut hactenus demonstratam mansuetudinem et testatam propensionem ipse Juris rigor excipiat, eaque agam quae Postorali officio et obligationi meae incumbunt, ac quae in similibus gravibus excessibus, ipsam animarum salutem tangentibus, Sacrum Concilium Tridentinum aperte praescribit. Has proinde tertias et ultimas Literas ad Eximiam Paternitatem adhuc dare constitui, responsum quo citius praestolando.“

Interim non ut ad has meas tertias responsio data fuisset, quinimo et Patrem Michaellem Sajtli Missionarium ex Vörös-Berény alio disposuerunt et superius pag. 54 circumscriptum Sacerdotem Eremitam Josephum Csepela clam ex Praedio Máma dimiserunt, ut tamen aliquem titulum habeant ibidem in Vörös-Berény per-

manendi, indeque ad alios suos pagos sub praetextu Missionis excurrendi, tres Patres, unum quidem (144) Administratorem bonorum temporalium, duos vero itidem Missionarios constituerunt. Quibus rescitis et perspectis, medio Patris, Rectoris Collegii Jaurinensis (cuius desuper Testimoniales Literas habeo) tales quo ad excessus illos aggravatorias, Eidem Patri Provinciali die 9 Ianuarii 1758 misi Literas.

„Indoleo quod in lenitate et mansuetudine Christi, atque eo cum respectu, veneratione et honore quibus Almam Jesu Societatem a teneris annis semper prosequor, Dioecesano Episcopi mihi in negotio PP. Missionariorum Vörösberényensium et signanter P. Michaelis Sajtli, qui tam per id quo certas personas ex Possessione Kajár (in qua certam dumtaxat portionem possessionariam habet Collegium Jaurinense) ab immemorabili continuative semper per totum sub iurisdictione Episcopatus Weszprimiensis praeexistente, facto eiusdem, ad Vörösberény traductas, ibidem, non obstante proprii eorum Parochi praevia contradictione copulando, quam vero domos praefati Collegii aliquot subditorum in Epiphania Dni benedicendo (145) graviter excessit, paterne operanti: et pro legali remedio memet canonicis cum rationibus humaniter insinuanti: taliterque cum Eximia Paternitate Vestra, ternis Literis meis, primis quidem 14 Junii, aliis vero 7 Octobris, tertiis demum 1 Novembris anni proxime praeteriti 1757 et ad has postremas, quamvis praesentissimum esset animarum salutis periculum, usque hodie tamen responsionem non promerui, suaviter tractanti: Sacro-Sanctum Concilium Tridentinum alleganti: Continuumque et imperturbatum usum per Inquisitiones et fide digna testimonia etiam Vestrae Paternitati transmissa evidenter comprobanti: nullum tamen effectum experiri valenti: hac modalitate vim inferre debeam.“

„Neque per id, quod ex loco illo Vörös-Berény seu hac praetextuosa missione memoratus Pater Michael Sajtli amotus (uti ex eiusdem Literis intelligo) ad aliud Collegium aut Missionem sit mutatus, gravissimum errorem et peccatum suum abolere, poenamque per hos illegales (146) et notorios scandalosos actus sibi inhaerentem evitare potest, quinimo per Constitutionem Clementis PP. octavi anno 1696 in simili editam, ejusmodi excedentes, per Superiores Suos ad eundem locum unde tali sub praetextu amoveantur, reponi, eique Dioecesano Episcopo, cuius ius violarunt, subiici, ac ab eodem absolutionem accipere debent.“

„Ac proinde auctoritate nostra Ordinaria qua pleno iure pollemus, Episcopali, et ex superabundanti, qua etiam Sedis Apostolicae Delegatus, eundem P. Michaellem Sajtli veluti temerarium SS. Concilii Trident. in praeattactis Literis Eximiae Paternitati V. transmissis fusius declarati violatorem, per Praesentes ab omnibus muniis et functionibus, earumque exercitiis suspensum esse, neque ab alio Ordinario, nisi cuius ius violavit, absolvendum pronuntiamus. Quo ad alios vero praerecensitos illegales actus, arbitriam poenam sibi infligendam reservamus.“

„Innotuit etiam nobis quod recenter Eximia (147) Paternitas V. ad Vörösberény, huius, et praenarratarum Possessionum ac Praedii Máma ad Collegium Jaurinense iure temporali spectantium, non modo in temporalibus sed et in spiritualibus ex eodem Collegio Jaurinensi, sine ulla eatenus apud nos facta insinuatione, Administratores constituerit, quod quia in spiritualibus iurisdictioni Episcopatus Weszprimiensis usque in praesentiarum (exceptis paucis annis) pacifice exercitae et non nisi anno 1753 in quaestionem sumptae praeiudiciosum foret, Patres eosdem et ne fors alios sibi substituendos (prouti et Josephum Csepela Eremitam Sacerdotem) prius per nos examinatum, approbatum et iurisdictionatum, postea tamen rebellem ac subseque aequae duas Personas, Weszprimii tribus vicibus denunciatas, in Praedio Mama temerarie copulantes, adeoque praescriptae censurae innodatum, nisi a nobis qua Ordinario suo, aut Vicario nostro Generali spiritualem accipiant iurisdictionem (et respective absolutionem) ab omni spiritualium exercitio solemniter, omnique meliori modo et forma (148) inhibemus et interdiciamus, praesentium maiori sigillo nostro roboratarum vigore et testimonio Literarum. Dat. Sümeghini die et anno ut supra.“

His tamen in diem usque hodiernum etiam neglectis, et despectis, et Pater Provincialis in praemissorum vilipendio et praededucti Missionarii sine ullo correctionis, correptionis, aut emendationis effectum in contumacia, et ecclesiasticae Constitutiones consequenter et Episcopales S. Sedis Apostolicae ac Conciliorum auctoritate firmatae dispositiones in contemptu haerent. Quod in hoc quoque substrato ultra facere debeam, gratiosam Sacrae Sedis Apostolicae manductionem et inviationem, eiusdem altissimo submittens iudicio humillime imploro, vel vero S. Sedes Apostolica pro sua sapientia, de plenitudine Auctoritatis aliter qualitercumque his remedium ponere non gravetur.

Pro coronide omnium praeexpositorum hanc adhuc parvulam adiicio petitionem: quod siquidem Dioecesanae supra pag. 50 descriptae Indulgentiae (149) in Paterno anno 1750 die 23 Novembris Sanctitatis Vestrae Rescripto taliter sonante: *Porro ad Populum curae tuae concreditum* etc. Libenter votis Fraternitatis Vestrae annuentes per Rescriptum, hisce nostris in forma Brevis, Literis adligatum, uti postulaveras, coelestium munerum thesauros, Apostolica benignitate iudulgemus, personales et locales seu ad personas huius duntaxat Dioecesis Weszprimiensis restrictae essent: Jam autem praenarratae devotionis cultus SSS. Trinitatis, Indulgentiarumque eidem annexarum dulcedine, et spiritali utilitate allekti ex diversis Regni Partibus praesertim diebus pro plenariis indulgentiis lucrandis designatis et signanter Dominica SSS. Trinitatis in hanc Dioecesim turmatim concurrerent, ad augendam Christi fidelium devotionem, dignetur Sanctitas Vestra easdem ad eiusmodi extraneos utriusque sexus homines paterne extendere, ita ut per ambitum Regni istius ex quacunque alia dioecesi huc confluentes Angelicum Rosarium praescripta modalitate (150) (cuiuscunque sint nationis) oraverint, laudes SSS. Trinitatis cecinerint, aliaque christianae pietatis opera exercuerint, pariter tam plenarias quam et particulares ad rationem huius dioecesis concessas, de thesauro meritorum Christi, consequantur indulgentias.

In reliquo praedecarata haec, fideliterque relata omnia fructus utpote exiguum laborum meorum, maiori pro gloria Dei, pro exaltatione S. Matris Ecclesiae, dilatatione catholicae fidei, haeresum extirpatione, splendore Ecclesiarum, decore et emolumento characteris Episcopalis, augmento cultus divini, eruditione devotione et perfectione Christiani populi, Saecularis et Regularis Cleri observantia et disciplina, proque bono et incremento totius dioecesis Weszprimiensis, inter varias et ingentes adversitatum, pressurarum et tribulationum procellas et obstacula, erga Paternam Sanctitatis Vestrae instructionem Sacerdotalis pectoris firmitate exantlatorum: cum his vero praerecensita humillima postulata mea, dum in hocce (151) humili Libello, Benigno Sanctitatis Vestrae conspectui, in osculo Sacrorum Pedum exhiberem, me vero et populum pastorali curae meae commissum (Benedicite Sanctissime Pater) gratiae et protectioni, Paternaeque Benignitati humillime commendarem, emorior Sanctitatis Vestrae Dat. Sümeghini Die 21 Martii Divo Benedicto Ab. sacro, Ann. 1758. Humillimus et devotissimus Servus et Creatura Martinus Bironius Padanus Episcopus Weszprimiensis, in Hungaria.

Appendix.

Siquidem solummodo postquam iam ultimam huius Relationis operi manum apposuissem, pro certo post exactam investigationem, mihi innotuisset, nonnullos et quidem Ecclesiae meae Cathedralis subditos per matrimonium coram Ministris Aatholicis infra nominandis initum, a fide Catholicorum Parentum suorum perversos esse, temerarios eorum ausus, medio Excelsi Consilii Regii Locumtlis, quomodo Suae Majestati SSimae repraesentaverim, illud quoque, in conformitate, supra pag. 51 et 52 praemissorum, S. Sedi Apostolicae transcribendum censui, sequentibus:

„Gratiosissimas Excelsi C. R. Locumtlis, in causa Matrimonii, disparis religionis hominum filii, Gregorii Agoston, subditi Ecclesiae Weszprimiensis in Possessione mea Tagyon I. Cottui Szaladiensi ingremiata, degentis in eo apud Suam Mattem SSimam querulabunde supplicantis, quasi Provisor meus Sümeghiensis, ne Aatholicam puellam in vitae torique sociam ducere auderet, cum comminatione incarcerationis, ab ineundo eiusmodi eiusmodi matrimonio inhibuisset, ea cum commissione anno 1757 die 7-ma Julii ad me exaratas: ut si Sponsa cum qua ille matrimonium inire cupit, Catholica non sit, idealibus Benignis Resolutionibus Regiis me plene et adaequate conformem: Si vero Catholica sit, iuxta Carolinam Resolutionem ad Parochum Catholicum pro copulatione inviëm, Literas Intimatorias, solita cum veneratione percipiens, in veritate insinuo Excelso C. R. Locumtli, Gregorium illum Agoston, ad initium Junii modo dicti anni, cum duobus senibus helveticae confessionis viris, medio horum hanc ipsam intentionem mihi propositurum (unde apparet se quoque advertisse hoc sibi non licere) huc Sümeghinum advenisse; qui cum sufficienter auditus, catechizatus et de circumstantiis huiusmodi matrimonii informatus fuisset, cum spe futurae conversionis ea cum obligatione in pace dimissus fuit, ut proxime iterum, sine tamen eiusmodi alterius religionis hominibus finalem resolutionem accepturus huc Sümeghinum compareret. Quod cum omisisset, omnino Provisori meo demandavi, ut eundem, sicut ipsi mandaveram, huc ad conspectum meum inominasse compariturum citaret, quod et fecit, nihil ei praeter solam comparitionem praecipiens. Ille interim, illicetatem intenti sui bene sciens, et ideo ex positiva malitia, cumque contemptu terestralis, una et Episcopalis mandati, non ut comparuisset,

„quin potius hinc inde, credi par est, pro confectione instantiae
„suae, atque hoc in passu Suae Majestati SSae fiendae eiusdem
„exhibitionis quaerenda modalitate, ipse scit, ubi vagabatur. Pro
„maiori et evidentiori huius rei cognitione demisse declaro:“

„Tres germanos fratres fuisse et respective superesse, ibidem
„in Tagyon subditos et subinde arendatores Episcopales, nempe:
„Nicolaum, Franciscum et Stephanum omnes omnino Agoston,
„eosque ex Patre et Matre Catholicis natos. Nicolaus et Joannes
„viventes, etiamnum, una cum uxoribus et utriusque sexus prolibus
„catholicam fidem profitentur. Stephanus autem huius Gregorii
„genitor in inventute apud heterodoxos mercenarium agens, a
„Catholica fide ad Calvinismum deflexit quidem, conthoralem
„tamen semper unam eandemque etiam actu viventem Catholicam
„habuit, quinimo hic quoque Stephanus (qui duos filios, repetitum
„utpote Gregorium et Franciscum ac unam filiam nomine Annam
„genuit) Spiritus Sancti gratia illustratus, iam prope sexagenarius
„anno 1752 ad fidem Catholicam, a qua aberraverat, hic Sümeghini
„proprio motu reversus, in eadem fide catholica omnibus Sacra-
„mentis provisus, ante tres circiter annos pie obdormit in Domino.“

„Ex his autumarem, iustissimis principiis, quia etiam benignis
„Resolutionibus Regiis conformibus operando singularem de his
„Stephani prolibus attentionem habui, omnemque curam et solici-
„tudinem qua etiam ipsorum (sunt enim Patrimonium Christi) non
„solum Epus, sed et Terrestris Dominus in id impendi, ut omni
„meliori et suaviori modo, in fide Catholicorum Parentum suorum
„educarentur; aut si iam aberrassent, ad eam reducerentur. Et
„ecce, quod hactenus non audebant, ex confidentia praeattacta
„sinistra expositione plenae, et Suae Matti SSae nescio per quem
„exhibitae infantiae suae, non obstantibus meis iteratis dehorta-
„tionibus, neque Parochi loci contradictione et inhibitione quid-
„quam opitulante, non solum dictum Gregorium cum Juditha
„Szabó Calviniana, in Monoszló, Praedicanthus Loci Samuel Oroszi
„die 6 Februarii: et Franciscum in Szent Antalfa (utraque etiam
„loca dictae Possessionis Tagyon vicina sunt in praefato Comitatu
„Szaladiensis) Praedicanthus Loci Petrus Tolnay cum filia sua Eva,
„die 7-ma Februarii, sed et filiam Annam modo praevio ex Ca-
„tholica Matre natam in Toth-váson (hic autem Locus est in
„Comitatu Weszprimiensi) Praedicanthus Loci, Stephanus Szili
„cum Stephano Szabó ex praedicta Monoszló die 30 Januarii
„omnes tres hoc currenti anno 1758 temerario ausu in matrimonium

„coniungere taliterque tres personas, intra breve tempus a fide Catho-
„licorum Parentum abstrahendo, in actibus illicitis versari praesum-
„pserunt. Hinc“

„Non sine ratione praesumitur hos et similes temerarios
„actus ab Aatholicis et eorum Ministris ideo committi quia tales,
„sive vero ex pure Catholicis sive vero ex disparis religionis
„Parentibus natos, nondum tamen Catholicae Ecclesiae per Sacra-
„mentalem Confessionem ingremiatos, solummodo Aatholicos,
„nullatenus vero apostatas a fide, esse contendant.“

„Quod illorum principium ex eo etiam subsistere non posse
„videtur: quia cum apostasia in hoc sensu, ex natura sua nihil
„sit aliud, quam defectio a fide, talis autem defectio dupliciter:
„vel scilicet dum quis ex pure Catholicis, aut disparis religionis
„Parentibus natus, fidemque Catholicam signis externis professus,
„ad aliam huic fidei contrariam religionem pervertitur: Item dum
„quis ex pure Aatholicis Parentibus ortus, taliterque semper
„educatus, fidem catholicam amplectitur, et iterum ad priorem
„sectam cui etiam publica fidei professione renuntiaverat, rever-
„titur: Vel vero dum quis ex pure Catholicis, aut disparis religionis
„Parentibus natus ad aliam Catholicae fidei contrariam religionem
„pervertitur contingere soleat, clare eruitur etiam apostasiam a
„fide, duplicem esse, nempe stricte et minus stricte talem. Hanc
„apostasiae diversitatem pientissimae recordationis Reges etiam
„Hungariae in suis Regiis explanationibus, et quidem Leopoldus
„primus anno 1701 Punct. 3-o per particulam *Maxime* et Carolus
„sextus anno 1731 Punct. 6 per particulam *Praecipue* clarissime
„expresserunt per has intelligendo Renegatos, seu Apostatas stricte
„tales, tanquam ab agnita et publice professa fide catholica
„malitiose deflectentes, iurisque iurandi (ut loco citato Rex Leo-
„poldus loquitur) violati reos per Magistratum Saecularem punien-
„dos et ad fidem catholicam reducendos esse, declarantes.“

„Minus stricte autem tales Apostatas, ex ea ratione esse
„minorenes quod vel ex pure catholicis aut disparis religionis
„Parentibus nati, alteram a catholica Parentum suorum fide, se-
„quantur religionem, gratiosa Excelsi C. R. Locumtilis ann. 1749 die
„19 Januarii, et ann. 1756, 30-ma Augusti emanata Intimata suffi-
„cienter declarant. Alias enim si tales nullo modo essent apo-
„statae nec talium Parentes Catholici (sicut ibi praecipitur) ideo
„quia Proles suas in Catholica fide non educunt: Nec disparis
„religionis Coniugum pars Catholica, ideo quia Proles suas per-

„verti sinant, sicut (has ob causas pure Acatolici non puniuntur)
„impietatis argui et puniri possent.“

„Nec eius etiam videri rationem, cur ex pure catholicis aut
„disparis religionis Parentibus nati minorennos, non vero adulti
„puniri, et ad amplectendam Parentum suorum fidem cogi debe-
„rent. Imo vero, quia minorennos, quasi innocenter sine propria
„culpa, adulti autem (semper intelligendo ex pure Catholicis aut
„disparis religionis Parentibus immediate vel proximo gradu des-
„cendentes) cum cognitione erroris, adeoque ex positiva malitia
„pervertantur; et perversi cum pertinacia tueantur errorem, hi
„longe severius puniendi et cum assistentia Magistratus Saecularis
„mediis etiam efficacioribus ad Catholicorum Parentum suorum
„fidem reducendi et etiam cogendi forent.“

„Hae sunt quo ad apostatas seu a vera et salvifica Cat-
„holica fide qualitercumque deficientes, meae, qui animabus curae
„meae concreditis diligenter invigilare atque ab eis omnia perversi-
„onis ac perditionis pericula avertere, indemniterque in Ovili
„Christi, in quod semel per baptismum et fidem Parentum ingre-
„diebantur, conservare obligor, considerationes, et exilia argumenta,
„quae an solida ac inconcussae catholicae fidei veritati conformia
„sint, ex obligatione et devotione illa, qua me sub potestate con-
„stitutum esse humiliter agnosco, altissimo etiam Suae Majestatis
„SSae Apostolici Regis et Reginae Clementissimae iudicio et
„dispositioni, pro hac vice intolerabilibus praeexpositorum reorum
„excessibus permotus, substernenda habui, Titulatum Excelsum
„Consilium Regium perdemisse rogando, quatenus ne isto, neque
„ab Altefata Sua Matte SSa, neque ab Excelso Consilio R. Lo-
„cumtli, neque a me Epo et simul Terrestri Domino concesso
„actu temerario, plura et maiora in animabus damna causentur,
„neve tam copulati, quam copulantes delinquentes perverso hocce
„exemplo, naturam apostasiae in favorem suae religionis detor-
„quentes impuniti maneant, dignetur Excelsum Consilium R. Lo-
„cumtle Suae Matti SSae hoc et id efficaciter repraesentare, ut
„iuxta communem Catholicae Ecclesiae sensum, sicuti minorennos,
„ita, imo a fortiori, adulti ex Catholicis, aut disparis religionis
„Parentibus progeniti cum praededucta classificatione, si a fide
„Parentum deflexerint, pro apostatis habeantur; taliterque ad
„mentem etiam praeallegatarum Benignarum Explanationum Regi-
„arum tractentur, ut hoc modo Sancta Mater Ecclesia (cuius
„Nutritii Reges, et Reginae Nutrices sunt) per hanc, Dei provi-

„dientia, ex Catholicis Parentibus, ordinatam generationem, acqui-
„sito iure, Regia potestate adiuta, non solum quo ad minorennes,
„sed imo eo magis quo ad adultos etiam, libere uti, frui et gau-
„dere possit: et in hoc etiam se se gratiose interponere, ut dum
„et quando aliquas sive quo ad apostatas stricte tales seu Rene-
„gatos, sive minus stricte tales, aliter simplices dictos (quorum
„etiam Intimatum Excelsi C. R. Locumtis ann. 1749 publicatum,
„Punct. 6 meminit) eorumque matrimonia, quaestiones intervenire
„contigerit, eadem ad Episcopos, ad quos pertinet de ovibus, seu
„ad Forum spirituale dirigendae, ibidem ut etiam Legum Patri-
„arum et signantes Maiestaticae Regis Decreti Art. 3-a ann. 1462,
„ac quo ad similia matrimonia vi Carolinae Resolutionis de
„anno 1731 Punct. 5-o assumantur, discutiantur et definiantur,
„lataque sententia cum assistentia Magistratus Saecularis, execu-
„tione mediante, realem in effectum deducatur: hic et nunc vero
„praeexpositi excessuosi tam praesumptuose copulantes quam et
„copulati exemplariter puniantur, taliterque horum exemplo (verba
„sunt Isidori) ii qui intra Ecclesiam positi, contra fidem et disci-
„plinam agunt, rigore Principum conterantur, ipsamque disciplinam,
„quam Ecclesiae humilitas exercere non praevalet, cervicibus
„superborum potestas principalis imponat, et quod non prae-
„valet Sacerdos efficere per doctrinae sermonem, Potestas hoc
„adimpleat per disciplinae terrorem, Eadem Altesata Cao-R.
„Maiestas de plenitudine suae Potestatis Regiae clementer dispo-
„nere dignetur.“ Etc.

Finis.

NÉVMUTATÓ.

Aba 318, 326.

Acsa 280, 314.

Acsády Ádám, veszpr. pp. 223.

Ádánd 282, kath. tanító beállítva
285, 324, I. Ságvár, Nagyberény.

Adony, 265, 313, 324.

Ágoston Gergely vegyesházass.
370.

Ajka, Ajkarendek, 323, I. Városlőd.

Aka, I. Suúr.

Alcsúth, I. Acsa.

Alibánfa, 332, I. Nagypáti.

Almádiban szőlőt vesz a veszpr.
papnevelde 310.

Alsóaranyod, I. Szentgróth.

Alsódörgicsén prot. templom el-
foglalva 331.

Alsó-Eőrs, I. Felső-Eőrs.

Alsóhahóth, 316.

Alsópáhok, 323, I. Felsőpáhok.

Alsórajk, I. Gelse.

Alsórecse, I. Bakonak.

Alsósegüsd, 329, I. Següsdvár.

Althan, gr. váci püspök 33.

Andocs 253, 282, 318, 327, 336.

Andráshida, 240, 332.

„Angyal Társaság Szövetsége,”
Birónak egyik munkája 99,
352, 357.

Apátfa, 240.

Apostatákra vonatkozó rendeletek
343, 359.

Apponyi György, gr. httótanácsi
tanácsos 88, 190

Arács, 312, prot. templom elfogl.
324, I. Csopak.

Arki, 326.

Armpruster Kristóf, provizor, 216.

Atád, 96, 315, I. Igal.

Attala 250, 315, 328.

Árvay József, veszpr. ügyész, 92.

Aszaló, I. Mernye.

Babocsay Ignác, báró, a vesz-
prémi papneveldének szőlőt
ajándékoz, 310.

Babolcsay, 96.

Bábony, I. Tab; prot. templom
elfoglalva 286.

Badacsontomaj, 330, I. Tör-
demicz.

Badacsony, 282.

Bagod, 240, 317, 333.

Bak, 333, I. Csatár.

Bakaháza, I. Csány.

Bakonak, 277, 283, 317.

Balassa Pál, gr. httótan. alelnök,
36, 46, 190.

Bálványos, I. Tab.

Bánk (egyházilag györmegyei),
kath. tanító beállítva 285.

Bánokszentgyörgy, 96.

Baracska, I. Ráczkeresztur.

Barcsa, 96.

- Barkóczy Ferencz, báró, egri püspök, 35, 36, 38, 44, 48.
Barnag, 282, 323.
Barok, I. Bicske.
Bartenstein államtanácsos, 15, 19, 72, 75; az országgyűlésre vonatkozó felterjesztései M. Teréziához, 166, 170, 173, 176, 179, 199.
Baté, 328, I. Taszár.
Batthyány Károly gr., a kir. főherczeg nevelője, 38.
Batthyány Lajos gróf, kir. főasztalnok, majd nádor 40, 48, 66, 101, 135, 152.
Batthyány Tivadar gr. 101.
Batthyány tábornagy, 17, 165.
Batyk, I. Zalabér.
Bazsi, I. Csehi.
Beck Sándor, Birónak ügyvéde, 136, 145; denunciáló levele a kancellárhoz, 199; Birónak bizalmasa, 204; nyugtája a kezén elkallódott 1420 frtról, 216.
Belezná, 96.
Benedekrendi házak; Tihany, Zala-vár, 232.
Berény, 329, I. Halimba, Városlőd, Vörs.
Berhida, I. Eösi.
Berki, I. Attala.
Bernáth György, bécsi ügyvivő 139, 144, 148, 149, 153, 154.
Berönd, 240.
Berzencze, 281.
Bessenyő, 239, 333.
Bezeréd, 281; I. Kapornak.
Bezeredy Jób, 196.
Bia, I. Kis-Torbágy.
Bial, 325.
Bicske, 264, 314, 326.
Bissenorum „de genere“, Biró származása 110.
Bocska, I. Hahót.
Boczfölde, I. Csátár.
Bod, I. Etyek.
Bod Péter, 10.
Bodajk, 280, 283; prot. templom lebontva és kath. tanító beállítva, 285, 314, 317, 326, 327.
Bode, 240.
Bodorfa, I. Káptalanfa.
Bodvicza, I. Nagyatád.
Bogdány, 269, 314, 326.
Boglár, I. Látrány.
Boldogasszonyfa, I. Felsőpáhok.
Boldogfa, 281.
Bolhás, prot. templom elfoglalva, 286.
Bollahida, 333.
Bolla István, veszprémi esküdt, 214.
Bonczodfölde, 281, 317, 333.
Bonnya, I. Kisbár.
Boronka, I. Tótszentpál.
Borosjenő, 267.
Borszőrcsök, 197, 200.
Bozsok, I. Lepsény.
Botfa, I. Csátár.
Bottyán, I. Vörs.
Bozók, I. Mezőkomárom.
Bölcsvölgye, 239.
Böönnye, prot. templom elfoglalva, 286.
Börönd, 333.
Bószénfa, I. Szentbalázs.
Brunsztick Antal, gr., ország-birói protonotarius 46.
Bucsahetés, I. Hetés.
Budakeszi, 268, 314, 326.
Buk, 281.
Buzsák, 255, 315, 328.
Bükkös, 329.
Büssü, prot. templom lebontva, 286, 327, 328. I. Szill.
Cancellarius Reginae 225.
Charlotte főherczegné, I. Ferencz, császár nővére 35, 44, 46.

Cristiani gr., működése Lombardiában, 14.
Csaba, 267, 314.
Csabdi, I. Bicske.
Csács, 239; az ottani benczesházban az egyházi látogatás ellen támasztott nehézségek, u. o.
Csaford, I. Szentgróth.
Csákány, 329, I. Vid.
Csákberény, 280, 283, 285, prot. templom elfoglalva és lebontva, u. o. 314, 326.
Csákvár, 263, 283, prot. templom elfoglalva 285, 314, 327.
Csáky Miklós, gr., kalocsai érsek, 36, 48, hgprimás, 101, (beigatása 75), 363.
Csány, 277, 281, 316, 332.
Csaplár Benedek, 10.
Csata (Csaba ?) 325.
Csatár, 277, 281, 317, 333; I. Pusztacsatár.
Csatka, 324, I. Suúr.
Cséb, 240.
Csehi, 245, 277, 281, 316, 318, 322, 327, 332, I. Szöllősgyőrök.
Csékut, 282, I. Halimba, Városlőd.
Csepely, prot. templom lebontva, 286, 313, 323, 324, 325, 328, I. Látrány, Tököl.
Cserénfa, I. Szentbalázs.
Csernye, I. Suúr.
Csicsó, 316, temploma, 99, prot. templom elfoglalva, 323.
Csikvár, 313, 324.
Csobáncz, 330, I. Gyulakeszi.
Csobánka, I. Borosjenő.
Csokonya, 279, 315, 329.
Csoma, I. Attala.
Csombárd, I. Kaposvár, Hetes.
Csóór, 280, 283, 285; prot. templom elfoglalva és kath. tanító beállítva, u. o., 314.
Csopak, 280, 283, prot. templom

elfoglalva és kath. tanító beállítva, 284, 312, 324.
Csököly, 256, 315, 322, prot. templom elfoglalva, 329.
Csurgó, 96; prot. templom elfoglalva és kath. tanító beállítva, 285, 326, I. Iszkaszentgyörgy.
Csuzy Gáspár, pápai ügyvéd, országgy. követ, 69, 71, 73, 81, 82, 88, 98, 99, 111, 129, 130, 132, 134, 135, 137, 138, 143, 151, 187, 192, 197, 198, 201; rágalmozó levele a kancellárhoz, 202.
Czecze, I. Vajtha.
Czegléd, 328, I. Lad.
Czvicsek János, B.-nak szakácsa, 92.

D
Daja, I. Perkáta.
Daun gr., oszták főhadvezér, 103.
Deáki, 322.
Dencs, I. Vid.
Dézsmá, a budai bordézmát részben a veszprémi püspök birja, 227, I. Horányi.
Diszel, 282, 330, I. Monostorapáti.
Diurnum Diaetale, 35.
Dobozd, I. Vaál.
Dobroncz, I. Gógánfa.
Domaniczky Ferencz, szili plb. alesperes, 214.
Dotk, I. Szalabér.
Döbröcze, I. Kisgyőr.
Dörgicse, 279.
Dörögd, 330, I. Petend.
Dubniczay István, veszprémi kanonok, 88, 91, 137, 138, 143, 206.

E
Edde, I. Somogyvár.
Ederics, 278, 316, 330, I. Vita.
Egregy, 282, 332, I. Felső-Páhok.
Egyházaskük, prot. templom elfoglalva, 333, I. Hárshágy.

„Enchiridion” című munkája Birónak, 9, 10, 16, 131, 148, 196, 261, 360.

Endréd, I. Kőröshegy.

Énekek. Biró Mártonnak szerzése és rendelete szerint, 10.

Engel, csanádi püspök, 46.

Enying, kath. tanító beállítva, 285, I. Mező-Komárom.

Eöcs, 330, I. Petend, Vázsonykő, prot. templom elfoglalva, 331.

Eörs, I. Merenye.

Eösi, 200, 204, 270, 280, 282, prot. templom lebontva, 284, 313, 323.

Eöskü, 259, 313, 317, 324.

Ercsi, 265, 313.

Ercsiny, 324, 325.

Érd, 265, 313, 317, 325.

Erdődy György, országbíró, 33, 39, 40, 46, 47, 71.

Esterházy Ferencz gr., 41, 46, 101.

Esterházy Imre gr., nyitrai püspök, 35, 38.

Esterházy Miklós gr. koronaőr, 41.

Esterházy Filippina grófnő, 101.

Esterházy gr., 17, 165.

Etyek, 264, 314, prot. templom elfoglalva, 326.

Eugen főherczeg, 17.

Fabrics Mihály, kenesei plebános, 362.

Faluhidvég, I. Mezőkomárom.

Falubottyán, I. Szabadbottyán.

Fakos, I. Hahóth.

Faisz, 315.

Fehéregyház, I. Sámson.

Fehérváry Pál, httósági tanácsos, 88, 192.

Fekete, 20.

Fekete György, kir. személynök, 39, 40, 73.

Felsőaranyod, I. Szentgróth.

Felsődörgicse, prot. templom elfoglalva, 331.

Felsőeörs, 276, 279, 312, 323.

Felsőhahót, 316, 318.

Felsőpáhok, 246, 282, 316, 332.

Felsőrajk, 332, I. Gelse.

Felsőrécs, I. Bakonak.

Felsősegüsd, 329.

Felsőzsitva, I. Zsitva.

Ferencz császár, 35, 36.

Ferenczy Jákó, 10.

Fészlerlak, I. Kaposvár.

Fiad, I. Kisbár.

Fok, 257, 324.

Fokszabadi, 279, kath. tanító beállítva, 285, I. Fok.

Fonyó, 328, I. Taszár.

Forgách Pál gróf, nagy-váradi püspök, 41.

Főesperességek, 238, ujonnan szervezve, 311.

Frigyes, II. porosz király, 11, 18, 103.

Füle, 280, prot. templom elfoglalva és lebontva, 284, 313, 324.

Füred, I. Csopak, Kaposvár, Hetes.

Gadány, 329, I. Tapsony.

Gál Gáspár, Birónak rokona, 44, 213.

Galambok, 332, I. Kiskomárom, Merenye.

Gálosfa, 328, I. Szentbalázs.

Galsa, I. Sárosd,

Gamás, I. Kisbár.

Garaboncz, I. Merenye.

Gecse, 200, 270; kath. tanító beállítva, 285, prot. templom elfoglalva, 323.

Gelle, I. Gölle.

Gelse, 277, 316, 332.

Gesztli, 327, I. Mernye.

Gige, I. Csököly.

Gizella királyné a székesegyházat építé, 225.
Gógánfa, 277, 316, 330, 1. Rendek.
Gölle, 249, 327.
Görgeteg, prot. templom elfoglalva, 323, 329.
Göttweih, főmonostor, 309.
Grassalkovits Antal gr., kamarai elnök, 20, 35, koronaőr, 41, 73.
Gulács, 330, 1. Káptalantóthi.
Gusztinyi János, egri kanonok, (később nyitrai püspök) 44, 67.
Gyallán, 1. Gölle.
Gyarmath, 1. Szentbalázs.
Gyepű, 1. Káptalanfa.
Gyömöre, 282, 330. 1. Rendek.
Győr, sz. kir. város, 74.
Győrök, 1. Vita.
Gyulakeszi, 247, 315, 317, 330.
Gyuró, 1. Vaál.
Gyűlevész, 1. Zalaszentgyörgy.

Hahóth, 241, 1. Felső- és Alsó-hahóth.
Hajmáskér, 200, 204, 270, 280, 282; prot. templom lebontva, 284, 322, 323, 333.
Haláp, 330.
Halápi Konstantin, kr. áldozár és tanár, 10.
Halimba, 278, 312, 315, 323.
Hanauer István, papn. lelkiigazgató, 143.
Hany, 1. Káptalanfa.
Hárságy, 1. Háshágy, 277, 281, 317, 333, prot. templom elfoglalva, 333.
Hedrahely, 1. Csököly.
Hegymagos, B. Sz. M. és Sz. Lőrincz-temploma, 282, 316, 330.
Henyé, 1. Nagypáti.
Henyés, 1. Nagyatád.
Hésa, 283.

Hetési nemesek területe (Szentmihály, Pölöske, Hetés, Sándorháza és Szentandrás), 243.
Hetes, 278, 328, 1. Kaposvár.
Herencsevecs (János) Mihály, ny. veszprémi plebános, 145, 212, 214.
Herencsevecs Ferencz, György, Mátyás és Borbála, a fentebbiek testvérei, 215.
Hidegkut, 280, 314, 326.
Hoffmann Károly, Birónak házgondnoka 92.
Hollad, 1. Vörs.
Homok, 1. Taszár.
Homokkomárom, 96, 332.
Horányi Ferencz, kr. író, 10, 27.
Horányi Gábor, Pestmegye alispánja; Biró budai bordézmájának bérloje, 87, 88, 149.
Horváth István, felsőecőrsi prépost, Birónak utódja. 362.
Horváth Mihály, 12.
Hospites, 1. Kanizsa.
Hosztóth, 331, 1. Szegvár.
Hosszufalu, 329, prot. templom elfoglalva, u. o.
Högyész András, kiérd. megyei főjegyző, 98, 197.

Igal, 251, 314, 317, 327.
Igricze, 1. Pacsa.
Iháros, prot. templom elfogl. 329.
Ihárosberény, 315.
Inke, prot. templom elfogl., 329.
Inota, 1. Várpalota.
Istvánd, 282. .
Istvándi, 330.
Iszkaszentgyörgy, 263, 286, 314, 326.

Jad, 1. Mernye.
Jakabfa, prot. templom lebontva, 284, 323.

Jelentése — Birónak két hivatalos — „De Statu Dioeceseos”, 223, 305.

Jenő, 236, 266.

Jeszenák János, országgy. követ, 73.

Jezsuitákhoz való viszonya Birónak, 361.

József főherceg, trónörökös, 35, 38.

Juta, I. Kaposvár.

Jutha, 327, I. Fok, Fokszabadi, Hetes, Ságvár.

Kaczorlak, I. Hahóth.

Kaczorlakja, 281.

Kádárta, I. Hagymáskér.

Kadarkut, I. Csököly.

Kajánföld, I. Káptalanfa.

Kajár, 362, I. Lepsény.

Kallós, 281, I. Kehida.

Kalmancza, I. Lad

Kaloczfalva, 281, Kalóczfa, 333.

Káloz, 280, 283, 313, 324, I. Boros-Jenő.

Kampmiller Ignác, J. T., M. Teréziának gyóntatója, 100.

Kanizsa, 242, 318, 332.

Kapolcs, 282, kath. tanító beállítva, 284., I. Monostorapáti.

Kapoly, prot. templom elfoglalva, 286, 330, I. Tab.

Kapornak, 277, 281, 316, 332.

Kaposfüred, 327.

Kaposvár, 250, 314, 327.

Káptalanfa, 278, 282, 315, 330.

Káptalantóthi, 247, 315, 317, 330.

Kára, I. Koppány.

Karád, 252, 282, 314, 322, 327. Karáp, 146.

Karmacs, 316, 331, I. Rezi.

Károly főherceg, 35, 38.

Károlyi Ferencz, tábornok, 45, 46, 66.

Karos, I. Kis-Komárom.

Kasok, I. Szjll.

Kaszaháza, 239.

Kaunitz Venczel, hg., birodalmi kancellár, 11.

Kavas, 240.

Keglevics Zsigmond gr., bölcsészettudori vitája, 101.

Kegyesrendiek háza Veszprém-ben, 234.

Kehida, 277, 281, 316, 332.

Kékkut, 330, I. Káptalantóti.

Kelemen Antal, S. J. 141.

Keleviz, 329.

Kemend, 281, 332.

Kenese, 362, az ottani prot. templom eredetileg katolikus, u. o.

Kercseliget, 315, 328, I. Attalá.

Keresztes, I. Iszkaszentgyörgy.

Keresztur, 329, I. Kéthely, Szentbalázs, Petrikeresztur.

Keszthely, 100, 244, 316, 318, 331.

Kéthely, 253, 282, 315, 317, 329, 336.

Kiliti, kath. tanító beállítva, 285; I. Fok.

Kisapáti, 330, I. Tapolcza.

Kisaszond, I. Csököly.

Kisbajom, I. Csököly.

Kisbár, 251, 278, 315, 327.

Kisberény, I. Lengyeltóthi.

Kisfalud, I. Szentbenedek.

Kisgomba, I. Marczali.

Kisgörbő, 277, 316, 332.

Kiskanizsa, I. Kanizsa.

Kiskeszi, I. Szabadbatyán.

Kiskomárom, 242, 316, 332.

Kiskutas, 240.

Kislak, I. Szentgál.

Kislőd, 200, 203, 270, 282; kath. tanító beállítva, 285, 312, 322; I. Városlőd.

Kiss Sándor, veszprémi alispán, 88, 111, 151, 187, 192.

Kistilaj, I. Csány.
 Kistorbágy, 268, 313, 325.
 Kisvásárhely, I. Gógánfa.
 Kisvenying, I. Perkáta.
 Klimó György, pécsi püspök, 92,
 94, 96, 97, 99, 139, 140, 142,
 143, 145, 148, 150, 154, 208, 211.
 Klinggraff, porosz követ, 13.
 Klobusiczky Ferencz báró, zágrábi
 püspök, 92, 96.
 Koch, báró, udv. tanácsos, M.
 Teréziának titkára, 74, 139, 176.
 Kolini csata, 103.
 Kollár Ádám, 13.
 Koller 139, 173.
 Komárom, sz. kir. város, 74.
 Komárváros, I. Kiskomárom.
 Komlósd, 96.
 Koncsek Bernát, kancz. jegyző, 209.
 Kondé János és Ignác, póka-
 teleki, 92.
 Koppány, 250, 281, 314, 316,
 332, I. Kehida, Törökkoppány.
 Kovácsi, 268, 314, 317, I. Eősi.
 Kozma, 280, 283, 314.
 Kozmadömjén, I. Nova.
 Kökcse, prot. templom elfoglalva,
 285, 328, I. Látvány.
 Könyvszemle, Magyar, 10.
 Kőröshegy, 278, 282, 328.
 Közlemények, Nyelvtudományi, 10.
 Kővágóócsa, kath. tanító beál-
 lítva, 284, 316.
 Köves, I. Csopak.
 Közlöny, Egri Irod., 10.
 Kudora János, 21.
 Kun József, megyei hivatalnok,
 129, 197.
 Kutas, I. Nagyabajom.

Lad, 279; prot. templom elfog-
 lalva, 286, 315, 329.
 Ladány, I. Eősi.
 Lak, 329, I. Szánthó.

Landerer Lipót, budai nyomd., 87.
 Látvány, 252, 315, prot. templ.
 elfogl. 328.
 Léday Lénárt, krendi író, 27, 28.
 Lengyeltóthi, 252, 315, 328.
 Lenthly István, olvasó kanonok, ké-
 sőbbben nagyprépost s püspöki
 helynök, 88, 92, 155, 310, 311.
 Lepsény, 279, 283, 313, 324.
 Lesenczetomaj, 282, 316, 331, I.
 Szentistvánd.
 Liechtenstein hg. 40.
 Lipót főherczeg, 35, 38.
 Litér, prot. templom elfoglalva,
 284; kath. tanító beállítva; I.
 Hajmáskér.
 Liszszó, I. Kanizsa.
 Lok, I. Buzsák.
 Lolle, I. Látvány.
 Lóré, I. Törökbálint.
 Lovas, 312; prot. templ. elfogl.
 324; I. Felsőőrs.
 Lovasberény, 280; prot. templ.
 elfogl. 285, 314, 327.
 Lölle, 314, 327.
 Lövő, 240, 281.

Magyaralmás 285; kath. tanító
 beállítva, u. o. 326, I. Iszka-
 szentgyörgy.
 Magyaratád, 278.
 Magyareregress, I. Mernye.
 Magyaród, I. Kiskomárom.
 Magyarossy Ferencz, officii Exa-
 ctoratus juratus Notarius, 134.
 Makad, I. Törökbálint,
 Máma, 362.
 Marczali, 253, 315, 329.
 Márkl Ignác, veszprémi nagy-
 prépost, 9.
 Mária Anna, főhgnő 38, 41.
 Mária Krisztina, főhgnő, 38, 41.
 Mária Terézia, 10—14, 16, 18,
 20, 25, 35, 37, 38; születése

napján egyházi és udvari ünnepek, 41, 75, 91, 92.
Márkó, 280, 282, 312, 323.
Maros, 1. Fokszabadi.
Mártonvásár, 326, 1. Ráczkeresztur.
Maut, 1. Fok.
Medgyessy Antal, Birónak rokona, 92, 145, 213.
Mellini bibornok, 308.
Mencsel, 1. Vásonykő.
Mére, 1. Kaposvár.
Merenda József, római ügyvivő, 20, 21, 75, 105, 136.
Merenye, 242, 316; 1. Lad.
Mernye, 251, 315, 327, 332.
Meszesgyőrök, 282, 1. Ederics.
Mesztegnye, 279, 282, 315, 329.
Mezőkomárom, 257, 282, 313, 324.
Mezőszentgyörgy, 1. Lepsény.
Migazzi gr. auditore; később váci püspök és bécsi érsek, 75.
Miháld, 1. Kanizsa.
Mihálek János, kajári plébános, 362.
Mihályfa, 240, 282, 316, 331, 1. Kisgyőrő.
Mikefa, 1. Nova.
Miklósi, 1. Andacs.
Millej, 283, 333.
Mindszent, 240, 281.
Mindszentkál, 331, 1. Szentbenedek.
Misefa, 1. Kapornak.
Mocsolád, 1. Mernye.
Mogyoród, 96.
Moha, 1. Iszkaszentgyörgy.
Monostor, 283, 314, 325, 1. Pócsmegyer.
Monostorapáti, 99, 278, 282, 322; 1. Szentbenedek.
Moór, 280, 285; prot. templom lebontva, 285, 314, 317, 326, 327.
Mosdós, 1. Attala.
Muraköz, 232.

Nadap, 283; 1. Lovasberény.
Nádasdy Boldizsár, gr. 39.
Nádasdy Ferencz, gr. 46.
Nádasdy Lipót, gr. kancellár, 15, 34, 35, 39, 40, 41, 209.
Nágocs, 327, 1. Andocs.
Nagy András, vörösberényi plébános, 362.
Nagy Ferencz, veszprémi kánonok, 10.
Nagy János, Birónak rokona, 144, 146, 196, 213.
Nagy Pál, felsőbükk, a kir. személynök protonotarius, 46, 73.
Nagyatád, 255, 329.
Nagybajom, 254, 257, 315, prot. templom elfoglalva, 329.
Nagyberény, 279, 283; prot. templom elfoglalva és lebontva, 284, 313, 324.
Nagygomba, 329, 1. Marczali.
Nagygyőrő, 331, 1. Kisgyőrő.
Nagykorpád, 1. Csökkőly, prot. templom elfoglalva, 329.
Nagyvázsony, 260, 282, 286, 323.
Nagyvenying, 1. Perkáta.
Nána, 283.
Nemesapáthi, 242, 281, 316, 332.
Nemesbükk, 1. Rezi.
Nemesszer, 1. Pacsa.
Nemesvid, 315, 328.
Németegress, 328, 1. Koppány.
Németfalu, 330, 1. Lesenczetomaj.
Németlad, 1. Lad.
Nikla, 329, 1. Tótszentpál.
Noszlop, 1. Városlód.
Nova, püspöki birtok, 100, 241, 317, 333.
Nova Puncta Delationis Biró ellen, 212.
Nyelvőr, 10.
Nyirád, 248, 315, 331.

Ohid, 281, 331, 1. Kisgörbő.
 Okolicsányi, nyitram. országgy.
 követ, 69, 71.
Ollárd, 283.
Ondod, 283, kath. tanító beállítva,
 285, 326, 1. Moór.
Orczi, prot. templom lebontva,
 286, 328.
Orda, 1. Látrány, Szőlősgyőrök.
Orosz Pál, veszpr. nagyprépost,
 131, 143, 144, 152, 153.
Oroszi, veszpr., ev. ref. család, 310.
Orosztony, 1. Szabar.
Osztopány, 327, 1. Sztópány.

Pacsa, 243, 316.
Padány, B.-nak szülőhelye Csalló-
 közben, 144, 146, 213.
Padrag, prot. templom elfoglalva,
 284, 362, 1. Halimba, Városlőd.
Pakod, 317, 1. Zalabér.
Pákozdi, 1. Pátka.
Palaznak, 283, prot. templom el-
 foglalva, 284; kath. tanító be-
 állítva, u. o. 323, 324; 1. Csopak.
Pálffy János, gr. nádor, 18, 65.
Pálffy Károly, gr. pozsonyi fő-
 ispán, 35, 65, 66.
Pálffy Miklós gr., főudvarmester,
 35, 36, 45, 47.
Pálffy Miklós gr., nádor, 66.
Pallavicini őrgrofnak működése
 Lombárdiában, 14.
Pamuk, 1. Somogyvár.
Papnevelde, veszprémi 237, 309;
 — nagyszombati Seminarium
 Rubrorum 238, 311; Semina-
 rium S. Stephani, 238.
Patalom, 1. Magyaratád, Szill.
Pátka, 280; prot. templom elfog-
 lalva, 285, 314, 326.
Patsa, 1. Szegvár.
Pázmánd, 262, 314.
Pécsi Gábor, nád. főjegyző, 39, 46.

Pelzhoffer Ferencz Albert, prot.
 író, 27.
Péntek Ádám, igali plebános, 214.
Pentele, 280, 283, 313, 318, 325.
Perbál, 280, 283, 325.
Perczel József, 212.
Peremárton, 1. Eősi.
Perkáta, 265, 313, 325.
Petend, 278, 282, prot. templom
 elfoglalva és kath. tanító be-
 állítva, 284, 315, 330, 331.
Péterhida, 90.
Petrikeresztur, 333.
Pócsmegyer, 280, 314.
Podésvill, bécsi porosz követ, 13.
Polgárdi, 1. Füle.
Polgárszentgróth, 1. Szentgróth.
Pollány, 1. Merenye, Városlőd.
Pomáz, 1. Borosjenő, Szentlászló.
Pölöske, 332, 1. Hétés.
Pölöskefa, 281, 1. Hahót.
Prága, 281, 322, 332, 1. Csehi.
Premontrei házak Csornán és
Türjén, 232.
Prónay Gábor, országgy. követ, 73.
Prónay Samu, Pestmegye ország-
 gyűlési követe, 44.
**Protestánsok és egyéb felekeze-
 tük**, kik az Egyház kebelébe
 visszatértek, 318.
Pula, 1. Petend.
Pusztacsatár, 283.
Pusztamagyaród, 277, 317, 333.
Pusztaszentlászló, 1. Pusztama-
 gyaród.
Pusztaszerdahely, 317, 332.
Pusztavámos, 1. Ondód.
Pulavy (?) János, esztergomi
 kanonok, 34.
Pulya, 328, 1. Attala.
Puse, prot. templom elfogl., 284.
Püspöki székek, veszprémi, ki-
 váltásai és terhei 225, 308. B.
Püspöki működése 334, 349.

- Ráczalmás, 283, 1. Pentele, 325.
 Ráczegress, 1. Magyaratád, Szill.
 Ráczkeresztur, 280, 314, 326.
 Ráczkevi, 313, 317, 324; 325.
 Rád, 281.
 Radd, 1. Látrány.
 Rajk, 281.
 Ráksi, 327, 1. Igal.
 Rang-kut nevű forrás Veszprém mellett, 92.
 Raposka, 330, 1. Tapolca.
 Ratholt, 1. Hajmáskér.
 Rátót, kath. tanító beállítva, 285; 1. Ratholt.
 Récse, 1. Kanizsa.
 Rendek, 200, 203, 247; 1. Sümegrendek.
 Renesi (?) veszprémi ev. ref. család, 310.
 Répássy Ferencz, Birónak tisztartója, 203.
 Révay Pál, nádorjelölt, 40.
 Rezi, 245, 316, 318, 331.
 Rhada, 1. Szabar.
 Rigács, 331; 1. Szegvár.
 Roboz-féle ház a veszprémi várban, 153.
 Rohonczy Pál, glis perceptor, 199.
 Rosos János, megyei jegyző, 151, 186, 201.
 Rudnyánszky, hűtőszaki tan., 146.
- S**aágvár, 280, 282.
 Saárd, 1. Nagybjom.
 Ságvár, 1. Nagyberény.
 Ságvár, kath. tanító beállítva, 285. 324.
 Ságod, 239.
 Sajtli Mihály, S. J. lelkeszszei való bajok, 364.
 Salfölde, 282, 330.
 Salomvár, 240, 281, 317, 318, 333.
 Sámson, 279, 315, 328.
 Sándor „Könyvesháza”, 21.
- Sándor, 1. Magyaratád.
 Sándorháza, 1. Hetés.
 Sárd, 329.
 Sárhida, 1. Csátár.
 Sári, 329; 1. Andocs, Kéthely.
 Sárkeresztur, 318.
 Sármellék, 282, 316, 332.
 Sárosd, 277, 331; 1. Perkáta.
 Sarod, 318.
 Sáska, 282.
 Satka, 283.
 Sávod, 1. Sámson.
 Sennyey István, veszpr. püsp., 227.
 Seregélyes, 318.
 Seglisd, 315.
 Seglisdvár, 255.
 Simonfa, 1. Szentgál.
 Simonyi Zsigmond, 10.
 Siófok, 313; 1. Fok.
 Skót benczések birtokai, Jenő és Telki; surlódások az egyházi főhatósággal, 236.
 Sobri Márton, felsőőrsi prépost, 276.
 Solmár, 267, 314, 325, 326.
 Soly, prot. templ. elfogl., 324; 1. Hajmáskér.
 Solymossy László, karádi plebános, 214.
 Som, 1. Nagyberény.
 Somogyi Miklós, táblabíró, 199.
 Somogyvár, 252, 314, 327.
 Soóskút, 280, 283, prot. templom elfoglalva és kath. tanító beállítva, 285, 314.
 Soponya, 1. Káloz.
 Sőtör, Söjtör, 333; 1. Pusztamagyaród.
 Stechenich János, győri nagyprépost, 48.
 Streibig, győri nyomdász, 99.
 Sukoró, 1. Pázmánd.
 Súr, 96.
 Suúr, 280, 283, 313, 324.

- Sütemeg, 261, 274, 317, 333.
Sümegrendek, 282, 322, 331; I. Rende.
Svetics, kancz. tanácsos, 139.
Szaár, 314.
Szabadbattyán, 279, 283, 313, 324.
Szabadi, 328; I. Attala.
Szabar, 277, 283, 316, 332.
Szakácsi, I. Tapsony.
Szala ... I. Zala ...
Szántó, 246, 316, 325, 332; I. Csaba.
Szantos, I. Szentbalázs.
Szár, 264, 326.
Szárszó, prot. templom elfoglalva, 285, 328; I. Szólád.
Széchenyi-könyvtár, 28.
Széchenyi György, veszprémi püspök, 231.
Széchenyi László gr. 96.
Szegedy János, S. J. 364.
Szegedy Mihály, J. T. atya, 100; Birónak levele hozzá, 198.
Szegvár, 245, 282, 316, 318, 331.
Székesegyház, veszprémi, viszontagságai, egyh. készlete, kánonok száma, isteni tisztelet rendje, locus credibilis, 227, 229, 308; kánonoki kitüntetések, 359.
Szemes, 282, 327; I. Szólád.
Szénye, I. Zalaszentgyörgy.
Szenyér, 329.
Szepezd, 282.
Szerdahely, 281; I. Hahót.
Szerecseny, 318.
Szerzetesek az egyházmegye területén, 309.
Szentantalfa, I. Dörgicse.
Szentagatha, 318, 326.
Szentandrás, 292; I. Hetes, Felsőpáhok.
Szentbalázs, 278, 315, 328, 332; I. Hahót.
Szentbenedek, 248, 329; I. Csököly.
Szentbékálla, 315, 317, 330.
Szentes, 96.
Szentferenczrendi házak a megye területén, 231, 232, 235.
Szentgál, 278.
Szentgáloskér, 327; I. Magyaratád, Mernye.
Szentgróth, 246, 316, 318, 331, 332.
Szentgyörgy, I. Vörs.
Szentgyörgyhegy, 330.
Szentgyörgyvár, 316, 332.
Szentháromság szobra Veszprémben 230.
Szentimrey, veszprémi kanonok, 88, 92, 93, 142.
Szent István király, a megyének alapítója, 225, 322.
Szentistván, 278.
Szentiván, 317, 325, 332, I. Nagypáti, Vörösvár.
Szentjakab, I. Szentbalázs.
Szentkirályszabadi, I. Felsőőr.
Szentlászló, 280, 314, 318.
Szentmárton, I. Pacsa, Tököli.
Szentmihály, 381, I. Hetes, Szabadbattyán.
Szentmiklós, I. Kanizsa.
Szentpál, 328.
Szentpéter, I. Szentgróth, Vaál.
Szentpéterur, 316, 332, I. Pacsa.
Szigeth, I. Kanizsa.
Szigetszentmiklós, I. Törökbálint.
Szigetujfalu, 313, 325.
Szigliget, 330, I. Tördemicz.
Szigyártó György, rátóthi lakosnak vegyesházassági ügye, 337.
Szilas, I. Csököly.
Szill, 249, 315, 327.
Szinyei József, 10, 28.
Szob, prot. templom elfogl., 329.
Szólád, 278, 283, prot. templom elfoglalva, 285, 315, 328.
Szolgaegyháza, I. Perkáta.
Szomajom, I. Csököly, Lad.

Sztopány, I. Somogyvár.
 Szöcz, 282, I. Halimba.
 Szöllős, I. Zalaszentgyörgy.
 Szöllősgyőrök, 278, 315, 327, I. Látrány.
 Szöllőslak, I. Látrány, Szöllősgyőrök.
 Szöppök, 332.
 Szörényi László, nyitr. kanonok, Syrm. püspök, 29, 33.

Tab, 278, 282, 315, 328.
 Tabajd, I. Vaál.
 Tagyon, 281; kath. tanító beállítva, 284.
 Tapolcza, 247, 315, 317, 330.
 Tapsony, 254, 315, prot. templom elfoglalva, 329.
 Tarnok, 280, 314, 326, 333, I. Nova.
 Tárnok, 317.
 Táská, 329, I. Buzsák.
 Taszár, 278, 315, 328.
 Tekenye, 331, I. Szentgróth.
 Teleki, 327, prot. templom elfoglalva, 328.
 Teleky-könyvtár, 28.
 Telki, 236, I. Jenő.
 Templomok, melyek Bíró püspöksége alatt vagy épültek, vagy kijavítottak, vagy a protestánsoktól elfoglaltak, 320.
 Tés, prot. templom elfoglalva, 284, 324, I. Várpalota.
 Teskand, 239.
 Tétény, 313, 325, 336.
 Thauszy Ferencz, zágrábi püspök, 96.
 Tihany, 258.
 Tikos, I. Vörs.
 Tinnye, 325, I. Perbál.
 Tizenhárom-város Veszprémben, 273.
 Tófej, I. Pusztamagyaród.
 Toldy Ferencz, 10.

Tolvaj János báró, ht. tanácsos, 192.
 Toponár, I. Kapornak.
 Torbágy, 314.
 Tordas, kath. tanító beállítva, 285; I. Vaál.
 Torkos Jakab, megyei számvevő, 197.
 Torna, I. Csákvár.
 Torvaj, prot. templom elfoglalva, 286, 328, I. Tab.
 Tósok, I. Halimba, Városlód.
 Tóth (falu), 327.
 Tóth Lőrincz, 33.
 Tóthfalu, I. Pócsmegyer.
 Tóthgyúgy, I. Lengyeltóti.
 Totos, I. Pacsa.
 Tótszentgyörgy, I. Lad.
 Tótszentpál, 255, 315, 329.
 Toussaint báró, magyar indigenatusa, 74.
 Tökk, I. Zsámbék.
 Tököli, 269, 313, 317, 325.
 Tördemicz, 248, 315, 330.
 Töröcske, I. Szentgál.
 Törökbálint, 269, 313, 317.
 Törökkoppány, 317, 328, I. Koppány.
 Tron, velencei követ, 18.
 Túr, prot. templom elfoglalva, 286, 328, I. Látrány.

Udvardi templom, 99.

Udvarhely, prot. templom elfoglalva, 286.
 Udvari, prot. templom elfoglalva, 323, I. Dörgicse.
 Udvarnok, I. Szentgróth.
 Uhlefeld gr., államminister, 176.
 Ujfalu, I. Tököli.
 Ujlak, I. Kaposvár, Kéthely, Mennyecse.
 Ujudvar, I. Kanizsa.
 Ujudvard, I. Bakonak.

Ujvendéghegyi, esztg. kanonok, 44.
Ujvidék, sz. kir. város, 74.
Ukk, 331, I. Szegvár.
Uzsa, I. Szentbenedek.
Öröm, 326.

Vaál, 262, 314.
Vajtha, 280, 283, 285, prot. templom lebontva, u. o. 324, 325.
Vámos, 327, 362, I. Somogyvár.
Van Swieten, 14.
Vanyola, 200, prot. templom elfoglalva, 323.
Várda, 327, I. Mernye.
Varjaskér, I. Tótszentpál.
Városhidvég, I. Mezőkomárom.
Városlód, 196, 197, 200, 258, 263.
Várpalota, 259, 261, 286, 313, 317, 324.
Vaspör, 281, prot. templom elfoglalva, 333, I. Háshágy.
Vass Zsigmond, 96.
Vaszar, 270.
Vászoly, kath. tanító beállítva, 284, I. Dörgicse.
Vázsonykő, 260.
Vatha, 285; két prot. templom elfoglalva, u. o. 313.
Veged, 281, 332; I. Zalabér.
Vegyes házasságok, 337, 343, 370.
Veindorf, 314, 326; I. Borosjenő.
Velence, I. Pázmánd.
Venier Pál, velencei követ, 12, 19.
Vereb, I. Vaál.
Veszprém, 260, 312, 323.
Veszprémvölgyi apácázárda, 362.
Vid, 279.
Vita, 248, 315, 318, 330; I. Ederics.
Vithulia (?) 240.
Vitnyéd, 240.
Vöczkönd, I. Nagypáti.

Vörösberény, 362.
Vöröstó, 260, 323.
Vörösvár, 267, 314, 317, 325.
Vörs, 254, 329; I. Pacsa.

Zala, 328; I. Tab.
Zalaapáti, 244.
Zalabér, 243, 316, 332.
Zalaegerszeg, 281, 239, 317, 318, 322, 333.
Zalakoppány, I. Koppány.
Zalapataka, 240, 281, 333.
Zalaszentgyörgy, 240, 277, 317, 333.
Zalaszentlászló, 277, 316, 332.
Zalavár, 233: kellemetlenségek az egyházi látogatás miatt a bencésekkel, 239, 309, 316.
Zamárd, I. Kőröshegy.
Zámoly, 283, 326; I. Csákszentpál.
Zánka, prot. templ. lebontva, 284.
Zay Imre báró, prot. nádorjelölt, 40.
Zbiskó József Károly, v. vegliai püspök, htt. tanácsos, 46, 88, 89, 91, 93, 135, 137, 138, 139, 190, 192, 207, 208.
Zenyér, I. Tapsony.
Zich, I. Andocs.
Zichy Ferencz gr., győri püspök, 41.
Zimán, 328; I. Taszár.
Zircz, 258; főmonostor, 235, 336.
Zombor, sz. kir. város, 74.
Zsámbék, templomszentelés, 148, 266, 283, 314, 317, 325, 336.
Zsid, 244, 316, 318, 331.
Zsidók, kiket Biró megkeresztelt, 318.
Zsinat, egyházmegyei, 337.
Zsitva, I. Sámson.

179
162
161
166
160
153
156
179

45 B/45

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine is incurred by retaining it
beyond the specified time.

Please return promptly.

Aus 88312.5
Padanyi Biro Marton vezpremi p
Widener Library 004431793

3 2044 081 688 731

